

శ్రీ నాగేశ్వర గ్రంథమాల.

ఓం

ప్రథమ పుష్పము

విద్యుల్లతా సుదర్శనీయము.)

[The Last-Days of Pompeii]

గ్రంథకర్త :

పండిత దంతనాల నాగేశ్వరశాస్త్రి.

ప్రకటనకర్త :

వీరమల్లు చంద్రశేఖరశర్మ.

తెనాలి

రజత ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడియె.

[Copy Right,]

[వెల 0-14-0]

కృత సమర్పణ

మొదటిసారిగా గృహమున, అభ్యుదయమున • సామగ్రి, సామర్యమున
 పాపాదాజ్ఞానమునకును, అభ్యుదయమునకు • తామును, పుణ్యమునకు
 తమనును, అభ్యుదయమునకు, అభ్యుదయమునకు • పాపాదాజ్ఞానమునకును
 అభ్యుదయమునకు, అభ్యుదయమునకు • అభ్యుదయమునకు, అభ్యుదయమునకు

శ్రీ గురుగీత.

పీఠిక

—...—

నేనీ గంధమునకుఁ బూర్వము నాలుగు వత్సరముల క్రిందట నొక పద్యకావ్యమును గద్యకావ్యమును గొంతవరకు వ్రాసి కొన్నియంత రాయములవలన నా గంధములను బూర్తిజేయలేక పోవుటయేగాక రెండు వత్సరములనుండి బొత్తుగ కవిత్యాభ్యాసముగూడ వృద్ధిచొందించుట కవకాశము లేకపోయెనని మనంబున మాత్రము మిక్కిలి పరితపించుచుండి తత్కార్యసాఫల్యమును గనలేకపోయితిని. ఒకనాటి సాయంత్రమందు మన్మితౌరత్నంబగు బ్రహ్మశ్రీ పాతకమూరి కోటయ్య గారు “సినిమా కంపెనీ” చూచుటకు బయలుదేటి నన్నుగూడఁ దోడ్కొని వెళ్లితత్ప్రదర్శనానంతర మీనాటకము నన్ను తప్పక వ్రాయవలసినదని యతి శ్రద్ధతోఁ బ్రోత్సహ మొనరించియుండిరి. తదచనా చాతుర్యమునందు భయముగలవాడనై నప్పటికి నొకింత ధైర్యమూని వ్రాయుట కాగంభించితిని. ఇయ్యది యాంగ్లేయ చారిత్రాత్మకమై యుండుటఁబట్టి నాకప్పటప్పటికిఁగొన్ని సందియములు బాడమినను బ్రయత్నమును మాత్రము విడవకయుంటిని. ఆసమయమునందు దైవి కముగ, నాటకసరస్వతి, పండిత, శతాధిక, గంధకర్త, ఇత్యాది బిరుదాంకితులును మన్మిత్రులును నగు మ.రా.శ్రీ. ద్రోణరాజు శీతారామా రావుగారు మద్భూతమీప గృహమందుఁ గొంతకాలము వసించి యుండుట తెలుసించినది. అప్పటి కీనాటకము రెండంకములనువ్రాసి వారికొక్క నాడీ విషయమునంతయుఁజెప్ప, నారచనా విధానమునకుం గావలసిన సాయమొనరింపఁ బడునైదు దినంబులలో దీనిం బూరిగా విందితిని. గాన వారికినే కృతజ్ఞుడను. తరువాత మధురవరేణ్యులును, విద్యాశేఖర, కవిశేఖర, పండితేంద్రాది బిరుదాంకితులును ననేక గంధకర్తలును నగు బ్రహ్మశ్రీ వడ్డేపాటి నిరంజనశాస్త్రిగారి దృష్టిపథము

సందీ నాటకకన్యను నిలువఁజెట్టితిని. వారీ నాటకకన్యను వీక్షణమాలి కలచేనలంకరించి పవిత్రమొనరించి సందులకు నేవారికి సర్వదా వంద నము లాచరించువాడ.

అంత ముదగార్థము బ్రయత్నమునేయనారంభించి నామిత్రులఁ గొందఱిని జూచుతరి శ్రీమద్వీరమల్లు వంశపయః పారావారరాకా సుధాకరుఁడగు, చంద్రశేఖర శర్మగారు. మత్స్యయత్నమునకుఁ బూర్ణ ముగదోడ్పడి, నాగంధమాలను, నిర్విఘ్నముగ నెరవేర్చుటకు. శపథ మొనరించిరి. అంతట నానంతోపమునకు మేరలేక, యీచిన్నిపొత్తము నాగధభాషామత్రికి బ్రథమపుష్పముగ నమర్పించుకొంటిని. విద్యామ నీషులు, దోసంబుల మన్నింతురు గాక ! ఇట్లు,

గృంధకర్త.

త ప్పా స్ప ల ప ట్టి క.

—...—

తప్స.	పుట.	పంక్తి.	ఒత్స.
స్నేహితము	2	25	స్నేహము
నిర్మిత	3	13	దీపిత
యెం	9	12	ఎం
యెం	9	14	ఎం
కీర	12	11	కీర
దునబద్ధమాడ	25	14	దనృతంబునాడ
తేనయె	30	8	తేనియ

ఇంకఁ దీనియం దక్కడక్కడగల యచ్చు తప్సలను చదు వరులు గమనించి చదువుకొన వలయును.

శ్రీ నాగేశ్వర గ్రంథము

—...—

ఏతత్సంగ్రహమునందు ప్రతిమానపునకు నిత్యావశ్యక ములగు శిల్పములు, వాస్తు, జ్యోతిషము, వేదాంతశాస్త్రము, ధర్మశాస్త్రములు, ఆయుర్వేదము, మంత్రశాస్త్రము, యోగశాస్త్రము, భాషాభివృద్ధిదాయకములు, నీతిదాయకములు, రసవత్తరములు, నునగు, నవలలు, నాటకములు, చారిత్రము నింక నితరభాషలయందుండెన్నియో యుపయోగగ్రంథములను మృదుమధుర శైలిని చెనిగించి మంచి శాగితములతో సుబోధముగ రెండుమాసముల కొకప్రాంతము ముదించబడును. గాన దేశాభిమానులు మాగ్రంథమాల సత్యంతాదరమునఁ బోషింపఁజూచుదారులుగఁజేరి యభివృద్ధిజేసి లోకమునకు దివ్యతేజ మొసంగెద తని ప్రార్థించుచున్నాడ.

<p style="text-align: right;">ఇట్లు,</p> <p>శ్రీనాగేశ్వర గ్రంథమాలా</p> <p style="text-align: center;">కార్యస్థానము,</p> <p>కొత్తపేట, తెనాలి.</p>	<p style="text-align: left;">వి. చంద్రశేఖరశర్మ,</p> <p style="text-align: right;">ప్రొఫెసరులు.</p> <p>బ్రాంచి—హన్మారు.</p>
--	--

ఇందువచ్చు పాత్రలు

పురుషులు.

- 1 సుదర్శనుడు—కథానాయకుడు.
 - 2 ఘనుసూదనుడు,
 - 3 ధర్మపాలుడు,
 - 4 రంగిసెట్టి—వర్తకుడు.
 - 5 పూర్ణానందుడు—గురువు.
 - 6 ముకుందుడు—శిష్యుడు.
 - 7 రాముడు,
 - 8 రంగుడు,
 - 9 పెరుమాళ్లు,
- } కథానాయకుని మిత్రులు.
- } మందుల వాండ్లు.

లు.

- 1 విద్యుల్లత—కథానాయకి.
- 2 సుందరి—చెలికత్తె.
- 3 మందారమాల.
- 4 మదనరంజని.
- 5 వర్తకుని భార్య, బిడ్డ.
- 6 లక్ష్మి—మందులవాని భార్య.

శ్రీ

విద్యుల్లతా, సుదర్శనీయము

—:0:—

శ్రీకరుడవ్యయుండు సుర ♦ సేవితపాద సరోజభాసుడ
 స్తోకమనీష లోకముల ♦ శోభిలజేసెను దివ్యదేహ సు
 శ్లోకుండు మాధవుండెవును ♦ శుంభదలంగరణాభిరామ భా
 గ్యాకరులయ్యు సభ్యులil ♦ సందముజెందగఁ బోచుఁగావుతన్.
 (సాంద్యంతమున సూత్రభాషణుడు)

సూత్ర—(ప్రవేశించి) ఓహూ! సభ్యులు నాకొఱకుఁ జేమాస్తద
 వీక్షణంబుల నిర్మించుచున్నాగు. మత్కలహరణంబు వీరికి
 శ్రమఁగలుగఁ జేయుచున్నదిగదా? ఇతనైనఁ దొందరగలిగి
 పనినర్తింపవలయును. (ప్రక్కఁజూచి) పారిపార్శ్వకా! నీవొక
 పరి యిటురమ్మ.

పారిపార్శ్వకుండు—(ప్రవేశించి) ఆర్థా! నన్ను చిలచిన కారణమేమి?
 సూత్ర—కారణమేమని యడుగుచుంటివా? కాలోచిత ధర్మగ్రహణ
 మేధాసంపన్నత్వము నీకగుమాత్రమైనను లేదనితోచుచు
 న్నది. ఈనాటకశాలం గాంచుము. ఎడలు సదయవృద్ధయు
 లగు, సభ్యులచే నలంకరింపఁబడినదో, వీరందఱిటకరుడెంచు
 టకుఁ గారణమేమని యూహించెదవు!

పారి—గ్రహించితి. గ్రహించితి. నాట్యప్రదర్శన సందర్శన కాతూ
 హలాయత్త చిత్తులై విచ్చేసియున్న వారెకదా?

సూ—ఇత నేమి! సర్వవిషయములు డెలిసియు నీకప్పుడప్పుడు బొర
 బాటు సంభవించును గాబోలు.

పా—ఇప్పుడు మనకుఁ బ్రదర్శనాయత్తమగు నాటకరాజమెద్ది?

సూ—ఆహా! నాటకరాజమెద్దియని యడుగుచుంటివే? ఎఱుఁగవా?
 విద్యుల్లతా సుదర్శనీయము.

పా—(అలోచన నభినయించి) విద్యుల్లతాసుదర్శనీయమా? అనగా సూ—ఇదియాంగ్లేయ చారిత్తాత్మకమగు రసవత్తరమైన యొక కథ.

పా—అట్లనా? ఇక్కలంబునఁ బౌరాణకథలను వినుటకును, గనుటకును, విను వెత్తియున్న నీసభ్యుల హృదయానందజనకమగుట కేమియును, సందియములేదు. నవీనధర్మంబులందెలియవలెనన్న జర్మితాత్మకములే ముఖ్యములు. ఆగా! అదియాంగ్లేయ క్రిష్టియన్ దర్శనార్హము.

సూ—అట్టమేలకాదు? దానినాంధభాషయందు కడుమృదుమధురంబుగ రచించి, విద్యుక్తనిత్యకర్మానుష్ఠాతయు శిల్పకళానిష్ఠతయు ధర్మమార్గాన్వేషియునగు నాతనిజనకునకు నిశ్చలభక్తి రసప్రపూరితమానన సరోవరుండై, కృతినమర్పణంబుఁగావించె.

పా—(కొంచెమాగి) నారెవరు.

సూ—మఱచితివా?

మ! చిరభక్తిప్రతిభావిశేష మతియై ♦ శ్రీకంసుసేవించు నా పరమాహ్లాదుఁడు దంతనాలకుల న ♦ త్వాధోధిపూర్ణితు పా కరలింగ్యా సుధీసుతున్సుకవిలో ♦ క స్తుత్యపాండిత్యధీ వరనాగేశ్వర శాస్త్రినిదెలియవో ♦ వాగ్వైభవశ్శారదస్.

పారి—ఓహూ! అక్కవికృతనాటక ప్రదర్శనంబున లోకంబునకు విజ్ఞానచంద్రిక, కరతలామలకంబు. శీఘ్రంబునం బ్రదర్శన కుపక్రమింతుము.

సూ—నీగతిదేహ మంతయుఁ దీతెనుగదా?

పారి—నిశ్చయముగ నది విద్యుల్లతా సుదర్శనీయ మగుటచే నాకా కొఱంతావంత యైనను లేదు.

సూ—అట్లైనరమ్ము. సుదర్శన మధుసూదనులు వచ్చుచున్నారు. మన ముబోయి తక్కినపాత్రులను సిద్ధపఱచుదము. (నిష్క్రమింతురు)
ఇదిప్రస్తావన.

శ్రీ రస్తు.

సు ద ర్శ నీ య ము.

ప్రథ మాంక ము.

—(0)—

రంగము—పురసాధము.

[సుదర్శనుడు, మధుసూదనుడు ప్రవేశము]

సుద—మిత్రమా! పత్రికా పతనము మనుష్యునకెంతటి జ్ఞానాభివృద్ధి
దాయకమో తలకించితివా? మనదేశ స్థితిగతులన్నియు దీని
యందు వ్రాయబడియున్నవి. స్వదేశాన్నత్య రమాదేవి
కృశించి, యితర రాష్ట్రాధినాయకుల కరకమలములఁ దాండవ
మాడుచుండె. అందుచే దేశీయమహాజనులు చింతాకుల
చిత్తులై వర్తించుచుండిరి. మనసాటి సామాజ్య నాయకులే
యీ తీరున నన్యదేశావాసము జేయుచుండఁ దదితర విషయ
మవిచారణీయము. అన్యరాష్ట్రీయ ధర్మము లెంతటి దుస్సహ
బాధ్యములు! స్వదేశ సాభాగ్యమును దలంచినపుడెల్ల,
నా మనంబు దల్లడిల్లుచుండును.

మధు—సుదర్శనా! నిజమే; కాని గతజలసేతుబంధనంబునఁ బ్రయో
జనంబేమియున్నది? సుఖదుఃఖంబులు భగవదధీనంబులు. కాల
చక్రం బెప్పుడును బరిభ్రమించుచునేయుండును. ఇంతమాత్ర
మునకే వగుచుట మనీషావంతులకు హాస్యాస్పదము. (ఇంచుక
యూరకుండి) ప్రియమిత్రుండగు ధర్మసాక్షిం దదేవచ్చు
చున్నాడు.

(ధర్మపాలుడు ప్రవేశించును)

ధర— ఆహా! ఈ పురసాధ శృంగారము వర్ణనీయమై యున్నది. సుదర్శనుడు తన తండ్రియగు సురేంద్రనాథుని జ్ఞాపకార్థమీ భవన నిర్మాణంబుగావించె. ఆతని పితృభక్తి యమేయమైనదికదా?

సీ॥ అనయంబు లనదుప ♦ న్యానంబులను జెప్ప

బుధజనవిరతికిఁ ♦ బుట్టినిల్లు

కవితారసజ్ఞులు ♦ గల్పించు వరనీతి

నాట్యాభినయ సుగు ♦ ణములదీవి

బరమేష్ఠిసృష్టికిఁ ♦ బ్రతినగా దీపించు

శిల్పచిత్రములకుఁ ♦ గల్పతరువు

బ్రజలెల్ల గుమిఁగూడి ♦ ప్రాసంచ ధర్మముల్

విచ్చలవిడిబల్కు ♦ రచ్చవట్టు

గీ॥ విధుశిలా నిర్మితములైన ♦ వేదికలును

రత్నదీపిత గోపుర ♦ రాజములును

నవనవా శోకవృక్ష వై ♦ భవము గలిగి

వెలుగు భవనంబు సద్య శో ♦ ఫలముగాచె.

సుద—మిత్రమా! నచ్చితివా! ఇటఁగూరుచుండి పత్తనమందలి నూతన విషయంబులేమైన నెఱింగింపుము!

ధర్మ—మతేమియును లేవు. సుగుణవిరాజితయగు భవద్యశః కన్యకా మణి స్వదేశముననేగాక యన్యదేశీయ హృదయ సరోవర క్షీడాయత్త చిత్తవృత్తిచే, మిగుల నానంద జనకస్థానస్థాయినిఁ గల్పించుచున్నదని, యంతఃపుర కాంతారత్నస్తోత్ర గీతికా గానంబు మదీయ శ్రోత్రపేయమై యలరారుచున్నయది.

సుద—ధర్మపాలా! మనసుద్ధులు, నొక దేశీయులమగుటచేతను, బాల్యస్నేహితమునుబట్టియు, బూర్వము నాయుండుండుగౌరవ

భావమే, నీకిక్కడ స్ఫురించి, యట్లు బల్కుచుంటివి, కాని, వేఱుకాదు. అన్యదేశీయస్తుతులఁ బడయు పెంతటి దుర్భర కార్యము! అది యటుండనిమ్ము. ఈ దినంబున సర్వవిద్యా దాయనియగు, వాణీ సందర్శనంబునకు నామనంబు కుతూహల పడుచున్నయది. మువ్వరముంగలసి, తద్దేవ్యాలయంబున కరుగదము, రండు.

(నిష్క్రమింతురు)

[తెర లేచును]

వాణీ, ఆలయము

(సుదర్శన, మధునూదన, ధర్మపాలురు ప్రవేశము)

నుద—మిత్రులారా ఏమీ?

సీ॥ గాంగేయనిర్మిత • ఘనరత్న గోపుర
ప్రాకార నిర్మిత • ప్రాంగణంబు
ద్వారపార్శ్వజ్వల • హీరహరభాజ
దుత్తంగ గంధర్వ • యువతియుగము
అసమానసౌందర్య • లసదాన్య విస్ఫుర
ద్భక్తి తత్వోపేత • భక్తగణము
దైవభక్త్యాసక్త • ధర్మప్రబోధిత
చిత్రవిగ్రహసంఘ • చిహ్నీతంబు
గీ॥ అహరహారాధ నోచితా • హ్లాదజన్య
భూరిసంపుల్ల సౌగంధ • పుష్పభూజ
చయ సమాకాంత రాజిత • స్థలముగలిగి
యలరుచున్నది కంటిరే • యాలయంబు.

మిత్రులారా! ఇద్దేవీ భవన నిర్మాణ విధానం బతివిచిత్రంబు ?

మ॥ ధరలో మానససృష్టిజూపి జనులన్ • ధన్యాత్ములజ్ఞేయ నీ
వరుస జ్జితవిచిత్ర శిల్పసుకళా • ప్రాగల్భ్యవిస్తారుడై

పరమాత్ముండగు విశ్వకర్మ సృజయిం ♦ పన్నలై లేదేని యీ
స్థిరసాభాగ్య విశేషభాస సుషమా ♦ శీలంబు బ్రాప్తించునే.

మను—అమందానంద కందళితంబై, రచనాచాతుర్య మగోచరంబై,
ప్రత్యక్ష దేవతారూప నిధానంబై, యలరారు నీ శిల్పవిద్యా
వైశద్య ప్రదర్శనంబునీయ, మఱియొకండు సమర్థుండగునా?

ధర్మ—(యెదుటజూచి) మిత్రమా! సుదర్శనా! విద్యుల్ల తాదృశి
ప్రభాసమానయగు నా స్త్రీరూప దేవతావిగ్రహమిటు వచ్చు
చున్నట్లున్న దేమి?

సుద—ధర్మపాలా! విగ్రహభ్రాంతిబొందితివిగాని, యామె రాజవంశ
సంజాతయగు యువతీరత్నంబుగాఁ దోచుచున్నది. ఆమె కర
కమల పుష్పమాలాలంకృతయై యిటే వచ్చుచున్నది.

(విద్యుల్ల తాదేవి ప్రవేశించును)

విద్యు—(తనలో) వీరెవ్వరో? దివ్య తేజోవికాస వదనారవిందంబుల
మందహాసంబు దొలుకాడుచున్నయది! దేవీవర్చనార్థ మిటు
వచ్చినట్లు దోచుచున్నయది! ఇమ్మువ్రుసరియ! దమ్మధ్యపురుష
సందర్శనం బయస్కాంతవిధి, నామనంబు నాకర్పించినది.
ఇప్పుసరంబును దేవీసాక్షిగ నాతిని సరూపద్వారముకడ
నుంచి, తదీశు రూపలావణ్యం బహంగవీక్షణంబున దర్శించుచు
నిష్క్రమించెద.

(నిష్క్రమించును)

సుద—(తనలో) ఇవ్వనితారత్న ముఖలిలాసం బవర్ణనీయముగఁ
దోచుచుండె. మానవకాంతయా? అయోనిసంభూతరాలగు
నప్పరసయా? నాదేహము బలకింపఁజేయ వీక్షణంబులఁ
దిలకించి, చిత్తం బన్యాయత్తంబుగానీయక తద్రూపధ్యాన
దాస్యంబుఁజేయుచుని జెప్పిపోవుచున్నట్లు గవృక్షించున్నది.
కానిమ్ము. అదృష్టవంతులఁ జెఱచువారెవరు?

మధు—సుదర్శనా! మనముగాంచవలసిన ప్రదేశంబులు జాలగలవు.
గాన శీఘ్రంబునఁ బోవుదము.

సుద—విద్యారాణియగు నవ్వణీమహాదేవిని ధ్యానించి యేగుట
సర్వశ్రేయస్కరంబు.

మధు—అట్లేకానిమ్ము.

సుద—(ముందుకు నడచి దేవీవిగ్రహమును జూచి)

మ॥ అనవద్యంబగు సర్వవిద్యల నకుం ♦ తాత్ప్రభాశక్తిచే
ననయంబుజ్జగదుత్సవం బలరఁగా ♦ సర్ధివజస్తోత్రవై
జనహృద్యత్వకళా సమృద్ధులిడుభా ♦ మాదేవి నిన్నెప్పుడున్
వినయాస్వీతిమనీషఁ గొల్తుము మముక ♦ వీక్షించి రక్షింపుమా!

మ॥ మముఁబోదోచి పరార్థసాధనకును ♦ బ్రాల్పాలి దీపించు నా
విమలాత్మీర్ణకళా విరాజమగు న ♦ ద్విద్యా విశేషంబు శీ
ఘ్రముగా మాకు నొసంగి పూర్వవిభవ ♦ ప్రత్యక్షులజ్ఞేసి యో
సుమనస్తాత్రీ పదారవింద యుగళా ♦ శోభిల్లఁ బాలింపుమీ.

ధర్మ—(తనలో) నేనుమాత్ర మీ శిల్ప విద్యామతల్లింగూర్చియే
ధ్యానించెద.

సీ॥ జగమెల్ల నేదేవి ♦ యగణితద్యుతులచే
ననయంబు జీవించు ♦ ఘనముసెంద
నేదేవి కరుణచే ♦ నెలమి లోకంబెల్ల
నవనవ రసభావ ♦ మవఘళించు
నేదేవి రూపంబు ♦ నిలమిద ముక్తికి
మార్గదర్శకమునై ♦ మమతఁజెందు
నేదేవి వెనువెంట ♦ శ్రీదేవి చరియించు
నిముసంబు వీడని ♦ నీడవోలె

గీ॥ ధాత చాతుర్యస్పృహః ♦ దళుకునోనఁగు
మెరుఁగుఁ జేకూర్చి మోహంబు ♦ మిఁరఁజేసి
యలరు మహితాత్మ శిల్ప వి ♦ ద్యామతల్లి
కనుదినంబును మ్రొక్కెద ♦ ననఘ మతిని.

మధు—ఆర్యా! ఉపవన విహారంబునకుఁ గాలంబు సంకుచితంబుగఁ గన్వట్టెడు. శీఘ్రగమనంబు ముఖ్యంబని తోచెడిని.

సుద—నిజము. ఈ సమయంబున మందాకినీ తటప్రాంతంబున కరుఁ గుట మంచిది. ఈ సూర్యవీధి గొంత దూరంబేగి యుత్త రాభిముఖులమైతిమేని, యానదీలలామ సాన్నిధ్యంబు సత్వరం బున లభింపఁగలదు.

మధు—అట్లే యేగుదము. రండు.

సుద—(కొంచెమునడిచి ఆశ్చర్యముతో) మిత్రులారా! అటువినుఁడు అర్తనినాదం బొకటి వినఁబడుచుండె.

ధర్మ—మనకానినాదంబు లవిచారణీయంబులు.

సుద—సఖా! మధుసూదనా! వింటివా? అతని వాక్యము, కర్ణ కఠోరంబుగఁ దోచుచుండె. అయ్యది దిక్కులేని యొక్క యబలా విలాపముగా, దక్షిణానిలుఁడు మత్కర్ణంబునఁ బ్రవేశపెట్ట నాహ్వాదయంబు వికలత్వంబునొంది నన్ను వన విహారవిముఖుం జేయుచుండె. గాన సత్వరంబుగ బోయి యా నాతి కష్టంబు లీడెర్పవలయును. వేగరండు.

ధర్మ—(తనలో) ఈతనివెంట బయలుదేరినప్పుడెల్ల నిట్టివే సంభవిం చును. కాని, యీతఁడు దిగంతయశోవిరాజితంబగు క్షత్రియ వంశ సంజాతుఁడగుటచేఁగాదా? ఇట్టి సుపథమందు వర్తించుట. నిశ్చయముగా నితఁడు సుదర్శనుఁడే.

సుజా—సఖా! ధర్మపాలా! ఇటువినుము.

చ॥ సురుచిర ధర్మతత్త్వమిల ♦ నూరి జనాదరణంబునై సదా
వరలెడు నందు దీనజన ♦ పాలన, ముఖ్యమటంచు నెంచుమో
సరసుడ దుఃఖతాత్మయు ♦ చాలగనేడ్చెడు తన్విగాంచి, యా
దరమునఁ బ్రావ ధీరులకు ♦ ధర్మమునై విలసిల్లు ధారుణిఁ.
(నిష్క్రమింతురు)

రంగము. [గృహములో ప్రవేశము రంగిసెట్టి, భార్య, బిడ్డ
మందారమాల.]

మందా —(తనలో) ఆహా! ఏమి నాదురదృష్టము. నాలుగైదు దిన
ములనుండియు నా వర్తకంబు నిరర్థకంబగుచున్నది. నేనేమి
పాపము జేసితిను? దైవము నన్నిట్టి కష్టములపాలు జేయు
చుండె. ఏది యెట్లున్నను అంశురాలనగుటయు, బంధుసమూ
హంబు లేక పోవుటయు, నీలనిచేఁజిక్కి పడిరాని యిడుములఁ
బడనలసి వచ్చినది. ఉత్కృష్టవంశ సంజాతనై యుండియు,
సాటిలేని భాగ్యంబుచేఁ దులఁదూఁగుచుండు, నావంటిదానికి
నేటికిట్టి కడఁగండ్లు సంప్రాప్తించె. హా! దైవమా! స్వదేశ
వాసంబుఁ బరిమార్చియు నన్యదేశంబుల పాలొనరించి
నావంటి నిర్భాగ్యురాలిని, యిట్టి కఠినమైన కొప్పగించి,
హింసింపఁజేయుట, న్యాయమా? (ఇంచుక యూరకుండి)
దైవమును దూరనేల? నాపురాకృత ప్రారబ్ధమిట్లున్నది.
ఈ దినము వైశ్యుఁడు తప్పక నన్ను దండించును. మచ్చున
కైన నొక్కపూసరంబు విక్రయింపనైతిని. నాపొట్టకైనను
సంపాదించుకొనలేదు. నేఁడు నాకతఁడు భోజనంబొనంగుట
యబద్ధము.

రంగి—మందారమాలా! మందారమాలా! (అని బిగ్గఱగాఁ
బిలుచును)

మందా—(తనలో) నావుట్టె మునిగినది. (ప్రకాశముగా) అయ్యా ! వచ్చితిని.

రంగి—ఈ దినం బెన్ని పూసరంటు లమ్మియుంటివి ? మాట్లాడవేమి ?

మందా—(చేతులు నలుపుకొనుచు) అయ్యా ! యీ దినంబేమియు నమ్మలేదు.

రంగి—అమ్మలేదూ ? అమ్మలేదూ ? ఓసీ దుర్మార్గురాలా ! ఇంత మొండితనముగ మాట్లాడుచుంటివే ? ఛీ ! ఛీ ! నాయంట నుండి లేచిపోమ్ము. దినమును నీకన్న మెట్లువచ్చును. నన్ను మోసముజేయుచుంటివా ? ఎక్కడనో మాటలతోఁ గాలము గడుపుచు, వికయింపలేదని చెప్పుచుంటివా ? ఛీ ! ఛీ ! పో ! పో ! గుడ్డిముండా ! (అని కట్టెతోఁబాదును)

భార్య—తన్నుడు, తన్నుడు. ఏడ్చుచున్నది. నేనీముండకొఱకు మహా శ్రమ పడుచుంటిని. గుడ్డిదైనను అందమునకుఁ దక్కువలేదు. తలదువ్వక బయటకు బయలుదేరదు. ఈ రోజుననేకాదు నాలుగు దినములనుండి యొక్క దమ్మిడ్డియైనను దెచ్చటలేదు సుమా ? (అని గ్రుద్దును)

మందా—(ఏడ్చును) అయ్యా ! నేనేమిచేయుదానను. నిజముగా మోసముచేయుటలేదు. (అని యేడ్చును) మీరే నా తలి దండ్రులని నమ్మి మీ యింటియందు కాలము గడుపుచుంటిని. ఇంక నాకు దిక్కెవ్వరు.

రంగి—ఛీ ! ఛీ ! ఈ దినము మాయింటియందింత గంజయైనను జోయునదిలేదు. ఓసీ ! యీవేళ దీనికిఁ దిండిపెట్టవద్దు.

మందా—(ఏడ్చు నభినయించి) లేపటినుండియు నట్లే చేయుదురుగాక నా దురదృష్టము. ఏమిచేయఁగలదానను. నాకర్తమిట్లుండె.

తప్పుక. తేవటినుండి, యమ్మి పొమ్ము జెల్లించెదను. దిక్కులేని
కయి యంధురాలిని బోపించుట నిహవరంబుల రెంటును
మీకు సౌఖ్యంబు జేకూరును. వర్తకశిఖామణి! ఈ దీను
రాలిని గన్న బిడ్డగఁ గారవింపుము.

రంగి—ఓసీ! నీవునాకుఁ గన్న బిడ్డవా? కన్న బిడ్డవా? నావంశమున
నీవంటి గుడ్డిముండ పుట్టవలయునా? (అనికొట్టును)

[సుద, మధు, ధర్మపాలుర ప్రవేశము]

సుద—ఎవరీ గృహమందు, తలుపు తెరువుడు.

రం—బిడ్డా! తలుపుదీయుము. ఎవరోపిల్చుచున్నారు.

బి—(తలుపుదీయును) నాన్నా! తలుపుదీసితిని.

(సుదర్శనాదులు ముందునకు వత్తురు)

సు—యెవరువారు.

రం—(భయముతో) పుష్పవర్తకులము.

సు—యెందున కామెను గొట్టుచుంటివి?

రం—నాలుగుదినములనుందియు పూవులమ్ముటలేదు.

సు—నీకేమగును?

రం—ఏమియునుకాదు. పరిచారిక.

సుంద—అయ్యో! ఆగుడ్డిబిడ్డనట్లుకొట్టుట న్యాయమా?

మందా—అయ్యో! ధర్మాత్ములారా! పూవులేమియు నమ్ముటలేదు,
వీధియందుఁ బుష్పవ్యాపారు లెక్కుడుగా నుండుటచే నావద్ద
నేమియు విక్రయింపబడుటలేదు.

సు—వర్తకుడా! పాపమామె నేమిచేయుమనెదవు? అట్లుకొట్టుట
నీకుఁదగదు. జ్ఞానహీనుడవు. అంధురాలనియైన నీకు దయ

సుదర్శనీయము

ద్వితీయాంకము

రంగము — [ఉద్యానవనము విద్యుల్లతాదేవి ప్రవేశము]

విద్యుల్ల — ఆహా? ఏమి ఈయద్యానవన శోభావిశేషము.

సీ॥ మల్లికాకుసుమాది ♦ మంజరీపరిమళో

జ్వలనమీరార్చక ♦ వాసితంబు

కుసుమాళి మాధుర్య ♦ రససానమత్త ప

ట్పదబృంద ఝంకార ♦ భాసురంబు

పల్లవావళిభుక్త ♦ పారవశ్యోత్పన్న

పరభృత సంగీత ♦ భాసురంబు

చూతకైతక భూజ ♦ శోభితారుణబీజ

మాధవీభుజలతా ♦ మండితంబు

గీ॥ శారికాకరకూజిత ♦ సంకులంబు

రాజహంసాంగనా సంఘ ♦ రాజితంబు

కప్టమానసజీవ సా ♦ ఖ్యపదంబు

వనరమాదేవివాసంత ♦ వైభవంబు.

నేడీవనవిహారంబున్న నెంతయో దుర్భరంబుగఁ దోచుచుండె.
చిత్తంబు తత్తరంబొందుచుండె. (అటునిటుఁజూచి) ఈస్ఫటిక
శిలావేదికయందించుక సేపు విశ్రాంతినొందెద (కూర్చుండును)
మనమా! నేటిదినంబున దర్శించిన యమ్మహాపురుషుండెవ్వండై
యుండు, ఆతని ముఖవిలాసంబు జంద్రతిరస్కారంబై రాజ
లక్షణలక్ష్మితంబై యలరారిమన్మథసామాజ్యాభిషేక సమరుండో

యనమదీయ మనోదర్పణ ప్రతిబింబితరూప సౌందర్యలావణ్య గరిష్ఠంజై, దృక్పథంబునఁ దాండవమాడుచుండె. నేనేమిసేయుదును! రాజవంశసంజాతినగు నాయభీష్టంబు దీర్చువారెవ్వరు. తీరుటెట్లు (కొంచెమూరకుంపి) ఇందునకవిధితయేనమర్థుండు. లేదేని నాకష్టంబుఁ జెప్పవీలులేదుగదా? ఆతనిపేరైనఁ దెలిసి కొననైతిని, ఇంకనాకెట్లాతని దర్శనభాగ్యంబు లభ్యంబగును! మంచిముత్యైంబునందు బొరాడుజిగివలెనాతని దేహకాంతిస్వచ్ఛంబైయుండె. నామనోంధంబుఁ తల్లిదండ్రులతో నెట్లుచెప్పదు! చెప్పినవారామోదించురా? ఒకవేళ వారిచ్చమైవార్తనంపిన సతందేవును? ఇందునకు మార్గంబెట్లు (కొంచెమూరి) పిల్లగాలులు నాడెందంబుఁ దల్లడిలఁజేయసాగెను. ఆలేమావిసలరారు పికాంగనాగీతంబు నామనంబు నున్మాదావస్థంబ్రవేశపెట్టుచుండును. (ఆశ్చర్యమునభినయించి) పురుషులెవరో యిటు నచ్చుచున్నట్టున్నది. దుర్మార్గుడగు మద్గురుడుకాదుగదా! నేకొంచెము మరుంగునఁజేరి వీరివిషయమును దిలకించెద.

[సుద, మధు, ధర్మపాలురు ప్రవేశింతురు.]

సు—మధుసూదనా? ఇవ్వసరామణీయకమును జూచితివా!

ఉ॥ చల్లనిపిల్లతెమ్మెరలు ♦ సౌంద్రపరాగ విరాజమానమై
యులము బల్లవింపఁగడు ♦ నూర్జముతో నిటువీచుచుండ సం
పుల్లనుమంబులెల్ల పరి ♦ పూర్ణసుగంధము బర్వజేయఁగాఁ
జల్లదనంబు శాంతియును జయ్యనఁ గూర్చెడు మోదమందగన్

మ—రాజవతంసమా? అటునాలింపుము.

మ॥ ముదలన్నల్లవభాదియై ప్రియునికి ♦ నోద్రంబు బెల్లుబ్బగా
వదనంబెత్తి వినోదగీత కలనా ♦ భ్యాసంబు సారించు న

మృదనోన్మాదపికాంగనా మణిసుధా • మాధుర్య నిర్మదవం
బది వీణానినదోత్సు కాతిశయమై • యాష్టోదమున్గూర్చెడున్.

సుద— (ఆశ్చర్యముతో) సఖా? ధర్మపాలా? చూచితివా? ఆతియ్య
మామిడిగున్నలనడుమ నలరారు స్ఫటికశిలావేదిక యందగపడు
విలాసమెద్దియో ?

ధర్మ—(పరికించిచూచి) అబలారత్నంబుగఁ దోచుచుండె. అయినను
దినబోవుచు రుచులడుగ నేల? సమీపించుచుంటిమిగదా ?

సుద—మనము సమీపించినకొలంది దూరముగాఁ బోవుచుండెను.
సమీపించవలయునా ? వినుము.

మ॥ వనశోభన్దిలకింపఁ దద్రమమనో • వాంఛాసముద్యోతియై
ఘనసౌందర్య విలాసవైభవ లన • త్కాంతాస్వరూపంబుశో
గొనబొంద స్తనుదెంచెఁగాని భుజి • కోకస్త నీవామపా
ద నఖాంచద్యుతిరేఖబోలదగునా • తారుణ్యరామామణుల్.

ధర్మ—అయినసమీపమున కేగి తద్విషయమును గ్రహింతము.

(ముందునకు నడుచుచున్నారు.)

వి—(తనలో) వీరునన్ను గాంచినట్లున్నది. ఇటేవచ్చుచున్నారు. కొంచె
మావలికేగి యామహీరుహముపొంతి నిలువబడియెద.
(నిలుచుండి) ఓహూ? దేవీభవనంబునఁగాంచిన పురుషత్వి
తయంబుగఁ దోచుచుండెను. కానిమ్ము. దైవానుగ్రహపాత్రుల
కెప్పుడును నీప్సితంబులు గరతలామలకంబులుగదా? ఆతని
వృత్తాంతం బామూలాగ్రము నెఱుంగవలయును. రానిమ్ము.
పలుకరించిచూచెద. ఆహా? మనంబా? బహుత్వరపడుచుంటివి.
సాధ్యమగులకదిలక్షణమా? దూరదృష్టింబరికింపుము. సంధ్యా

కాలమాసన్నమైనది. దేవీపార్థసకుఁ గాలంబుసమీపించె.
వీరును సమీపించిరి. నేనేమియు దెలియనిదానివలె నటించుట
శ్రేయస్కరంబు

సు—ధర్మపాలా ? ఆయువతీసన్నిధానంబునకరిగి యామెవృత్తాంత
బంతయు దెలియనడుగుము.

ధర్మ—మంచిది, అట్లేయడిగెద (ముందునకునడచి)

అమ్మా ? మీరెవ్వరు ? ఇందులకేలవచ్చితివి ? భవద్వృత్తాంత
మేమి ? నీవదనవిలాపంబుఁగాంచ రాజన్యకుమారికవలెఁదోచు
చున్నది నీవృత్తాంతమారయ మహాతేజస్వియు, సకలసద్గుణ
శోభితుఁడును దానరాధేయుఁడును, నుత్తమక్షత్రియవంశ సం
జాతుఁడనునగు సుదర్శనుఁడుబంప నిటువచ్చితిని. ఆతఁడిచ్చ
టకువిచ్చేయు టధర్మమని యూహించి యాతమాల వృక్ష
చ్ఛాయ నాసీనుడైయుండెను. శీఘ్రంబున న్ననుగ్రహింపుము.

వి—(తనలో) మదీయవృత్తాంతం బీతనికెఱింగించుటయుక్తము.

ఈతనిమాటలు మాధుర్యంబుగ వినఁబడుచుండెను. కానీ? ముం
దీతనితో గంభీరంబుగ మాటలాడెద.(అతనివంకజూచి)సందేశ
హరా? నావృత్తాంతం బేమియవసరము? ఒంటటిగా సంచరించు
ననితాలలామల సామీప్యంబునకుఁ బురుషులు రాజెల్లునా ?

ధర్మ—ఒంటరిగానుండుటచేతనే వచ్చియుంటిని. వచ్చితప్పేమిపలికితిని.

వి—ఓహూ ? తప్పబల్కవలయునా ? పచ్చుటఁజాలదా అయి
ననునడిగితివి కావున నావృత్తాంతమును జెప్పెదవినుము. మన్ని
వాసంబు గంగాసరిదుత్తరతటవిరాజమానంబగు పాంచాలంబు.
తత్పట్టణాధీశ్వరుండగు సత్యవర్ధనండు, మజ్జనకుడు మదీయ
నామంబు విమృశ్యతాదేవి. దుర్భరశత్రురాజవీడచేద్రదాజ్యం

బు వారియర చేతులందిడి నాతండ్రి! ఈపురంబుఁ బ్రవేశించి
యిద్దేవీనదన నివాసియగు నద్వైతమతబోధకుఁడగు స్వామి
పూర్ణానందుని స్నేహంబుచే నాపక్కసాధంబునఁ గాపురం
బుండెను.

ధర్మ—పరిణయం బయ్యెనా?

వి—లేదు. (కొంచెమాగి) మద్భవాంబున కరుగువేళయైనది, ఇంకఁ
బోవలయును.

ధర్మ—అమ్మా ? ఈవిషయంబంతయు మన్నితున కెఱింగించి, యా
పై ని వృత్తాంతం బంతయుఁ దెలియంజేసెద పోయినచెప్పద.
(వెనుకకు బోవుచు)

వి—(తనలో) ఇదియేమోవిచిత్రముగఁ దోచుచున్నయది. నిశ్చయ
ముగ దేవ్యాలయంబునఁ జూచినవారలు వీరె? సందేహమిం
చుకంతయునులేదు. అయిన మన్మనోరథంబు సఫలీకృత మం
దనా? అది దైవాధీనము. సందేశమాకర్ణించి, యాతఁడిట
కరుదెంచునా? అటులైన శుభమయ్యెడు, లేదేనినాయుదేశంబు
నిర్ధరకంబు? తొందర పడనేల? కొంచెముసేపు వేచియుండెద.

(ధర్మపాలుడు, సుదర్శనాదులను సమాపించి)

ధర్మ—మిత్రమా ? సుదర్శనా? ఆసతీలలామ పాంచాల దేశాధీశ్వ
రుండగుసత్యవర్ధనుని యనుంగుఁగూతురు. నామంబువిద్యుల్లతా
దేవి. ఆవివాహిత. దేవ్యాలయసామీప్యసాధంబు నివాసంబు.
మనవలెనె వారీ పట్టణంబునకు విచ్చేసిరి, ఆమెజనకున కద్వైత
బోధకుండగు పూర్ణానందుఁడు జరపరిచయుండట.

సు—మిత్రులారా ? నేఁబోయియామెతో సంభాషించి వచ్చెదను.
మారిక్కడ నేయుండుడు!

మ—మందిది అట్లే చేయుము.

వి—(తనలో చిరునగవుతో) అదిగో ! నేఁగాంచిన పురుషోత్తమరూపం బదియే? నా మనోహరుండితఁడే. మనమా! కొందరింప కుము. (సిగ్గునం దలవంచియుండును)

సు—(సమీపించి) సతీ! విద్యుల్లతా ? భవత్సౌందర్యదాసుడీ సుద ర్శనుండు, యుష్మత్సౌందర్యనార్థము వచ్చియున్నవాడు.

శి—(భయలజ్ఞావదనమై) త్వడీయ చతురవాక్యంబులు నామనంబు నకు మిగుల భయావహములుగ నున్నయవి.

సు—పవిత్రత్రతీయవంశసంజాతవగు నీకుభయంబేలఁ వినుము !

మ॥ నినుగాంచనృదితత్తరించి, యటుగో • నీరేజపత్రేక్షగా
యనుమానించుచు వార్తఁబంపితి, మదీ • యాసక్తిసాఫల్యము
స్లని, మోదాంబుధి నోలలాడఁగ భవ • త్కారుణ్యపూర్ణేక్షగా
సనచంద్రాతపకాంతి నాపయి నిధా • సంబోధన జేకూర్చుమా?
ఇదియునుఁగాక.

చ॥ ఉభయుల జన్మముల్ ధరణి • నుత్తమ, రాజకులాంబురాశికి
శుభదముతాచభాసితడు • సుందరీ; దేశమటన్ననొక్కటే
అభయమునన్ మదీయకర • మందు భవత్కర పద్మముంచి స
చ్చభకర వైభవోన్నతవి • శుద్ధకృతార్థుని జేసి పోవుమీ.

విద్యు—మీరాడుమాటలు నాకువినోదంబుగాఁ గన్పట్టచుండెను. ఇదియేమి ! అబలను నన్నొంటరిగాఁజూచి యిట్లుఁబల్కుఁబాడి యా? జననీజనకులు వృద్ధులు, గౌరవనీయులు. అట్టియెడ విచారంపక మీరుచేయు రససంభాషణంబు నాకించుక సందియము వొడముచున్నయది. దానియర్థమేమో తెలియుటలేదు. (తనలో) కొంచెము కఠినముగా మాట్లాడిచూచెద (ప్రకాశముగా)

గీ॥ ధర్మవరులైన తమవంటి ♦ ధాతృవిభులె
యొంటిపాటున నున్నట్టి ♦ యువిదఁజేరి
పలుకరించిన నేమంచుఁ ♦ బలుకఁగలదు
కంచెయే చేనుమేసినఁ ♦ గలదెఁ త్రోవ.

సు—(తవలో) ఓహో? ఈమెవదించెడు ప్రతిపదమును రసాస్పద
దమై భావగంభీరమై యలరారుచున్నయది. శ్లేషపదప్రయోగ
ములయం దీమి కడుసమర్థురాలుగఁ గన్పట్టుచున్నది (పకాశ
ముగా) తన్నీ? పురుషులమనంబు వెన్నవంటిదనియా? ఇటుల
బల్కుచుంటివి? నీవాక్కుధారసధారాసరణియుష్మదాలింగనా
సక్తయగు నాచిత్తసరోవరంబును మఱితఃసంఘనట్లు జేయు
చున్నయది. జననీజనకుల యాఙ్ఞారహితసగుడునని భావించు
వేని ప్రకృతిసందర్భమునుబట్టి వారును సంతసింపుదురు. మొద
టిది శాస్త్రవిహితమైయున్నది. అంశువలన సర్వజనాహ్లాద
జన్మము. ఇందునకు సంశయంబెంతమాల్చిమువలదు. నిగూ
హ్యము, నిర్భయము, సదాచారము. ప్రియసఖి! నాదేహ
మున, మదనసంబధమైన యుష్ణమెక్కుడై దాహంబుగలిగి
నోరెండసాగెను, ఇఁకఁజెప్పవలసిన దేమున్నది.

గీ॥ అనభవింపంగ నీయధ ♦ రామృతంబు
దయనొసంగియు నాప్రాణ ♦ దానమిమ్ము
ఇహపరంబుల రెంటును ♦ సహజమైన
ఫలములభియించు ముంగొంగు ♦ పసిడిభాతి.

మృగేశ్వరా? నాబాహువల్లరిచే నీతనులత నొకపరిస్పృశింప
నిమ్ము. ఇటురా? (అనితాకబోవును)

వి—(ప్రక్కకుదొలగి) నిలుపుము. నిలుపుము. (మిట్టిచూచి)నీచేష్టలు
విపరీతమును బొందుచున్నయవి, చాలు! చాలు! ఇదియేనా

క్షత్రియధర్మము. ఇదివరకిట్లెందఱినివంచించియుంటివి. ఒంటరిగ
నీకన్నుదమ్ముల యెదుటబడిన వారినెల్లనిట్లే గ్రహించియుంటివి
కాబోలు సరి! సరి!

గీ॥ అతివలనబట్టి బలిమి న ♦ న్యాయముగను
జెలుపఁజూచెడు వారికిఁ ♦ జెల్లుగాని
భయమొకించుక లేకను ♦ బైనఁబడుట
యదియుఁబూరుపోతములకు ♦ నర్హమగునె.

కావున సరచేతనైకుంతముజూపి, యాక్షణమం దనస్వప్రేమాం
బుధి నోలలాడించి తుదకుఁదృఢప్రాయంబుగఁ బరిత్యజింతురు.
ఇట్టి నెడగుమాటల నుడువక మునువచ్చిన తోవనేగుట యుచి
తము.

సు—సఖీ ? విద్యుల్లతా? నాయందు మాత్రమట్టి భావంబునుబొందుట
న్యాయంబుగాదు. ఇదియే నాకాంతాన్వేషణంబునకుఁ బ్రథ
మంబు. నీవేమధ్యహాలక్షివి. నాయద్దాంగివి. మత్కులరాజ్యం
బునకుఁ బట్టమహిషివి. మదీయసంతాన ప్రాప్తికి వరిప్రదాన
దేవతవు. నాభాగ్యరాశివి. నాయర్థకామాది వర్గమునకుఁ బెన్ని
ధివి. నిశ్చయము ఇందునకావంతయుసందియములేదు. సత్యనిర
తుఁడను మదీయచిత్తంబును బరీక్షింపుము. ఇటురమ్ము. ఒక్క
ముద్దిడుము.

వి—(గొంచె మావలికేగి తనలో) ఈతఁడు వచించునవి యన్నియు
యథార్థంబుగఁ దోచుచున్నయవి; అయినంతదొందర పడనేల.
ఇంకఁగొంచెము మాట్లాడి చూచెదను. (ప్ర)కాళముగా) రతీ
నాధనమదర్శన సుదర్శనా? నీవుజెప్పినవన్నియు నిక్కములేయై
యుండవచ్చును. కానిమ్ము. నేనిప్పుడుబరిగ్రహించుటకు వలను
పడదు. మజ్జనీజనకుల యాజ్ఞఁగైకొని యాపైఁ గార్యము
నూహించెదఁకాన నేఁబోయివచ్చెద (అనినడచును)

సుద—(అడ్డముబోయి) ఈవిషయమం దొకరియొజ్ఞ నపేక్షింపఁ దగినదికాదు. అష్టవిధవివాహాంబులలో గాంధర్వము క్షత్రియు కులధర్మమని చెప్పఁబడియున్నది. ఇటువినుము.

మ॥ మునుదుష్వంత మహీధరాధిపుని స ♦ మ్రోదంబు జెల్వొందగా
వనజాతేక్షణ మేనకాత్మజ మహా ♦ భాగ్యంబటంచు స్దపో
వనసీమ స్వరియింపలేదె; యిపుడున్ ♦ వ్యర్థంబె; తన్మార్గమున్
జనుమోసుందరి! మానుచున్నధుర హా ♦ సవ్యాస వాగ్వైఖరుల్

విద్యు—ఇయ్యది రాజధర్మంబయ్యేనేని (చిరునగవునఁ గొంచెమాగి)
యోచించి భవత్కంఠంబునఁ బూనరంబలంకరించెద. సూర్యుం
డస్తాది) కేగుచుండె. విద్యాగురుండగు పూర్ణానందుఁడు మిగుల
కోపముజెందును. గుర్వాశ్రమంబునకుఁ బోవలెను. నాహృద
యంబు దత్తరపాటొందుచున్నయది ఇదిదేవ్యాలయోద్యాన
వనంబు, తదనుచరులెవరైన వచ్చుచుండురు, పోయినచ్చెద.
(అనినడుచును)

సు—(అడ్డముబోయి) కురంగేక్షణా ? ఈపుష్పమాలికను, దిలకిం
పుము? ఇయ్యది దేవీసన్నిధాన బహిర్ద్వారముకడ నీచేనాకొఱ
కుంపఁబడినదిగదా? తత్కాలంబునందే స్వయంవరంబు జరిగి
యుండె, నికనన్నిట్లు మోసగించుట న్యాయమా ?

విద్యు—(తనలో) ఇప్పటికీతడు పూర్ణముగా నాయభిప్రాయమును
గ్రహించినాడు. నిక్కముగా నితడేనాప్రియును. మెల్లగ నీతని
దప్పించుకొని గృహముజేరెద. రేపటిదినము విచారించెదను.
(ప్రకాశముగా) ఇందుమోసమేమియునులేదు. నీయభిప్రాయం
బునందు దోషములేదు. (తొందరగా నడచుచున్నది.)

సు—నిలుపుము, నిలుపుము ఒక్క మాటవినుము. (అని వెంటనిష్ఠ)్రి
మించును.)

రంగము : సుదర్శనుని సాధము.

మందారమాల—ప్రవేశము

మందా—(తనలో) నేనీసాధముసంతయుఁ గలయఁదిరిగితిని. ఇంద్రాక్ష పురుషుడైనను స్త్రీయైనను గలికంబునకైనను గానరారు. అతఁడు యతఁడు నాగొంతులయఁ బోయినది. ఆసుదర్శనుం డొక్కరుండే యుండునుగాబోలు. అట్లయిన నేనదృష్టవంతు రాననే? అతఁడును వయస్సున చిన్నవాడనితలంచెద. ఉభ యులకు నీకుజోడుగుదిరికఁగలిగి పిచ్చుకలవలె ముచ్చటగా నుండినఁ జూచువారలు సంతసింపకుందురా? కాని, నేనంధుగా లనగదా?

(దుఃఖముతో)

మ॥ అకటా! యేమనిమారుదాననిను దే ♦ వా? భారతీసాధమా మకసర్వాంగము లున్ననోహర గతిం ♦ భాస్విల్లఁగాజేసి యీ సకలంకంబగు నేతయుక్తమిడి మ ♦ త్వాంతంబులో ఘోరచింతకుఁ జోటిచ్చితివేల! యీవిధ సము ♦ దృఢబద్ధిహీనుండవై.

ఇప్పుడు జేయునదేమున్నది! (వినుటనభివ్రంశించి) ఎవరో వచ్చుచున్నట్లున్నది. ఎవరువారు?

(సుధ, మధు, ధర్మ, ప్రవేశము.)

సు—నేనుసుదర్శనుఁడను.

మం—వారెవరు?

సు—మన్నిత్రులు మధుసూధన, ధర్మశాలురు.

మం—(సుదర్శనుని చేతులుబట్టుకొని) ఆర్యా? మీరేగిచాలవేల్చినది. అప్పటినుండియు నేనొంటరిగా నిందుంటిని. లోపలికిదయ చేసి శ్రమదీర్చుకొనుఁడు. మీకుగావలసిన యుపచారంబుల నేజేసెద. (అని కొంచెమావలికి దీసికొని వెళ్లును.)

సు—పాపము! నీవంధురాల వేమిచేయగలవు. కాన నీపూరకుండుము, పరిచారికాజనంబులు కృత్యంబునెరవేర్తురు.

మం—ఆర్యా? తమకుం బరిణయంబైనదా? అయిన తత్సప్తణనామం బెయ్యది, భవదీయ సాణనాయకి యెచ్చట? నావంటిదానికి మీబోటి సుందరాకారులఁ గన్నులారఁజూచుభాగ్యంబు లేదు గదా? (దుఃఖచిత్తయై) నన్నెట్లులైన మీరేరక్షింపవలెను. భగవంతుఁడగు నావిధాత నన్ను మీసామీప్యంబునకుఁ జేర్చి నాడు. అందువలన సమస్తము లభించు నట్లెంచుచుంటిని.

సు—మంచిది, నిన్నట్లేకాపాడుదుము. నావివాహంబింకను గాలేదు. ఆవిషయమై యాలోచించుచుంటిమి.

మం—చిత్తము కన్యకాసంబంధమెచ్చట.

సు—ఇంక నది సిద్ధాంతముగఁ జెప్పటకువీలులేదు. మేము సాధోపరి భాగంబునకుఁబోయి విశ్రమింతుము. నీవునచ్చట గప్టముగా నుండును. గాన, నిచ్చటనేయుండుము.

మం—ఆర్యా! నేనురాలేకేమి? మీరాకకుఁబూర్వ మిదియంతయుఁ దిరిగివచ్చితిని. అవసరమున్న యెడల వచ్చెదను.

సు—లేదు. ఇచ్చటనే యుండుము. మిత్రులారా! సాధోపరి భాగంబునకు బోవుదము రండు.

మం—వెళ్ళితిరా? (అనిధ్యనిసి గమనించుచు) ఆ వెళ్ళిరి (తనలో)

శా॥ రాకాచంద్రుని రాకకు న్నిశిబ్బకో రంబట్లు జండాంశు శో
భాకారంబునకున్నగోజమటులేనత్యాసతోనుంటి నా
రాకాచంద్రుని భాననుండయిన యీరాపుత్తునిన్ భర్తగా
నాకున్గైకొను ప్రియియుడునె! యికన్ నాభాగ్యమెట్లున్నదో.

ఇంతవరకు సర్వవిషయములు నాకనుకూలముగ నేయున్నవి. ఈతనినెట్లైన స్వాధీనముఁ జేసికొనినయెడల నాకన్నిటను సౌఖ్యంబుఁ జేకూరును. ఆపని, మాటలవలనమాత్రము గానేరదు. ఇది నిశ్చయము, మఱియెట్లు (కొంచెమాగి) మరుగుమందులున్నవని చెప్పవాడుక యొకటియున్నది. తనాపదప్రయోగంబున బహుసులభముగా నాకోర్కె నెరవేరును. ఇక్కార్యంబునకు నెవరిని యాశ్రయించెద మహావిహ్వలమైన విషయము. నాకు హితురాండ్రేవ్వరుగలరు. ఇంతటనుండియుఁ దద్విషయప్రయత్న మండ్రప్రమత్తనై మెలంగవలయు (వినుట నభినయించి కర్మతోకొట్టిచూచును) ఎవరో వచ్చుచున్నట్లున్నది.

(నుండిరి ప్రవేశము.)

సు - (తనలో) ఔరా! ఇప్పుడీనగరశృంగారంబైత శోభనైపుత్రుల నలరారుచున్నయది. వీధులయొక్కయు, రథాస్తానములయొక్కయు నైశాల్యంబు వర్ణనీయంబుగ దోచుచున్నయదిగదా? చంద్రమండలంబును ముద్దాడుచున్నవో యనునట్లుండు గోపురశిఖర ప్రకాశమాన సౌధజాలములయందుఁ జువకమల్లికా మాధవీ వృక్షలతాపరిమళశోభిత విహారస్థములును, సకలవస్తు సముదయవాణిశృవ్యాస్తఫణ్యవీధికానిచయంబులును రంభోర్వశ్యాదిదేవగణికా తీరస్కారనాట్యాభినయకళా పావీణ్యవారాంగనానాట్యరంగస్థలంబులు గలిగి ద్వితీయ దేవతానగరియోయన నొప్పురు నిమ్మచూపట్టణంబున విద్యుల్లతాకాంతుని సౌధంబెక్కడయని నిర్ణయింతును. ఎవరినైన నడిగితి నేని. వారే యభిప్రాయమును బొందుదురో? ఇప్పటికే కడు దూరమువచ్చితిని. శరీరము మిక్కిలిశ్రమనొందినది. అయిన రాజచిహ్నతధ్వజ విరాజమానోన్నత సౌధంబొక్కటియు నీ ప్రాంతమందెచ్చటనుగాన్పించుటలేదు. (తీరిగిచూచి కొంచెము సడచి) అదిగో? యీప్రక్కమాత్రము దదంకశోభితమైన సౌధ

రాజంబొక్కటి గానబడుచున్నది. అద్దానిసమీపించి విచారించెద, (కొంచెము ముందుకునడిచి తెక్కెమువంక చూపునభి నయించి) ఈతెక్కెమునందు, మహారాజా! సుదర్శనా! అని యున్నది వెతుకఁబోయిన లతపాదస్పర్శము గాంచినట్లాతని సౌధంబు నాకు దృశ్యమానంబయ్యె? ముఖద్వారంబు కడకుఁ బోయి ద్వారపాలకులంగాంచి లోపల్కబ్రవేశించెద. (ముందు నకు నడచును)

మందా—ఎవరువారు! ఎవరువారు! మాట్లాడలేమి?

సుంద—(తనలో) ఈమె గుడ్డిదిగానున్నది. ఇతరు లెవ్వరిచ్చటలేరు. అయిన నీమెవృత్తాంతమరసెద, (ప్రకాశముగా) నేను విద్యుల్లతా దేవి చెలికత్తెను. నా పేరుసుందరి యందురు.

మందా—నీవిచ్చటకు రాగతంబేమి?

సుం—మాదేవి యాజ్ఞచేవచ్చితిని.

మందా—ఎందులకు, ఎందులకు!

సుం—(తనలో) ఈమెనాసవిస్తారమంతయుఁ దెలియనారంభించినది. ముందీమె విషయమును దెలిసికొనవలెను. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! నీవెవరవు, ఇచ్చట నెందులకుంటివి? నాయందుదయఁ గలదానవై నీవిషయంబు సాంగంబుగాఁజెప్పుము?

మందా—(సందేహముతో) నేను రాజకులసంజాతను. సుదర్శనప్రియను.

సుం—(ఆశ్చర్యముతో) నీవాసుదర్శన ప్రియవు! నీవా సుదర్శన ప్రియవు! ఇదియేమి వింతగానున్నదే!

మందా—నీవు మఱియొక యర్థమూహించు చున్నట్లున్నది. అదికాదు, దిక్కు లేని యంధురాల నగుటచే నన్నుఁ బ్రియముగాఁ బోషించుచుండెను. తత్కారణంబున నట్లంటిని.

సుంద—నామంబెయ్యెడి.

మం—మందారమాలయందురు.

సుం—అమ్మా? మందారమాలా? సుందర్యనానురాగయగు విద్యుల్లతా
దేవి సందేశ మీరాజచంచునకు చెలియజేయుటకు వచ్చి
యుంటిని. కావున మాయన సందర్శంబును జేయవలసియున్నది.

మందా—(సుందరిని కొగలించుకొని) అమ్మా! ఇంతకుఁబూర్వమే
యంతఃపురంబునకుఁబోయి శయనించి యుండెను, నీ విష్ణుడు
మాట్లాడుటకు సమయముగాదు. ఆసందేశమునాకుఁజెప్ప వీల
గునని, చెలియజేయుము. అట్లే యాతినితో నివేదింతును.
(తనలో) దీనిని నాస్వాధీన మందుచు కొను నుపాయ
మూహించవలెను. (ప్రకాశముగా) నన్ను నీకంటె నన్యమైన
దానిగ భావింపవద్దు, ఆమెకు నేనును హితురాలనే.

చ॥ సుగుణ పరంపరాకలిత ♦ శుద్ధమతిన్జ్విరియించువారితోఁ
దగగు నబద్ధమాడ నినుదప్పక నాహితురాలవంచు నో
అగణితి సుందరాంగి!యిపు ♦ డావిషయంబు సమగ్రమొందఁజ
క్కగ వినుపింపు మాపయిని ♦ కార్యము జెప్పెదనీకునిప్పుడే?

సుం—అమ్మా? మందారమాలా? చెప్పటకేమియును సందియములేదు.

సీ॥ ఉద్యానవనమధ్య ♦ హృద్యమై, చెలువొంద
రాజేంద్రు ముఖచంద్రు ♦ రమణికాంచెఁ
గాంచిన దాదిగఁ ♦ గమనీయ దేహంబు
విరహనలంబున ♦ వేచుచుండె,
వేచుటంజేసి స ♦ ద్విద్యా తిరస్కార
చంచల బుద్ధితో ♦ సంచరించె
సంచరించుటఁజేసి ♦ సమవయస్యాంగనా
స్నేహతిరికలై ♦ చెలఁగుచుండె

గీ॥ నేమిచెప్పడు నాలేమి ♦ నేమిమిపుడు
దర్శనీయ సుదర్శన ♦ ధరణిధపుని
గాంచకున్నను బ్రతుకిక ♦ గలదె జగతిఁ
గానవేగ మాతనిబంపు ♦ కరుణఁ గలిఁగి.

మందా—(తనలో) దీని చెలిమినాకు ముఖ్యంబు. దీని మాటలనుబట్టి
చూడ నీతఁడు మహాసౌందర్య శోభితుఁడని దెలియ వచ్చుచు
న్నయని. ఆమెయు విద్యుల్లతయే యైయుండును. వీరి కన్యోన్య
ప్రేమ యభివృద్ధి యగుచున్నది. కానిమ్ము. ఈప్రేమానుబంధ
మును ద్రొపుట యుచితముగాదు. పూర్వజన్మమందెన్ని పాపం
బులు చేయుటచేతనో యిట్టిగతి సంభవించినది. అద్దేవీకృపా
పాత్రనై తినేని నాకేమియుఁ గట్టములేదని దలంచెద. ఈనమ
యమందామెను గలసి మాట్లాడవలెను. మంచినమయముదొరి
కినది (ప్రకాశముగా) సుందరీ! ఆపురుషుని నిద్రావస్థనుండి
తప్పించుట యోగ్యముకాదు. తదుపరి శీఘ్రముగ నాతనిఁ
బంపెద. ఇందునకు నేబాధ్యురాలను. మఱియొక సంగతి నన్ని
ప్పుడు నీ వెంటఁగొనిపోయి యామెనుజూపింపుము. ఇదితప్పదు.
పోవుదమురమ్ము.

సుం—అమ్మా! మందారమాలా! విద్యుల్లతా సౌధంబిక్కడకుఁ జాల
దూరమందున్నది. నీవువచ్చిన మరల నొంటరిగా రావీలులేదు.

మం—సుందరీ! అట్లుగాదు. నీవు నాసమముగా నడువలేవు. నేనొంట
రిగా నొక్కతృటిలో రాగలను. పోవుదమురమ్ము.

(నిష్క్రమించును.)

రంగము. [రాజవీధి] పూర్ణానందుడు పాడుచు ప్రవేశించును.

పూర్ణా-శ్లో॥ త్రిపురాంతక త్రిదశేశ్వర గణనాయక శివతే
శరణం భవకృతసాగరభణి కంకణ చరణం

వృషవాహన విషదూషణ పతితోద్ధర శరణం
శివశంకర శివశంకర హరమే హరదురితం॥

అతిభీషణ కటుభాషణ యమకింకర పటలీ
కృతతాడన పరిపీడన మరణాగమ సమయే
ఉమయాసహ మమచేతసి యమశాసననివసం
శివశంకర శివశంకర హరమే హరదురితం॥

(ముకుందుడు ప్రవేశించును.)

ముకుం—సాష్టాంగ సమస్కారములు.

పూ—సద్గురున ద్విదానంద పరబ్రహ్మర్పణమస్తు.

ము—ఎచ్చటనుండి విచ్చేయుచున్నారు?

పూ—మచ్చిఘృడగు సత్యవర్ధనుని గృహమునుండి.

ముకుం—తమ ధైర్యత శాస్త్రమం దసమానపాండితీ విభవులని చాల
దినముల క్రిందల వినియుంటిని. అప్పటినుండియుఁదమదర్శనముఁ
జేయ నామనంబు కుతూహల మ్మిందుచుండెను. నేటిదినమునఁ
గాక తాళీయ న్యాయముగఁ దమదర్శన భాగ్యంబుచేకూరెను.
కడుధన్యుడను, కడుపుణ్యుడను, తమదాసుడను.

పూ—అబ్బయి? సాధూనాందర్యనం పుణ్యంబను నారోక్తివ్యర్థ
మగునా?

ము—నిశ్చయము. నిశ్చయము. ఆర్యా? నాకొక్క సందియము
గలదు దానిని తమవలనఁ దెలిసి కొనవలెనని, నాయభి
ప్రాయము.

పూ—ఏమి సందియమో చెప్పుము.

ఉ॥ దేవుని రూపమేవిధిని • దేజరిలున్నగమందు! జీవుఁడే
 వానిని సంచరించు బుధ • వర్య! శరీరమ దెట్టులాయె నీ
 భావము బోధనల్పినను • భవ్యగుణోజ్జ్వలు జేసి సాధుసం
 సేవితత్త్వ మార్గమది • శీఘ్రముగా నెఱిగింప వేడెదన్

పూ—సుమతీ? నీసంప్రశ్నము. వర్ణనీయమే! కాని ఇంచుక సంది
 యము. నీ విదివర కేమహాత్ముని కృపనైనఁ బొందియుంటివా?

ము—చిత్తము. స్వామి యద్వైతా నందసన్నిధానంబునఁ గొంత
 కాలంబు శుశ్రూషంజేసితిని.

పూ—అట్లైన సందియములేదు, సావధానుండవై మదద్వైతోపన్యా
 సంబుఁ గర్ణపేయంబుగ నాలింపుము.

కుమారా? భగవత్స్వరూపంబు నిర్గుణసగుణ నిర్వికారనిరంజన
 శుద్ధబుద్ధాచింత్యమై, అవాఙ్మానన గోచరంబై, సచ్చిదానంద
 స్వరూపమై, కోటిసూర్య ప్రభాతిరస్కార శోభాసము దయో
 జ్వల దివ్య మంగళ మూర్తియై, జగదానందకరస్వప్రకాశభా
 సమానంబై సజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేదరాహిత్యంబై
 విపీలికాది మహా తత్త్వ పర్యంతస్థితపద్మాంతరత జేజోరూ
 పంబై. సహస్రారసరోజాత కర్ణికాకుహరభాస్వద్భిందువీతా
 ధిప్తానంబై, జన్మజరామరణదుఃఖరహితంబై యోగిహృద్భ్యా
 నగమ్యమై సృష్టిస్థితిసంహార కారణంబై, సర్వకాలసౌఖ్య
 ప్రదంబై, అవర్ణనీయ ప్రకాశంబై యలరారుచుండును. ఇది
 జీవుండన? అనర్థమకరాగార సంసారసాగరనిమగ్నుండై కామ
 క్రోధాద్యంతశ్చేత్తుని బద్ధమానసుండై, మాయావిమోహి
 తుండై, ఆగామిసంచితప్రార్థబాదికర్మబద్ధుండై దురాశాపిశా
 చాపరివీడితుండై మీధ్యాప్రపంచవాసియై, వర్తించుచుండును.

దేహంబన పృథివ్యాది పంచభూత నిర్మాణంబై క్రిమికులసంకులంబై, మాంసాద్యసహ్యపదార్థసంబై, తుణుగురుంబై, ప్రకాశించుచుండును.

వత్సా! ఈదినమింతవరకు ముగించితిని, దేవతారాధనకు కాలము సమీపించినది. గృహంబునకుఁ బోవలెను.

ము—చిత్తము. ఆర్యా! నమస్కారము. ఈరత్నహారంబును భవదీయ కంఠమందలంకరింపుడు.

పూ—శ్లో॥ అర్చమనర్థభావ యనిత్యం! నాస్తితత్సృఖ లేశస్సత్యం |
పుత్రాదపి ధనభాజాంభీతి | స్సర్వత్రై షావిహితాః |
భజగోవిందం భజగోవిందం | మూఢమతే॥

అని యున్నదిగాన నేధరించుట యుచితముగాదు ధర్మవిరుద్ధము.

ము—అట్లువలనుండదు. నాప్రీతిపూర్వకముగ నొనంగుదానికి మీయభ్యంతర మేమి! ధరింపు. ధరింపు.

పూ—(తనలో) ఇంక జెప్పుచేయుట వైఠ్యతనము. (ప్రకాశముగా) నీనే ధరింపఁజేయుము

ము—(మెడలో వేసి నమస్కరించున)

పూ—అద్వైత సిద్ధిరస్తు.

ము—స్వామీ! పోయెదను. [విష్కరించును]

పూ—(తనలో) నేనిప్పుడాతనితోఁ జెప్పిన దంతయు వేదాంత శాస్త్రమా! విద్యుల్లతా సౌందర్య విమర్శనా సందర్భమా! నామనంబా లలనాశిరోవతంస లావణ్యాభిం బడి మునుంగుచున్నయది. కానిమ్ము ఇక్కఱంబున ధన మాఙ్గించుటకును

లావణ్యంగనా సౌఖ్యమొందుటకు నీమెట్టవేదాంతోక్తులు జాల
ముఖ్యమైనవి, రేపటిదిన మెట్టులైననామెరుంగు బోడిబాహు
లతాపరిచేష్టితుడనుగాక తప్పదు. మరియు మానవ జన్మమెత్తి
నందులకు

సీ తొలుకాడు జరునవ్వు ♦ జెలువొందు పూబోండ్ల
మెరుగుజెక్కులముద్దు ♦ గరపుటొకటి
గిలిగింతలాడుచు ♦ గెలుపొందు చెలుల కె
మ్మొవితేనయెనాను ♦ మురిపె మొకటి
మగపంతమూనుచు ♦ సొగసొందుమగునల
కొదమగుబ్బలబట్టి ♦ కులుకుటొకటి
బంగారుజిగెల్చి ♦ రంగారుపొలతులఁ
గాఁగలించెడు భాగ్య ♦ కలన మొకటి

గీ ఇన్నిటందేల్చి సుఖమిచ్చి ♦ యింపుమీర
మాటలాడెడు సతిఁగూడి ♦ నుమతిఁబెనఁగి
తిరుగుచుండెడువాడె పో ♦ పురుషపరుఁడు
జన్మమెత్తి నఘఁమిది ♦ జగతిలోన.

కాన రేపటిదినము సంపూర్ణ ప్రయత్నంబు జేసెద.

(నిష్క్రమించును.)

ద్వితీయాంకము.

—(0)—

సు ద ర్శ నీ య ము

తృ తీ యాం క ము

—(౧)—

ఉద్వాసనము రంగము. విద్యుల్లతా ప్రవేశము.

వి. - (తనలో) ఇయ్యది చంద్రకాంత శిలావేదిక, దీనియందు విశ్రాంతి
చిన నామనం బతితాపంబొందు. ఇప్పటికే తదీయరూపలా
వణ్య స్మరణంబున మిన్నువిరిగిపైబడ్డ చందంబునఁ దోచు
చుండె. స్మరసంతాపాన్ని సుపశమింపఁజేయుటకుమారు సీమల
యగఁధవహ నందసుండును నీపికాంగనా గానరవంబును, నిం
దిందిరాసందోహ యుంకారంబును మిత్రత్వము నొంది నాకు
దుర్భరశత్రు సంగ్రహములై పరిణమించుచున్నయవి (దిశలు దేరి
చూచి) ఇంతవరకు నామనోహరు దర్శింపఁబోయిన సుందరి
రాదయ్యె. కారణంబేమైయుండును. ఇది యానవమోహనా
కారుమందిరంబునకు జేరియుండునా? లేక, పంచావతీ పట్టణ
వీధులయందలి విచిత్రంబులం దిలకించుచు మార్గమధ్యంబుననే
యుండెనా? ఎట్లు తెలియును. ఆహా? మస్మధుం జెట్టికృత
కర్ముడు. మదీయప్రాణంబుల నిట్లు హింసించనేల? నాకతండు
విరోధుడా! నేనేమితప్పు జేసితిని. నన్నిట్లందుల కలయింపవలె,
నాకేమియుదోచుటలేదు. (నటునిటుజూచి) అకటా?

మ. సరవిన్మంత్రీ వసంతుఁగూడి శుకరా ♦ జంబెక్కి కైవారముల్
వరుసన్ శాశిక లుచ్చరింపఁ బిక ని ♦ స్వానస్తుతుల్గొంచు దు

ర్భరక్కోఢోజ్వలమానసోత్కటయుతః ♦ సారంభమాద్వీరవా
కరపుష్పాస్తుః య నాటసాగే శరసం ♦ ఘాతంబు మద్వక్షమున్ ||

(పైకిజూచి) ఓహూ? ఈతనికిఁదోడుగ మేనమామయుఁ
గూడ బయలుదేరినాడు. ఉభయులేకమై లోకంబులనెల్ల దగ్ధం
బొసర్పకుందురా! లోకములసంగతి యెబ్బలున్నను నాపస మా
త్రము బట్టదలచినారు. ఏమీ? ఈపాపము.

మ॥ అకటా బంగరుసేసడించు జగితో ♦ నానంద మున్మూర్ఛసీ
యకలంకంబగు నాశరీరమిపు డ ♦ న్యాయంబుగా శీతల
ప్రకటించత్కర జాలమగ్నమయి తా ♦ పంబొంది నిట్టూర్పుతో
వికలత్వంబును జేయఁ జంకుడదిగో ♦ విద్యేషుఁడై వచ్చెడికా॥

అహ? ఏమిచేయుదానను. తాపంబతిశయించుచుండె. ఎట్లు
చల్లారును. గోరోజన, సిర్పూర కస్తూరీసమ్మిశ్రితచందన పంకం
లైననులేదుగదా! అలగుకొన. అయ్యో! ఇంకెట్లు? ఈసన్నని
సొనలై ప్రవహించు నాగొజ్జరిగిఘాఁదేనె కాల్యల జలకమాడిన
తాపంబేమైన శమింపకుండునా? అట్లుగాదు అశీశయిల్లును.
ఇచ్చటంచునవి యన్నియు నాకీసమయమందుపరిపరిత మొనర్చు
నవియో? ఇట్టి శిశువ్యాహమధ్యంబున నన్నుఁ బ్రవేశపెట్టి
దైవంబుకూడ విచిత్రంబుఁ జూచుచుండఁగాబోలు.

గీ॥ కలుషహృదయులకెప్పుడు ♦ గలిమిఁగూర్చి
రక్షణముసేయు భగవంతుఁ డ ♦ శ్రయముగఁ
గలుషహృన్యుల బాధించుఁ గఠినముగను
కారణంబేమొ! దీనికిఁ ♦ గానరాదు.

కానిమ్ము ధైర్యంబూనుట చాలమంచిది. ఓచంద్రమదనలారా!
విరహావస్థచే గృశించునబలను మీరిట్లు గారియ వెట్టడగునా?
నానాధుండు ప్రియుండు మదీయ విరహపరిహారి, సుదర్శన

స్వర్ణమాత్రంబుననే మీబలంబు సన్నగిలంజేసెద. మీయా
యుధంబులు విరుంగఁగొట్టెద సుమీ? జాగ్రత, ఇంకనొక్క
క్షణమాగుడు. కసిదీర్చుకొనియెద. [అని యిటునటుఁజూచి]
ఆతఁడు వచ్చునరకు నీ వేదికయందు విశ్రమించెద. (అని
పరుగుడును)

(సుందరి, మందారమాల, ప్రవేశింతురు)

సుం—(తనలో) ఈమె సొక్కి నిదురించుచున్నట్లు గన్పించుచున్నది.
(సమీపించి) అయిన పిలిచిచూచెద. (ప్రకాశముగా) అమ్మా!
విద్యుల్లతా! (ఇంచుకయూరకుండి) మాటాడుటలేదు. తాకిపిలి
చెద. సతీ! సుదర్శనప్రియా !

వి—(తటాలునలేచి యటుఁగుజూచి) ఎవరు ?

సుం—అమ్మా! నేను సుందరిని.

వి—ఇంత జాగేలచేసితివి? (తనలో) ఓహూ! మత్రియుఁడరుడెంచె
గాబోలు. నీ నెట్లుంటినోగదా! నామనంబు పుష్పగోణక్షితమై
నోలిపోయినది.

సుం—అమ్మా! ఇక్కడకుఁ జాలనూరమున్నది. శరీరంబు మిగుల
డస్సిపోయినది.

వి—ఎప్పుటికిని నాకారోగ్యము నాకాయుష్యమని పలుకుచుండువు.
కాని యితరులెట్లెసనేమి? నీవువెళ్ళికార్యము నుడువ నైతివి.

సుం—దేవీ! నీమనఃప్రియుండింతకుఁ బూర్వమే సాధాంతమునకుఁ
జోయెననియు నివ్వడివార్త నంపుటకు వీలులేదనియుఁ దద్గ్రహ
మందుండు మందారమాలయనునామెచెప్పి తానును నాశెంట
భవత్సందర్శనార్థ మిదిగో వచ్చియున్నది.

వి—(నిట్టూర్పువిడిచి) అబ్బబ్బ! నీమాటలునాకుఁ దలనొప్పిగలిగించుచున్నవి. నేఁజెప్పినదేమి ? నీసేతయేమి ? (రోషముతో) చాలు ! ఛీ, ఛీ.

గీ॥ కఠినురాలవు దుర్మార్గ ! కాంతవీవు
మదన తాపంబుఁదెలియని ! మందమతివి
విరహిణీజన కష్టంబు ! సరసులెరుఁగు
గొడ్డురాలది యెరుఁగునా ! బిడ్డకుట్టు.

మం—(తనలో) ఓహో! ఈమె మహాత్మీవముగ మాటలాడుచున్నదికాన నీమెను శాంతింప జేయవలెను. (సకాశముగా) దేవీ! ఆలోపంబంతయు నాచేఁజేయఁబడినది తల్లీ! నన్నుఁదిట్టుము నేను మూఢురాలను. అదియంగాక సంధురాలను. ఇదే నమస్కరించుచుంటిని నేఁ జేసినపాపముగాని నీచెలి చేసిన దోషమేమియులేదు. అమ్మా!

గీ॥ బిడ్డ లోపంబు దల్లియుఁ ! బిగ్గియముతోడఁ
జూచి బోషింప నలెనను ! సుద్దులెఱుఁగు
దేవి వీననివేడెద ! దివ్యమతిని
శాంతభావంబు దాల్చుము ! జలజనయన.

వి—(తనలో) నీమె సంభాషణంబులు వృదుమధురంబుగనున్నవి. అగు ధురాలనని జెప్పినదే? అయిన నీమెవృత్తాంతమరసెద. నాయుత్సాహమంతయు నిర్లభకంబుఁజేయ నీమె నన్నేవియో మాటల నోదార్పుచుండె,(ప్రకాశముగా) సఖీ! సుందరీ! ఈమెయెవరు.

మం—అమ్మా? నేనేచెప్పెద. నాపేరు మందారమాల, రాజవంశసంజాతను. అంధురాలను, దిక్కులేనిదాసను; నేటికి నీనాధుండు దిక్కుయి నన్ను బోషించుచుండె, నీవు నన్నట్లేచూడవలయును. దైవము నన్నిట్లుసృజించినాడు. (అనియేడ్చునభినయించి) నేనేమి

చేయుదానను. భవదీయ దివ్యసుందరము గన్నులారఁ జూచు భాగ్యంబు లేకపోయెగదా? మీదాంపత్యవిశేషంబు నేజూడను గదా? నాపురాకృత ప్రారబ్ధము. తల్లీ! నీవేదిక్కు. భవదీయ హృదయారవింద మరంద పానోన్ముఖ భృంగరాజగు సుదర్శను, నిదే పంపుదానను. ఆగహింపకుము.

వి—అమ్మా? మందారమాలా? ఇట్టురమ్ము. నానాధుని బంపెదవా? నిశ్చయమా? నీకువచ్చిన భయమెంతమాత్రమును లేదు,నిన్ను మదీయ సోదరివలె భావించెద.

మం—అట్లు నాచేత నీచేయి వేయుము.

వి—అటులనే జేసెద, నీకరం బిటుదెమ్ము. (చేయివైచును)

మం—అమ్మా? నేజోయినచ్చెద.

వి—ఇప్పు డొంటరిగజోగలుగుదువా?

మం—జాత్యంధులకు మార్గంబును, మూగలకు యుక్తియుఁ బుట్టుకతోడనేగలుగును. నేజోయెద. (నిష్క్రమించును)

వి—చెలీ? సుందరీ? (కరము బట్టుకొని) నావాక్యంబులు నీకుఁగను కోపకారణంబు లయ్యెనని దలంచెద.సఖీ! నేనేదియో యాలా పంబున వేరు మనంబు గలదాననై నిన్నట్లంటినిగాని వేరుకాదు. నీవు కోపమొందిన నాజీవితంబు నిష్ప్రయోజనంబు. కానాం భురాలనైన నామాటలంతగాఁ బాటించవలను. నీకుఁదెలియని విషయంబు లేమియుండును. సందేహింపకుము,ఆతని నీమె పంపునా ? నిజము చెప్పుము?

సు—తప్పకఁ బంపును. ఆమె మాటలుజూడ నిజమనియేఁ దలంచెద.

వి—సుందరీ? నే నుద్యానవనంబునకు వచ్చునపుడు నాతల్లిగారు శీఘ్రంబున రమ్మని చెప్పినది. చాల నాలస్యమైనది. ఇకఁ బోదమురమ్ము. (నిష్క్రమింతురు.)

రంగము:— [సాధము సుద, మధు, ప్రవేశింతురు.]

సు—మధుసూదనా! పురుషుల చిత్తంబు మహా చపలమైనదిగదా? ఇంతవరకు సుందరీ జన ముఖావలోకన విముఖుండనై బ్రహ్మ శరస్వతము నిష్కాపట్యంబుగ నాచరించు నామనంబు చపలతనొందె. నేను వివాహ వయస్కుండనైతి. నాకా యబలా రత్నంబు గాస్పించినదాది తదీయరూపమే స్వప్నంబునఁగూడ మరపురాదయ్యె. ఇంతయేల? శిష్యముగ వరించితిని. ఆమె మనంబుగూడ విచారించ నట్లే తోచుచున్నయది.

చం॥ చిలుకలకొల్కి యంగజుని ♦ చేతి కటారి మిటారి మేల్చి ని
గ్గుల పసమోరు మేను, కడు ♦ గుత్తపుగుబ్బల ముద్దుగుమ్మ తా
నిలుపునఁ జూచి నాదు మది ♦ నిబ్బరమున్వడి దొంగిలించె నా
వలపులపంటఁ గూడి జగి ♦ వాతెరఁ గ్రోలెడు భాగ్యమెన్నడో?

మ—సత్యము. సత్యము ఇక్కలంబున బ్రహ్మచర్యంబన్న కడు వింతగ దోచును. శ్రితియ ధర్మమార్గాన్వేష తత్పరత్వంబున యుష్మదీయ మనంబతి జ్ఞాఘ్రింబు. ఇప్పుడు సీమంబు నాకర్షించిన వివృల్లతాదేవింగూర్చి యొక్క రాయబారంబుఁ బంపిన తద్విషయంబు సనుగంబుఁ దెలియంగలదు. అట్లాచరించుట ముఖ్యంబని నాయభిప్రాయము. లేదేని,

చ॥ స్వయముగ నేగి తద్విషయ ♦ వాంఛను దెల్పియుఁ దల్లిదండ్రునో
భయమనిలేక యాయబల ♦ భావమెఱింగి వరింపజెల్లునో
నియతవచో గభీర గుణ ♦ నీరధ! శ్రితియ వంశధర్మ ము
న్నయపథ వర్తనంబునిది ♦ నవ్యమతిస్థలపోసి చూడగన్.

సు—మధుసూదనా! అది యుచితమార్గమేగాని యామె తండ్రిగారికిఁ బ్రియమిత్తుండగు పూర్ణాండుడను నొక మతగురువు గలఁ

డట. ఆతఁడు కడు దుర్మాగుడట. ఆతని వాక్యం బావంతయై నను నామె జనకుఁడు జవదాటఁడని నుడివినది. నా మనంబు మిక్కిలి తత్తర పడుచున్నయది.

మ—అట్లే ముందు మన మందారమాలను సర్వ విషయములను రహస్యంబుగఁ గనుఁగొనిరమ్మని పంపి తరువాత తిద్విషయమును విచారించుట మంచిది.

సు—మంచిది. అటులేకానిమ్మ నాయమ యూసక్క పడుచినది. పిలిచి యీవిషయం బంతయుఁ దెలియఁజేయుము.

మ—(ఊంచెమావలి కేగి) మందారమాలా! మందారమాలా! (అనిపిలుచును) సుదర్శనా! ఇందెక్కడను గాన్పించదు.

సు—ఓహూ! శాపము అంధురాలగు నీమె యెచ్చటికేగెనోకదా! ఈ ద్వారంబునఁ జూడుము.

మ—(చూచి) అదిగో! ఇవ్వీధని కడురయంబున క్రక నొకదానిని నేలఁ దాకించుచు వచ్చుచుండెను.

సు—గానిమ్మ శాపము దైవ మిట్టివారియందు దయా విహీనుడై గన్పట్టుచుండె.

(మందారమాల పోవేళించును.)

మ—(తనలో) ఇదియే నేనుండు సాధరాజంబు. (చేతితో దాకుచు) అబ్బా! చేరితిని. శరీరమంతయు నలిగిపోయినది. కన్నలు లేకపోయినను మాటలనుబట్టి గ్రహించితిని. నిశ్చయముగ నామె విద్యుల్లతయే! ఈతఁడు సుదర్శనుడే. ఇందు సందియ మెంతమాత్రమును లేదు. నేను నిర్భాగ్యురాలను. ఇదియును సందియములేదు. పరిచారి కావృత్తిమాత్రము కడునింద్యమైనది.

చ॥ పరుల యధీనవృత్తికిఁ బాల్పడి యిష్టముజెందు కార్యముల్
సరగునఁగూర్చి వారలను ♦ సంతసభక్తి విప్రమ భావతన్
గరము నిరంతరంబుఁ గన ♦ గావలెఁ గొంచెము మించెనేని దు
ర్భరమగు నీచవాక్యతతిఁ ♦ బల్కుదురెంత మహాత్మునైననున్.

ఇంతకు నాపుట్టెమునుంగు కాలమాసన్నమైనదని తోచుచుండె.
ఏమైనఁగానిమ్ము ఆవిషయ మీతనితోఁ జెప్పకతప్పదు. అదియటుండ
నిమ్ము. ఈతనిని స్వాధీనమొనరించుకొను మార్గము నన్వేషించ వల
యును. ఇది ముఖ్యము (వినుటనభినయించి) ఇచ్చట నెవరో మాట్లాడు
చున్నట్లున్నది. లోపలికేగెద.

సు—మందారమాలా! ఎచ్చటికేగితివి? నీవంధురాలవుగదా? ఒంట
రిగ నెక్కడకును బోవలదని జెప్పియుంటిని. ఇటురా! ఇయ్యా
సనంబున గూర్చుండుము.

మం—(కూర్చుండి) ఆర్యా! నేనిప్పుడు చాలదూర మేగితిని నీగొక
శుభవర్తమానముఁ దెచ్చితిని.

సు—ఏమియది ?

మం—నీవివాహ సంబంధమైనది.

సు—సత్వరంబున లభించునా ?

మం—అతి శీఘ్రంబునఁ జేకూరును. భవదీయ విషయమును గూర్చి
బహు శ్రమనొందితిని. తత్ఫలంబెట్లు పరిణమించునో? నాకు
మాత్రము భవదీయరూపలావణ్యంబు దిలకించు భాగ్యము
లేదుగదా?

సు—నీపురాకృత కర్మఫలంబీ విధియయ్యెను. చింతింపకుము. నీ
యిష్టమువచ్చినట్లు మధ్యహంబున సుఖమునుండుము.

మం—ఆర్యా! నాశోక్త్యయః గూఢనదియే. ఇంతవరకునట్టి ధైర్యంబు తోడనే యుంటిని. ముందేమగునో తెలియదు.

సు—మందారమాలా! ఇంతకుఁ బూర్వము జెప్పవిషయము సాంగ మొనర్పవైతిని.

మం—అదియేమి (ఆలోచన నభినయించి) మఱచితిని, స్మృతుకు వచ్చినది. నేనిప్పుడు వచ్చునది విద్యుల్లతాదేవి కడనుంచి.

సు—(అందరతో) అట్లనా? విశేషములేమో త్వరగాఁ జెప్పుము.

మం—నీయందు విభ్రాంతిచే నేమిచెప్పుదును! ఆ విద్యుల్లత

చ॥ తనువుకృశించె మానసము ♦ దత్తరచాటాదవెన్ భయంబు చే
తను గడవిభ్రమంబడరె ♦ దర్పకుఁజొర్పొకయింత లేక తా
ధనువునఁ బుష్పబాణమిడి ♦ ధైర్యమువీడగఁ గొట్టుచుండె నం
చును వచియించెనాకు నవ ♦ శోభనగాత్రహాస్య సద్ధతిన్.

సు—(తనలో) నిశ్చయము, ఆమె నన్నే వదలించినది. అచ్చటికియండురా తెల్లరిగెను. కనుఁగొనియెద (ప్రకాశముగా) మందారమాలా! అచ్చటి కెందులకుఁబోతివి?

మం—చూచిరాగలందులకు.

సు—సీ కేమి తెలియును?

మం—ఆర్యా! మఱచితిని. మఱచితిని. నాతప్పు క్షమింపుడు నన్ను రక్షింపుము. ఈసంతోషంబున నేనద్దాని జెప్పట మరచితిని.

సు—భయమేమియునులేదు నెమ్మదిగాఁ జెప్పుము.

మం—ఘంటామె చెలికత్తెయగు సుందరిని భవద్దర్శనార్థము పంపినది. ఆసమయమందు మీరు సాధాంతర మందుండిరి.

అందువలన నేఁబోయి యానారీరత్నంబుతో మాటలాడివచ్చి
తిని. నిన్నొకపరివచ్చి యామెను యుష్మద్బాహులతాబద్ధ
కంఠము గలదానిగాఁ జేయుమనియనేకవిధంబులఁ బ్రార్థించె.
సత్యరంబునఁబొందు. కొంచెమాగి నేను రాఁగలను.

సు—(తనలో) ఇదియంతయు నిజమైన సందర్భముగ నే దోచుచున్నది.
అయినను దొందరపడరాదు. నారీమణుల చిత్తములు చంచల
ములు. సాధాంతరమునకుంబోయి మిత్రులతో నాలోచించి,
యేగుట యుత్తమము. ఈమె, యిక్కడ నేయుండుట మంచిది.
(పకాశముగా) మందారమాలా! పోయివచ్చెద నీవిచ్చటనే
యుండుము. మిత్రమారమ్ము. (నిష్క్రమించును.) తెరపడను.

మం—[తనలో] ఈతండెట్లులైన నామెను వివాహమాడుట నిజము.
నాకు దుగ్ధతి మాత్రము దప్పదు. ఇందునకుపాయమేమియుం
గన్పట్టలేదు. జ్ఞప్తికివచ్చినది. గురువు దుర్మార్గుడని వచించినది.
కారణమేమైయుండును. ఒక వేళ నాతనికేమైన నీమెయందు
ప్రేమయుండెనా! దేశికుండుగదా! అయిననేమి! జగన్మోహన
సదృశరూపలావణ్యవతులగు నారీమణుల కుచకచొన్నత్యము
గాంచి యెవరు భ్రాంతి నొందకుందురు? మున్ను మునిశ్రేష్ఠుం
డగు విశ్వమిత్రుండే మేనకకు దాసుఁడయ్యెను. ఇప్పటివారలఁ
జెప్పనేల? అయిన నాతని యభిప్రాయమును దెలిసికొనియెద.
అతని యాశ్రమమునకుఁ బోయెద. (కొంచెముచడచి వినట
సభినయించి) ఎవరో శంకరధ్యానానంద నిమగ్నమానస్కులై
యిటు నచ్చుచున్నారు. పలుకరించిచూచెద.

(పూర్ణానందుఁడు, పాడుచు ప్రవేశించును.)

శ్లో॥ శశిశేఖర శివదాయక • హరిశాయక గిరిజా
ప్రియనాయక గజకంధర • గజదానవహరణా

కనకాసన కనకాంబర ధవనాశనశరణం
శివశంకర శివశంకర హరమేహర దురితం,

మందా—స్వామీ! నమస్కారము. మీనామంబెయ్యది?

పూ—అభీష్టావాప్తిరస్తు! శుద్ధనిర్గుణపరబ్రహ్మ దర్శనపూర్ణానంద
స్వామి యందురు.

మం—(తనలో) పూర్ణానందస్వామియనుచున్నాడే! నేగాంచబోవు
పూర్ణానందుం డీతఁడేనా? (ప్రకాశముగా) స్వామీ! ద్విల్లతా
దేవి గురువగు పూర్ణానందులవారు మీరేనా?

పూ—నేనే? నీవామెనెల్లెరుగుదువు,

మం—నేనిప్పుడు భవదీయసందర్శనార్థము బయలుదేరితిని. ఆడఁ
బోయిన తీర్థమెదురేగుదెంచినయట్లు తమదర్శనంబు నాకిక్క
డనే లభించినందులకు నేనెంతయో కృతార్థురాలను.

పూ—నీపేరేమి? నాదర్శనంబునకుఁ గాఁగారణమేమి?

మం—నన్ను మందారమాలయందురు. నేనధురాలను, సుదర్శనభవ
మందువాసము. విద్వల్లతా పరిచారికను. నాస్థితియంతయు
మిగుల దుస్థితి. మదీయాభిసాయ మెఱింగించుటకు సంశయించు
చుంటిని.

పూ—సంశయింపఁబనిలేదు. సవిస్మరంబుగ నీయుద్దేశమునంతయువెల్ల
డింపుము.

మం—స్వామీ! భవదీయశిష్యురాలు విద్వల్లత సుదర్శనుని వరిం
చినది. ఆ వృత్తాంతంబు తమకెఱిగింప నూహించితిని.

పూ—(ఆశ్చర్యముతో) వరించెనా? నిశ్చయముగా వరించెనా?
చూచితివా బాల్యమునుంచి కడుప్రేమతో సర్వవిద్యాకుశలి

నిగాఁజేసియున్న నాకు మాటమాత్రమైనను జెప్పకయే ఇక్ష్వా
ర్యంబునకుఁ గడంగినది? (తనలో) ఏమీ? నాకర్థము, నేటి
వరకు నానాఁగి శిరోరత్నంబుపై నాకుగలమోహము, అవర్ణ్య
ముగదా? ఇంకబ్రతుకుటెట్లు. అకటా!

సీ॥ తిలకంబు కొనగోరఁ ♦ దీరుగాదిదిన
మొగముపై ముంగురుల్ ♦ మురుపుసూప
ఘనమైన వజ్రాల ♦ కమ్మలకాంతులు
జెక్కుటద్దములపై ♦ నిక్కియాడ
సిగులొప్పు ముంజేతె ♦ మెరుగారు బంగారు
సన్నగాజుల సొంపు ♦ చిన్నెలొలుక
ననుమానమైదోచి ♦ యలరు లేనదుమునఁ
గెంపు లొడ్డాణంబు ♦ నింపుగులుక

సీ॥ రమ్యమగు నీలపుంబట్టు ♦ రవికదొడఁగి
జలుగు సరిగంచు చెంగవి ♦ చీరఁగట్టి
పసిఁడి బొమ్మన ♦ బొలుపొందు పద్మనేత్రీ
కొగలించుట యికనాకుఁ ♦ గలుఁగఁబోదు.

(తనలో) ఇదియేమి మనంబుస్మృతిఁదప్పిపోయినది. కామాంధు
లకు యుక్తా యుక్త శరన్యమనుమాట నిశ్చయము. (ప్రకాశ
ముగా) మందారమాలా? కానిమ్ము. మనము చేయునది యేమి
యునులేదు. అయినను విచారించెద.

మం—స్వామీ? అట్లుగాదు, ఇంకముందు నాయందాతనికి విరోధము
సంభవించుననియు, నాభుక్తికిఁ గష్టంబుఁగలుఁగుననియుఁ దలఁ
చెద,

పూ—(తనలో) మనమిప్పుడేమిచెప్పినను నీమెచేయులాగునఁగనబడు
చుండెను. వారిరువురకు వేరుభావంబు గలుఁగునట్లు నేడేని

యుపాయంబూహింప వలయును, దీనికి మేలొనరింప వలయు,
(ప్రకాశముగా) మానినీ? నేనొక్క యుపాయంబుఁ జెప్పెద,
నీవట్లుచేయుదు నంటివేని.

మం—అవశ్యము, తమయాజ్ఞనిర్వహించుదానను. ఇందునకునందియం
శెంతమాత్రమును వలదు.

చ॥ గురువరులాజ్ఞ మూర్ధమునఁ ♦ గోరెనుదాల్చితదీయకార్యముల్
భరమని తోసివేయకీటు ♦ భవ్యమతిన్వడిఁ గూర్పఁదత్కృపా
కరులయి శిష్యులెప్పుడిలఁ ♦ గామ్యపదార్థసులభ్యమానస
స్థిరగుణసమ్ముతాతిశయ ♦ శీలురెయ్యాదురు దేశికోత్తమా?

పూ—అట్లయిన, నే ననేక మంత్ర తంత్రౌషధీక్రియల యందుఁ గడు
సమర్థుఁడను, ఏదియో యుక్తిసాధించి యాతని నీవశము గను
జగన్లోహనప్రకాశరూపయగు నావిద్యుల్లతనుమద్వశపర్తిగను
జేసెద. ఈవిషయంబన్య జనదురూహ్యమైన దానిగ భవదీయ
హృదయ నేటికయందుంచి బంధింపుము సుమా!

మం—చిత్తము చిత్తము.

పూ— నేనిప్పుడు విద్యుల్లతామందిరంబునకుఁ బోవుచుంటిని. రేపటి
దినమీవిషయమునుగూర్చి ప్రయత్నంబుఁజేసెద పోయివచ్చెద.

(పై భ్యాసమునుజేయుచు నిష్క్రమించును)

మం—ఇంతవరకు మదీయ కుతూహలంబు నిర్విఘ్నంబుగ నెఱవేరినది.
భవిష్యత్కాలంబునగూడ నిట్లే కాఁగలదని తలంచెద. ఈతనిని
మాత్రము విడిచిపెట్టఁగూడదు. కొంచెమాగి విద్యుల్లతామంది
రంబునకుఁబోయి లాలితవాక్యంబులఁ గాలంబు గడపెద.
మెల్లగ గృహంబునఁ బ్రవేశించెద. (నిష్క్రమించును)

రంగము : ఉద్యానవనము

(విద్యుల్లతాదేని, సుందరి ప్రవేశము)

వి—చెలీ! సుందరీ! ఇంతవరకు నామనోహరుండు రాకపోవుటకు గతం బేమైయుండును? మందారమాల యాసుదర్శన సుదర్శనం బొనరించి మదీయ దీనాలాపంబుల నుడివియుండునా! నుడివి యుండిన నింత యాలస్యంబేల యొనరించును! లేక నామనం బింకను బండ్రింపఁ దలఁచెనా! కాదు. కాదు. ఆమెయంధురాలు గదా! పోవుట యాలస్యమై యుండునని సందేహించెద.

సుం—దేవీ! ఆమెయరిగి చాలసేపై నది.

విద్యు—అట్లైనఁ గారణంబేమి? ముందు మద్వర్తమానాంగీకారము నైనను సూచింపలేదే! (కొంచెమాగి) తనయంగీకార విధానంబు తెలియఁజేయు టసహ్యముగఁదోచెనా! చెలీ! ఇవ్వరహా వస్థను సహించుట కడు దుర్భరముగా నుండెను.

సీ॥ పల్లవావళిచేత ♦ భాసిల్లు బూఁబాన్పు

గడువేడియైమేను ♦ గాల్పఁదొడఁగె

శ్రవణ పేయముజెందు ♦ భ్రమర ఝంకారంబు

వినుటకు రోతగా వెలయుచుండె

నవగాహనాగ్ర మై ♦ యలరు గొజ్జఁగిసీరు

బురద నీటివిధంబు ♦ బరగుచుండె

తైత్తిరీపచారార్థ ♦ చందన పంకంబు

దుర్గంధ పంకమై ♦ తోచుచుండె

గీ॥ రత్నమయ భూషణాలెద్ద ♦ రాశ్వపగిది

బుద్ధికి నసహ్యమైయొప్పె ♦ బువ్వబోడి

కఱపుదీరంగ నాతని ♦ గన్నులారఁ

గాంచుభాగ్యంబు నాకిప్పుఁ ♦ గలదోలేదొ,

సుం—దేవీ! తొందరింపవలదు. ఆతఁడింక రాగలండని దోచుచున్నది.

వి—చెలీ! నీవు శ్వాతిపవిద్యయుం దాటితేరినదానవుగదా? ఇవ్విషయము మింతవరకు నాకు స్ఫురించినదికాదు. ఆతనిపేరన్న నాకే కాదునుమా! ఏశరదింకు ప్రతిమానబింబవదనలకై నను నిట్లు యుండును.

సు॥ తరుణీ! మన్మథమన్మథుండని భువిన్ • దారుణ్య కాంతామణుల్ దరహాసించిత విదుర్మాధరసుధా ♦ ద్రవ్యంబు గట్నంబుగా పరలస్తేయఁగలజ్జనొంది మదివ ♦ హ్వయంచుఁ గీర్తించుచున్ బరమభ్యాస నిమిలితాక్షులయియా ♦ పద్మాక్షు వింపనే

సుం—ఎవరో యిటువచ్చుచున్నట్లున్నది.

వి—(ఆతురతతో) సుందరి! చూడుము. చూడుము. సత్వరంబున, నే నెట్లుంటిని. నాముఖచంద్రుఁడేమైన కళంకమునొందెనా? కురులు సవరింపుము. ఎదురుగానేగుము. ముందీశయ్య సవరింపుము. పాదప్రక్షాళనార్థ మాపన్నీటితో బంగారుచెంబులఁదెచ్చి ముందుంచుము. చందనాది సుగంధద్రవ్యంబుల నాయత్త సరుపుము. పచ్చనియాకులతోఁగూడిన యాతియ్య ద్రాక్షా ఫలగుళుచ్ఛంబులఁగొన్నిటిఁగై కొని సువర్ణ తామర పాకునందుంచుము. నా మనంబదురుచున్నది. కోహంబు లలకించుచున్నది. ఇంక నీయిష్టము.

సుం— అట్లేచేసెద. భూషణాలంకృతవుగమ్మ,

పూర్ణా—(శ్లోకమును పాడుచు ప్రవేశించును)

శ్లో॥ శరణాగత భరణాదృత కగుణామృతజలధే
శరణం తపచరణం శివభవసంస్మృతివసతే

వరచిన్మయ జగదామయ భిషగానత మవతాత్
శివశంకర శివశంకర హర మేహర దురితం.

పూ—(తనలో) ఎన్నిపర్యాయంబులు భగవంతునిగూర్చి ధ్యానించిన నేమి ప్రయోజనము ! ఒకపరి యా విద్యుల్లతా ప్రభాసయగు నా విద్యుల్లతా ధరామృతమానుటకంటె సౌఖ్యమొసంగునది ప్రపంచమందింకొక్కటియుండెనా ? ఎట్లయిన నావనితామణి కొఁగిట నిముసకాలము స్వస్థతజెందితి నేని కడుధన్యుడను. కానిమ్మ. “యత్నేన కార్యసిద్ధిస్యాత్” అనునట్లు ప్రయత్నము జేయవలెగదా? చూచెద, నాపాటమూతము విడువఁగూడదు. సమీపించి మాట్లాడెద. (పాడుచు సమీపించును.)

సుంద—(దృష్టినిగిడించిచూచి) అమ్మా! స్వామి పూర్ణానందులవారు వచ్చుచున్నారు.

వి—(భయము నభినయించి) ఓహో! నాసంతోషమంతయు నేలఁగలసినదే. ఈగుట్టంతయు రట్టగునుగాబోలు. ఇల్లెఁడు కడు దుర్మార్గుడు. ఏమిచేయుదునుచెలీ! నీవిదియంతయు నాతనితోఁ జెప్పవలదుసుమా!

సుం—నన్నస్వధా భావించితివా!

వి—లేదు. లేదు.

సుం—అట్లయిన నిట్లనెదవేల?

వి—(పూర్ణానందునిచూచి) గురువర్యా! నమస్కారము. ఇయ్యానస మధిష్ఠింపుడు.

పూ—సుమంగలీభవ. అబ్బా! దేహము మిగుల శ్రమనొందినది.

వి—స్వామీ! శ్రమగలుగునంతటి యపసరము తమకేమున్నది.

పూ—(అటునిటుఁజూచి) ఈ ప్రదేశమంతయు నేటిదినంబునఁ బరిమళ
పస్తునముదాయ యుతంబై మహాశృంగారంబుగఁ దోచుచుండె
కారణంబేమియుండును!

వి—(తనలో) మదిలో నెంతయో సోదిలోనంతయే, యనునట్లు పరిణా
మించినది. అయినను నేఁజేయునది ధర్మవిరుద్ధమేమియునులేదు.
మద్దంశాచారము. ఇందుఁ దప్పేమి? (ప్రకాశముగా) విలా
సార్థ మిట్లాసర్పితిమి.

పూ—ఆహా !

మ॥ ఘనకారుణ్యకటాక్ష వీక్షణసుధా ♦ కల్లోలనాగాశ్చివై
ననువీక్షింపఁగఁగోరి యీవిధమున ♦ న్లాపించినావో? సుద
ర్శనునేఁ గోరియలంకరించితివో యా ♦ శాబద్ధచిత్తంబున
స్వనజాతేక్షణ! చెప్పమీ వెస సుహృ ♦ ద్భావంబు రంజిల్లగన్

వి—(నందేహ మభినయించి) సుదర్శనవిలాసార్థమే ?

పూ—నాయభిప్రాయమును దిరస్కరించితివా ?

వి—యుష్మత్సద్ధైశ్యము దిరస్కరింపలేదు.

పూ—నాయభిప్రాయము ద్వివిధముగానుండెనా? ప్రథమమునుండియు
భవదధరసుధారస పానాసక్తిని జరించుచునేయుండి నది. నేటి
వరకును మరచియుండలేదు. మత్కుతూహలంబును భిన్న మొన
రింపక కొఁగిటఁగారివింపుము.

వి—(తనలో) ఈతనికెన్నివిధంబులఁ జెప్పినను దుర్బుద్ధి వీడకయుండెను.
ఇప్పుడు కోపభావంబు సూచించినగాని యీతనిబుద్ధి మరల్చు
టకు వీలులేదు, (ప్రకాశముగా) గురూత్తమా ! శిష్యురాలనై
మెలంగు నీవిద్యుల్లతను దమపుత్రికగ భావింపవలెనుగాని యిట్టి

వెడఁగుమాటలఁ బ్రసంగించుట మీవంటివిద్వాంసులకుఁ గడు
హేయమైనది. ఇంతటినుండియు మీయధర్మ వాక్యములఁ
బూర్తిగమాని మదీయసత్కారంబులంగొని దయ సేయుడు.

పూ—సతీ ! విద్యుల్లతా! నన్ను మూఁసునిగ భావించియుంటివా? భవ
త్సందర్శంబు నన్నీవిధంబునఁ జేయుచుండె.

మ॥ సరసస్వాంతిముతోడ నిన్ను సుకళా ♦ సారస్వతింజేసి యి
ద్ధరణి స్థైరవ మొందు నన్నిపుడు నిం ♦ దావాక్యముల్ బల్కి యి
క్కరిణిస్తూరుటఁ జెల్లునా? కనుము ని ♦ ష్టావల్య చిత్తంబుతో
గురుకట్నంబు నొసంగుమోసతి భవ ♦ తోక్త స్తన ద్వంద్వమున్.

వి—దేశికోత్తమా ! యోగ్యమగు విద్యాబుద్ధుల నలరారఁ జేసి
నేటికి మోహవేశ పరవశుడవై యిట్లుబల్కుట న్యాయంబు
గాదు. తమ శిష్యురాలనైన నాచే నీతినెరుంగుట పాడిగాదు.
ఇదియంతయుఁ దప్పదీయ శ్రేయంబునకు భంగకరంబు.
మీవంటి మహనీయ చరిత్రులే యీరీతి వచింప లోకంబునం
చెంతయో దుగ్ధార్థవృత్తి ప్రబలుట నిస్సందేహము.

ఉ॥ కావున మీరలీవచన ♦ కల్మషవృత్తిని గట్టిపెట్టి వేఁ
బోవుట ధర్మమయ్య బుధ ♦ పూజిత! నీ వెరుగంగరాని యే
వాపులులేవు లోకమున ♦ వాసిజరింపుము మోహవల్లకా
భాసనమూలఖండన వి ♦ భాసమనీషమెలంగి యింతటన్.

పూ—చిగురుబోడి! గ్రుడ్లువచ్చి పిల్లనెక్కిరించిన పగిది నీవచనంబులు
సకలధర్మతత్వవేదనగు నాయెదుట నుడవుటంత సమంజసము
గాదు. నీవంటియజలాలలామల బాహులతాబంధనంబులచేతను,
పాలుగారెడు నిద్రంపుచెక్కి భుల ముద్దాడుటచేతను, గుఱుగు
సుఖపారవశ్యముకంటె జగంబునందింకొక సౌఖ్యంబు గానంబ
డదు, ఇదియే బ్రహ్మనందము. ఇంతకంటె మహత్తరానంద

మింకొకటి లేదు, ఆన్మదీయస్మరసంతాపంబు భవదీయా ధర
సీయాషరసపానంబిడి శమింపజేయుము. మాటుబలుక నలదు.

(అని పట్టుకొన బోవును.)

వి—(పక్కకుబోయి తనలో) నిశ్చయముగా నీతనికి, దుర్బుద్ధి యం
కురించి, వృద్ధి నొందినది, ఈతని, వంచించు, విధానమీసమయ
మందేదియును, గాన్పింపకున్నది. నాపాతివత్సమే, యిందునకు
సమర్థంబగును. ధృఢమతింబూని, నీతనిందటిమెద(ప్రకాశముగా)
కుటిలహృదయా! దూరముగా నుండము. నామాటలు హాస్యం
బులని తెలంచితివా? జగన్మోహనుడగు గుండర్చన సార్వభౌము
నకు నాశరీరంబు దానబోసంగితి. తెత్కారణంబు సన్యపురుష
స్వాగ్ధీనమైనపదార్థమునాశించుట వెఱ్ఱితనము. సింహము పాలిటి
సొమ్ము గోమాయువు గోరుచందమున యాతనిసొమ్ము నీవపే
క్షించుట హాస్యాస్పదంబు. ఇతెటనైన నీయాశయమువీడి
మర్యాదం గాపాడుకొనము. ఓద్యోపదేశీకుడవగుటచే శాంత
ర్వింబునఁజెప్పికిని తెప్పక్షమింపుము. ఆశ్రమమాన్దాన్వేషుడవు
గమ్ము. భువనములయందు సత్కీర్తిధ్వజంబు స్థాపింపుము.
దేశిక శిఖామణివైమెలంగుము. నన్నుగటాక్షింపుము. శృంగార
భూయిష్టలగు యువతీజనంబుల దేహచ్ఛాయంగాంచి నిభాంతి
నొందకుము. ఇదే సమస్కరించుచున్నదానను.

పూ—పూబోడి జ్వాలనొనరించి, యుదకంబుఁ బ్రక్షీంచులాగు
నీవాక్యంబులు బహు విద్రితంబులుగఁ దోచుచుండె. బాల్యము
నుంచియు, జాతుర్యవాచాలత్వంబునఁ గడుశ్రేష్టురావని నేనె
ఱుంగుదును. అయినఁగానిమ్ము. నీకన్యాత్వంబునకు భంగంబుఁ
గలుగకుండ నేనాశీర్వదించెదను. నాయభీష్టంబు నెఱవేర్పుము.
మున్ను పరాశరుఁడు దాశకన్యకకు వర మొసంగలేదా? దద

భీష్మంబును నెఱవేర్చుకొనలేదా? అంతకంటె మనమెక్కుడు వారలమా? శ్రీఘంబు గానిమ్ము. (అని కాగలించుకొనబోవును)

వి—(తనలో) ఈతఁ డూరకుండునట్లు గాన్పించుటలేదు. శాంత వాక్యములచే నీతఁడుగట్టువడునట్లు గన్పడదు. కఠినముగ మందలించెద (ప్రకాశముగా కోపముతో) ఆగుమాగుము! దురాత్మా! నన్నంటితివేని ఘోరపాపంబు సంభవించును. మంత్రంబులకుఁ జింతకాయలు రాలుననుకొంటివా? దురాలాపంబులఁ గట్టిపెట్టుము. నీయద్వైతజ్ఞానమంతయు నిట్టులేయుండునుగాబోలు. నీవంటి దుర్మార్గవిద్యాపారంగతులు గనుక నేపురాణములయం దట్టివ్రాతలవ్రాసి పృసిద్ధి కెక్కినారు. ఇంకనీ యధికప్రసంగములు విడనాడుము. లేదేని, మతోపాసలబ్యాలులంబడి మ్రగ్గెదవు. నేనిశ్చలచిత్తమై యాసుదర్శన పదపద్మంబుల సేవించుదానను. వేరువిధంబున భావింపవలదు. దుర్భుద్ధి వీడి వచ్చినతోవ నేగుము.

పూ—విద్యుల్లతాద్యుతీ తిరస్కార లావణ్యతనులతా! విద్యుల్లతా! భవదీయ కఠినాలాపంబులు మత్కంఠంబునఁ బుష్పమాలలై యలంకరించు చున్నయవి. నామనంబు మఱిత సంతసంబు నొందుచున్నయది. ఈ సమయ మందు నీవు ఛీ, ఛీ, యన్నను అదినాకు గౌరవవాక్యముగ నే మోదంబుఁగలుఁగజేయును.

గీ॥ సరస చాతుర్యశృంగార ♦ సార మెఱిగి
కుచ గుళుచ్చంబులను మించి ♦ కులుకుచుండు
పూర్ణచంద్రదాస్య నీవంటి ♦ పువ్వుజూండ్ల
పాద తాడనంబదినాకుఁ ♦ బాపహరము.

వి—నీకంతకంతకుఁబిచ్చి యెత్తుచున్నయది. యుక్తాయుక్త వివేకశూన్యుఁడనై, వర్తించుచుంటివి. నేనింక సహించను. మరలిపొమ్ము. (అని యావలి కేగును)

పూ—(సమీపించి) అరవిందాననా? నామనంబు మహాచలసంబొందు
చున్నయది. ఇంక నేనిలువలేను. బలాత్కారంబుగ నై ననుత్వదీయ
సుధాధరంబానకున్నఁ బ్రాణంబులు సున్న. నన్నీనిముసంబు
నందుఁ గొంగలించి రక్షించుభారము నీయందున్నది. ఇటురమ్ము.
ఒక్కమొద్దిమము. భవదీయ దోష్టతా మధ్యంబునఁ జేర్చియీ
సేనుని నొక్కన్ముడియెత్తుము (పట్టుకొనబోవును)

వి—దురాత్మా? కామాంధకారబంధురనయనా? మిథ్యావాదన
తత్పరా? ఛ! పాపిష్ఠుఁడా? దుర్మదోన్మత్త మానసంబునఁ గన్ను
మిన్నెఱుంగక, నిరంతర గీర్వాణీచరణకనులధ్యాసినగు నన్నిట్లు
బలాత్కరించుట తగునా? బుద్ధిలేదా? నీయసమాన వేదాంత
శాస్త్రార్థవిజ్ఞాన మంతయు నేగుంటదిగఁ దొక్కితివి! మృత్యావ
దయితుండురాఁగలఁడు, నీప్రాణంబులఁ గాపాడుకొనుము. ఆన
లికిఁ బోము.

(అనికొంచె మావలికేగును)

పూ—కనకలతికా! కురంగేక్షణ! ద్వీరదగామినీ! శీఘ్రంబు భవదీయ
పదపద్మదాసునిఁ బ్రోవుము. త్వదీయాలింగన సౌఖ్యపాగవ
స్యనిఁజేయుము. (అని చేతులుజూచును)

వి—పూర్ణానందా! నీనామముయొక్క యున్నతంబునుగూడఁ జెఱచు
కొంటివే! మూఢా! సాధ్వీమణుల హృదయ తాపంబుచే నశిం
చెదవుగాక. ఇటువినుము.

మ॥ శ్రియముస్మిరగ నిత్యసేవలను నా • చేఁగొంచు నెల్లప్పుడే
భయములేక సురక్షితంబుగను నా • భాషా మహాదేవి దు
ర్నయ దుర్భార్గ విచారకారణు నిను • న్వాక్పాశ బంధాన్వితున
రయముజ్జేసెడుగా భవన్మదన సుం • తాపంబు క్షీణింపగఁ.

పూ—(తలవంచి తనలో) ఇంక నేజేయువదేమియునులేదు. అప్పంక జాననరాణియగు నావాణీమహాదేవి స్మరణాన్విత మానసులకు నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుడను. తత్కారణమున నీమేకు భయకారణ వాక్యంబులఁబల్కి గమనోన్ముఖుండ నయ్యెద. (ప్రకాశముగా)

చ॥ అలికులవేణి నన్నిటుల ♦ నాదరభావముతోడఁ గాంచియు
న్గులుకుచు నాసుదర్శనుని ♦ గూటమిఁగోరితి వింకఁజూడుమీ
బలమగు మత్తుయుక్తులకుఁ ♦ బాల్పడఁజేసి భవస్మనోహరున్
గలఁత నహింపజేసెదను ♦ గాంచు మదీయ మనోవిశేషమున్.

సుం—అమ్మా! ఈరిగి కడు సురార్థుఁడుగాఁ దోచుచుండె. ఇప్పుడా సుదర్శనునితోఁజెప్పి యీతని మదనసంతాప జ్వరంబునకుఁ జికిత్సం జేయించుట మంచిదని దలంచెదను.

పూ—ఓసీ! దుర్మతీ! నేటికి నీకంటికిఁగూడ నంత హీనునిగాఁ గన్పట్టు చుంటినా! ఉచ్చిష్టపదార్థంబులు బొట్టనిండమెక్కి పొగరెక్కి యున్నాద్రవలాపంబు లాడుచుంటివా! ఈ తాంబూరతో నీతల బద్దలఁగొట్టెద (అని కొట్టబోవును)

వి—భివ్రతృతాపంబుఁ బరిచారికా జనంబులపైకిఁ దటాలునఁ బఱు గెత్తును. ఇంక మోమోటముగట్టిపెట్టి వెడలుము.

పూ—పరిచారికాజనంబుల పైకికాదు నీవంటి యంతఃపుర శాంతా మణులపైకినిగూడ పఱుగెత్తును.

సుం—నీపిచ్చివాగుడు మానుము. ఈచెంబుతో మొట్టెద. (అని చెంబుతో మొట్టబోవును.)

పూ—వీరింక పెచ్చుపెరిగి మాట్లాడుచున్నారు. ఇచ్చటనుండు టిక మఱియాదకాదు. మెల్లగజారుట యుచితము. అహా! కామమెం తటి యవకీర్తి పాలుజేయును ! ఇదియెవరై నవిన్న నగుబాటు గదా! (అనుచు న్నిష్క్రమించును.)

వి—సుందరీ! ఇప్పుడెట్లులో నీతనిం దప్పించుకొంటిని. ఈతఁడు కుటిల మతులకైల్ల మొదటివాడు. ఎమేమోమాయలనుబన్ని నాపాణ నాధుని నాచొద్దకు రాకుండజేయునని, మిక్కిలి భయమగు చున్నయది. ఇందున కుపాయమేమి? (అలోచననభినయించి కొంచెమాగి) స్ఫరించినది, స్ఫరించినది. చెలీ! నీవు శీఘ్రంబుగ నాతని సన్నిధానంబునకేగి యివ్వీషయమంతయుఁ జెప్పి యాతనిం దోడ్కొనిరమ్ము. నీవచ్చుసంతనరకుఁ సాధంబునకు బోయి స్నానాదికృత్యంబులఁ దీర్చుకొని వేదియుండెద. పోవు దమురమ్ము.

సుం—దేవీ! ఎవరోవచ్చుచున్నారు. (చూపునభినయించి) మందార మాలవలెఁ గన్పట్టుచున్నది.

వి—సరే, కానిమ్ము. మాట్లాడియే, పోదము.

(మందారమాల ప్రవేశించును.)

సుం—దేవీ! విద్యుల్లతా! చెలీ! సుందరీ! ఎనఁకొక్కడనున్నవారు.

సుం—రమ్ము. వేనును, విద్యుల్లతాదేవియును,

సుం—అమ్మా! గుడ్డిదాననగుటచేఁ జీమజిటుక్కునినఁ బలుకరింప వలసినచ్చును. దేవీ! ఇదే నాసమస్కారము.

వి—సమస్కారములకేమిలే.

సుం—(తనలో) నాకేదియో మునిగిన లాగున్నది. సరే కానిమ్ము. పూర్ణానందుఁడుండెగా (ప్రకాశముగా) తిలోకసుందరీ! దేవీ! నాయందసూయాభావమును సూచించుచుంటివి. కారణమేమో యూహింపజాలను. తప్పుల క్షమింపుము, కరుణింపుము ఈ యంధురాలిని,

వి—మందారమాలా! ఇటుకూర్చుండుము. (అని కూర్చుండజెట్టును.)
అట్లనుకొనుచుంటివేమి ? నాబుద్ధియేదియో యాలోచనయగు
దుండి, యట్టులంటినికాని, వేరుకాదు. సం దేహింపవలదు.

మం—అమ్మా! విద్యుల్లతా! నీకంతటి విచార మేల? నాతో జెప్పము.
తప్పక జెప్పము (అని వినుటనభినయించును) '

వి—తప్పక చెప్పనునెదవా? అబ్బలైన వినుము, మదుపాథ్యాయుగడు

శా॥ కామార్తుండయి కన్నగానక నను ♦ న్నామించి యేమేమియో
ప్రేమాలాపములన్వచ్చించి మనమున్ ♦ భీభత్సముజ్జేయ నో
నామాక్షీ! తదభీష్టసిద్ధిపట్టు మ ♦ ద్వాగ్భాణసంధానతన్
భీమస్రక్రియఁద్రోసిపుచ్చి ఘనసా ♦ ధీత్వంబు గాపాడితిన్.

ఈవిధమునంతయు నానాధునితో జెప్పి వెంటనేదోడ్కొనిరమ్ము.

మం—(ఆతురతతో) అట్లయిన నిష్పడేగి, యీవిషయంబాతని కెఱిగి
గింది, తోడ్కొనివచ్చెద నెలవిమ్ము. పోయివచ్చెద.

వి—ఆలసింపక నిక్కార్పంబు నెర వేర్పుము. ఎదురుచూచుచుండుము.
సుందరీ! మనముబోవుదము రమ్ము. మందారమాలా సత్వరంబు
బొమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

(రంగము: — సాధము)

(సుద, మధు, ధర్మపాలురు, ప్రవేశింతురు)

సు—మిత్రులారా! ఆయరవిందానన యొద్దకు మనము జెప్పక ముందే
మందారమాలయోగి యచటి వృత్తాంతమంతయు నరసివచ్చినది.

మధు—ఆవృత్తాంతమేమి?

ధర్మ—అనుకూల భావమునొంది యుండెనా?

సు—మిత్రులారా! సత్వరంబుగ రావలసినదిగాఁజెప్పి పంపెను.

ధ—సఖా! సుదర్శనా! ఆమెయే జెప్పినదా? లేక జపనీజనకులు జెప్పి యుండిరా?

మధు—ధర్మపాలా! ఇది చాలమంచియూహనఁ జేసితివి, విచారించ దగినవిషయమే !

సు—ఆమెయే యీసం దేశమును బుత్తైగించినది.

ధర్మ—అట్లులైన నీసందర్భమందు మనమెక్కుడు శ్రద్ధ వహింపరాదు. ఏమన,

గీ॥ కామసంతాప హృదయ సం ♦ కాంతలయ్యు
తామరసనేత్ర లెప్పుడ ♦ ధైర్య మతిని
యద్భుతంబగువార్తల ♦ సంపివెనుక
జింతిఁగూర్తురు బురుషుల ♦ చిత్తమందు.

సు—మిత్రులారా! అట్లైనమనముజేయవలసినప్రయత్నంబూహింపుడు.

మధు—ఇందునకు మదభిప్రాయమేమన, స్వయంవరము.

చ॥ ధరణిని రాజవంశేఘన ♦ ధర్మమటంచును బెద్దలెల్ల నో
సరసవచోగభీర బుధ ♦ సన్నత! పల్కిరిగాన తద్విధిన్
మరువక రమ్మటంచనియు ♦ మానినిబల్కె నటంచునెంచి స
త్వరముగఁ జూపనొప్పనిది ♦ ధర్మముగాదనఁ జెల్లదేరికిన్.

సు—నామనంబుగూడ నీమార్గమునే దొక్కుచున్నయది.

ధ—అట్లులైన నామె సమీపమునకేఁగి యీవిషయంబంతయు సాంగం బుగఁ జెలిసికొనుటమంచిది.

సు—మనము మువ్వరమును గలసిపోదమురండు.

మధు—(అటునిటుఁజూచి) ఎవరో నచ్చుచున్నారు.

ధర్మ—మిత్రమా! మందారమాలనలఁ గన్పట్టుచున్నయది.

సు—రానిచ్చు. సఖులారా! ఈమె గుడ్డిదియైనను మహామేధా సంగ
పన్నురాలనలె సగపడుచున్నయది.

మధు—సుదర్శనా? గుడ్డివారలకును, మూగవారలకును తెలివిశేట
లధికంబుగదా?

(మందారమాల సవేశించును.)

మధు—(తనలో) ఆహా! నాకోరిక బహుచక్కగా నెఱవేరుకాలము
సమీపించినది. పూర్ణానందునకును, విద్యుల్లతకును, బెద్ద విరో
ధము సంభవించినది. ఇప్పుడు నేనెట్లుచెప్పిన సత్యఁజెల్లువినటకు
సందేహములేదు. సరే తరువాత యాలోచించెద, ముందీవిష
యంబు సుదర్శనునితోఁ జెప్పదునా? ఊరకుందునా? కాదు.
కాదు. (కొంచుమాగి) ఓహో! ఈమాట ముందు మనకక్క
రకునచ్చును. కాననుడుపుటయే యుక్తము (నినుటనభిప్రాయించి)
ఎవరో మాట్లాడుచున్నట్లున్నది. ఎవరువారు.

సు—నేనును, మన్నితులు, మధుసూదన, ధర్మపాలురును ?

మధు—(ఆతురతతో) ఆర్యా! సుదర్శనా! ఇంతవరకును గంధ
గజేంద్రగామినియగువిద్యుల్లతయొక్క మందిరంబునకుఁబోలేదా?
అయ్యో! ఆయోపారత్నంబీదిసంబు మహాశ్రమనొంది పదనార
విందంబున దీనత్వముదోష వదీయచిత్తం బన్యాయత్తంబు
గానీయక భవచ్చరణారవింద ధ్యానంబు సేయుచుండె. తరు
వాతఁ దద్గురుండట పూర్ణానంద నాముండట

శా॥ కామార్తుండయి కన్నుగానక నను ♦ న్నామించి యేమేమియో
ప్రేమాలాపముల న్నవించి మనమున్ ♦ భీభత్సముసేయ నో

వామాక్షీ! తదభీష్టసిద్ధినటు మ • ద్వాగ్భాణ సంధానతన్
భీమప్రక్రియఁ దోసిపుచ్చి ఘన సా • ధీవత్సంబు గాపాడితిన్.

అనిచెప్పి భవత్సందర్శనాభిలాషచే మిగులఁ గృశించుచున్నయది.

గీ॥ మోహ విభ్రాంతి నొందిన • పూవుబోండ్ల
స్వాంతములకుఁ బురుషులు వి • శ్రాంతి నిడుట
మిగుల దోసమందురు బుధుల్ • సుగుణచరిత
అద నెఱుంగుచు విత్తుట • యనువుగాదె.

కావున శీఘ్ర గమనంబు యోగ్యంబు (తనలో) వీరరిగినఁగాని
పూర్ణానందుని దర్శించుటకు వీలులేదు. కానిమ్ము చూతము.

ధ—మందారమాలా! నీనేతలంబులు గొంచెమేమైనఁ గనఁబడునా!

మం—అయ్యో! ఎంతలెండు. లీలగా నగపడును.

సుం—మందారమాలా! నీవు చాలాశ్రమ పడుచుంటివి.

మం—ఇంతకంటె నాకెక్కుడేమున్నది. ఆర్యా! కాలంబతిక్రమించు
చున్నది.

సు—మేము పోయివచ్చెదము నీవిక్కడనేయుండుము.

(నిష్క్రమించెదరు తెరపడును)

తృతీయాంకము.

—(0)—

సు ద ర్శ నీ య ము

చ తు ర్థాం క ము

—(0)—

రంగము గృహము

(మదనరంజని ప్రవేశించును)

మదనరంజని—(తనలో) నేటికి సుదర్శనునిఁ గాంచి నాలుగు దినములై నది. నాచాతుర్యమంతయు వ్యర్థమగుచున్నది. నాయందాతనికి భ్రాంతియున్నట్లు గన్పించదు. ఉన్నను లేకపోయినను నామనంబు మాత్రము మిక్కిలి పరితపించు చున్నది. ఆతఁడు విద్యుల్లతను విడువడు, నేసీతనిని విడువను. పూర్ణానందునకుఁగూడ నిన్నటి నుండి కోపం బధికమైనది. ఆతనికింకను బురిఁబెట్టి యశాపథ ప్రయోగమును దెలిసికొనియెద, నాకుఁదోడు గ్రుడ్డిదియొక తె యున్నది. అదియు నాయభిప్రాయము దేకీధించినదని, యాతని పలనవంటిని, కానిమ్ము ఈసందర్భము ముందుగా మందార మాలకుఁ దెలియకుండ నుండవలెను. (అటునిటుఁజూచి) పూర్ణా నందుఁడన్నదృహంబునకు విచ్చేసెదనంచుఁ జెప్పెను. ఇంతవర కును రాలేదు. కారణంబెట్లుదెలియును. మఱచితి, మఱచితి నేను శుష్టాంగిననికాని, వెంట్రుకలు నెఱిసినదాననిగాని, నాసికా రహితననిగాని, యాతనితో నెవరైన మదీయసౌందర్యమును గూర్చిముచ్చటించి యుందురా? దానిచే సుదర్శనుండునన్ను వరింపకుండెనా? (అద్దమును జూచుచు) నేనుధరించిన కపటవేష

మంతయునిజముగ నేతోచుచున్నది. ఈవిషయమెవరు తెలిసికొనఁగలరు? (ముక్కుపట్టుకొని) ముక్కుమాత్రము గొంచెముకదలుచున్నది. దీనినిసవరించిన నేమియుభయములేదు. (సవరించును) (వినుటనభినయించి) ఎవరోవచ్చుచున్నారు. రానిమ్ము.

(పూర్ణానందుడు, శశిశేఖర యను శ్లోకమును బాడుచు ప్రవేశించును)

పూ—(తనలో) ఇదియే మదనరంజని గృహమని తోచుచున్నది. ఇదిగో మదరంజని. దీనిమూలమున సుదర్శనునికి మోసము వాటిల్లఁజేయవలెను. గుడ్డిదిమాత్రమిత చతురితఁ గలిగినది కాదు. ఇది యిదివఁకెందరినో బుట్టబెట్టినముండ.

మద—స్వామీ! వందనము. ఇయ్యాసనంబున నాసీనులగుడు.

పూ—మనోవాంఛా ఫలసిద్ధిరస్తు. (కూర్చుండును) మదనరంజనీ? చూచితివా! కాలమహిమ! విద్యుల్లత దుండగము!

మద—(ఆశ్చర్యముతో) అయ్యా! ఏమిచేసినది? ఏమిచేసినది? ఇది వఱకు మావిద్యుల్లత మావిద్యుల్లతయని కడుమురియుచుంటిరి గదా! ఇప్పుడిట్లు పలుకుచుంటిలేమి? స్వామీ! సెలవిండు.

పూ—ఏమిచెప్పెదను నేటికి నలుబది సగావత్సరముల కాడుదానిచేఁబరాభవమును బొందనలెనని నాజాతకమున వ్రాసిపెట్టియున్నది కాబోలు వినుము.

మ॥ గురుభావంబది నేలఁగల్గి, మది జం ♦ కున్గొంతు లేకుండ యాయరవిందాస్య! మదీయ మోహవచనం ♦ బవ్యాహత ప్రజ్ఞ చే విరసంబొందఁగఁజేసి గౌరవ హర ♦ ద్వృత్తిన్మహా జాణయై తిఱిమి న్నో) నెడు దూరమేగు వరకు ♦ స్వర్పంబుతోఁ గామిసీ.

మద—అట్లానరించిన మీరెట్లూరకుంటిరి; నావంటిదైన మరలి
వచ్చునా! గతించినదానికి వగచుట లాభమేమి మీచేతనేది
యేని ప్రతిక్రియ యుండినఁజూడుదు. లేదేని యూరకుండుట
మంచిది. (తనలో) ఈయనకుఁ బూర్ణంబుగఁ బొగవేయవలెను.
(ప్రకాశముగా) స్వామీ!

సీ॥ చదివించినారుగా ♦ సత్సాహితీగద్య
పద్యప్రబంధాలి ♦ హృద్యమలర
బోధించినారుగా ♦ బుధజన సంస్తూయ
నవరసాలంకార ♦ నాటకముల
బ్రకటించినారుగా ♦ ప్రమదరసాస్థాన
సంగీత శాస్త్రంబు ♦ స్వాంతమలర
వినుపించినారుగా ♦ వివిధశాస్త్రార్థర
హస్య సందర్భము ♦ లలియు నెలమి

గీ॥ మధురశైలినిబోధించి ♦ మగువ నిటులఁ
ప్రౌఢఁజేయంగ ఫలమిట్లు ♦ బరిధవిల్లె
నేమిచెప్పదు గురువరా! ♦ యింతిగుణము
పెద్దలను దూరుటెంతయో ♦ పెంకెతనము.

పూ—(తనలో) ఈమదనరంజనికూడ పిచ్చిముండయే! దీనితెలివి తెల్ల
వారిసత్తెయున్నది గోకంబు నందెక్కడనైనను జదివినవారలు
దుర్భాగవృత్తుల నంగీకరింతురా! నిశ్చయముగ విదుషీమణియన్న
విద్యుల్లతయే! మదీయ విద్యావైశద్యమంతయు నామోహ
నాంగి సాందర్యం బాకర్షించుటచే విగతజ్ఞానుండనై
యారీతి పొరుషంబునూనవలసి వచ్చినది. కాని, యాతన్ని
నేనెన్నివిధంబుల సంస్తుతించినను బ్రయోజనము లేకపోయె.
ఆదివ్యవిలాసిని శిరోవతంసమును దలంచినపుడెల్ల దేహంబు

బులకరింపకమానదు. మోహంబతిశయింపకఁ దప్పదు [ప్రకాశముగా] మదనమంజరీ? నన్నుఁ బరిహాసమానుచుంటివా? ఇటు వినుము.

గీ॥ లోహకవచంబుదాల్చి ని ధి ధోహమెసగ
నడవి నెట్టులో నాకలి ధి నడచుకొనుచుఁ
దిరుఁగు తపసులచిత్తంబు ధి స్మరునికొల్వఁ
జేరఁజేయును సుదతుల ధి చెలువనుగయ

మమ—స్వామీ! తమను నేఁ బరిహసించుదాననా? తమకరుణకుఁ బ్రాత్రురాలను దైవసమానులగు మీవాక్య తిర స్కరిజియై వర్తించినదని నాకెంతయో లజ్జగానుండి యట్లంటినిగాని వేరు కాదు, ఈశిష్యురాలినన్యధాభావించవలదు.

పూ—సరే! కానిమ్ము ఏదియెట్లున్నను, మదీయ ప్రతిజ్ఞనెరవేర్చవలయునుగదా? మదనమంజరీ? విద్యుల్లతయందు విరోధమును నీయందు ప్రేమయు నాతనికి గలుఁగునట్లొక యశాపథంబు నీకొసంగెద. దానినినీచాతుర్య విశేషముచే నెట్లయిన నాతని గర్భంబునఁబడ వేయుము

మద—చిత్తము నాకది యొక పెద్దపనియా? నిమిషమాత్రంబునఁ జేయఁగలను.

పూ—అట్లైన మనమీ సత్తన బాహ్య ప్రదేశమందలి పర్వత ప్రాంతంబునకుఁబోవలెను, అక్కడ మచ్చిష్ఠులగు మందుల వాండ్లు వసించి యనేకవిధంబులగు నౌషధంబులఁ జేయుచుందురు, ఈ యశాపథంబు వారలయొద్ద సిద్ధముగానుండును అద్దానిఁగైకొనివచ్చెదము. బయలు దేరుము. శకునముజూసుము.

మద—ఆర్యా? సిద్ధముగానుంటిని, (అటునిటుఁజూచి) ఎవరో వచ్చుచున్నాడు, (పరికించిచూచి) అయ్యా! మందారమాల వచ్చుచున్నది, విషయమును చెలిసికొని పోవుదము.

పూ—(తనలో) ఇదియుఁగూడ నిట్టియాలోచనయందేయున్నది. పాపము, అంధురాలిది కానిమ్ము ఎటులైన నాతఁడు స్మృతిలేక పడియుండుట ప్రధానము.

మందారమాల (ప్రవేశించును)

మందా—మదనరంజనీ! మదనరంజనీ!

మద—మందారమాలా! రమ్మ

మందా—(నమిపించి ఆలోచన నభినయించి) ఇంకెవ్వరో యుండినట్లున్నది.

మద—స్వామి పూర్ణానందులవారు.

మం—అయ్యా! నమోనమః

పూ—శుభం, శుభం, ఏమిసమాచారము,

మం—మరేమియులేదు ఇంతకుఁబూర్వము సుదర్శనాదులూ విద్యుల్లతాంతికమునకుఁ బోవుదుమని జెప్పి వెళ్లిరి, వారటు వెడలినతోడనే, నేనిట్లువచ్చితిని.

పూ—(భయముపభినయించి తనలో) మరీయందర్శమువంతయు గామయాలనితోఁ జెప్పకమానదు. లోకమందు నాకుండు మర్యాద హరించకమానదు, అతఁడుకడు సమర్థుండు, నాకేదియోకేడు సంభవింపక తప్పదు,

చ॥ కులుకు మెఱుంగు గల్పించను ♦ గుబ్బలపాంకము తోబ్రదిపితా
చెలువల సోయగంబుగని ♦ చిత్తము దత్తర మొంద మోహమన్
జలనిధిమగ్నై తుదకు ♦ జంధసమానవిభాసకీర్తి స
త్ఫలమదిసీటగల్పి కడు ♦ బాములచేగ్యశియించు బూసుపుక.

కాపున నస్పృహియవిజ్ఞాన మంతయు వహూమోహంబుచేగదా
నిందాస్పదమైనది. ముందుచేయవలసిన కార్యము మాత్రము
వదలుట యుచితముగాదు (ప్రకాశముగా) మందార మాలా?
మేమాప్రయత్నమందే యుంటిమి.

మం—నన్నుగూడ నిచ్చటనే యుండమనెదరా?

పూ—పాపము! నీవంధురాలపు నగ్రప్రాంతములకుఁ బోవలెను, చాల
ప్రయాస నొందెదవు, కాన మదనరంజనియు నేనుం బోయి
యిక్కార్యంబుసాధించుకొనినచ్చెదము. నీవచ్చటనేయుండుము.

మం—మంచిది అట్లేచేయుచును, స్వామి! నన్ను మఱువకుడు మెల్లగ
భవనంబునకుఁ జేరెద, (నిష్క్రమించును)

పూ—మదనరంజనీ! మనముగూడ వేగంబునం బోవలయును, రెమ్ము.
(చెవులొఁ జెప్పను) బంగారునాణెములను గొన్నిగైకొనుము.

మం—సిద్ధము జేసితిని.

పూ—నావెంట రమ్ము. (నిష్క్రమించును తేరపడును)

(రంగము : మందులనమ్ము కోయవాండు)

రాముడు, రంగడు, పెరుమాళ్లు, లచ్చి, ప్రవేశించుచున్నారు.

రాము—ఓరే! రంగా! నిన్న నే బజారుకు పోయినప్పుడు రంగాశార్లు
గారు నాబీ, గండకము, సమానంగాపెట్టి వండింది రెండుశేగ్ల
న్నర వాతరాచ్చుం కావాల్సిని సెప్పారోయి.

రం—ఈయోగమేడదోయి! రంగాశార్లుగారి స్వంతమల్లేవుండే! బసవ రాజం, సింతామణి, యిటువంటి గెండాల్లోయెక్కడా కనవల్లే దోయి. పెరుమాళ్ళూ! నీకేమైన యీయోగం తెలుస్తుంది! రంగాశార్లుగారు సెప్పినారంట!

పె—నాదగ్గర యిదికాదుకానీ! యింకొక మాదిరుందోయి అదియేం దంటావా! అగు. ఈకలలోమందు తీసి! సెప్తా! (అని మందు తీయును) ఏంనోయి యిను.

ఉ॥ సున్నము సూదిరాయి మఱి ♦ సుద్దను పెద్దపాటేలు కొమ్ముతో,
దిన్నగనూరి గుగ్గిళము ♦ తీట కసిందయు నాచిముక్కలో
గన్న సమానబాగముగ ♦ నాగిని వండిన వాతరాచ్చమై
సెన్నలరారటంచు మును సెన్నడుసెప్పెను రాస యోగమున్.

ఒసే! లచ్చీ! ఆకలలోమందిటదే!

లచ్చి—నూరన్నీ! నూరన్నీ! మెత్తగ నలగలా!

పెరు—నూర్నూరు. ఎంతసేసే! లంజా! నూరొ.

లచ్చి—(మిఱ్ఱిచూచి) మాటల్బాగారానీ! నూరుతుండా.

రాము—పెరుమాళ్ళూ! నాదగ్గర యొకయోగముందోయి! అదేం టంటే! సెగలకి సాలమంచిదట. అదిగాక యిప్పుడెక్కడ సూసినా! సెగలే జాస్తోయి! సదవనా! వింటా.

పెరు—సదవు వింటా! యీలుగావుంటే సేద్దాం.

రాము—లచ్చీ! నీవుకాడా యినుము. యెప్పటికైనా తెలిసుంటే మంచిది.

ఉ॥ సప్పిడి మైలతుత్తమును ♦ సైందవమున్వేలిగార బాగమున్
ఉప్పియు సిత్తమూలమిటు ♦ నూడగ కానుగ యాపగింజలో

పప్పులు దిప్పతీగె సరి ♦ బాగము మర్దనసేసి మాతరల్
సప్పనకట్టి వాడెగె ♦ సంకటముల్ పుటమారు బీముడా!

పె—ఈయోగం భలేగావుందోయి అయితేయేంగాని వాడాలి. వాస్తే
గాని సర్కు తెలవదు.

రం—ఓరేయి! సూడంజోయి, అమ్మోరు అయ్యోన్లగునవత్తున్నారు.
మందులకే ననుకుంటా

రా—రానీ! తస్మాదియ్య అందరికీ బాగాలేనోయి.

పె—అట్టాగే ! లచ్చీ ! అమ్మోర్ని నువ్వడుగు, అయ్యోర్ని మేమడ్డు
తాం. నూర్తం మానంజోయి (అనియూరకుందురు)

(పూర్ణానందుడు, మదనరంజనిఁ ప్రవేశము)

మంతులవాళ్లందరులేచి దొరగారూ! గురుస్వాములు ! దండ
మండి దండమండి, కూసోండి యీపీటమీద.

లచ్చి—అమ్మోరోయి! దండం దండం కూసోండి యీగోటిమీద
(కూర్చుందురు)

రం—ఏంవోయి! అయ్యోరోనేమాట్లాడుతానోయి,

రాము—మనకంటె పెరుమాళ్లు మాటకారోయి. అతణ్ణిపలకనీ. ఏం
వోయి పెరుమాళ్లు, నీవే మాలాడాలి మాకంటె నువు
సదుపుకున్నావుగా

పెరు—సరే! అట్టాగేలే! సామీ! ఏంపనిమీద యేంచేశారు?

పూ—వరే పెరుమాళ్లు? ఏమేమియకాషధంబులు సిద్ధముగానున్నవిరా?

పెరు—సామోరికి ఏంకాదంటాం! ఉన్నోటికియిబ్బందిలేదు యిత్రాం,

పూ—(తనలో) ఈవిషయము వీడ్చుకుఁ దెలియనీయఁగూడదు (ప్రకాశముగా) ఇప్పుడు తయారుగానున్నయశావధానులేమి?

పెరు—సోమి! సంధిపాతం, వాతరాచ్చం, ఖాలకూటం, అబ్బరకం, లోహం మండూరం, వాతనొప్పులకు బాండన, కలిఖాలు, ఇంగిలీకమైనం, చిలాజిత్తు, కాంతం, చున్నం, తెగడ సూర్యం తేగ సూర్యం జిల్లేడుసూర్యం ఇంకా పెట్టుమందు మర్లుమందు దావకాలు కసాయాలు ఆసవాలు అరిట్టాలు పుబ్బుకు దగ్గుకు అనేకం ఉన్నవి.

మన—మనకుఁగావలసినవి సిద్ధముగ నేయున్నవి. నాయదృష్టము ఫలించినట్లుగ నే యున్నది.

పూ—వీటిధర లెట్లున్నవిరా?

పెరు—అయ్యో! సాగ్గు మొత్తంమీద తులం పదియేనుగూపాయలు యిత్తండామండి మీయిట్టం.

పూ—ఇవియన్నియు మాకెందులకు ?

పె—కావల్సిన నరకే పుచ్చుకోండి.

పూ—మందులను దెప్పింపుము?

పె—ఒరే! రామా! రంగా! సంచులైచ్చి కుమ్మరించంజోయి,
(కుమ్మరించును)

పూ—మదనమంజరీ! మనకుఁగావలసినవి, చూడుము.

మ—తమకుఁ దెలియని దేమున్నది?

పూ—పెరుమాల్లా? కాలకూట మొకతులము, మర్లుమందు రెండుతులములును దెమ్ము.

పె—సోమి! అవి, యీదరకురావు. తులం ముప్పైవరాలు, అవి దావకాలు కాని, కుప్పెకట్లుకాదు,

పూ—నరేకానిమ్మ. మేమువచ్చిచాలసేపైనది, త్వరగానిచ్చిపంపుము.
పె—పైకమెంచండి,

పూ—మదనరంజనీ! క్రయధన మొసంగుము.

మ—ఒరే! అబ్బీ! ధనము నైకొనుము. (అనియిచ్చును)

పె—(మందులసీసాలు చేతికిచ్చి) నీళ్లతోయివ్వాలమ్మాయి,

మ—లచ్చీ! (రహస్యముగా) దీనికి విరుగుడేమి?

లచ్చీ—సున్నంనీళ్లు, యిస్తే దిగుతుంది.

మన—స్వామీ! మనమిక వెళ్లుదమురండు. (నిష్క్రమించును)

పె—రాండూ! రంగా! మీబాగాలియిగో! (అనియిచ్చును)

రాము—(లెక్కపెట్టుకొని) ఐదేసితక్కువచ్చినా వేరా?

పె—మాట్లాడినందుకు కమీసనోయి,

రా—రంగా! మాట్లాటంనేర్చుకుంటే మంచిదే! యికనుంచి నేర్చుకో
వాలోయి, గుడిసెల్లోకి పోదాంలెండి. యివ్వాల భలే లాభం
వోయి. (నిష్క్రమింతురు తెర పడును)

—♦ రంగము విద్యుల్లతాభవనము ♦—

(సుదర్శనుడు, మధు, ధర్మపాలురు, ప్రవేశించును)

సు—మిత్రులారా! మదీయాగమనం బెరింగించు వా రొక్కరును
గానంబడరయ్యె. ఇందున కుపాయంబెట్లు?

మ—మిత్రమా! సుదర్శనా!

గీ॥ మనలగాంచుచు ముదమున ♦ మగువయొక తె

ద్వారముననుండి లోనికి ♦ దరలియిపుడు

మందహాసంబు ముఖమున ♦ గండభింప

మరల నేతెంచుచుండె న ♦ మందగతిని.

ధ—అట్లైన మన యాగమనంబు దెలిసియే యుండును.

(సుందరి ప్రవేశము)

సుం—(తనలో) వీరుమువ్వరెవ్వరై యూడవచ్చును! సుదర్శనుండైన తోడ్కొని రమ్మవిడేవి యాజ్ఞాపించెను. వీరలఁ బల్కరించు పెట్టు (కొంచెమాగి ప్రకాశముగా) తామెవరు?

మధు—మదగజండు సుదర్శనుండు, మేమిద్దఱమతని సోదరులము.

సుం—సుదర్శనరాజా! ఇదేవందనము. తదీయ సోదరులారా! అభివాదనములు. మిమ్ము నాదేవియగు విద్యుల్లత యుద్వానవనాంతర దాక్షాగుళువొప్ప శోభితంబగు నెలరాతిన్నకడకుఁ దోడ్కొనివచ్చి యందుపవసింపఁ జేయుమని యుత్తరువొసంగెను. సత్వరంబున సదయులై దయసేయుడు.
(నిష్క్రమించును తెరపడును.)

రంగము : ఉద్వానవనము.

(సుద, మధు, ధర్మ, సుందరి, ప్రవేశింతురు.)

సుం—ఆర్యులారా! ఇదే చంద్రకాంత శిలావేదిక. దీనియందు సుఖాసీనులుగము.

సు—సోదరులారా! ఇటుగూర్చుండు. (కూర్చుందురు) సుందరి! విద్యుల్లతాదేవి యెచ్చటుండెను.

సుం—ఇంతవరకును భవద్దర్శనార్థము వేచియుండి యొక్క క్షణ కాలము క్రిందటనే సౌధంబునకు వెళ్ళియుండెను. నేఁబోయి తమరాక నెఱింగించెద నెలవిమ్ము. (నిష్క్రమించును)

సు—సఖులారా! ఈవిషయమందేమియును సందియమున్నట్లు దోచుట లేదు.

ధ—సఖా! సుదర్శనా! మేము భవనంబునకుఁ బోయెదము. సర్వవిషయములను సక్రమంబుగ నెఱింగి పత్వరంబున రమ్ము.

సు—మీగుకూడయుండి తద్విషయంబు నాలోచించుట యుచితము.

మధు—ఏకాంతస్థలమున మేముండు టనుచితము. ఉభయస్వేచ్ఛా లాపంబులకు నిరోధకారణమగుదుము. కాన భవద్దగ్ధనంబు నిరీక్షించుచు సాధంబున వేచియుంచుము (నిష్క్రమింతురు)

(విన్యూలతయు, సుందరియు, ప్రవేశింతురు)

వి—సుందరీ! నామనంబున సిగ్గును భయంబును బొడముచున్నవి. ఈ రసాలముపొంతినిలఁబడి యాదివ్యసుందర పదనారవిందుని వీక్షించెదను. నేనతని సమీపంబునకు రాసిగ్గుచున్నది. చెలీ! (చిరునగవున) ముందుగా నేనెట్లాతనిఁ బల్కరింతును! అట్టుబలు కఠించిన లజ్జావిరహితయని దలంచునేమోగదా? నీవుబోయి యాతనితో నన్ను బలుకఠించుమని చెప్పెదవా?

సుం—దేవీ! నీకింతభయమేల? సిగ్గుగలదానివైనదియు లేనిదియు మొన్నటిదినమునఁబంపిన వర్తమానంబువలనఁదెలియదా? ఈ చాతుర్యంబున కేమిగాని శ్రీఘంబునమాట్లాడించుము.

వి—నన్నెత్తిపొడుచుటకు నీకు సమయము దొరకినదికాబోలు సఖి? మెల్లగ నన్నటుదీసికొనిపొమ్ము.

సుం—చేయిపట్టుకొని ఇటునడువుము. నీమనోహరుండావేదికయందున్నవాడు.

వి—(సిగ్గుతో) సుందరీ! ఆరాజమందారున కర్ఘ్యపాద్యాదు లొసంగతివా?

సుద—(తనలో) ఈమెను కొంచెము గంభీరముగ మాట్లాడించి
చూచెద (ప్రకాశముగా) సుందరీ! నీదేవి నన్నురావించిన
గతంబేష్టాయుండు!

సుం—అమ్మా! నీప్రియుండేమియో యనుచుండెను. ప్రత్యుత్తరం
బొసంగుము నేఁబోయి శయ్యాగేహంబలంకరించెద.

వి—చెలీ! ఎక్కడికిఁబోదువు. నన్నుపరిహాసమాడుచుంటివా!

సుద—ఇందుఁ బరిహాసమేమియునులేదు.

మ॥ సుదతీ! దాపఁగనేల యిప్పుడు భవ ♦ చ్ఛుద్ధాంతసందేహమీ
నదనాజ్ఞాంచితి మాధురీరస లస ♦ ద్వాస్థిండుసందోహ సం
పదనూన ప్రియభావదోహద మన ♦ న్మందస్మితాయత్తవై
ముదమార్ద్రనైయంగఁజేయుమిటు సంగ ♦ పూర్ణార్థసంస్కృతోక్.

వి—(చిరునగవున దలవంచి) నాసందేహమేమియునులేదు. భవత్సంద
ర్శనమునకై నామనంబు గుతూహలమొందెను. అక్కారణంబున
వార్తనంపియుంటిని.

సు—దర్శనమాత్రంబునకే వార్తనంపి రావించుట మిగుల వింతగా
నున్నయది. అటులైననేనేగెద.

వి—(తనలో) ఓహో! ఈయన సంభాషణ మహాచ్ఛితంబుగానుండె.
నామనంబుఁ బరీక్షింపఁదలచెనా! లేక నావలననే నాకోర్కె
వినవలయుననియా యిట్లుబల్కుట! లేదేని పూర్ణానందుఁడే
మైన యుపదేశించియుండెనా! అయినం గనుంగొనియెద.
(ప్రకాశముగా) మనోహరా! మీరాడుమాటలు భావగర్భిత
ములుగఁ దోచుచున్నయవి. నాకెంతమాత్రమును దెలియుట
లేదు.

సుద—బింబాధరీ! నేనెవరి మనోహరుడను! ఎవరిని మోసముజేసితిని!

విమ్య—సుందరీ! వినుచుంటివా! ఎట్లుబల్కుచుండెనో! అబ్బా! ఈశ్వ
పల విడదీయుట నాకుఁ దెలియదు. నీవేమైన మాట్లాడఁ
గలుఁగుదువా!

సుగ—అమ్మా! నావలనగదా. ఆశ్లేషలు స్త్రీషలు నాకుఁదెలియవు.
నేఁబోవలెను. పోదునా?

వి—ఎచ్చటకు?

సుం—కర్పూర చందన తాంబూలాది సుగంధద్రవ్యములు దెచ్చుటకు.

విమ్య—నిన్నెవ్వరు దెచ్చునిఁ.

సుద—తద్ద్రవ్యంబు లవసరంబులేదా?

విదు—హృదయేశ్వరా! మిఁనాశ్వంబు లతిచాతుర్యసబిందువుల వెదఁ

జల్లుచున్నయి! నేనేమి తప్పొనరించితిని?

చ॥ నను భవదీయ దాసిగ మ ♦ సంబున నెంచి ప్రియంబుతో సదా
యనుపమ నివ్యతేజ వద ♦ నాంబుజ! కాగిటఁ గారవించి నీ
ఘనమగు భోగభాగ్య సుఖ ♦ కారణ సంకలితాంతరంగినై
యనయము భాసిల్లని కృ ♦ తార్థ మనోరథఁజేసి యేలుమి!

సుద—(తనలో) ఇమ్మత్తకాశిని చిత్తంబెంత పలుచఁబోలెను. ఈమె
పలుకులయందును ముఖమందును నిశ్చయముగ సాధ్యలక్ష
ణంబు లప్రయత్నంబుగనే బయల్పడుచున్నయవి. అయినను
మదభిప్రాయంబెఱిగింతుట కింకఁగొంత కాలయాపనంబు జేసెద
(ప్రకాశముగా) తనీ!

చ॥ వినుమిటునాదుమాట నిను ♦ వేమకలాడుటఁగాదు మున్నునీ
వనినటుఁ దల్లిదండ్రు! లిది ♦ యాత్మనుమెచ్చి రె! దేశికుండు దా

ఘనమనియెంచెనే? యిదియు ♦ గల్పనలేక యెఱుంగఁజెప్ప మో
వనజముఖ శిరోమణి య ♦ వారితధర్మనిరూఢబుద్ధితోక.

వి—(తనలో) ఆహా! ఏమీ! ఈతని చాతురీమహిమ! ఇప్పుడు నేనేవి
ధమునఁబెలుపుదును. జననీ జనకులెఱుంగరని చెప్పినట్లైన
మత్కరగ్రహణంబున కితఁడు సందేహించునేమో? ఆమో
దించితిరన యన్యతమాడినదాననగుదును. ఈసంధిని విడదీసి
యాతని మనస్సంతృప్తియొనర్చుటెట్లు? అయిన సత్యమునే
నచించుట సర్వశ్రేయము కానిమ్ము(ప్రకాశముగా)చిత్రేశ్వరా!

మ! అరయన్ ధర్మవివేక శీలనయి నే ♦ సత్యంతమోదంబునన్
స్థిర సత్యవ్రతకీర్తికామునినినుకా ♦ బ్రేమింప నద్దాని నె
వ్వరు కాదంచునచింతురో! యధిప! నే ♦ వారిచ్చఁగైకొందునా
తరుణాంభోజదళాయతాక్షి! వరమున్ ♦ దధ్యంబుజేకూర్చుమా.

సు—ఈవిషయంబు మున్ను నేనుద్యానవనంబున బోధింపలేదా!
అప్పుడద్దానిం దిరస్కరించితివిగదా! ఇప్పుడు నేనెట్లాప్పు
కొందును? గురుతిరస్కారంబొనరించితినినియుఁగూడఁ దెలియఁ
జేసితివి. తిరస్కార మొనరించితివో! లేక, హితమొనరించితివో!
ఎట్లుతెలియును! ఇప్పుడు నేనంగీకరించుట ధర్మవ్యతిరేకమై
యుండునేమో! యోచింపవలెను.

వి—నాథా! తమహితోపదేశంబును దిరస్కరించితి ననుకుంటిరా! అందు
నకు దేవీ సన్నిధానంబునంబుంచిన పుష్పమాలికయే మీ
యంతరాత్మకు సాక్ష్యంబొసంగఁగలదు. నిశ్చయముగ గురు తిర
స్కారంబొనరించితి ననుటకు నవ్వాణి మహాదేవియే యెండవ
సాక్షి, ఆపూర్ణానందుఁడు నన్నెన్నియోవిధంబుల శ్రమఁబెట్టు
చుండనా బాధానివారణోపాయంబేమియునుదోచక యాసరస్వతీ
దేవిం బ్రార్థింప భక్త పరాధీనురాలగుటచే నన్ను వేగంబున

రక్షించెను. అంత నాతడు నన్ను సుదర్శనస్పర్శసహితంజేసె
దనని శవధంబానరించి యేగినాడు. మద్దేవీసాక్షిగ నిం
దసత్యం బెంతమాత్రంబును లేదు.

(ఆశాసమున)

చ॥ నిజముకుమార! యాపలుకునిక్కము నిక్కమునిక్కమయ్య! యా
గజసమయాన, సాధ్యి త్రిజ ♦ గన్నుత సద్గుణశీల, చిత్తనీ
రజముననిన్నెగోరుచు వి ♦ రాజులుచున్నది కాననిక నీ
గజబిజమాని, యామెగొని ♦ భ్యాతినహింపుము రాజకోటిలోన్.

సుద—(వినుట నభినయించి తనలో) ఈలేమవల్లునదెల్ల యదార్థముగఁ
గన్నట్టుచున్నయది, అణుమాత్రమసత్యమున్నట్లు గోచుటలేదు.
అశరీరవాణియు నిట్లబల్కెను, నామనంబునూడ, విరహావస్థం
జిక్కుచున్నయది. నాగాంభీర్యమంతయు మెల్లగ నన్నగిల్లుచున్నది.
ఇంక నితరవిషయంబుల మాటాడ మనసొప్పుటలేదు. (ప్రకాశ
ముగా) కలహంసయూనా! ఇంతవరకు నీతో ముచ్చటించు
టంతయు, నాకుఁదెలియదు. అందుగొన్ని మాత్రము మెలకువ
చేరబసంగించితిని, లోపంబులున్న శ్రమింపుడు (ఆశ్చర్యముతో)
ఇదియేమి! నాదేహంబంతయు నొకవిధంబగు తాపంబు నొందు
చుండె, దాహంబతిశయించు చుండె!

వి—చేలీ! సుందరీ! ఈసుకుమార శరీరునకు దాక్షాఫలంబులొసంగుము.

సుద—దాక్షాఫలంబులవలనఁ దృప్తికానేరదు.

విద్యు—మఱియెద్దాని నొసంగ మనెదరు! తేనియ నొసంగుమనెదరా!

సుద—మోవితేనియ నొసంగుము,

విద్యు—(సిగ్గునభినయించి) అదినాకుఁదెలియదు(తనలో)ఆహా!మదను
డెంతటి చతురుండు, నాయందాతని కిప్పటికి దయ కలిగినది

కాబోలు కానిమ్ము. ఇప్పుడు నేనుకొంచెముగట్టిగా మాట్లాడ
వలయును (ప్రకాశముగా) నాథా! మీరేదియో యొక
విధంబున మాటలాడుచున్నట్లున్నదేమి?

సు—గీ॥ కోమలాంగిరొ! భవదీయ ♦ కుచముల నెను
గనకనగనీమమధ్యకుఁ ♦ గదలిపోయి
మరలిరాకుండ నిపుడు నా ♦ మానసంబు
నేమిసేయుదు పూజోడి ♦ మెలమినేను.

వి—(తనలో) ఈతఁడు మిక్కిలి మోహంబుధిని మునింగినాడు. పురు
షులను నమ్మరాదు. శాశ్వతహాణంబునుగూర్చి ముచ్చటించి
చూచెద. (ప్రకాశముగా) నిత్యసత్యవ్రతా! నన్నభాంగినిగా
నొనర్చుకొనుటకు సుముహూర్తనిర్ణయం బాచరించితిరా!

సుద —ముహూర్తంబేమి! మనోనిశ్చయమే ముఖ్యకర్తవ్యము. భగ
వన్నియమితలగ్నంబివ్వడనియె స్ఫురించుచున్నయది సతీ! మానవ
నిర్మితంబైనది శ్రేష్టమా! అదికాదు. నృపులకభీష్టలగ్నమే శుభ
లగ్నము. అందిది స్వయంవరము. ఇందున కెంతమాత్రమును
సందేహింపవలదు. ఇటురమ్ము భవదీయాధర సుధారసంబును
గ్రోలసిమ్ము (అని పట్టుకొనబోవును)

వి—(ప్రక్కకుఁదొలఁగి)ఆర్యా! ఆగు మాగుము. పురుషవరులయాత్మ
మిగుల చంచలమైనది. తద్బోధలఁ బుష్పంధయవేణులెప్పు
డును జిక్కిఁగూడదని యొక న్యాయంబుగలదు. సమయాను
వర్తులై స్వకార్యంబుల నెఱవేర్చుకొని తదనంతరంబా విష
యంబునైనను దలంపరు. మీరు నట్టివారిలో నొకరని
నాకనుమానము.

సుద—మానినీ! నన్నట్లుదలంపకుము. నిరంతర సత్యవ్రత నిష్ఠ
గరిష్ఠుడను. ఇంతవరకును క్షత్రియ విహితమైన బ్రహ్మ

చర్యవతి సమాప్తుండను. పితృనాక్య పరిపాలనాదక్షుండను. గృహస్థాశ్రమస్వీకారాపేక్షకుండను. ధర్మతత్వాన్వేషుండనై వర్తించి, యగణ్యకీర్తినార్జించిన నావంటి రాజపుత్రుండు సమయానువర్తనుడా! అధర్మమాన్గపవర్తనుడా! ముమ్మాటికట్లు దలంపకుము. రారమ్మ! కొగలిమ్ము (అనిపట్టుకొనబోవుచు) ఇట్లువినుము నీవేమదగ్ధాంగివి, నాగృహలక్ష్మివి. మత్కులరాజ్య పరిపాలనా మహాగాజ్ఞివి, మదీయ వంశాభివృద్ధికి మూలంబవు, ధర్మార్థకామమోక్షంబులకు నిధానంబవు, మనకు నీపంచ భూతంబులును, సర్వదేవాత్మకుండగు నీదివాకరుడును, సాక్షులు. ఇంతకంటె వేరుదైవములు మనకస్తత్యక్షులు. మత్కరపద్మమందు కొనుము. (అని చేయిచాచును)

సుంద—(తనలో) నేనేమియో యనుకొంటిని, ఇన్నుదవతీలలామ మహాచతురగా నున్నది. తనచిత్తమునందాతనివరించి, సుమారు నాలుగైదురోజులనుండి స్మరతాపపీడితయై కొట్టుకొనుచు, నిష్పడాతని నెన్నిప్రమాణంబులు జేయించినదో ఆహా! యువిదలెంతటికై నను దగియుందురుగదా?

ని—కామసంతాప సంతప్తులై యుండి యాడువచనంబులు బ్రసిద్ధంబులగునా?

సుంద—అట్లైన మదీయాంగుళీయకంబు భవత్కరాంగుళిని ధరింపుము, (అనిధరించును) చంబాననా! ఇప్పటికినామనంబు గొంతశాంతి నొందినది.

సుంద—అమ్మా! నేజోయి శ్రీగంధాదిసుగంధ ద్రవ్యంబులాయత్త పరచుదునా?

వి—సుందరీ! నీవుచాలాతొందరఁ గలదానవుగఁ గన్నట్టుచుంటివి,

సుంద—ఇంక నాలస్యమేల యొనరింపవలెను.

విద్యు—(సిగ్గుతో) ఏమిచేయును నెదరు?

సుద—నీకుఁ దెలియనిదేమున్నది, అరుణపల్లవా! కాంతలతా ప్రభాసంబు
లగు, నీపువ్వుఁజీరంబుల నడుమ నన్నగూడి,

నీ॥ కడుపారఁబూదేనె ♦ వడిఁగదావిమత్తిల్లు
కొదమ తుమ్మెదగుంపు ♦ కొదలువినుచుఁ
జిగురాకు జొంపముల్ ♦ చెలువొంద మెక్కెడు
కొకిలారావముల్ ♦ కొనరివినుచుఁ
గమలాకరంబులఁ ♦ గామిని సహచర
కలహాస కులరస ♦ కలనవినుచుఁ
బూచుమ్ముఁజొరలుచు ♦ బూఁదావి గుప్పెడు
గమ్మజెమ్మెరలచే ♦ సొమ్మసిలుచుఁ

నీ॥ గుచగుళుచ్చంబుఁబరమున ♦ గుస్తరించి
పల్లవాధర సుధలనా ♦ యల్లమిపుడు
మదఁసుఖపారవశ్య న ♦ మృదమునొందు
గతము జేకూర్చువేవేగ ♦ రమ్యగాత్రి.

వి—(సిగ్గు నభివయించి తనలో) దేవీసాక్షిగ నామనంబుననీతనినేనమ్మి
యుంటిని, ముందేమిచేసినను జేయనిమ్ము (ప్రకాశముగా)
నాథా! దేవీదర్శనంబున కేగుదమురండు.

సుద—(చిరునగవున) పేయనీ! కుసుమాస్త్ర సందర్శనంబునేయబోవు
చుంటిమిగదా? రారమ్ము (అని చేయిబట్టుకొని) సుందరీ! నీవి
చ్చటనే యుండుము (నిష్క్రమింతురు)

సుంద—(తనలో) ఆహా! ఏమీ ఈయాగడము తల్లిదండ్రులకైనను
దెలియఁజేయక నాతనివరించి సిగ్గునుమొత్తెననులేక ముసీముసి
నగవులునగుచు నాతనిఁదగుల్కొనిపోయెగదా! భభీ! ఈనాతి

ధైర్యము. ఇది స్వయంవరముట ఇందుడప్పలేదట పోనీ! కామోదేకత వట్టానర్చినదనుకొందునుగాక! ఎంతకాలమునుండి యోతన్ను గనిపెట్టుకొనియుంటినిగదా! నన్ను విడిచివెళ్లుట ధర్మమనుకొన్నదికాబోలు, సరే కానిమ్ము వీరిద్దఱును నాచేతిలో మెలగవలసినవారలే. నేనొంటరిగ నోరూటలూగుకొనుచు గోతిదగ్గర నక్కవలె నిక్కజెంతులకు? నేబోయి గృహస్థ త్యంబులయందు మెలంగెద (అటునిటుజూచి) కామముఖ సంతృప్తులై అలకలుపవరించుకొనుచు స్వేదనిందువులు ముత్యంబులవలె ముఖంబున సలరార నిటేనచ్చుచున్నారు. నేగదలమెదలక నిలబడియుండెద.

(సుందర్యనుడు విద్యుల్లతయుఁ బ్రవేశించును)

సుంద—సతీ! విద్యుల్లతా! చూచితివా! అప్పరిజాతవృక్షంబున బుష్ప సవంబునకై పెనగులాడు భ్రమరదాంపత్యకలహంబును మరల స్నేహంబుచు! ఇంతకుముందు మనకుజరిగిన ప్రణయకలహంబు నలెగాన్పించుచున్నది.

విద్య—(స్మితా) మనోహరా! గతించినవిషయాలు జ్ఞప్తికిదెచ్చి నన్నింక విరహాబ్ధినిముంపఁ బ్రయత్నించుచుంటివా! (ముఖము సక్కుకుదిప్పుచు)

సుంద—సతీ! మనోహరీ! ఇటుజూడుము పాపము! ఇంతవరకును నీచెలి కత్తె సుందరి యిచ్చటనేయుండినది. సుందరీ ఈగైవేయక మును నీకంతంబున ధరించుకొనుము.

సుంద—చిత్తము (ధరించుకొని తనలో) కీడులో మేలని యిదియొక శుభముగఁదలంచెద. ఆమెను వరించునపుడు దన ముద్దుటుంగర మొసంగెను. నన్ను వరించునపుడు కంతహారంబొసంగెను. ఈ రెంటియందిదియేగొప్పది. అందువలన నాయందుఁగూడ ప్రేమ యున్నదనియేయొచ్చెద. కానిమ్మా నిజము నిలకడమిదబయల్ప

దును. నాశొందరెందులకు నాధాయని సంభోధించిచూతునా?
ఇదినమయముకాదులే (ప్రకాశముగా) ఆర్యా! నమస్కారము
నేనుధన్యురాలను.

(తేరలో)

సీ॥ సూర్యబింబముగాంచ ♦ శోణమై బంధూక
కుసుమంబు విధమున ♦ మసలఁ దొడఁగె
జగ్రదంపతులెల్ల ♦ జంట బాయుదుమంచు
వాసయోగ్యస్థలి ♦ కానపడియె
దూరభూములయందు ♦ దున్నుటలను మాని
సేద్యగాండ్రిండ్లకుఁ ♦ జేరఁ దొడఁగె
బచ్చిక జొంపముల్ ♦ విచ్చలవిడి మేసి
యాలమందలు నింటి ♦ కరుగుచుండె

గీ॥ నరుణ కాంతులు దిక్కుల ♦ నలముకొనియె
బులుఁగుగములెల్లఁ దరులందు ♦ గలకలంబు
సేయుచుండెను బద్ధముల్ ♦ చిన్నవోయెఁ
బ్రొద్దుగుంకెఱు తరియయ్యె ♦ భూధవుండ.

సుద—(వినుట నభినయించి) సతీ! విద్యుల్లతా! మదీయమిత్రుడగు
ధర్మపాలుఁడిదే నచ్చుచున్నట్లున్నది నేజోనలయును మరలఁ
గలిసికొనియెద నీవును సౌధంబునకు జనుము. (క్రీగంటఁజూ
చుచు నిష్క్రమించును)

సుంద—దేవీ! ప్రొద్దు గుంకుచున్నయది మనముకూడ భవనంబున
కేగుదము రమ్ము.

విద్యు—చేలీ! సుందరీ! నాప్రియునిగూర్చి ముందుగా నింటఁ బ్రసం
గించెదవేమోసుమా!

సుం—అమ్మా విద్యుల్లతా! నాప్రసంగంబెందులకు! మొగముగాంచినఁ
జెప్పదా! మీగాళ్ళవాపు అను సామెత ననుసరించి చెదరిన

నీయలకలును, చెక్కులునుగాంచి, యేమో జరిగిపదని
యూహింపవచ్చును. సరేకాని! నీయధరోష్ఠమందలి యంత
పెద్ద దంతక్షతములేమి! నొప్పిపుట్టలేదా! అబ్బా నన్నట్లెవరైస
గొఱిగిన నేనూరకుండునా!

వి—(సిగ్గుతో) ఇట్టిమాటలచే నన్ను బేలను జేయఁదలంచితివా?

మం—కాదు. కాదు. కవలబడుచున్నదిగనుక యంటిని. ఇంకపోదమా
రమ్ము. (నిష్క్రమించును)

(అననికపడును)

గంగము-ఆశ్రమమా

(మదనరంజనీ, పూర్ణానందుఁడు ప్రవేశించును)

పూ—మదనరంజనీ! మానకార్యంబు వెంటనే సమకూడినది నీవు కడు
జాగరూకతతో మెలఁగి మెట్లయినను కీనిని యాతనికివ్వ
వలయును. మందారమాలకీవిషయంబు జెప్పియుంచుము.

మ—స్వామీ! అట్లేచేసెదను. మీరుమాత్రము విద్యుల్లతను విడిచి
పెట్టవలను, ఈవిషయమెట్లయిన వారి తలిదండ్రులకెఱింగించి
చెడఁగొట్టటమంచిది. నేనిప్పుడే సుదర్శనుని మందారంబునకుఁ
బోయెద వందనమాచరించుచున్నదాన. (నిష్క్రమించును)

(మందారమాల ప్రవేశించును)

మం—స్వామీ! ఎచటనుంటి? వందనము.

పూ—ఇటురమ్ము. శుభమగుగాక,

మం—అయ్యా! ఏమిచేసితిరి! కాలము మిగులుచున్నయది. ఈదినము
సుదర్శనుఁడు విద్యుల్లతాభివసంబునకు వేంచేసియున్నాడు.
మొత్తముమీద యీ వేళ స్వయంవరము జరుగునని భావించెద.

పూ—మందారామాలా! నీవు భయపడవలదు. నేజేయవలసిన విధులన్నియు సక్రమముగా మదనరంజని కేటిగించి యామెను నియమించితి నీవుగూడ నామెతో మాట్లాడుము.

మం—(తనలో) నాకిదియొక తె దావరమైనది. దీనినెట్లయిన మోసగించి యామందును నేనాతని కుపయోగింపవలెను. నాకు ముఖ్యమైనపనియిది. ఇంతకంటె వేరేమియునులేను. (ప్రకాశముగా) స్వామీ! అటులైన నే శీఘ్రంబుగాబోయి యామెతోఁగలసికొనియెద. పోయెదను.

పూ—నేనును కాలకృత్యంబులు నిర్వర్తించుకొనుట కేగవలసియున్నది. నీవుబోయి కడుజాగరూకతతో నీకార్యంబు నెరవేర్పవలయును సుమా! ఇంకబొమ్ము. (నిష్క్రమింతురు) (తెరపడును)

—* సు ద ర్శ న సా ధ ము *—

(మందారచూల ప్రవేశించును)

మందా—(తనలో) నాకంటెముందే, మదనరంజని యిక్కడకువచ్చినదని పూర్ణానందుడు చెప్పియుండెను. ఇంతవరకును వచ్చినట్లు గనపడలేదు. ఇదిసన్నేమైన మోసగించునా? దీనినికడుమెలకువతోఁగనిపెట్టి యుండవలె. (కొంచెమాగి ఆలకించుచు) ఎవరో వచ్చుచున్నట్లున్నది.

(మదనరంజని ప్రవేశించును)

మద —మందారమాలా! ఒంటరిగాఁగూరుచుంటి వేమి? ఇంకను సుదర్శనండు రాలేదా?

మందా—అమ్మా! మదనరంజనీ! నాకుఁదోడవ్వరుండిరి. గుడ్డిదాననుగదా! నేజేయవలసిన పనియేమున్నది. నాజీవమాభవదీయహస్త

గతమున నెట్లుజూచెదవో! యేని విచారించుచు గూరుచుంటిని.
ఇంతవరకాతండు వచ్చియుండలేదు.

మద—మందారమాలా! నీకేమియు భయములేదు. మనసనులన్నియు
నితనరకుఁ జక్కగ నెఱవేరినవి ఇకముందు కాగ్యమామౌత్రమా
జరుగవలసి యున్నది.

మందా—మదనరంజనీ? రాక్షసలంచిన దెబ్బలకుఁగొందవా? యన్నట్లు
నీవుదలంచిన కాగ్యము నెఱవేరి కుండుటయా! సరే సీయిష్టము
నచ్చినట్లుఁ జేయుము.

మద—సఖి! మందారమాలా! మార్గాయాసముచే శరీరము చాల
బడలిక నొందినది, నేకొంచెముసేపు విశ్రాంతి నేకొనెదను.
సుదర్శనండు వచ్చిన లోడనే లేపుము.

మందా—అమ్మా! అట్లే చేయుదును. కాని నీవుదెచ్చినది మాత్రము
భద్రఁజరుచుము, నేను గుడ్డిదానని ఇతరులుగ్రహించిన ప్రాణ
భయంబు గలుగును సుమా!

మదన—అద్దాని నాతలకింద నుంచుకొని నిద్రించెద. లోనికింబోవు
చుంటిని. (లోపలికిం బోవును)

మం—దీనిగుట్టతయు గ్రహించితిని. ఇంకభయంబులేదు నేనే ముండా
యశాషధంబును బ్రయోగించెదను. ఈమదసరంజని నిద్వారఁ
జెందినదో లేదో యనుసంశయంబువొడముచున్నయది. అయి
సను తెలసికొనియెద (లేచి తెరదగ్గఱకుబోయి నాలకించుచు)
గాఢసుష్మస్థనిగాంచి గుట్టు వెట్టుచుండెను. ఒకవేళ సుదర్శ
నుండిపుడేతెంచిన దీనిని లేవఁగొట్టకయుండవలెను (అని యావ
లికివచ్చి అతడువచ్చునరకు నిచటవేచియుండెద (కొంచెమాగి
ఎవరోవచ్చుచున్నారు)

(సుదర్శన, ధర్మపాలురు ప్రవేశింతురు)

ధ—సఖా! భవదభిమతంబు ఫలరూపంబునుబొందెనా?

సుద—మిత్రమా! ధర్మపాలా! కడుసులభముగ ఫలవంతంబయ్యె. ఇటు
గూర్చుండుము (అనియిద్దఱును గూరుచుందురు) మధుసూద
నుండింతవరకునురాడయ్యె. మందారమాలం బిలచి పానీయంబు
దెప్పింపుము.

మందా—అయ్యా! ఎప్పుడువచ్చినారు! మీరాక నేనెఱుంగనుగదా!
ధర్మ—కానిమ్మ. ముందు సుదర్శనునకు నుంచినీరుకొంచెము
దెచ్చియిమ్ము.

మం—చిత్తము, చిత్తము, ఆలాగేదెచ్చెదను. (అని కొంచెమావలికేగి
తనలో) మంచినమయము స్రవించినది. ఇప్పుడా యాపద
మును సంధించవలెను (లోబిక్కిలొయి మందునుదెచ్చి) ఆర్యా!
నిటిని దెచ్చితిని త్రాగును. (అనియిచ్చును.)

సు—(దీసికొని) (త్రాగును) మందారిమాలా! ఈ యుదకమంత
రుచ్యముగనుండలేదు, కారణమేమి?

మం—అయ్యా! నాకుదెలియదు. నాసలనంబునవిదెచ్చితిని.

సు—ధర్మపాలా! (అనిగ్లాసునుపడవైచి) నాహృదయంబదురుచున్న
యది. నోటివెంటమాటవచ్చుటలేదు. నేత్రములు దిగ్భు
నొందుచున్నవి. (అని మూర్ఛిల్లును.)

ధర్మ—(దుఃఖమునభివయించి) అకటకటా! ఇదియేమో! మహా
దాశ్చర్యకరముగఁదోచుచుండెను. నాదేహము కంపమొందు
చుండె. (కూర్చుని) సుదర్శనా! సుదర్శనా! ప్రాణమిత్రా!
మాటాడవేమి? మదీయ సోదరుండు మధుసూదనుఁ దెచ్చ

టుండెనోకదా? అయ్యో! అయ్యో! మందారమాలా! నా ప్రాణమిత్తుండు సుదర్శనుండు మృతినొందినట్లుండెను.

మందా—(దుఃఖముతో) అయ్యోదైవమా! నా బతుకికెట్లు? నేనుం జచ్చిపోయెద. నూతనవైవాహికండు నన్నేలువాడు సుందరా కారుండు ధర్మదాత యిట్టిమహానుభావునికి యింతలో నిట్టి కష్టము సంభవించినది. నాయనా! ఏమిచేయుదము? ఏమిచేయు దము? అయ్యో! ఆమదనరంజని తలవైపున నేదోయొక పాత వలెనున్నది. దానియందలివి నీళ్ళనుకొని తెచ్చియిచ్చితిని. ఇంతకంటె నేనేమియు నెరుంగను.

మదన—(మేల్కొనితనలో) ఏమిది! ఏదియో గందరగోళము జగుగు చుండెను. (ఈవలికివచ్చి) సుదర్శనునివలెనున్నది. నిస్పృహతో బడియుండెను. కారణమేమైయుండును. ఈగుడ్డిముండ యా యాపథం బిచ్చియుండెనా! (చూచి) నిజముగ నౌషధ ప్రయోగము జేసినది. ఇంక నాగుట్టంతయు బయలుపడును. ప్రస్తుతమాతనికి విరుగుఁజొసంగుట మంచిది. (సమీపించి) ఆహా! మందారమాలా! ఈనమోహనాకారుఁ డిట్లు పడి యుండుటకుఁ గతంబేమి?

మం—మదనరంజనీ! నాకుఁదెలియదు. నీతలవైపున నొక గ్లాసువంటిది కనబడెను. దానియందున్నవి మంచినీళ్ళనుకొని తెచ్చియిచ్చి తిని. అవి ప్రాణితోడనే యిట్లు పడియుండెను.

మద—ధర్మచాలా! ఆయనకువచ్చిన భయములేదు. ఈయుదకమును కొంచెము గొంతులో వేయుము. (అని నీటినిదెచ్చియిచ్చును)

ధర్మ—(దుఃఖముతో) సుదర్శనా! సుదర్శనా! ఈయుదకమును దాగుము. (అని నోటిలోఁబోయును)

సు — (పొరలి కండ్లు తెరిచిచూచి, పొడగా! ధర్మపాలా! దేహము శిథిలమైనటులుండెను (కొంచెమాగి కూర్చుండి) నాకేదియో విషవయోగమైనట్లు దోచుచుండెను.

ధర్మ—అవిషయమును విచారితము. అదిగో! మధుసూదనుడు వచ్చుచున్నవాడు.

మద—[తనలో] ఈతడు నిజముగా మధుసూదనుడే! నాగుట్టతయై రట్టగును. ఎట్లయినను నాకు జాప్రమూడును. ఇదినిశ్చయము.

[మధుసూదనుడు స్రవేశించును]

ధర్మ—అన్నా! మధుసూదనా! సుదర్శనునకు విషవయోగమై, మృత్యువాతముండి తప్పించుకొనను.

మధు—(సుదర్శనునిసమీపించి చేయిబట్టుకొని) అయ్యో! మిత్రమా! అట్లేల సంభవించెను.

మందా—(తనలో) ముందు నాకుజాప్రమూడును, ఇదియెట్లయినను మదనరంజని నెత్తినబెట్టి నేడప్పించు కొనవలెను. అటులైన పూర్ణానందానకును దీనికిని ప్రాణమోసము గల్గును. (ప్రకాశముగా) నాయనా! మధుసూదనా! నాకండ్లకిగపడక, యీమదనరంజని మంచముకడ నుండుటవలన బానీయమునుకొనిదెచ్చి యిచ్చితిని.

మధు—సుదర్శనా! ఇప్పుడు సుఖముగానుండెనా?

సుద—సుఖముగనే యుండెను.

మధు—మదనరంజనీ! నీకీవిషరసంబెట్లు లభించెను. నీసమీపముననుండుటకుం గారణమేమి? సవిస్మరంబుగఁ దెలియఁజేయుము.

మదన—(చేతులు నలుపుకొనుట) అయ్యా! (కొంచమాగి) నేనేమియు నెఱుంగను.

సుద—(మెల్లగా) నీకుభయమేమియును లేదు. సత్యము జెప్పము.

మధు—నిజముజెప్పుము. లేదేని, చంపివేసెద.

మదన—(తనలో) చెప్పనియెడల నిశ్చయముగాఁ జంపుదురు. అందు పలనఁ బూర్ణానందునిపైనఁ జెప్పి. నా సాణంబులుదక్కించుకొనియెద, (ప్రకాశముగా) అర్జునారా! నాకీపని పూర్ణానందుఁడు జేయునుఁ జెప్పి, నివరణ మొసంగినాడు. ఆ కార్యంబునకు నేనప్పు తిండుక, యద్దానినిదెచ్చి మంచముక్కింద నునిచి నిదురించితిని. తరువాతవిషయము నాకుందెలియదు.

ధర్మ—మదనరంజనీ! నీకిష్టములేనియెడల దీనినిచ్చటికెందులకుఁదెచ్చితివి? (అని జడ లాగునా జడ యూడిపోవును)

మధు—అన్నా! సుదర్శనా! ఇటుజూచుము, దీనితలయంతయు, నాగ పీచునలఁ దెల్లగ నెరసినది. మనలను మోసముచేయుటకిది వేసము ధరించినట్లున్నది.

సు—నిజముగానట్లేయున్నది. ఔగా! ఏమీ! దీనినాతుర్యము! చాల దినంబులనుంచి, నిన్నేవరించితినిని మాయాలాపంబులనాడుచు,

మ॥ తనసౌందర్యముజూపి నన్నిపుడు మో ♦ దంబార పెండ్లాడఁగా మనమందెంచి సురూప మొందనిటు సంత ♦ భావించి, యీ వేసమున గొనబొందన్ ధరియించె, మిత్రమ! యహా ♦ కోపంబుపైకుబ్బెడున్, (మదనరంజనిగాంచి)

జనుమోకాంతరొ, శ్రీఘమీభవన సంత ♦ చారంబుఁజాలింపుచున్

మధు—ధర్మశాలా? ఇంకేమైన మారువేసంబులు ధరించెనేమో పరీక్షింపుము.

మదన—(తనలో) నా వేసమంతయు బయలు పడినది. వీరి యెదుట నుండి తప్పించుకొను నుపాయ మేమియును దోచుటలేదు.

ధర్మ—మదనరంజనీ! ఇట్టి వేసంబూని సుదర్శనుని మోసగించి నివా హంబాడి యింకను కామసుఖంబు లనుభవింపఁ గుతూహల పడియుంటివా! (హాసించి) అన్నా! మధుసూదనా!

చ॥ అరయ శిరోజముల్ ఫలిత ♦ మయ్యెను మేన వళీసమూహ సు
స్థిరమునుగాంచె గన్పొములు ♦ చెల్వెను నృధవి శేషభావ మీ
లరుణి, యనవ్యూహపమును ♦ చాల్చి విలాసమునొందు వేసమున్
గరము ధరించెనో యధిప! ♦ గాంచుము దవ్వచుజేష్టలెంతయున్.

సు—ధర్మవాలా! పూర్ణానందుని వాసమెక్కడనోయెరింగి యిమెను దఱిమివేయుము.

ధర్మ—మదనరంజనీ! నీమాయ వేసంబు నీనామస్వారస్యమునంతయుఁ జెడఁగొట్టెను. పూర్ణానందుని వాసమెక్కడ?

మద—(మెల్లగా) దేవ్యాలయ సమీపాశ్రమమున

మధు—మదనరంజనీ! ముందిక యిట్టి మోసంపు వేసంబులఁ దాల్చక రాజవంశ కారవంబును నేలఁ గల్పక యింటఁబడియుండుము. ఆడుదానివని సందేహించి యూరకుంటిని. లేనియడల నీ ప్రాణంబులు మత్కరవాలంబున కెఱయొసంగ వలసినదే! పోపొమ్మ.

ధర్మ—ఇటుజూడుము!

గీ॥ పృథమ లోపంబటంచును ♦ బ్రస్తుతంబు
ప్రాణహరణంబు సేయకఁ ♦ బంపుచుంటి
బుద్ధి నేర్పునఁ బ్రతుకుము ♦ భూమిమీద
పొమ్ము పొమ్మిక మోసంబు ♦ పొసంగ దిచట.

సుద—(భయముతో నిష్క్రమించును)

సుద—మిత్రులారా! చూచితిరా! ఎంతటి ఘోరవైషమ్యము సంభవించెనో! ఆపూర్వానగుడు నీకు మృత్యునందుగాఁ నిష్క్రమించెను.

గీ|| బుద్ధివలగాదు ఫలసిద్ధిఁ • గొందకుండి
దుష్టపూరుషు లెవ్వడు • నిష్క్రమింప
పాప భూయిష్టశృత్యముల్ • బరంగజేసి
కడకు దుగ్గితి నొందుచు • గనలుచుగడు.

మధు—సుదర్శనా! అట్లని యూరకుండజనకు. తక్షణబాతని మఱియజేసి బోకంబున కుపకారంబు నేయుటయ్యెను లక్షణంబు. కాన సత్త్వరంబునబోదము లెమ్ము.

ధర్మ—ఆర్యులారా! ఇక్కార్యంబునకు మీరెందునకు? నేఁబోయి యాతనిఁ బరిహర్షింపచ్చెద, అజ్ఞాపింపుడు.

సుద—లెమ్ముడా! ఆగుమాగుము.

మందా—అయ్యా! నిమ్యలతాదేవి యాజ్ఞంగై కొనుట యుచితంబనియెంచెద.

ధర్మ—గుడ్డముండవైనను యూరకుండవు. ఏదోయొక యాలోచనఁ జేయుచుందువు. నోరుమాసికొనుము. ఈవిషయయోగ ప్రయత్నంబున నీవుకూడ బాల్కొనినట్లయిన్నది. నిజముజెప్పుము.

మందా—(దుఃఖముతో) అయ్యా! నేనేమియు నెరుగను. నిశ్చయము. నిశ్చయము, నేను మిమ్ములనమ్ముకొని జీవింపఁదలఁచియుంటిని. నాకేమియును దెలియదు. నన్ను రక్షింపుడు రక్షింపుడు,

సు—సోదరా! పాపమామెను భయ పెట్టకుము. నేను నిష్కల్మషా
 మందిరంబునకుబోయి వచ్చెద. అతిసువాత యాతని విషయ
 మును విచారించుము. మీరిచ్చటనే యుండుడు.

మధు—మంచిది, అట్లేకానిమ్ము. (అందఱును నిష్క్రమింతురు)

చతురాంగము సంపూర్ణము.

—(0)—

సు చ ర్మ నీ య ము

పంచమాంకము

—(౧)—

విమృశ్యతా స్మివేశము (తెరలోపల సుందరి)

వి—(విచారముతో) సుందరీ! ఏమిచేయుచుంటివి.

సుం—అమ్మా! నీనాథుడు వచ్చువేళ సమీపించినదని, పూలదండలఁ దయారు చేయుచుంటిని.

వి—అవి యటుంచి యిటురమ్ము.

సుం—వెంటనేరావలెనా! అంత తొందర పనియేమిబా! (అనుచు ప్రవేశించును.)

వి—సుందరీ! (విచారముతో) ఇంతకుఁ బూర్వము నాకుడికన్నదరి నది. ఇప్పుడు మరల నెడమకన్నదరుచున్నది. కారణం బేమై యుండును? దీనిఫలితము నీకేమైనదెలియు నేమోయనిపించితిని.

సుం—దీనికేమంతదెలియనలెను. స్త్రీలకు దక్షిణ సేత్రంబదరుట మంచిదికాదందురు. వామసేత్ర చలనంబు మంచిదందురు. మీకీ రెండును సంభవించినవి గనుక కీడును మేలును వెంటనే సమకూరును.

వి—సుందరీ! మదీయమనంబు మహాచావల్యమును బొందుచుండె. పూర్ణానందునినలన నానాధునకేమైన కీడు సంభవించెనేమో యని తెలంచుచుంటిని.

సుం—(తనలో) నేమెకు నాధునిపిచ్చి బాగాపటినదే !

నీ! తన్వి నీనాథుడైన ను ♦ దర్శనునకు
గపటదేశికుచే హాని ♦ గలుగుటెట్లు
నుర్విమృగగాజు కోరల ♦ నూడఁజెరుకఁ
గలదె జంబుకఁబది నట్టి ♦ తలఁపెగాక.

వి—నీ వచనంబులు నిశ్చయమేయగును. అయిననాతఁడు మహా
తంత్రజ్ఞుడు. మృతజ్ఞుడు. అగదునలన నించుకొనగిదియగు
గలుగుచున్నయది.

సుం—అమ్మా! అట్లులభయముజేదనలదు. ఒకప్పుడు వేడిచేఁగూడ
నట్లదరఁగలదు.

వి—సుందరీ! నీమాలలన్నియుఁ జ్ఞితములుగానుండును సుమా!

సుం—తల్లీ! చిన్నప్పటినుండియు నాపల్కులవైఖరి యిట్లేయుండును.

వి—(నక్కతుజూచి) చెలీ! ఎవరోవచ్చుచున్నట్లున్నది. కాంచుము.

సుం—(చూచి) త్వదీయమనోహరుండువచ్చుచున్నాడు.

వి—అలాగా! ఇప్పటికి నామనఃపరితాపంబు జల్లగనదిగదా!

(సుదర్శనుండు ప్రవేశించును.)

వి—నాథా! మదీయ ప్రణామంబుగైచుడు. ఇయ్యన్నతాపనం
బధిస్థింపుడు.

సుద—(కూర్చుండును) సతీ! నీముఖభావ ప్రకటనమా భయమొందిన
విధమునఁ దోచుచున్నది. మతేమియులేదుగదా.

వి—నాథా! నీవుకుశలముగా వచ్చినందులకుసంతోషము. నాభయ
కారణంబున కేమిగాని నీముఖంబుమాత్రము నిశ్చయంచలి
పద్మమట్లువైవర్ణ్యతనొందియున్నది. ఈ సేవకురాలు కారణం
బెఱుంగదగునే.

సుద—మనోహరీ! ఏమనిచెప్పదును,

శా॥ కాలంబేమియొకాని యార్యజన పి ♦ భ్యాత్రిన్ద్రులందూగిను
శ్రీతల్లప్పడొసంగు భారతభువిన్ ♦ జితంబుగా నిష్పహ్నో
బాలాగత్నమ! తంత్రవేద్య ననితల్ ♦ పాపాత్ములౌ దేశికుల్
వాలాయంబుగఁ బుట్టి దుర్మళము సం ♦ ప్రాప్తంపఁ జేసిన్లదా!

వి—(ఆతురతతో) నాథా! అట్లనుచుంటిరేమి? సర్వ దేశంబులకును
మిన్నయై చెన్నలరారు నీయార్యావర్తదేశంబు నీమనంబున
కంటె కష్టంబుగాఁ గన్పట్టెనా? చెప్పము. సత్విరంబునఁజెప్పము
నాచిత్తింబు దత్తిర మొందుచుండె! ఆ! మరచితి పూజా
నందుడేమైన యపకారం భొసరించెనా!

సుద—ప్రియసఖ! ఆతఁడుమనయింటనుండు మదనరంజనీ పరచితుడై
మదీయ ప్రాణంబుల హరింప విష రసముచే నిండిన యొక
పాత్రనిచ్చి పెంపెను.

వి—ప్రాణిప్రియా! తరువాత నేమిజరిగినది?

సు—అయ్యది మదనరంజని మంచముకడనుంచి నిదురఁజెందెను.దానిని
గుడ్డిదియగు మందారమాల విషమని చెలియకనే త్రాగు
టకు మంచినీరని చెచ్చియిచ్చెను.

వి—చెలీ! సుందరీ! వింటివా! ఆదురాత్ముని కృత్యంబు. అకటా! ఎట్టి
దుష్కార్యంబున కొడిగట్టెను. శుభాంగా! తదుపరి యేమి
జరిగినది.

సుద—

శా॥ పానీయంబునిఁ దాని ద్రావగను మ ♦ త్రాణంబు మూర్ఛిలై నా
పైన న్నిత్రుడు ధర్మపాలుఁడు నను ♦ న్నాభించి దుఃఖంపగాఁ

గ్రాణంబిచ్చెమహాకృత్యాపథమునున్ ద్రావించి యానాతి యో
చానా! సౌఖ్యముగూడ నాకిపుడు నీ య సౌందర్యమున్ గాంచగన్.

విద్యు—జీవి తేశ్వరా! ఈదినంబున నా కుడికన్నదరినది. మరల కొంచె
మాగి వామలోననంబడరెను. అందువలన నాకేమియు
దోచిక భవచ్ఛరణకమల ధ్యాననై మహాభయంబున కాల
క్షేపము జేయుచుంటిని. త్రిజగదధిష్ఠాన దేవతయు చతురానను
రాణియగు నావాణీమహాదేవి మిమ్మురక్షించి నాకు శుభంబుఁ
జేకూర్చె. నాథా! దుష్టుడగు నాపూర్ణానందుని నమ్మహాదేవి
శీఘ్రకాలంబునన కాలమృత్యువాతంబడద్రోసి భారత సామ్రాజ్య
రమాదేవికి ముదంబొసంగుఁగాక. భవదీయ మితరన్నిం
బుల కాచంద్రితారక స్థాయియగు యశంబుఁ గూర్చుగాలే!
పాపము శమింపజేయుగాక.

(తెరలో పెద్దధ్వని)

ఆర్యా! ఏమి! ఆధ్వని. అటుచూడుమా. (ఉభయులునుజూచెదరు)
భయంకరింబులగు ధూమంబులు బయలు వెడలినవి. ఇటు
గాంచుము ప్రళయనలంబు విధంబున నగ్నికణంబులు పైఁ
గురుచుండు మంటలు దిక్కులయందు వ్యాపించుచుండె. పట్టణ
వాసులందఱు దుఃఖించుచుఁ బరుగెడుచుండిరి. ఇదీయేమో
చిలయంబు సంభవించె. ఆపాపాత్ముడగు పూర్ణానందునిందుం
బడద్రోసిన నామనంబు శాంతించఁగలదు.

సు—నారీమణీ! దుర్మార్గు లతిశయంబగుటచే భగవంతుడగు నాశంక
గుండు తనతిన్నేతంబును దెరచెనోయనునట్లు గాన్పించుచుండె.
పూర్ణానందు విషయమై నీయభిప్రాయంబుఁ దెలిసికొంటిని.
ఇంక నాతని నాయగ్గియందుఁ బడద్రోసి భవదభీష్టంబు నెర

వేచ్చెద. మన్నితులగు మధుసూదన ధర్మపాలురం గలసికొన
వలెను. నేజోయెద నీవు సాధంబున బ్రేవేళింపుము.

(నిష్క్రమింతురు)

(ధర్మ, మధు, సుద ప్రవేశము)

సు—మిత్రులారా! చూచితిగా! పట్టణమంతయు భస్మీభూతమగు
చుండెను.

మధు—మంచినమయము లభించినది. పూర్ణానందుని విషయమై
దేవ్యభిషాయమట్లుండెను.

సు—

మ॥ ప్రళయంబై జగమెల్ల నొక్కశృటిలో ♦ భస్మంబుగావించు నా
విలయాకారమహోగ్ని వహ్నిశిఖ ని ♦ ర్భీతిన్ జగద్ద్రోహు నా
చలచిత్తున్ యువతీవి మోహరతుని ♦ న్నాథించి యిప్పట్టునన్
బలవంతంబుగఁద్రోసి భారతభువిన్ ♦ బ్రభ్రాతిఁ గొమ్మాయనెన్.

ధర్మ—అన్నలారా! అటులైన సత్వరంబేగి యాతని నామంటయుడు
ద్రోబ్బుటమంచిది. పోదమురండు, (నిష్క్రమింతురు)

(తెరవడును.)

—♦ రంగము ♦—

అరచుచున్న పూర్ణానందుని కాళ్ళు చేతులు బట్టుకొని యూపుడు,
సుద, మధు, ధర్మ, ప్రవేశము.

పూర్ణా—మహానుభావులారా! రాజకులావతంసులారా! ధర్మనిష్ఠులారా!
ఇన్ముహాపాపుని రక్షింపుడు, రక్షింపుడు. ఆమహాగ్ని కీలలనన్ను
బడద్రోయకుడు నాతప్పు. సైరింపుడు, నన్ను బాలింపుడు.

సు—పోదరులారా! ఈతనింగూడ ప్రధమలోపంబని యెంచిరక్షించుట
మంచిదియని నేభావించు చుంటిని.

ధర్మ—రాజవంశతిలకా !

గీ॥ కుటిలచిత్తులనెల్లను ♦ గూలఁదోసి
శిష్టజనులను రక్షించి ♦ క్షితిని మనము
క్షత్రియాన్వయ సద్ధర్మ ♦ చరితమిపుడు
నిలుపవలయు సుదర్శనా ♦ లలితమతిని.

అందువలన తమించుట యచితంబు గాదు. మధుసూదనా!
చూచెదవేమి! అందుఁబడఁదోయక.

పూ—హరహరా! ధర్మాత్ములారా! వలదు. వలదు తప్పతమింపుడు.

మధు—సీమాటలమేమునినునది లేదు. (అని నిలువఁబెట్టి) దురాత్మా

మ॥ విడిబోణీమణి, సాధ్య, సువ్రతయునౌ, ♦ విద్యుల్లతా దేవినిన్,
మరు కేళిస్థనయంగఁజూచుచు మదో ♦ స్మృతుండవై నాడు మా
సరససాంతు సుదర్శను నివసముచేఁ ♦ జంపింపయత్నించు దు
శ్చరితున్నిన్నిక వీడువారమె! శిఖి ♦ బ్వాలస్పదస్తోయకే.

సుద—మిత్రులారా! అవిగో! అగ్నిజ్వాలలు పశ్చిమవైపునకేగుచున్న
యవి. విద్యుల్లతా సౌధంబునుఁగడు శ్రీఘంబున బ్రవేశింప
వలయును.

ధర్మ—అన్నా! మధుసూదనా! చూచెదవేమి? పట్టము దోయుము.
హరహరా ! (అని కాళ్లును చేతులఁబెట్టి విసరివేయుదురు).

సుద—మిత్రులారా! శివశివా! పాపముశమించుగాక! అబ్బా ఈఘోర
కృత్యంబు నాకంటఁబడి నామనంబు నెంతయో సంతాపంబు
గలిగించె ఆహా! ఈపళయాగ్ని! యదిగో యావైపునకుఁ బోవు
చున్నది. మత్స్యాపియ యెంతదిగఁలొందుచున్నదోగదా!

శ్రీఘంబునఁబోయి యామెను దోడ్కొని ఈపట్టణబాహ్య
ద్యానంబులకుఁ బోదము రండు. (నిష్క్రమింతురు)

—♦ విద్యుల్లతా సౌధము ♦—

సుందరీ, విద్యుల్లతా ప్రవేశము.

వి—సుందరీ! అటుగాంచుము. మహారాజాకాంబున పట్టణమంతయు
భస్మీభూతంబుగావించి యా యనలుండెట్టు లీప్రక్కకు వచ్చు
చుండెనో! నామనంబు మహాభయంబు నొందుచుండె. ఏమి
సేయుదుము? చెలీ!

మ॥ నను బోషింపుచు నుండు నావిభము ♦ న్నాక్షించుచుండు నృదా
నను ముద్దాడుచునుండు గొగిట మహా ♦ నందంబుగాఁ జేర్చుచున్
మునిపంటన్నను మోవినొక్కుచు ముదం ♦ బుస్సూర్పుదానట్టిచో
నను రక్షింపఁగరాక యుండెనకటా! నా ♦ నాధుఁడిప్పట్టునన్.

సుం—అమ్మా! నీవట్లు భయమును జెందకుము. కానిమ్ము! మనమేమి
చేయఁగలము. విధివిధానంబు దప్పించుకొనుట నేరితరము. నీ
ప్రియుండార్తజన రక్షకుండు. ఈసమయమందెందరు ఘోషింపు
చుండిరో వినుచుంటివా? అట్టివారలఁ గాపాడఁ బ్రయత్నింప
నాలస్యమెనదేమో? తత్తరింపకుము.

విద్యు—సుందరీ! పట్టణంబంతయు నెట్టులుండెనో యటుగాంచుము
ఇగియంతయుఁ గొండలుపగిలి యందుండి వెడలిన యగ్నిగాఁ
దోచుచున్నది.

సీ॥ నవరత్న రచితమై ♦ నవ్య వైభవ మొందు
సౌధజాలములెన్నో ♦ సమసిపోయె
రచ్చపట్టలయందుఁ ♦ బచ్చగా వెల్లొందు
ఫలవృక్ష తతులెన్నో ♦ భస్మమయ్యె

క్షీరభారలనిచ్చి ♦ సేమంబుగూర్చెడు
 గోగణంబుల వెన్నో ♦ కుమిలిపోయె
 బళ్ళాన్న మైయొప్పి ♦ బహ్మండమునుదాకు
 గసపురాసుల వెన్నో ♦ కాలిపోయె

గీ॥ విడ్డతల్లుల గోడచే ♦ పెద్దపెట్టు
 నకట విసబడుచుండెను ♦ నదియుఁగాక
 పక్షికుల సంకులంబదె ♦ భారమయ్యె
 నేమిసేయుదు మిప్పుడో ♦ యిగురుబోడి.

సుం—తల్లీ! మనకు శుభమగుగాక! (ప్రక్కకుజూచి) నీనాథుండును
 నాతని మిత్రులును శీఘ్రమనంబున నిచే వచ్చుచున్నారు.
 భయపడకుము. మనల రక్షింపఁగలరు.

సుద, మధు, ధర్మ, ప్రవేశము.

వి—అహ! నాథా! మీరెంతయో బడలినట్లున్నది. మఱిందులారా!
 మీశరీరకాంతి మెరుఁగు దగ్గినట్లుండెను. మీరీయున్న తాసనంబు
 నధిష్ఠింపుడు.

ధర్మ—అమ్మా! ఆననంబులధిష్ఠించి సుఖముగా గూర్చుండు సమ
 యముగాదు, (తెరలో పెద్దధ్వని)

సుద—(ఆతురతతో) మిత్రులారా! అదిగో! మనకా యగ్నిజ్వాలలు
 సమీపించినవి. ధూమంబులు జట్టుముట్టుచున్నవి. నే విద్యుల్లత
 నెత్తికొనియెడ. మీరాసుందరినిమాత్రముజాగ్రత్తఁగాజూడుడు.

శా॥ రా! విద్యుల్లత! రావె సుందరి! యికన్ ♦ రా! ధర్మపాలా! సఖా!
 రా! రా! మా!మధుసూదనా! సుచరితా! ♦ ప్రాణంబు దక్కించుకో
 గా! రండీ! పురబాహ్య సీమ కరుగం ♦ గా సౌఖ్యముల్ గూర్చిస
 త్కారుణ్యమృత వాద్ధి యాచు మనకున్ ♦ దైవంబె తోడయ్యెడున్
 (నిష్క్రమించును. తెరవాలును.)

పంచమాంకము, సమాప్తము.

విజయ కమల

అ

విజయనిరమ

(అనురూపవతి)

మహావిజయనిరమ

శ్రీ గిర్రాజరామాకృష్ణచే.

కవిరూపకవి

నూతనవిజయ

అయ్యకవిజయనిరమ

మొదటిసారి

1926.

స్వీ ఠ క .

—(౧)—

చదువరులారా !

నేనీ గ్రంథమును వ్రాయుట నాయాంధ్రభాషా పరిజ్ఞానమును, వెల్లడిచేయుటకు గాదు; నాకు నాటకాభినయంబు నలసెను కుతూహలతను కలిత్యంబు నందుండఁజుత్సాహ బుచు వెల్లడి చేయుచుంటిని ఇందు నన్ను బోల్పిత్సాహ నీన నాకలహో కుత్సాహ ప్రియ గుండు , కృష్ణయ్య గారును, మురిహరి శాపిన్ గారును వారికి నేనెంతయో కృతజ్ఞుడను.

ఇయ్యది యాంధ్రభాషా పండితుడగు స్కాట్ రచించిన 'కెనిల్ వర్క్' అ నవల గ్రంథము: ననుసరించి కొలదిమార్పులతో భాషాంతరీ కరిణింపబడియె. కవిత్వాంధముననే గ్రంథమును రచించితిని. గాన విద్యాప్రవీణులు గుణదోషంబుల నెరింగి కేని నాకుఁ దెలియవరచిన తరువాత ప్రతులలో సరిచేసి కొనఁగలను.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త.

పాతములు.

పురుషులు.

విక్రమోదయము—కథానాయకుడు.

విజయము—కథానాయకుని మిత్రుని

జయంతుడు } విక్రమోదయము విరోధులు.

మదనమోహనుడు—కాళి విరోధుడు.

గాలవుడు.

వైద్యుడు.

మోహనుడు—కాళిగ్రహుడు.

జాఫర్—గారడీవాడు.

స్త్రీలు.

యావతి—కథానాయకి.

జగన్మోహిని—తా.

కుసుమ—యావతి చెలికత్తె.

ప్రవ. రమణచోట ముద్రించినది—కవిమూలము నమ్మమునకును

శ్రీ

నా ౦ ది.

ఉ. శ్రీరఘురామచంద్ర! సురశేఖర! ధీనిధి! లోకరక్షకా!

ధీరజనావళిన్ బరమధీమతులన్ హరిభక్తులన్ సదా

గౌరవసీయులన్ మిగుల గానకళాధిపంబున్ శ్రుమాది వి

స్తారులఁ బోవునుయ్య సుఖసందలించుచు దీనబాంధవా॥

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి)

(శసలో) ఆహా! నేఁ డెంతటి సుదినము! నేటి నాటక ప్రదర్శన మునకు విద్వాంసులు, మహామేధావులగు కవులు, పండితాగ్రేసరులు, గానకళానిధులు, నీతికోవిదులు, భక్తాగ్రేసరులు, తత్వజ్ఞులు, కళోపాసకులు, భూషణులింక నందఱో విచ్చేసియుండ నే నమితానందభరితుండ నగుచున్నాను. ఇప్పుడు వీరి నే నాటక ప్రదర్శనమున సంతోషపెట్టవలె నో తెలియకున్నది. నటి నడిగినచో జెప్పగలదు. [[పకాళముగ] పే] యనీ! ఏమిచేయుచుంటివి?

నటి—(ప్రవేశించి) ప్రథమాంకమునవచ్చు పాత్రములఁ దయారుచేయు చుంటిని.

సూ—అసలు ప్రదర్శనబోవు నాటకమెద్ది? దాని నెవరు రచించిరి?

నటి—గీ. రామరావు రచించెను రమ్యముగను
 'విజయవిక్రమ' యని పేరు పెట్టెనతడు
 కవితఁబోషించుకొరకయి గ్రంథరచన
 జేసి ధైర్యము సాయము చేయుననుచు॥

దీనికే గూఢపత్రి యను నాహంతరము

సూ—ఈ నాటక ప్రదర్శనమువలన లాభ మేమి?

నటి—దీనిని చదివినవారోని వినినవారికిఁగూడ నీతిబోధకముగానుండును
 మాతృభూమిసేయు ఆత్మభివృద్ధియునగును. మరియు,

గీ. రసములన్నియునున్న పీ రచనయందు
 నందరకు శైలిబాగుగా సర్థమగును
 పర్ణపములచే నియ్యది వటలుచుండు
 తెలివినిచ్చును నీతులఁ దెలుపగలదు.

సూ—బాగుగానున్నది. నేడీ మహాజనసమ్మిళమునఁ ప్రదర్శింపదగిన
 నాటకంబే, ప్రేయసీ! ఈనాటకమునందు నీ వేపాత్రమును ధ
 రించెదవు?

నటి—రాణి పాత్రమును ధరింతును.

సూ—ఏది! ఏదైన ఋతువర్ణనపద్యంబుఁ బాడుము.

నటి—మంచిది.

చ. “వలపువహించె గంధగిరివాతపరంపర భూరి భూజ శా
 ఖలు చిగురించె నింపెసగఁగాకవికోకిలలందు జెక్కులం
 బలుచని ఘర్మబిందువులు భామలకున్ బ్రసరించె నెయ్యెడన్
 జెలువుఘటింపఁజాలదు విశేష వసంతసమాగమంబిలన్
 (భర్తృహరి)

సూ—మనోహరంబుగా బాడితివి. దీనికి నీసాటిగానం బెందుం గానను.

(శేరలో)

(అకటా! నాధుఁడు ... అన్నపద్యము వినబడును)

నటి—అదుగో! రూపవతి తన భర్త వివాహమాడిన నాటినుండియు
 దన్ను శేరలేదని దుఃఖించుచున్నది. మనమేగి యాపె నోదా
 ర్పుదము రమ్ము. (నిష్క్రమించును)

విజయవిక్రమ

ప్రథమాంకము.

[ప్రథమరంగము.

[ప్రదేశము పనపురభవనము—ప్రవేశము రూపవతి.

రూ—(తనలో)

మ. అకటా! నాధుడునన్ను జీరడుపివాహంబాడి యెండేగెనో
యిక నాతండ్రినిరాశచే భవనముదేయుండె గాబోలు నా
యకలంకుండగు నుండరాంగుపయి మోహంబెట్లు చల్లారునో
యకటా! హృదయభార్యనై విడచి యాహర్యాన నెట్లుందునో!

అహా! నాతండ్రి నావియోగంబున కెంత విలపించుచుండెనో
కిదా! నన్ను బాల్యమునుండియు బ్రేమాతిశయంబున బెంచి పెద్దదాని
గా జేసెనుగాని యశావనమంకురించినతోడనే గూటిలోని పిల్లవలె నాత
ని విడనాడి వచ్చితిని. అయ్యో! పితృణము దీర్చుకొనుటెట్లు? మరల
నాతిని జేరుదమన్న నాకట్టి స్వేచ్ఛలేదు. మొదట నాతండ్రి నన్ను జ
యింతుని కీయఁడలంప విక్రమసేనుని కోరి వివాహమాడి యిట్లుంటిని.

ఉ. రాజకులంబునందు గడురంజితజేసెడి సౌధమందునన్

నేడనియించి మోహమును నిల్పగ జాలక భ్రాంతితో మహా
త్రేజువిలాసమందు బడితిన్ అకటా! యిటుచేరినాను నా
నై జగుణంబెరింగియును నాధుడుతండ్రియునే లరారొకో.

అకటా! వివాహమాడిననాటినుండియు నామనోహరుడు నావతి
నాకంటబడదు, పలుకు పలుకదు. వార్తనై నఁబంపదు. అయ్యో నాకెట్టి.

యరవస్థకల్గె ; నాతిండి దుఃఖాకులహృదయుంబునకు నేనే కారణభూతు
 రాలను కాబోలు. నాతిండిని జూచివచ్చెదమా యన్న జయంతుడు
 నన్ను దొంగిలించునేమో యన్నభయముచేత నావతి నన్ను విడువడు.
 తాను నాకడజేరి నన్నాదరింపడు. నేను నా పాతినత్యమును విడువక
 నానాధునియందే బద్ధునిరాగురాలనైయుంటిని. యెవ్వరికిని దెలియకుం
 డి విక్రమిని పివాహనాడితిని. నాతిండి నాయంతరంగం బెరుంగక
 విక్రమిండు దొంగిలించెదా యని యెంత దుఃఖించుచుండునో ఎంత
 దూషించుచుండునో? అయ్యో! నానాధుడు నన్ను బ్రేమించి వివాహ
 మాడి భార్య రాజ్యాధికారిణియగు జగన్మోహిని నాశ్రయించియుండె.
 ఇంతకాలమువరకు నాదరిరాకుండుట కేమిహేతువోకదా ! వాని పేరు
 దలంచుకొనిన మనంబు చలించుచున్నది. హృదయ కవాటంబు బ్రద్ద
 లగుచున్నది. నావతి వచ్చువరకు నాకే కారాగారమువంటి మందిరమే
 పుట్టినిల్లు కాబోలు అక్కటా ! నేనెంత నిర్భాగ్యురాలను ఎంతహీను
 రాలను అహా ! స్త్రీజన్మమెంత పాపిష్టిజన్మము ?

నీ తలిదండ్రులనునీడి ధనమును గోల్పోయి

కడునిశుమలుఁ గూర్చు కాంతకాదె

మానహీనముచేసి మర్యాదహీనంబు

కలుగజేయు పిశాచి కాంతకాదె

ఆ ప్తమిత్రులఁ బొప్పిమోటపాటలమాన్చి

కాదియుండగఁ జేయుఁ గాంతకాదె

వాదీరికి సదావైరమున్ గల్పించి

కిన్హలపాశ్చేయఁ గాంతగాదె

నీ బలవిహీనుగాజేసి యల్పాయువుగల

హాగఁ జేయువయ్య మావనితకాదె

అట్టి దుర్మార్గజాతిలోఁబుట్టి యిట్టి

కిరీం పాపములొనగూర్చు గాంతకాదె

అకటా! నాకీ బంధికాసవిముక్తి యెవరు చేతురు? నానాధూరా
డాకాశవాణిచేతనైన కబురంపడే! నేనెన్నిదిసంబులు సహింపగలను.
చీమచిటుకనిన మనుబు చలించుచున్నది. నాకేమియో మహాభీతికల్గు
చున్నది. ఓ పంచభూతములారా! నామొగిలించి న న్నానందింపజేయ
రా! న న్నిశోకసాగరమునుండి దాటింపరా?

సీ. తరులార గిరులార తారలారా నన్ను

కావరే దుఃఖసాగరమునుండి

మాధవా నీవైన మందభాగ్యవతిని

కావవా దుఃఖసాగరమునుండి

చెలియ కుసుమ! నీవు చెంతరావా నన్ను

కావవా దుఃఖసాగరమునుండి

విజయ జయంతాదీ వీరులారా నన్ను

కావరే దుఃఖసాగరమునుండి

గీ. సుగుణధామ యోదైవమా! శోకశమన!

కావవే నన్ను దుఃఖసాగరమునుండి

సూర్యచంద్రాదులార యోయూర్యులార!

కావరే నన్ను దుఃఖసాగరమునుండి.

విక్రమా! నాథా! నన్ను గొనివచ్చినప్పుడు మీరాడిన మృదు
మధురవాక్యమ్ము లెందుడె?

సీ నీమీదనే సదానిలిపెద నాప్రేమ

యన్న నిర్ధారణ సున్నయయ్యె

నిన్నువిడచి యరనిముసముండగ లేన

ని వచించినపలుకులు నీటగలిపె

కళకాంతియందు నేకపులు వర్ణింపలే

రన్నప్రగల్భము లడుగుజేరె

మురి పెంబుతోనన్న ముద్దుగొనెనువేళ

నాడినవాక్యంబు లడపగలసె

గీ. అక్కటా! యింతలోననె యంతరించి
 పయనే పేమ కిహిహృదయము దాల్చి
 నాఁటలు బాధలగుర్ర నాయమగునె
 సొతినిమకొని నన్ను రక్షింపుమోయి.

అయ్యో! నాయవస్థ దలచుకొనిన ప్రాణము తల్లడించుచున్నది
 దైర్యము నశించుచున్నది. ప్రాణభీతికలుగుచున్నది మతి యంతరించు
 చున్నది. అవివేకము వర్ధిల్లుచున్నది. మనోవ్యాకులము కలుగుచున్నది
 నామనోనాథు డింతటికఠినహృదయము గాల్చునని కలనైనదలంపనైతి
 నాథా! నన్ను జేరకుండుట కేమి హేతువు? నీమనంబెల్లు మహాశిలయ
 య్యె? న న్నెంతకాలము శ్రమబెట్టదలచితిరి? మీకింక నైన దయకలుగ
 లేదా? దుష్ట్యంతునివలె వివాహమాడి సంగతి మరచితిరా? ఛీ, నే
 సొతటి కూర్మిరాలను! నాపతిని దూషించుచుంటిని ఎవ్వరినిదూషించి
 న నేమిఫలము? హృదయమా! శాంతిలుము. దైర్యమా! మనంబునఁ
 జేరుము. వివేకమా! ముందుదాఁజూచుము. జ్ఞానమా! జాత్రగవహిం
 పుము. సువాణి! మాటల తూలనాడకుము. నా పురాకృతకర్మఫలంబ
 నుభవించితీరవలెను కదా?

సీ. ధనవంతునైనను దారిద్ర్యనిగ జేసి
 కనుబాధలనుబెట్ట గలదుకర్మ
 రాముని నల ధర్మ రాజాదులను రాజ్య
 పెదహీనులుగ జేసి బాపకర్మ
 మోక్షశూరులైన నింతలోగర్వాతి
 శయములుపోవగాఁ కేయకర్మ
 రాను కృష్ణార్జునుల్ భీమద్రుపదనా
 దులకు నైరముగూర్చె నిలుకర్మ

గీ. గుట్టకర్మము నాదేవతార్పణ
 సుభద్రాపతి తీసునా యవారహంబు
 కొని నేను పురాకృతి కర్మఫలము
 సుభద్రాపతి తీర నీయదివిజంబు.

అయ్యో దైవమా బ్రహ్మాండంబులోనున్న జీవరాసులలో నీకంటికి నేనే యగుపడితివా? నే నేపాపము జేసియెరుంగనే! నీవు శిక్షింపదలచిన నెవ్వరులేరు.

నీ. తలిదండ్రు లన్నదమ్ములను ధనాపేక్ష
చేఁ జంపి సుఖముగ చెలగుచుండ

అగ్నిసాక్షిగ బెండ్లియాడినభార్యను
వర్జించి వెలకాంత పజ్జజేర
భగవంతుడే లేడు పాపమన్ననునున్న
యనుచు నిర్లక్ష్యత నాడుచుండ

గురుబోధలనువీడి కులవిధులనుమాని
పరవేషభాషల పరగుచుండ

గీ. అత్తరక్షణ శిశురక్షలారిపోవ
మానచీపోవ మధ్యాద మాసిపోవ
వారి విడనాడి నావంటి హీనురాలి
కేలనిశుమలగూర్తు? గోపాల బాల.

కష్టములన్న నేవియో యెరుంగక త్రికరణశుద్ధిగ జీవించుచుండ నావంటి యమాయకురాలికా కష్టములు! నే నెన్నియో పూజా పునస్కారంబులను, దేవీ వ్రతంబు లిందుకొరకా చేసితిని! ఇదియూ నాఫలము దైవమా! భర్తపీవాహమాడిన నాటనుండియు నన్ను జేరమి నే నెట్లు సహింపగలుగుదును? ఓ పంచభూతములారా! నన్ను మీలో నైక్యముజేసి బాధలనుండి తొలగింపుడు.

నీ భూదేవీ! పాతాళమునకుఁగొనుచు నన్ను
సర్వకష్టములనే నోర్వజాల
గాలిదుమారమా గగనంబుగొనిపోమ్ము
బాపవే బాధల వడగజాల
గగనమా గొనిపోమ్ము గంధర్వభూమికి
బాధలు పుడమినఁబడగలేను

జలధినాయకుడా! నిజహృదయమందూచు

సర్వకష్టముల నేనోర్వలేను

గీ. అన్నిహోత్రుడా నీదు మంటయందు నన్ను

క్షణములో మాయముం జేయజాలవయ్య

బాధలకు నోర్వజాలనో పంచభూతి

సంఘమా నన్ను గొంపోయి నాకరాదె?

నా నాథుడు భరతిరాజ్యాధికారిణియై నీ యుండెననిన పాణి
ములపై యాశేవదలుకొందునుకదా? ఏటి కీయనాథబ్రతుకు. యీ చెర
సాలజీవసము. చీకునియెదుట బోగముమేళమాడినట్లు నా కీసుందరముం
దిరబేల— ఈ యుద్యానననబేల— యాధటులేల— పతిలేనిసౌఖ్యము
లడవిగాచిన వెన్నలచందముకదా? నాథా మనోహరా ఇకనైననాచె
తఁ జేరుము అకటా మారాచకులంబునకు నే నొక్కదాననే కళంకము
దెచ్చితినిని జన్మజన్మముల నన్నుదూషించుచుండును కాబోలు. అయ్యో
యికనైన నన్ను రక్షింపుము.

నీ సర్వకాలములందు సంతోషమిప్పించు

హితుడగు విక్రముం డేదనుండె

సహకారుడైన గానరస జయంతుడు

నా మొరాలింప డదేమొకాని

చేతులారంగ ననైలిమితోఁ బెంచిన

తెలిదండు తెచ్చోట దాగినారొ

సౌందర్యమున నీకు జాలువారెట లేర

నేజివారి కెచ్చోట నెపుకలదొ

గీ. అయ్యయో యొక్కరైన నాయాపదలను

క్లిరినయెమి చ్చి నేనా తెలియ దగిలఁ

యెండెను గును హాహూయ కావలెయ్యె

దీని గొలను హాహూయ దిక్కు లేదు.

ఈవి కష్టములన్నియు నొకే నేదియగుడనోపు. నేనవి యనుభ
వించి తిరవలెకాదు. అకటా (ప్రీ)జన్మ మొతిపాపమైనది.

ఉ. స్వేచ్ఛయెనున్న దుఃఖములు జింతెలుపుండుట మిక్కుటంబు మీ
యిచ్చకువచ్చినట్లు చరియింపగరా దకటా గృహంబులో
మచ్చిర మెత్తకుండగను మర్త్యుని బోషణచేయుగావలెన్
స్వేచ్ఛయెలేని జీవనము జేయటకంటె తెగింపమేలగున్.

(దిక్కులుపరికించి) అడుగో జయంతు డిందులక వనతవదనుడై
యేతెంచుచున్నాడు. నా కేవార్తదెచ్చుచుండెనోకదా ఆహా మొదట
వీడు నన్ను బే'మించి నన్ను వివాహమాడదలచెనుగాని నామోహపా
శములు విక్రమునే జుట్టుకొనియె. వీడు విఫలమనోరథుండయ్యె. నాతం
డ్రితలంపుకూడ నిష్ప్రయోజనంబయ్యె. నన్ను వివాహమాడినసంగతి
రాణకి దెలిసిన ముప్పవాటిల్లునని నాకాంతుడు నావివాహవార్తనెవ్వరికి
దెలియనీయక కప్పిపుచ్చెను. అది నేనెట్లు వెల్లడిచేయగలను? పతియా
జ్ఞమీరిన దాననగును.

(జయంతుడు ప్రసేశించును)

[ప్రకాశముగా] జయంతా నీవీధవనమెట్లు చేరగల్గితివి? చీమ
లైన రాజులవే నీవు విజయనీచే విక్రమవచ్చినందుల కెంతయో ధ
న్యుడవు. నాకేవార్త దెల్పెదవు?

జయం—విచారవార్తయే.

గీ. నీవుబాసినదాదిగా నీదుశ్శిండి

మిగుల దుఃఖించుచుండెను వేగరమున

బయలుదేరనిచో వాని పాగములను

విడచుకావున నాతోడ వేగరమ్ము.

రూ—(ఆశ్చర్యముతో) నాతండ్రి మరణకేదనలోనుండెనా? అయ్యో
నేననుకొనినట్లేదైనదే నేను కడసారిచూపైన జూడనోచుకొన
లేదు కాబోలు. జయంతా న నీ యనుకొనరులు విడువరు. ఈ భటు
లు నన్ను కడుజాగరూకతతో కాపాడుచుండిరి. నాకేస్వేచ్ఛయున్న నీ
తోడ నాతండ్రినిచూచుచుటకు రాకుందున?

జయ—రూపవతి స్వేచ్ఛలేకేమి? నీకేమియు భయంబులేదు. నీవనన్తి
ధా దలంపక నామెటరమ్ము. నీతండ్రి యొడ్లకు గొనిపోయెద
మరచితి నీతండ్రివానిన లేఖ వండుకొనుము. (లేఖనిచ్చును.)

రూ—(చదువుకొని తనలో) అకటా ఎంతకఠినముగ వానినితిని తండ్రి
నీవు మృతినొందిననాడు నాదుఃఖాకులహృదయము పద్మివక్త
లుకాకుండునా? మరల నన్యోన్యప్రేమహా స్వర్గసుఖంబు ననుభ
వింపకుండుమా? (లేఖజూచి) అయ్యో తండ్రి ప్రేమలేదనుచుం
టివా? బుద్ధిహీనమగు జంతువులుకూడ తోడిజంతువులకు హాని
కల్గిన పరితపించునే? నేనంతకంటె నధమరాలనా? బుద్ధిహీను
రాలనా? తండ్రి నేను విక్రముని వరించి వివాహమాడితినినీకు
తెలిసినచో నీవిట్లు విచారింపవుకదా! నాయుద్దేశ్యంబు నీకెల్లు
తెలియును? నానాధుడు నావివాహవార్త నెవ్వరికిం దెలియక
కప్పిపుచ్చెను. నేనిప్పుడు వెల్లడిచేసిన పతి యుజ్జను మీరినదాన
నగుదును. చెప్పనిచో నీవు మరణింతువు. అయ్యో! ముందు
గోయియు వెనుక నూయియున్నదే! కానిమ్ము. నాధునిమాట
నేచెల్లించెదగాక. [[కా] జయంతా! నీవెరుంగని దేమున్నది?
పతియూజ్జ పడయకుండ రారాదనుసంగతి నీ వెరుంగనిదికాదు
కదా? మరియు నిందుభటులు నన్ను విడువరు విజయుండిందే
యున్నాడు. నిన్నుజూచిన యుద్ధమునకు గోరునుగాన నామాట
నిని దయయుంచి యిందుండి వెళలుము

జయ—సరియేగాని నీతండ్రితో నేనుని తెల్పుచునదవు?

రూ—రూపవతి సంతోషురంబున గడుజాగరూకతతో భటులు కాపాడు
టవలన భవనమునుదాటి యొక్కయచుగయినను బైట నిడజా
లదనియు, సాహసించినచో విజయుం డాతని శిక్షించుననియు—

జయ—మంచిది అటులనే చేసెదను. నిష్క్రమించును)

రూ—(తనలో) ఆహా! ఏనితోనేగిన నిరుగుపూరుగువారలతో నేమి చె
ప్పగలను? మనోనాళా విక్రమా! నాదరిరావేమి? నే నన్ని

దినంబులోన్చియుందును? నన్ను వివాహమాడినతరువాత కాకి
చేతనైన గబురంపవేమి? నిన్నీవిపరీతాబ్ధిలో నెవరు ముంచిరి?
సంసరణసాగరమీడుట దుర్లభంబని వైరాగ్యులు నొందితిరా?
నాథా! రమ్మ; నాప్రేమసుధాధారం గోలము— నన్ను
విరహతాపాబ్ధిలో ముంచుకుము— (తెరవాలును)

2 వ రంగము.

(ప్రవేశము—జయంతుడు)

ఆహా! కాలవైపరీత్యము! వినాశకాలంబున కేగదా విపరీతబుద్ధు
లు కల్గుచుండును?

నీ. రాక్షసభవగు రావణాసురుడారె
దుష్కరంబుగనీత దొంగిలించి
అత్యసూయాపరుడగు కర్ణుడారెను
ఫల్గుణునిపయి కోపంబుచేత
పశురాముని గర్వభంగంబుగల్గించె
రామచంద్రునితో పరాడబోవ
బాలునిప్రహాదు భగవంతు నెదిరించి
వానితండ్రి హరిచే మడిసినాడు

గీ. అట్లులే విక్రముని కిప్పు డిట్టిబుద్ధి .
కలె; తిథ్యమగు వినాశకాలమందు
వైపరీత్యంబగు జ్ఞానిమనము జేరు
ననెడి యార్యోక్తికావున సతఁడు కూలు.

విక్రముడు రూపవతిని దొంగిలించి యాప కంటంబడక మిగుల
విచారమును గల్గియామె నీపురంబుననుంచెను. ఆమె కెంతమాత్రమును
సంతోషములేదు. అందులకామె దుఃఖాకాంతహృదయయై కుందుచు
న్నది పుత్రికావియోగదుఃఖమునకు మాధవుడు మరణించుట నిశ్చయ

ము. వానియునురు విక్రమునికి తప్పకకల్గును రూపవతిగొనివచ్చినపుడు పోషించవలెనుగాని విరహతాపాబ్ధిలోముంచి యుంచుటనాయమా? ఆవిక్రముడు— కూర్చుని కెట్టిదుర్బుద్ధికలై? వాడిందరికి బాధలగల్గించుచుండెను— మాధవునికి దుఃఖంబుకల్పించె— రూపవతిని దొంగిలించి బాధలు పెట్టుచుండెను— నాపై నసూయకల్గియుండెను— నామిత్రుండగు మదనమోహనునికి మందు పెట్టించెను భరతరాజ్యాధికారిణీయం డజేసి యామెను మోసముచేసి రాజ్యాధిపత్యంబు వహింపవలెనని దురుద్దేశంబుతో నుండెను. జగన్నోహినిపైగల పేమసూత్రమ్ముల ద్రోవజూచెను. ఆహా! వాఁ డెట్టికార్యములుచేయ సాహసించెను? ఆక్రూరవిక్రముడు నాకు ప్రతివిషయమందు నడ్డువచ్చుచున్నాడు. రూపవతిని నే బ్రేమించి వివాహమాడదలంచ తాను దొంగిలించి పాదమండుంచెను. అచ్చటైన నాపెను సరిగాజూచుటలేదు. తాను రాణి యనుగ్రహమునకుపాత్రుడై రాజ్యము సర్వము తానే పొందదలంచె నన్ను జంపిన రూపవతినిబ్రేమించువా రుండరని తలంచెనట నేను రూపవతిని పొందలేకపోయినను వానియంతంబు జూతును. (కొంచుమాగి) ఆహా! వాని కెట్టి దుర్బుద్ధికలై? వానిని బట్టియే కళింగదేశంబంతయును నాడ పాపభూయిష్టమై యున్నది.

సీ. ప్రతిమానవుండును పాచీనవిధులందు

సంశయంబందగా సాగదోతె

చెవులకానందంబు చేయుచుండినగాని

శాస్త్రపురాణముల్ చదువబోరు

ప్రతివిషయంబును బాడిజూచినగాని

నలిక మైనవిధుల నమ్మబోరు

మత్తుపదార్థముల్ మస్తుగొల్పెడునట్లు

తాగి యశోద్ధతో దలరుచుండు

గీ. దేశమంతయు నిట్లుల తేజరిల్ల

నైకమత్యమే యనుమాట లంతరించె

జయయు సత్యంబునాదిగా తరిగిపోయె
కారుభర్తలు వచిన కాంతలకును.

మరియు,

గీ. చోరగణములు వర్ధిల్లె కూర్మిరులెచ్చె
దోపిడులుమోడు; భార్యలదొంగిలించు
దేశమంతయు గలితోడ దేరిల్ల
కారునాథులు వలచిన కాంతలుండ.

కానిమ్మ ఏమయినను సతీ; నే నీక్షణము నామిత్రుడగు కా
ళిందునిగూడి రూపవతిసంగతి మాధవునికెరిగించి పిదప మణిపురంబున
కేసి మదనమోహనుని వ్యాధి నివారణచేయువాడను. కాళిందుడు వై
ద్యశిఖామణియగుటవలన నావ్యాధి నివారణచేయగలడని నాకు దృఢ
నిశ్చయము. పరిహితార్థఘాతకుండును, అసూయాపరుండునగు విక్రము
ని హతమార్చవలెను. నేను వాని యుదంతంబంతయు వెల్లడిచేసినచో
వాడు శివుక యూపిరివిడచును. లేనిచో నాదుర్మార్గుడు రూపవతిని
కన్నును మదనమోహనునిగూడ నాశనముచేయును. మదనమోహను
ని వ్యాధినిగురించి పిదప విక్రమునిరోగము గుదిరించెద. వాడు నిజము
గా మిత్రదోహి— దేశదోహి— ఆదోహికి ప్రతిదోహమే ప్రతిక్రి
య. అదియునుంగాక విక్రమునికి ప్రోత్సాహము జేయువాడు విజయ
నేను డుండెను. భరతరాజ్యాధికారిణియగు జగన్మోహిని నాశ్రయించి
ప్రేమయు ననురాగింబును విడసి, రాజ్యంబు తానే పొందవలెననుకొని
మోహనునేల చంపవలెను? రూపవతికేల దర్శనమియరాదు? ఇదం
తయు నిశ్చయముగా విజయుని ప్రోత్సాహమే. వానిదుర్బుద్ధియే “పు
ట్టుకలోపుట్టినబుద్ధి గిట్టినతోడనే పోవ” వలెనుకదా? వాని వివరీతంబు
ను నేనే వివాశనముచేతును. వానిచాలిల కాలుడ నేనే యగుదును.
(విగ్రరగా) ఓరీ! దురాత్మా! తుచ్ఛా! మ్లేచ్ఛా! నీచా! ఎంత కూర్
కృత్యములకు సిద్ధపడితివి? నాభార్యను— నేనే—
కు దెలియకుండ దొంగిలించెదవా? నాకార్యముల కిట్లువచ్చెదవా? ని

వు నామిత్రునిజంపి రాజు కాదలంచితివా? చూడు నీయాగ
డంబుబరిమార్చెద (కత్తితిప్పను)

గీ. విక్రముని కంతర క్తముఁ బీల్చువాడ
పేస్త్రులను మెడచుట్టును పేర్చువాడ
వీరనరసింహపురీతిగా వెలయువాడ
లేనిచో తలగొరిగించుకొనెనువాడ.

(విజయుడు కత్తిదీసి చదువుచు (పవేశించును)

విజ—ఓరీ!

జ. ఎవ్వడ వీవు నీదు పురమెయ్యది మాధవనంబుజేర నీ
కెవ్వడు దారిసూపె నిటకేతెర నీయధికారమేమి మా
జవ్వనియొద్దనేమిపని జాలమునేయక తెల్పు మీక్షణం
బివ్వనమందు లేనియెడ నిక్కడనే తెగవేయుదున్ జమీ.

జయం—(తనలో) వీని విసరు సావధానంబుగా తెలిసికొనియెద. [ప
కాశముగ] అయ్యూ నే నొక సామాన్యమానవుడను. రాది వి
జయపురము, రూపవతికి వార్తఁదెల్పితి.

విజ—(బిగ్గరగా) ఏమని?

జయం—రూపవతి తండ్రి మరణవేదనలో నుండెనని

విజ—అయిన నీ వేమిచేతువు?

జయం—తీసికొనిపోవుటకు వచ్చితిని.

విజ—(ఆశ్చర్యముతో) తీసికొనిపోవుటమా! నీవు కాదు— హంహరా
దులకైనఁ దరముకాదు. నీవువచ్చిన వార్తఁదెల్పితివి? తమిం
చితిని పొమ్ము.

జయం—(కొంచెముకోపముతో) ఏమి! నీవు నన్ను తమించువాడవా!
నీవు నాయెదుట నెంతవాడవు నాకాఁగ్యార్థము వచ్చినందులకు నీ
వు దూషించువాడవు నేను పడువాడనా? తూలనాడకుము.

విజ—ఓరీ! నీచాధమా! దుర్మార్గా! నిన్నిందులకే శిరఃఖండనము చే
యవలసియుండ, తమించినందులకా మిగుల పేరైతవు? పోరా

ములఁదక్కించుకొనినేగ మేపోయెదవా లేక సన్నబులును నెదవా?

జయం—విజయనేనా! పోనిచో కివునన్నేమిచేతువు? నీకతినవాక్కులు నావీనులందు ములుకులవలె ప్రవేశించుచున్నవి. అన్యాయముగ పేలిలి యెలసీయుక్కడగించు కొనెదవు? నీవాజియుందునిక్కువంబుగ పరాజితుండవు కాగలవు. బ్రతికియుండిన బలుసాకు తినిబ్రతువచ్చును పేలకుము.

విజ — (కోపముతో) ధైర్యమున్నచో యుద్ధమునకు రమ్ము ఓరికివందవలె—ఆడుదానివలె—మాటలు సెప్పెడవేటికిఁగినియానీపారువము నీధైర్యసైర్యములు.

జయం— నేను నీయెడల సామదానాది విధులఁజూపదలంచితినికాని సాగనట్లు కన్నట్లుచున్నది ముండమోయవచ్చునుగాని నిందమోయరాదనునట్లు నీమాటలువినిన మదీయరోషానలజ్వాలలు శరీరమునందు ప్రజ్వలించుచున్నవి. వానికీనీవాహుతికాగలవు. నీపల్కుల విని నే సహించలేను.

ఉ నూనముకల్లు దీను డవమానముబొందిన నించుకంతయున్
దానిని నోర్చగాగలడె తద్దయుకోపముచేత మండుగా
కాననమందునుండు రవికాంతము ప్రాణములేనిదయ్యు తే
జోనిధి భాస్కరుండటకు సోకినమాత్రన వెల్లకుండునా!

విజ — ఓరీ! నీకు కోపమువచ్చిన నన్నేమిచేయుదువుతా? కోపమువచ్చినపుడు ఓరికివందవలె మృదుమధురంబుగ కితిబోధసేయు నీపలుకులెవరు పాటించురు? మరియు నీవు నాకు బుద్ధి సెప్పవాడవా? నీవు రూపనతికొరకువచ్చియుంటివని నేనెరుంగకపోలేను. నీదుర్బుద్ధి నాకు తెలియును. ఓరీ! నీచాధమా! ఎవడవురా నీవు? నీకింత పొగ కేటికి—

చ. ఎవడవురాదురాత్మ యిటుకెందునిమిత్తము వచ్చినావు నీ
వెనడవొకాని మాభవనవెక్కుట నీ కధికారమేమి నీ
కెవరిటనిక్కు నీకు శరమిప్పుడె భేదముచేసి మొండమున్

భవనముపై నగిల్చెద నపాయభయకర మీయనేరికిన్.

(ఇద్దరును కత్తులందూయదురు)

జయ—(తనలో) ఈతడు ముందుగా కయ్యంబునకు గాలు దువ్వించు న్నాడు. నే నదియెకోరుచుంటి వీడు మొరుగుడుకుక్కయని నాకు తెలియును. ఈసమయమున వీని యుక్కడిగించినచో మ రల మరల వీని పోరుండదు (కోపముతో) ఓరీ! వినుము

ఉ. కూర్చుడు కూర్చుడంచు పలుకూతలుకూసెద వేమిరా సదా
మీరినపల్కులేల? యని మిత్తనుహత్పైవాదశీల! ని
ష్కారణవైరమేల? సత్తిగాదుటకై యిటురాగ నీతిర
స్కారపుపల్కులన్ వినిన శాంతమునాహృదయాన నిల్చునే?

విజ—నిలువనిచో యుద్ధమునకు రమ్ము. (దగ్గఱకుబోయి) ఓరీ! నీవు
జయంతునివలె నుంటి నే—ఆహా! నాకొంప ముంచితినిరా దు
ర్భాగ! కాచికొమ్ము (మీదపడును)

జయ—నాపేరు వీరజయంతుడు ఇదియే కాచికొమ్ము.

(ఇద్దరును యుద్ధముజేతురు)

(విజయుడు క్రిందపడును, జయంతుడు పైననుండికత్తి నెత్తును.)

(తెనలో) ఓరీ! మాభవనముంజేరి యొకపని జేయుచుంటివిరా?

జయ—(లేచి తనలో) లోననుండి వీనికెవరో సహాయము వచ్చుచు
న్నారు. నాకాస్కారము నేను పోయెదను. వీని పని మరియొక
సారి చూతునుగాని.

(అని పరువించును—తెనవారును)

విజయవిక్రమ.

ద్వితీయాంకము.

ప్రదేశము—లక్ష్మీపురము.

(మదమోహనుడు కూర్చుండును — ప్రవేశము జయంతికాళిందులు)

జయ—మిత్రమా మోహనా! కుశలంబుగా నుంటివికదా?

మద—అంతయు నీచేతిచల్లదనమే కదా?

జయ—మిత్రమా! పరావకారపరాయణత దుర్మార్గుల సహజధర్మము గాదా? మరియు,

ఉ. పుట్టిననాటినుండియును బుచ్చలు తస్కరవృత్తిగోకు చే
పట్టి దెల్లదొడ్డుమగు శాఖకొట్టి ధనంబుగూర్చుచున్
పట్టుగ సస్యకార్యముల పాడొనరించుటకు న్నసూయకున్
యెట్లుల పొట్టనింపి చనియించుటకున్ జనియించుదురనుల్

మద—జయంతా! నునమిప్పుడు చేయవలసిన కర్తవ్యమేమి?

జయ—యేమియు లేదు. నీవ్యాధినివారణయైనదికదా? ఇంకవిక్రము
ని తిక్కగుచ్చించవలెను. నేను తాణియొద్ద కేగి విక్రమునిసంగ
తి బయటపెట్టెద. వానికి గర్వభంగమును మానహీనమును
జేతును. వాడు మిగుల కూర్మిగా చరించుచున్నవాడు.

మద—రాణితో నేమి తెల్పుదువు? నాసంగతి నేమియుచెల్పకునుమా?

జయ—నీసంగతియేమియు గాదు అంతయు నాసంగతియే.

మ—సరే చెప్పుము.

జయ—నేను వనపురభవనంబు జేరిననంగతియు, నీవ్యాధినివారణకేసిన సంగతియు, వినిన విక్రముడు మిగుల పరితపించును. వానికి వి నాశకాలము వచ్చెను. అందువలననే విపరీతబుద్ధులుకల్గెను.

మద—మిత్రమా! నీవెట్టులైన వానిని రాణి దయ కృపాతుడుగా జేయవలెను. రాజ్యభ్రష్టత కల్గజేయవలెను జనులందరు వాడే రాజగునని తలంచుచున్నారు. వానిని విఫలమనోరథుగా జేయ నాధిపవలెను.

జయ—అటులనే. నీవిదియే జూచుచుండుము. వానిని ముప్పతిప్పలపట్టెదను. కడకు వానితో యుద్ధమైనజేసి రూపనతికి సౌఖ్యమిచ్చెదను. లేనిచో మరణించెద.

ఉ ఎప్పటికైన విక్రముని నేబరిచూర్చెద సింక వానినే
నెప్పటికైన కప్పగిరులెక్కగజేసి హతంబుచేసెదన్
యిప్పుడమిన్ మనీయబలమేరికినైన నెరుంగజేతు రా
ణిప్పుడువచ్చినన్ దునిమినే జగమీలెవ భీకరంబుగాన్॥

మోహనా! సామదానాదివిధులు వానియందు బ్రయోగింప లేము. బేధదంక్షోపాయములే యుత్తమము. వాడు దేశదోహి. భరిత ప్రజాదోహి. వాడు చెప్పెడిదెల్ల కల్ల—చేసెడిదెల్ల మోసము—మిత్రమా! నేను బోయినచ్చెను. నాపనియందు నేనుండెద. నాకు సెల వొనంగుము.

మద—మంచిది విక్రమునికిని నాకును స్నేహభావంబు గల్పించెదనని రాణినుడివివేళినది తానుపోయిచూచు గలుగంపురట నీవురా డ నాసమయముననే రమ్ము. అంతవరకు జాగ్రతగానుండుము. నీకు దైవసహాయముకలుగక! నీకార్యముబుజ్జయప్రదముగ నెరవేరుగాక!

జయ—మిత్రమా పోయినచ్చెన. (నిష్క్రమించును)

మద—(తనలో) ఆహా! మోహంధతచేతను, అనూయచేతనేకదా విక్రమునికిట్టి బుద్ధికల్గె. మోహంధకాబంధురంబుడందుడు వారెట్టి కార్యమునైన సాహసించుకదా?

గీ. ఆత్మహత్యయు పరులకు హానిజేయు
భయము భక్తియు తిండి ప్రపంచకంబు
విడచు, వెరియై చరియించు వీడులందు
కడకు వైరాగ్యమనుచు శృంగారమనుచు
జోటిపడుమను కేళిలాడుచుండి దారి
లేక కూలిపోదురు నొప్పలిఖతమనుచు.

నిష్కారణముగా— నిష్లేతుగముగ— అన్యాయముగ— నాకు
మందు వెట్టించి చంపించి తాను రాజ్యావృత్త వహింపదలంచెనా? అట్టి
సంగతి నేను మున్నందుగా తెలిసికొనిన దెల్పెడివాడను. వేళమీరినది.
విరోధమున్నవాయెడ పౌరుషముజూపి యుద్ధమునకు బిలువవలెగాని
యాడుదానివలె తెలియును. డమందుబెట్టించుటయా పౌరుషసూచకము

ఉ. మానవుడాజియందు నిసుమండు జంకక శౌర్యదైర్యమున్
బ్రానికొడ జూపుటయె పౌరుష పౌరుషకీర్తి వెల్లుగా
నీనుకు పల్లుణుండు తొలిదేవతలందరు మెచ్చునట్లు తా
కానక కౌరవాదులతో కయ్యమొనర్చి చెలంగలేదొకో.

ఆ విపౌరుషసూచకంబులుగాని, చాటుగకొట్టుట కోపమువచ్చిన
బావులలో దుముకుట పౌరుషమా! ఔను— కూరులకు మంచియుదే
శమెట్లుకలుగును? పరుల కపకారమందే వాంఛాపరివృద్ధులైయుందురు.

చ. సతతము దుర్గుణుడు పరసంపదజూచుచు నోర్వలేక వా
డితరులకార్యమగుచు దనకేమియు లాభములేకయుండినన్
హితముగజేరి నాశనము హెచ్చుగజేయుపదార్థమందు నీ
గతన విషంబురాల్య పరకార్యము పాడొనరించురీతిగా.

వీని మాటలన్నియు రాణికడ దేలగలవు. నామిత్రుడు పంతు
బూని యున్నవాడుకదా? వానికినేను సహాయముచేతును. సాధ్యమై
పంతువరకు వానికి సద్విధులను బోధించి సత్సంగత్యములో బెట్టిన.
లేనిచో నాపై సంగతి నాలోచించెద. (నిష్క్రమించును)

2 వ రంగము.

(ప్రవేశము—విక్రముడు)

శా. ఆరంభించి పరిత్యజించనిక నా యైశ్వర్యముల్ పోయినన్
 మూతాగ్రేపతిక్రంగినన్ ప్రజలచూ శోకాబ్ధిలోమునిగినన్
 పారావారము జొచ్చినన్ విడవనాపాక్షా విహీనాధమున్
 ప్రారంభించిన కార్యముల్ విడతునా ప్రజ్ఞానికుల్ జూపనా.

నారాణికి దెలియకుండు రూపవతిని వివాహమాధీతనికదా! ఇక
 నా కేమి భయము. జగన్మోహిని నాయుండనమానకరుణారసంబుజూ
 పించి సర్వరాజ్యాధికారత్వమియగలదు. నేను వివాహమాధీన కన్యా
 లలామను జయంతాడుకూడ పేమించి చొంగిలించుటకు యత్నించు
 చుండెనని విజయనిధులన దెలియవచ్చినదికదా! ఆదుర్భాగుడు నాభవ
 నలబునజేరుటయే కష్టము. నాభార్యను వీక్షించుట కష్టతరము. పల్క
 రించుట కష్టతరముని వేరె చెప్పనే? నేనుచేసిన కట్టుబాటులను
 మీరి రూపవతి వానిచే జిక్కుననుట స్వప్నగతవృత్తాంతము. నారాణి
 ని పేమించిన మదనమోహనుడుడను. వానికి విషమిష్పించితినికదా?
 వాడిప్పటికే కాలగతమై యుండును. ఇంక నా కేమి యడ్డులేదు, భర
 తిరాజ్యాధికారము వహించుటకు వారసత్వముండదు. అహా! నే నంత
 టియదృష్టవంతుడను సాపు కాకృతకర్మఫలము నుంచినదైయుండును. నిజ
 ముగా నేను రాజై నచో రూపవతిని పట్టుదేవిజేతును. జయంతారా
 జ్యభోష్టునిగా జేతును. జగన్మోహినిని నాప్రక్కగూర్చుండబెట్టుచును
 మృతినొందిన మదనమోహనుడు నన్నేమిచేయును? ఏమియును లేదు.
 అప్పుడు నేను బహునెమ్మదిగా పరిపాలించెద.

నీ. జూనినై సరమవిజ్ఞానినై బ్రజలును

కట్టుబాటులందు బెట్టువాడ

స్వాతినై విమల సునావంతినై సభ్యుల

మంచిమాదరణ గావించువాడ

గణ్యునై భక్తగణ్యునై దైవభ

క్తిసభివృద్ధియొనర్చి గెలచువాడ

శూరునై విక్రమవీరునై దేశదే

శముల సామంతదేశముల జేతు

గీ. దాంతనై నేను పరమవేదాంతినగుదు

పాపినై కూర్మలకు మహాపాపినగుదు

రక్షకుండజనంబుల రక్షకుండను

ఇటుల జగమేలి కీర్తినహించువాడ.

ఇక నాకు ధైర్యంబు కలుచున్నది.

సీ. రాజువై ధైర్యమా! నిజమనోరాప్తాధి

పత్యంబు వహియింపు పాజ్ఞతోడ

మంత్రవైజ్ఞానమా! మహితయశుండగు

నేలక చెంగట నిలువుమిపుడు

భటులై వివేకసుస్వాంతంబులార! భూ

పాలచందుని యండ నిలువుమిపుడు

ధీరవై ఖడ్గమా! దేశదేశంబుల

నీరాజప్రఖ్యాతి నిలువుమిపుడు

గీ. హృదయమా! రాజ్యలక్ష్మికిసిందరండ

నుండనింక భయములేదు ఉత్తమపద

వి నిలువుమిపుడు నీకెట్టి వెలంకూడ

గలుగ నేరపు ప్రఖ్యాతి గాంచగలవు.

నే దలచిన కార్యములు నెరవేరినవి. నేను ముందుగతి నాలోచిం

పవలెను. నన్ను మనసారవరించి నన్ను మెంబడించిన రూపవతికి— నా

పూజాబోడికెట్లు సుఖంబు గూర్చెద. వివాహమాడిన నాటినుండియు

దానికేరలేదు. నాకై యెంతవరితపించుచుండునోకదా? ఆమెనంగతి

రాణికిఁ దెలిసినచో నన్ను దూషించును. మిగుల తూలనాడును. అను

తాగచుడుగంటును. పేర్మినుసూత్రములు తెల్పెను. నేను వృద్ధిఁ బొం

దుట కవకాశముండదు. నేను రాజ్యభ్రష్టుండనగుదు. సర్వబాధలు ప

డవలసియుండును. ఇది నిశ్చయము. ముమ్మాటికినిశ్చయము. కావున

నే నిప్పటిలో నామె జేరను. కొన్నిదినంబులయినతరువాత బోయెద. అప్పటికి నాకడ్డువచ్చువారుండరు. (ఆగి) ననపురంబుననుండి నేను విజయుడు రానికారణం బేమైయుండును. ప్రతిదినమును నాకువార్త దెల్పడువాడుకదా! నేనురాని విషయమేమి? ఓహో! రూపవతికూడ నాకడకుఁ బయనమామెనో లేక మదనమోహన మరణంబు జూచుటకేగెనో! మంచిది. వాడిందుల కిప్పుడే రాగలడు. ఆహా! నాకార్యములకు దైవసంకల్ప ముండనలెను. లేనిచో నెరనేరదు. ఇప్పటికైన నా ప్రతాపములు జయంతునకు దెలియకుండునా! వాని ప్రయత్నములు మంటగలియుచున్నను నాసామర్థ్యంబెరుంగదా?

శా॥ సామర్థ్యంబులు మంటగల్పినను రాసాధమ్మలో గెంటినన్
నామిత్రుండికత్తిటినన్ మరియు నానాబాధలందించినన్
మేమేపారుషవంతులౌదుమనుచున్ మీరంగగర్వంబు నా
కామకోధమదాంధులన్ ఆణచు నాఖ్యాతిన్ యెరుంగరదా.

నేను జగన్మోహినిని నావలలోనైచుకొని రాజ్యము సంపాదించి భరతభూమి యంతయు నాయుచ్చకువచ్చినట్లు పరిపాలించెద.

సీ. వీలైనవ్యవసాయ వృద్ధిచేయింతును
భరతభూమియు శేతు బాడియాపు
పరదేశములతోడ వాణిజ్యముస్సల్పి
జగమంతయును శేతు లేగదూడ
మిగులపరాక్రమవీరుల నిర్మింతు
గోవులగాపాడ గొల్లలుగను
నేను శాంతుండనై సానుభూతినిజూపి
భీకరంబుని నధమించువాడ

గీ. అహహా! నాకెట్టి యిక్కట్టులందవికను
చేతిలో బట్టియుంచెద చెలువుమీర
నాజయంతుని మదనమోహనునిహరి
బంధుమిత్రాదులందఱి బ్రతుకనీను,

(తెరలో) మిత్రమా! రక్షింపుము— రక్షింపుము—

విక్ర—(అదరిపడిలేచి వెదకుచు) యెవరది! నామిత్రుడు విజయుడువలె
నుండనే (కత్తిదూసి) విజయా! సింహాసనమున వేచియుంటిని
రమ్మ. ఎవరు నీశత్రువు (దిక్కులుపరికించుచుండును.)

(విజయుడు పరికించి ప్రవేశించును)

విజయు—(రోజుచు) మిత్రమా! నా పాత్రములు— కాపాడుకొని—
వచ్చితి లేనిచో— ఆజయింతుడు— నన్ను— జంపువాడే— మన
ము— భూరిపశాత్రు— విక్రములై— మిగుల— భూజాబలంబు—
గలవారమై— యుద్ధమున ప్రవీణులమై— వీరులమై— బ్రతికి
యుండిన నేమిఫలము. ఏటికీ పాడుజీవనము—

గీ. బ్రతికియుండిన మాన్యుల మస్తక ప్ర
దేశములనుండవలెగాని దేశదోహము
లైపరాక్రమహినులై యరికిలాంగి
బ్రతుకుటబదు లన్నిసమయములు.

విక్ర—మిత్రమా! ఊరడిల్లుమూరడిల్లుము జరిగినవృత్తాంతంబు విపు
లముగా చెప్పుము.

విజయు—

నీ. ఆజయింతుడు పోయెననుకొన్న నీనతిన్

భవనంబులోపల బలుకరించె

పలుకరింపగవాని బట్టినరుకబోవ

క్షణములో కత్తివో, జంపబోయె

మదనమోహన మహావ్యాధిని గుదిరించె

మనలను జంపెదననియెనచట

శ్రీమహారాణితో జేసినకృత్యముల్

తేటతెల్లంబుగా చెల్పెదననె

గీ. నీదుభార్యనుగొంపోవ నెంచివాడు

మనల జంపంగబ్రతిమను బూనినాడు

భంగపడినాము మూర్ఖుని వలలలోన
జక్కినారము వెలికెల్లు చేరగలమో.

విక్ర—(ఆశ్చర్యమున) ఎట్లు భంగపడితిమి? సత్వరంబుగ దెల్పుము.

విజ—మిత్రమా! జయంతుడు భవనములో బ్రవేశించి రూపవతిని
దొంగిలింప బ్రయత్నించెను. కాని ఆపె చిక్కలేదు. వాడు—

విక్ర—అప్పుడు నీ వేమిచేయుచుంటివి?

విజ—నేనా! దక్షిణద్వారమునొద్ద నుంటిని.

గీ. దక్షిణద్వారమందుండి యక్షతైన
భవనముండేర శక్యమె? పాణిమిత్ర
ఉత్తరద్వారమందుండి యువిదకడకు
పోయి యాపెను జూచెకాబోలు నయ్యు.

నాకంటబడిన నూరకుందునా?

విక్ర—అయిన నీకెల్లు హానికల్గె?

విజ—వీరాగ్రేసరుడా! అదియే తెల్పెదను. వాడు తిరిగి వచ్చుచుండ
గా నాకంటబడె కాని నాదుశ్శ తోనుకొని వచ్చెను.

గీ. మిగుల కోపవేగముననే మీదపడితి
కాని చిక్కితి నాపరాక్రమునిచేతి
నేమి చేయుదు సప్తంపు నేమెయిని భ
యపడి కేకలుపట్టి మోహనుడు వచ్చె,

అంతనా జయంతుడు పారిపోయెను.

విక్ర—ఏమి నీవంటిపరాక్రమవంతుడేయోడి పరాజితుండాయెనా? వా
నిని నేను జయించగలగాయని సందేహముకల్గుచున్నది, ఎంత
పని— మిత్రమా! నీకేమియును భయములేదు. నీ వీతక్షణమేగి
జయంతుడెందుడెనో చూచిరమ్ము. నిరూపద నేను రక్షించెక
ను. మనమిద్దరముగలసి వానిని సుహరించుదము. ఆలస్యము
చేసినకొలది వాడు విషతుల్యమగును.

విజ—మిత్రమా వాడంతటితో నూరకుండలేదు. మదనమోహనుని వ్యాధిని గుదిరించెదను. నీసంగతి రాణికి తెల్పి మీయిద్దరకును స్నేహముగల్పించునట.

విక్ర—(ఆశ్చర్యమున) ఏమి మదమోహను డింకను బ్రతికియుండెనా? నిశ్చయమేనా?

విజ—నిశ్చయమే.

విక్ర—(తనలో) అకటా ఎంతపొరబాటైనది? రూపవతిని దొంగిలించిననాడే జయంతుని గునుమాడిన మనకే మనస్సంతాపముండదు కదా? ఇప్పుడింత విచారించిన నేమిఫలము. (ఆలోచించి) యిప్పటికయిన మించినదేమున్నది. [ప్రకా] మిత్రమా జయంతుడు రాణికడ కెప్పుడేగును?

విజ—మదనమోహనుని శోగూడ దర్శానునకేగును. మీయిద్దరకును స్నేహముగూర్చుననియు జయంతుని విషయమాలోచించుననియు రాణి వాగ్దానమొసంగినట్లు తెలియవచ్చినది ఆమెవారికై కబురంపినపుడు రమ్మని చెప్పి పోయెనట.

విక్ర—మించిది విజయా ఇప్పటికయిన మించినదేమున్నది. జయంతుని బరిమార్చిన సంగతులేమియు బయటబడవు. వీలైన మదనమోహనునిగూడ నట్లేచేయుదము. నీవు సత్వరముగఁబోయి వాని యునికిపట్టు గనిపట్టుము. పోయిరమ్ము.

విజ—అటులనే పోయివచ్చెదను. నీ విచ్చోటనేయుండుము మరల వచ్చునప్పటికి ప్రయాణసంసిద్ధుడవు కమ్ము. (నిష్క్రమింప)

విక్ర—(తనలో) ఓరీ! జయంతా మాభవనంబెట్లకేలకు చేరితివిగా-
 శా. ఓరీ నీచజయంతుడా యటకుమామోహయమునబన్ని యీ
 శూరాగ్రేసరు భంగవర్చుగలవా చూడింక నీవిక్రముం
 డేరీతిన్ జరియించునో మదము నేనేబాసలేకున్న నా
 పేరేవిక్రమపీరుడేల, తగునే పేరున్నమాత్రంబునన్

అహ! మదనమోహముండింకను బ్రతికియుండెనా? ఇంకను సా
గములు విసువలేదా— నిజముగా జీవించియుండెనా— ఓరీ దుర్మార్గా
దుష్టజయంతా ఎంతకార్యమునకు గాలుదువ్వతివి— ఎంతవని కత్తిగట్టి
తివి— నాయదృష్టమునకు పెద్దమ్మవలె నుంటివే! నిన్నెట్లు సాధిపగ
ల్గుదును— సామము చిన్ననాడే పోయెను; దానఘుచేత సాధ్యముకాదు
భేదదండోపాయములచేతనే సాధిపవలెను. నీవేమియు నెరుంగని య
మాయకుడనని తలంచితివే! శాంతమూర్తికావనితలంచితివే! నిగురుకప్పిన
నిప్పువలెనుడి యిప్పుడు జ్వాలల: బ్రజ్వలించజేయుచుంటివా? ఎంతమ
నోవ్యాకులము కల్గించితివి? నాకు ప్రతివిషయమునం దడ్డువచ్చుచుంటి
వా? నానోటికడజీవనము దీయదలంచితివా? నేను ప్రేమించినకన్యాల
లామను— సౌందర్యతిలకను— నీవునుబ్రేమించి నాయొద్దనుండి యప
హరింపదలంచితివా? రాజ్యానిపత్యము వహింపదలంచ మదనమోహ
ముని నాకు వారసునిగా బుంపెదవా? రాణిపై బరసినప్రేమ రుజ్జువుల
ద్రోంపదలంచితివా? ఏమి నీదైర్యసాహసము— నీచునోనిబ్బరము—
నీచాకచక్యము— అన్యహితార్థభూతక నిపుణత్వము— నీవు నాప్రక్క
లోని బల్లెమువలె నుంటివే! దానినిప్పుడే పెరికి నీశెదురుపెట్టెదజూచు
ము. నాపేరు విక్రముడు— సార్థకనామధేయుడని నీవెరుంగవా? సరి
యే కాచికొమ్ము, నాయుదతంబంతయు రాణికడ జెప్పకమునుచే నీ
యంతంబు జూపెదలెమ్ము. అరరే! నీకీమర్బుద్ధి— విసరితమెవ్వరుకల్గిం
చి. నీవుతెను పుట్టెనా లేక వెనుకజన్మంబుగో కూర్మగంబువై
జన్మించితివా? నీదుర్బుద్ధి నేనే బాపెద. జూచుము. (లేచి) అహ! త
న తప్పులెప్పుకొనక నాతప్పులన్ని రాణికడజెప్పుచుగా! వాడెంతటిదేశ
దోహకాడు!

నీ ధూర్జుడయి పరమమర్మగుడై జరా

వధికి పెద్దపులియై వరలినాడు

మోహంధకారమున్ మునిగి జనాపలి

కట్టితోవను జూపగల్గినాడు

పట్టాలుదోహము కుచ్చితంబుననూయ
 నేర్పినగజదొంగ నేర్పరితడు
 పరకొంపలనిధిలోపల ముంచుదమటంచు
 తిరుగుచుండెడి దేశదిమ్మరితడు

గీ. అట్టిదోహాత్మకుండీతడన్యకార్య
 ఘాతకుండు నీచాధముండితడుచూడ
 నేనువానిని గూల్చెద నెలదినముల
 లోన లేనిచో విడుతు నా పొగొమవుడు

అట్టి దోహాకి ప్రతిదోహమే తగినకాస్త. నే నిదేహయి విజ
 యుని గలిసికొనియెక. ఇద్దరముకలసియుండిన మంచితి.

(నేవకుడు ప్రవేశించును)

సేవ — అయ్య భరతరాజ్యాధికారిణియగు జగన్నోహిని అమ్మగారు
 మిమ్ములబిలువుమని యాక్షాపించినాడు. కాన సత్వరింబుగ మ
 ణిపురంబునకు బయలుదేరి రంకు.

విక్ర — నేనకా! ఆమె నీకు చెప్పుచుండ నవరెవరుండిరి.

సేవ — చిత్తం. మదనమోహనయ్యగారు

విక్ర — సరియే వచ్చుచుంటినని తెల్పుము. ముందు నీవేగుము.

సేవ — చిత్తము (నిష్క్రమించును)

విక్ర — (హొమ్మపై చేయిపై చుకొని) అకటా నాకనర్థకడినములు చే
 కుచున్నవి కాబోలు. నేను జగన్నోహినికి ప్రేముండనై సర్వ
 రాజ్యాధికారత్యము వహింపదలంచి మిగుల సంతోషముగా
 నుండ నా కీడుత్వార్తయేమి — నాయాశలన్నియు నికాశలయ్యె
 నే — నాసుఖజీవనంబంతయు మంటగలిసెనే — నిస్సందేహముగా
 మదనమోహనాదులు నాపై రాణితో గొండెములుజెప్పియుం
 దురు. అది విచారించుటకే నన్ను బలచేసె. అక్కటా! తలచి
 నకార్యములు భంగపడుటెన్న డెరుంగనే — నాకెట్టి యిక్కట్టు

సంభవించె— గాపాణమునకందరు విరోధులాయెనే— నాటూప
 వతిమాడి నన్ను దూషించుచుండె కాబోలు. కానిమ్ము. రాణి
 యబద్ధమాడి నా కేమితెలియదందును నా ప్రియురాలు
 నాకు కష్టముల గూర్చునా? నాకష్టములు తానుసహించునా?
 సగముకష్టము తానుగూడ ననుభవింపవలసినదేకదా భగవం
 తుని కృపవలన రాణి నామాటనమ్మెనా నాయంతటివాడుండు
 నా! జయంతుని ముక్కలుగాకోసి. కాకులకెగర వేయనా? ఒక
 నేళ నాపై యపవాదుకల్గినను నన్నేమిచేయును? నన్ను కాతా
 గానాంతరంబుననుంచి తానేమిచేయును. అల్లెన్నటికి జరుగదు.
 అదినాట బాగుగా తెలియును. (అలోచించి) నామిత్రుండింక
 ను రానికాణంబేమైయుండును? మరల యబద్ధముచేయుటలేదు
 కదా? సరియే వానినెట్లులయిన బరిమార్చవలసినప్పు డెన్నియు
 ద్ధములు జరుగకమానవు? ఎందరుమోసపోరు. యెందరుహతు
 లుకారు. నాకుఫలముకల్గిన సంతియేచాలును. నేనిదేపోయి రా
 ణిని దర్శించెక. దైవయశ్శ్రీముండిన మరల రాణియునుగ్రహ
 ము వడసిన భరణిరాజ్యాధిపత్యము నహించి మదనమోహన
 జయంతాదుల రాజ్యభిష్టులుగాజేసి రూపవతిని పట్టపుదేవిగా
 జేతును, రాజ్యమును నూతనకట్టకములతో నవీనచట్టములతో
 విరాళిల్లచేతును. (నిష్క్రమించును)

ఇది ద్వితీయాంకము.

విజయవిక్రమ

తృ తీ యాం క ము.

1 వ రంగము.

[ప్రదేశము—మణిపురము—దర్బారు.

(రాణియు (జగన్మోహిని) మదనమోహనుడు సింహాసనముల
నధిష్ఠించియుందురు)

రాణి—ప్రియుడా? మీరిద్దరును నన్ను బ్రేమించినన్నాళ్ళయించి మీ
గిద్దరు విరోధముగా నుండుటపాడియా? నేను మీకున్నేహంబు
గూర్చుకొనే యిందులకు గావించియుంటిని. అందులకొప్పుకొని
మెనరా?

మద—నా కేయాటాకములేదు. జగన్మోహిని! విక్రమునిమిత్రుడు విజ
యుడు నాకై వైరకుచుండినట్లు తెలియవచ్చినది. నీ విప్పుడు
న్నేహంబు గూర్చనిచో శివుక వైరంబు కల్గును. జయాపజయం
బులు దైవధీనంబులుకదా!

రాణి—అదియంతయు నిప్పుడే విచారించెద. విక్రమునిశానిముక్కు.

(విక్రముడు—ప్రవేశము)

విక్ర - (తనలో) ఈమర్నార్హుడిందు దాగియున్నవాడు. జయంతుండెం
దుండెనో విజయుడిప్పటికి వానిని బరిమార్చియుండును. ఇకనా
కు దైర్యమే. అందువలననే యంతవరకు శానికారణము ప్ర

కాశముగ] పేయనీ! నీకు జయంబగుగాక.

రాణి—ఎందు? పరులకపకారనిపూర్వమునందా!

విక్ర—(ఆలోచించుచుండును)

మద—(తనలో) వీనిగుండెలో బండపడినది. వీనికి తాజ్యభిష్టతదగ్గరకు సమీపించినది. వీనిదుర్మార్గప్రవర్తనము నామనోహరి యెరింగె. వీనిని బ్రతుకనీయదు. వీడింక బదిమంగిలో దలనెత్తడు. అది ముమ్మాటికి నిశ్చయము. ఈ సమయమున జయంతుడిందుల కేతెంచిన ధన్యుడను. వాడదృష్టవంతుడు

రాణి—విక్రమా! ఇది వాడర్బారుకావున నరిగా జవాబీయము. యిచ్చోట గూడినసంగతి నీకు తెలియునా?

విక్ర—నాకు తెలియదు.

రాణి—మీరిద్దరును విరోధముగా నుండిరిని నాకు తెలిసినది. నీవు వీరిని బాధపెట్టదలచితివట. ఇంక నెన్నియో చేయవలంచితివట. నీకదిపాడిగాదు. శూరధర్మముకాదు. ఆర్యధర్మముకాదు. అసూయాపరులెన్నడును బాగుపడరు తమకై యన్యహితార్థఘాతకు లభమాఘములు. వారు వృద్ధిబొందరు. కావున నానూటవినుము. మీరిక నన్యోన్యంబుగానుండుము. నీకట్టి యుద్దేశ్యమున్నదా?

విక్ర—(ఊరకుండును)

రా—ఊరకుంటు నిజమనియూ భావము. నీకేమియును భయములేదు తెల్పుము.

విక్ర—(తనలో) అయ్యో! నే నేమిచెప్పినను బాధకరమే, ఆబద్ధము చెప్పిన నీమె నాశిరమును ఖండించును. నిజముజెప్పిన యనురాగము తగ్గును జయంతుడు మొదలయినవారు నన్ను మిగుల తూలనాడుదురు. నరియే నిజము తెల్పిన నిష్ఠురముండదుకదా? నిజమే తెల్పెద [[వకా] నిజమే,

రా—నీ చేయి వానిచేతియందుంచి నేనెప్పుడును కూర్చుండులండలం

సక నీతోన్నేహముగా నుండునని ప్రమాణపూర్వకముగా వల్కుము.

విక్ర—(ఊరకుండును)

రా—ఏమి? తప్పనియొప్పుకొనిన తరువాత సందేహించెదనేమి? ఇది న్యాయస్థానము. న్యాయాన్వయ విచక్షణచేయు శాల. నేను విచారణచేయుదానను. మీరు విచారణచేయుబడువారు. దీని యందు మనయపూర్వ పూర్వ ప్రేమ పనికిరాదు. దీనినివిచారించిన మీరు కఠినశిక్షకు పాత్రులగుదురు. కాన నేజెప్పినట్లుల కేయుము. అట్లుచేయనిచో నాకపవాదుకల్గును. ఇకనాయాటలు సాగవు కావున నిప్పుడు మిమ్ముల నన్యులువలె చూతును. త్వరగా జవాబుచెప్పుము, లేనిచో శిరఃఖండనమే దీనికి శిక్ష.

విక్ర—(మదనమోహనునివై పునడచి యూరకుండును)

రా—ఏమి నిలుచుంటివి. నేజెప్పినట్లు చేయుము. లేనిచో శిరఃఖండనమున కాజ్ఞ నిచ్చెద.

విక్ర—(ఊరకుండును)

రా—మోహనా! నీవిఖడ్గముగదీసికొని వీనిశిరంబు ఖండించుము. (కత్తి నీయగోపురము)

మద—(కత్తి నందుకొనక) న్యాయాధికారిణీ! పోనిమ్మి. వానిబదులు నే నసదను

విక్ర—(మదనమోహనునిచేతిగో చేయి బెట్టును)

రా—పల్కుము. లేనిచో నిదే శిరంబు ఖండించెద (కత్తి నెత్తును)

విక్ర—నేనిప్పుడు నీన్నేహముగానుండును.

రా—ఇప్పుడుకాదు ఎల్లప్పుడు

విక్ర—ఎల్లప్పుడు

రా—(నెమ్మదిగా) ఇకనయిన స్నేహంబుకల్గినదా! (మోహనునితో) మోహనా! ఇంకనీ కేధయమునులేదు. వీనివలన నీ కేయపాయముండదు. విక్రమా! నీవిక గురుభద్రులను విడతునని నమ్ము

చున్నాను. నీకెవరైన విరోధముగా నున్న యుద్ధమునకు బిలువుము గాని క్షమించుకొని కృశించుట న్యాయముకాదు.

విక్ర—ప్రియురాలా! పొరబాటైనది తమించుము. (ఆసనము నధిష్ఠించును)

రా—ప్రియులారా! మీరుశూరులైనపుడు శూరధర్మమిది కాదు, మీగునాదగ్గరనున్నపుడు మీరన్యోన్యమైతి గల్గియుండవలెను. లేనిచో షెరియుక దేశము బంపివేసెద.

(జయంతి కాళిందు లొక వైపునుండియు—విజయ సేనుడు భటు

లొక వైపునుండియు ప్రవేశింతురు)

మద—కాంతా! ఇతడే జయంతుడు. నావ్యాధి గునిర్పినవాడు.

రా—జయంతా! నీవెందుండి యేకార్యార్థము వచ్చియుంటివి?

జయ—అమ్మా నావల్కుల సరిగా నాలకించుము.

గీ. వనపురింబుననుండి నే వచ్చుచుంటి

రూపముననాటిలేనట్టి రూపవతిని

బంధకానయగదుంచిన వార్తసిప్పు

డాపతిండి కెరిగించి యుగినాను.

రా—అమె నెవరుబంధించి? విపులముగ జెప్పుము.

జయ—గీ. శ్రుతియాపరు నాక్యములచుకొనగ

విక్రము డాపె గొనిపోయి వెడలగొట్టి

పురికావియోగమునకు పొగలి పొరలి

యేమిత్తోచక లలిద్రుడు లేస్తుచుండి.

విక్ర (తనలో) అయ్యో నాకొంతదురవస్థకలె! ఒకటికొప్పినది కదా యనుకొన్నా—

రా—నిశ్చయా! నీవు దొంగతనముగూడ సాగించితివా? ఇదెంతవరకు నిజమో తెల్పుము.

విక్ర—దేవీ! నే నాపెసంగని—

విజ—అట్లే! అపనాభార్యయే నన్నుడుగుము నే జెప్పెద—

విక్ర—ఓ దుర్మార్గరా!—

రా—ఏమి నానినేల తిట్టితివి?

విక్ర—మరేమియును లేదు. గాకడ్డము వచ్చినందులకు
(తెరలో)

ఉ. భానుకునీటికై వెదకి పల్కిమనుద్రము శర హాయిగా
గానమునేయపక్షులు సుఖంబుగ జంతువులింటికేగగా
వీనులకు న్నదీధ్వనులు విందొనశూర్పగ చల్లతెమ్మెరల్
మానుగవీవగా జనులు పాడుచు నాడెడువేళ యయ్యెనే

రా—(అరికించుటనభిసయించి) సాయంసమయమయినది ఇంక నేనే
గవలెను. (లేచి) జయంతా! నీపంగతి మరియొకసారి విచారిం
చెద. వజ్రపురభవనంబునకు నాలుగుకోజలాగిరమ్ము. ప్రియు
లారా! మనమొకనేగవచ్చును. విక్రమా! నీవు రూపవతిని
వజ్రపురంబునకు గొసరమ్ము మగువకుము. ఇదినాయాజ్ఞ. సభా
సదులారా! ఇక మీరేగవచ్చును. (అందరు నిష్క్రమింతురు)

(విక్రముడు నిలునబడియుండును)

విక్ర—(శనలో) అక్కా! నాగతియెట్లులాయెను. నేనేదిక్కు జూచిన
నఘానంబులే కన్పట్టుచున్నవి. నాప్రేమసిని రాణికెట్లులజూప
గలను. నేనాపెను దొంగిలించితి నంటినా నేను రాజ్యభ్రష్టుండ
నై సర్వకష్టములను బొందెదను. అప్పుడు జనులు నన్ను వార
కంటనయిన జూడరు. నామాటనమ్మకు. నేను మర్యాదహీను
డనగుదు. నాకుచృద్ధికల్లుటకల్లు. రూపవతిని భార్యకాదనినచో
నాపె సకలయిడుగుల బొందవలసియుండును. ఆపె నాకై దుః
ఖించి కృశించి మరణించును. ఆపె యుసుగు నాకు దగులును
నేను సరికప్రాప్తుడనగును. నావలన నామెకు సుఖమేడ? కే
లీలిలాసంబులేడ! మరియు నావలన ననేకపండి ప్రాణములను
విడతురు. మనోవ్యాకుల చిత్తులగుదురు. నాప్రయత్నంబులన్ని
యు మంటగలియును, అయ్యో నేబ్రతికియుండిన లాభమేమి!
నేనెవ్వరి నాదరించి యెరుంగ, సుఖించిచ్చియెరుంగ.

సీ. దేశాంతరంబుల దిరుగుటయేకాని

పురములో దృశ్యులు జరిపియెరుగ

సాముఖసందర్శనమునకు వచ్చిన

భూపాలురకు సూము జూపియెరుగ

ధనమణయును సమిలేంబుగా వ్యయము చే

సితిగాని దానంబు చేసియెరుగ

జనులకొంపలముంచి జంపించుటేగాని

ఉపకారనున్న దేదోయెరుగ

గీ॥ రాజ్యమంతయు మిగుల సరాజకంబు

చేసినాడను నాకెట్టి సిగ్గులేక

ఫీ ఫీ ! కందర్పశరముల చేతనేను

కొట్టబడితిని సుఖమును గోరుచుంటి

అట్టి దుర్మార్గపుబ్రతుకు బ్రతికిన ఫలంబేమి? రూపవతిని రాణి
యెనుట జూపించకుండ నేమైన నుపాయమున్నదేమో యాలోచింపవ
లెను. (అలోచించి) అయ్యో నాకు మనోవ్యాధి హేచ్చుచున్నది. నా
కేమియు దోచుటలేదు. రూపవతి నాకిసులుగుదుటకు బ్రతికియుం
డికాబోలు. ఇయంతని విషయసేనుల యుద్ధము నామనోవ్యాధికారకై
జరిగియుండగాబోలు. మదనమోహనుని వ్యాధి నివారణ నాదరిద్ర
హేతువుగాబోలు. కట్టా! నాకందరు కత్తువులై రే! ఇంక నెవ్వరినిబ
లుకరించను. రూపవతిని రాణికిజూపి తలనత్తగలనా? పదిమందిలో ని
లువగలనా? దైవమా! నా కెంతకష్టముచుగూర్చితిని? నీదయయున్న
చో నా కేయసాయముడనుకదా! నీవార్తల్తో పరాయణుండవుకా
వా? నాకెట్టి యిక్కట్లు కల్గినను నిన్నేకమ్మిద. నాకెవ్వరేదిచెప్పిన
ను నమ్మెద. అట్లుచేసెద.

గీ కందకంబున బడువారు గడ్డిపరక

బట్టి బ్రతుకందలాతురు ప్రతిధలేక

అటులనే గుఱికూపంబునందు నాకు

గడ్డిపరకైన నేలకో యడ్డుపడదు!

(అలోచించి) అకటా! తలంచుకొనిన పాత్రము తల్లడిల్లుచున్నది. నేను మొదటబుద్ధిహీనుండనై విజయుని దుర్భాగపుబుద్ధిశీల లాంగి రూపవతిని దొంగిలించితి. ఇప్పుడు నాపాత్రముమీదకు వచ్చినపుడు నాకెవరడ్డునత్తురు—రూపవతి రాణికిజూనిన నామెను శిరఃఖండనము చేయును. అకటా నాకేమియు దోచుటలేదు. న న్నిశోక సాగరమునుండి యెవరుదాటింతురు—

నీ. విజయుడా నాకిట్టి వెతలనుగల్పించి
చోద్యంబుజూతువా శూరుడవయి
ఏరజయంతుడా వెతలను గల్పింప
స్వాయమా రక్షింపుమయ్య నన్ను
రూపవతీ నాకు నాపదకల్పించి
నామృత్యువునుజూడ స్వాయమటవె
దైవమా నావృద్ధి దరిగించినచుని
జేయదలంచుట స్వాయమగునె
గీ ఓ జగన్మోహిని నీవు నైజమనము
నరిగి నాయంబు నమకూర్పు మిప్పునాకు
అకట నాయూపదలకు మీరడ్డురాకె
ఇంపుగాదరిజేరి రక్షింపరయ్యె.

ఎంతలా నెంతయె. ఎంతయాలోచించినను ఎంతదుఃఖించినను ఫలంబులేదు హృదయమా పరితపింపకుము. దైర్యమా! నిజమనోకాష్ట్రంబు నేలుము. వాయిదానాటికి తొలినపని చేసెద. భగవంతుడే దయన వెత్రిదారియైన జూపింపడా!

(గాలపుడు విజయుడు ప్రవేశము)

విజయు—మిత్రమా విక్రమా! జయంతునికై వెదకివెదకి రాణినభకు వచ్చితిగాని వాడెందులకు మరెక్కడను గనుపించలేదు.

విక్ర—అదియంతయు నాకెందులకు నేనదితలంపను. రూపవతిని రాణి జూపకుండ నేదయిన సుపాయముం దెల్పుము.

విజ—ఉపాయమూలోచించియే యుంటిని. రూపవతికిమందునిచ్చి వ్యా

ధిపీడితురాలుగా జేయవలెను. అందువలన మన కేభయంబుం
డదు. రాణి సమ్ముఖాబునకు బోవునాటికామె రోగపీడితురా
లై యుండునుగావున నామె సందేయించవచ్చును.

విక్ర — మంచిది. అట్టులనే చేయుము. మం దెవరిచ్చును.

విజ — ఈవైద్యుడిచ్చును. వీనిపేరు గాలవుడు, వీనితో నేనిదివర కేమా
ట్లాడియుంటిని. నీవు చెప్పినచో నిష్పడే పంపెద.

విక్ర — నీ వేదిచెప్పినను నమ్మెద. నీపైభారంబులిప్పితి. నీవే నన్ను
రక్షించువాడవు. ఇంతవరకు దెచ్చినవాడవీవుకావా?

విజ — సరియే అట్టులనే చేసెద. (గాలవునితో) గాలవా! నీవేగి రూప
వతికి మండు దయూచుచేయుచుచుండుము. ఆమె కెట్టులయిన
వ్యాధి గల్పింపవలెను. మరణంబు గూర్చరాదు. నిన్నెవ్వరై
న నాపిన విక్రముండంపనని తెల్పుము. నీ కేభయంబునులేక
వనపురంబునంజేరి రూపవతి శయనమందిరంబునజేరి దగ్గరనే
యుండి త్రొగించుము, విశువకుము. లేనిచో నేవచ్చెదపొమ్ము
సత్వరంబుగ బోయిగమ్ము.

గాల — చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

విక్ర — విజరూ కార్యసాఫల్యము కాగలదని తోచుచున్నది, నాకిప్పు
డు కొంచము దైర్యము కలుగుచున్నది.

విజ — సరియేకాని మరింతదైర్యంబిచ్చు సాధనమును జెప్పుమనెదవా?

విక్ర — నీవుచెప్పిన నేను వినకపోయెదనా? తెల్పుము నీకు బద్ధక
నయ్యెద.

విజ — ఆమెకు మందిచ్చినచో వ్యాధిపీడితురాలగును. అందువలన లా
భంబేమి? ప్రస్తుతము మనగండము తప్పుగాని యెప్పటికయి
న నపాయముకలదు. జయూతు శున్నంతకాలము మనకు గండ
మే. మరల మరికొంతగాధ జరుగుచునేయుండును. కావున నెల్ల
పుడును నీక పాయములేనిదియు సుభాధసాధ్యమైనదియు దెల్పెద
వినుము. కొన్నిదినంబులు రూపవతి నాభార్యయని తెల్పుము.

రాణియెదుట నాభార్యయనినచో నీ కేయపాయముండదు, తగువాతి నీ భార్యయని పిలచుకొమ్ము బాధలందిన నేనే పొందెదను. లేనిచో నిద్దరము సౌఖ్యమందుదము. మిత్రుడిదియేకదా చేయవలసింది?

విక్ర — విజయా నేనాపదయం దుంటిననియూ నన్నన్యాయముజేయజూచితివి! ఇదియా నీమిత్రత్వము— నీగుణము— నీచెలిమి— మిత్రుని భార్యను తల్లిగా నెంచవలెనని నీకు తెలియదా? మిత్రుడైన నెట్లుండవలెను—

చ. తెలియనికార్యముండినను దెల్పు రహస్యముదాచు సద్గుణంబుల బ్రకటించు నాపదలు బోయెడునట్టలజేయు మిత్రుడే తొలివిజయుండు కృష్ణుడును తోడయి భారతయుద్ధమంత తార్సలుపరె యుద్ధమందు హరి సారథియై కడతేర్చినేకదా.

ఇట్లుండవలెను. ఇట్టిమాటలెన్నడును పలుకకుము. నీవు నిజమయిన మిత్రుడవైనచో నిజము పల్కుము మనమునం దొకటియు బైకినొకటియు బలుకకుండుము చెప్పిడిది యబద్ధము. నేనెడిదెల్ల మోస మనపించుకొనుము. నిజము పల్కుము. ఆభరణాదులు భూషణములు కావునుమా! నువాణియేమంచిది.

ఉ ఇమ్ముగభాగ్యభోగ్యములు నెప్పుడు కల్గెడువానికంటె యే సొమ్ములులేక మానవుని సోయగమొప్పెడు నోటిమాటలే సొమ్ములదెట్టులన్నగడుసొంపెగ పాడెడు పాలపిట్టకంటిమ్ముగ పాడుకోకిలనిమ్మడి చూచుటలేదె మిత్రమా.

విజ — మిత్రమా! ఇంతకాలముండి మనము కలసియుండినను నాయం తరంగంబిప్పటికిని గన్పట్టలేదా? నీక్షేమము గోరువాడను. నీవృద్ధి నాశించువాడను. నీకు సహాయముజేయువాడను కాన నీకు జెప్పదలంచితిని. లేనిచో సీతతోడ మాటలాడను. నీవన్యధా తలంచిననే జెప్పదలంచలేదు. నీవనెడిమాటలు నాహృద

యమున ములుకులువలె స్రవేశించుచున్నవి. నాయంతరంగము
మిగుల పరితపించుచున్నది. ఒక్కచూటలో ప్రేమ రుజ్జువుల
ద్రోచితీవే— ఇంతకాలమునుండి యన్యోన్యప్రేమతోనుండి చి
వరకెట్టిగతి సంభవించె— నేనుచెప్పినట్లున్నానుము. లేనిచో
నీకే యవస్థపడుతువు గాని నన్నేమి యనకుము నేను నిన్ను ని
ర్భంసించన.

విక్ర—మిత్రమా క్షమించుము— ఇప్పుడు నన్నేమిచేయుచునెదవు?

విజ—ఈరంగతి నామెతో జెప్పవలెను.

విక్ర—నేను నచ్చుటకు ఏలులేదు. లేఖనిచ్చెన గైకొనిపోయి యామె
కిమ్ము.

విజ—సరియే వ్రాయుము. (లేఖనందుకొని నిష్క్రమించును)

విక్ర—ఈ రెండుపాయములు తప్పక సఫలంబులు కాగలవని తో
చుచున్నది లేనిచో నొక్కటైన సఫలముకాదా? ఇప్పుడు నా
ఈ దైర్యము కలుచున్నది. ఆహా నాకు రణనీతివిశారధుండు
ను, సుజ్ఞానుడును, ధీశాలియు, సమర్థుడగు సుమిత్రుడులభిం
చినాడు అతడు నాయుండనుండ నాకేమిభయము నాకష్టదశ
లు పోవుచున్నవి. కష్టములు కలకాలముండునా?

గీ. పగలు తరువాత చీకటి వచ్చినట్లు

సుఖము వెంటడి కష్టముల్ జూడగలము

మరల కష్టముల్ సుఖముగా మారుచుండు

కాని కలకాలముండునా కష్టదినము.

రాణి నాకు సర్వగాఢ్యాధికారత్వమిచ్చును. రూపవతిని బట్టపు
దేవిజేతును. మరల నాసామర్థ్యమును చాకచక్యమును జూపనా? మ
రల వీరి నొక సాబక మాపించనా? భగవంతునిది దిక్కరించకుం
దునా—
(నిష్క్రమించును)

2 వ రంగము.

(విసఫుర సౌధంబులో రూపవతి కుసుమలు కూర్చుందురు)

(కాళిందుడు మందులమ్మకొనుచు ప్రవేశము)

కాళిం—(తెరలోనుండి) వాతరోగాలకు- కుట్టిరోగాలకు- చెవులోపోటికి- చెవులోచీముకి- మోకాలునొప్పలకు- కండ్లకలకలకు- కడుపులోనొప్పికి- (ప్ర)వేశించును) తేలుమందెచ్చి- పామ్మందెచ్చి- గోరోజినందెచ్చి- రసభచ్చందుచ్చి- వాయుబస్మందెచ్చి- (రూపవతినిజూచి) ఓ అమ్మా నాదగ్గర బలేకిరలున్నాయి- మొన్ననేబాబు శీతైలం కొండమీద తెచ్చా- కొత్తకిరలుబాబు- ఓబాబు నాపేరు కాళిందుడుబాబు- నాపేరు సెప్తనేసాలు పోవాలిబాబు రోగాలు- ఓ మొన్ననే బాబు జయంతు అయ్యోర్కి- ఏంజరం-ఏంజరం- కిస్కినాపట్టలేదుబాబు- ఓ దెబ్బకి తీవేసినాబాబు- ఓ అమ్మా కాళిందుడుమందు ఖనకాలమందు- కిలకాలమందాల బాబు-

కుసుమ:—ఓరీ! దగ్గరకురమ్మ.

కాళిం:—సిగ్గు బాబు, నీలినోరికటాక్షం బాబు. సూపిచ్చయంటారా పండికిఁగిప్పిత్రా! యింక పాతచొక్కా దయిచేయిద్దురూ (కూర్చున్నాను) అమ్మయ్య అంబాళి కొండ దేవతా! వనలక్ష్మి.

కుసుమ:—నీదగ్గరేమి మందులున్నవి?

కాళిం:—ఓఅమ్మ నాదగ్గరన్నవూడాయమ్మ ఓమీరిడగండి తీసిస్తా. ఎంతనుదికో యిచ్చా చాలమందులు కిరలు (ఒకదానినిదీసి) ఓబాబు యిది యేముదికిచ్చా. యిదేనుకుంటే పత్తెమక్కర లేదు బోననమక్కరలేదు బాబు. యిదేనమ్మా మొన్నరాణి గారి మొగుడు రోగంకుదించిది బాబు ఓ అమ్మా మామం దెవరు సూడమ్మా- డాసరులంటబాబు పెంకుటిల్లయితేనే వత్తాడు లేకపోతే రాదు. మాకదిలేదుబాబు.

రూ—చెలీ సర్వరోగనిహారిణి యున్నదేమో యడుగుము

కుసు — ఓరీ సర్వరోగనివారిణి యటయున్నదా?

కా — ఓ బాబు ఉందిబాబు. అదితీస్కోండి డబ్బులెక్కువే. అన్నిరోగాలు కుదిరిస్తది (నంచితో చెయ్యి పెట్టి నవ్వుచు) హాహాహా ఎన్నోరికటాక్షం కొండదేవత కటాక్షం హ రావే. రావే. నీ దూతెగా అమ్మోగికి సుఖంగావుండాలి. (తీసి) ఓ యిదిగో సమ్మా. దీన్ని ఓ సాక్కాగుడ్డియ్యండిబాబు.

కుసు — మంచిదేనా?

కా — ఓ అమ్మా అది అడగక్కరలేదుబాబు ఇదిచ్చేటప్పుడు నన్ను తలుసుకోండిబాబు. ఇది సజీవిపుల్లతో సమానంబాబు. నాదగ్గిర సెడ్డవిలేవుబాబూ.

కుసు — దీని నెప్పుడు వాడవలెను?

కా — మీయిట్టం. మనసులో కిట్టంగావున్నప్పుడు తాగమ్మా — ఓదెబ్బకి పోవాలబాబు. మళ్ళామీకు రోగంరాదుబాబు.

కుసు — సరియే తెమ్ము. చొక్కాయకి రేపురమ్ము.

కా — ఓ యూలూటేశయ్యాలి. కూటికిలేదు. ఓ అమ్మా రూపాయియ్యండి సాలు.

కుసు — దానికినీ రేపే

కా — సరిలేండి (లేచి సందిసద్దకొనుచు) ఓ అమ్మా మాగుడిసె మీగేటుదగ్గి రేసమ్మా మీయిట్టావచ్చినప్పుడు కేకేత్తే వత్తా.

కుసు — నీపేరేమి?

కా — కాళీందోడు అమ్మా. బంకుబుచ్చోడి పెద్దోణ్ణి అమ్మా.

కు — గుగువుపేరు?

కా — గాలపుడమ్మా

కు — ఇది పనిచేయనిచో నిన్నేమిచేయనునెవవు?

కా — ఓ బాబు నాపేరుసెప్పేసాలు లేకపోతే మాయుటికొచ్చి నాపెట్టవడగండి బాబు. నేనుంటే అప్పుడేవుత్తా. ఇది విసంతాగినోళకి బలేగవలచే సదిబాబు. కాటాకి నీమకి తేలుకి అన్నింటికి

నుంచిది బలేబోవదగబోలు. ఓనుమ్మా అయ్యగారికి సూపి
చ్చమ్మా లోఘూలేసిననుండు ఓఅమ్మ నేపోతా చెలివియ్యండి
కును. ముంచిది. నీవించేయుండెనపుకదా?

కా—ఓ సిత్తంబాదు. అప్పుడప్పుడొస్తా లెగండమ్మా. (వెనక్కుతిరిగి
మూట బుజానవేసి) వారోగొలకు. చెవులోపోటికి. చెవులో
నీముకి. మోకాలు నొప్పులకు. (నిష్క్రమించును)

తూ—చెలీ ఏనిచుండు ముంచిదని నాకు నమ్మకమే.

కు - నమ్మకముండిననేమి లేకపోయిననేమి? మనమాపదలోనున్నప్పుడు
త్రొగుదము, మనకు పొత్తియుండిన బ్రతుకునుము. లేనిచో
లేదు.

రూ—ఇదేదైన విషయం కాదుగదా?

కు—మనకు విషంబిచ్చుటకు మనవిరోధులెవ్వరు? ఓహో నీయుద్దేశ్య
ము నాకు బోధపడినది. వాడు మతిలేక మరియొక టిచ్చెనే
మోయని భయపడితివా! కాదుకాదు వీరసంగతి నే నొకసారి
వింటిని. వీడు ముంచిచుండులిచ్చును. అమ్మా నేను పోయివచ్చె
దను. వంటవాండ్ర కాజ్ఞనిచ్చి మరల వచ్చెద.

రూ—ముంచిది స్వోగారమ్మ

(విజయుడు లేఖనీసికొని ప్రవేశించును)

రూ—(లేఖనందుకొని చూచి తనలో) కట్ట! నాగతి యెంతోడకు
వచ్చెను?

ఉ ఎంతటిరాజకూతురయి యెంతటిరాజకులంబువానికే

గాంతను రాజసాధముల కమ్రసుఖంబులగాంచినాను నా

కెంతటిపాట్లుగల్గె కులహీనుడు దూర్తుడు వీరకిష్టునే

గాంతను కమ్మటాచు నిజకాంతుడవానిని నిశేషించేతునో॥

అహా! నాకు మరియొక పతివచ్చునా? నాసాభాగ్యకేమగును
భి, ఇదివిచారించిన నాక కమువలె నున్నదే! విచారించిన ఫలంబులేదు.
ఇదెంతవరకు నిజమో తెలిసికొనక. (ప్ర)కాశ) విజయా విక్రముడు నీ
కేమని చెప్పెను.

విజ—నీవు నన్ను భర్తగా గొంతకాల మెంచవలెనని చెప్పెను. నీవం నుకంగీకరించెదవా?

రూ—జయూ నీనేమియో సద్గుణుడవనియు, యోగ్యుడవనియు, నీ తిరువారదుండవనియు తెలుచుచుంటిని. నీవిట్టివాడవనియెరుంగ ను. పూర్వముచేసినవన్నియు తప్పలేయని నేను తెలియవచ్చి నది. నీగుణగణంబులు నేటితో స్పష్టపడినవి. ఇక నిన్ను జూ డను. నీ వీయత్తరమును వ్రాసితివని నాకు తెలియును. నానా ధుండు నాదరికిరాకుండుటచేత నీవు నన్ను భార్యగా నెంచదలం చి యీకన్నుల బన్నితివా? నీకన్నుగడలన్నియు మన్నగలి యును. నీవు మారుమాటాడక వెళ్లిపొమ్ము. నీతోడబలుక ను. (లేఖ బారవేయును)

విజ—తరుణీ! ఏలకోపించుకొనెదవు నీభాగులకే తెల్పుచుంటిని.

రూ—నేను నీభార్యవనుకొంటివా? తరుణీమని పిలుచుచుంటివి? నీకు దేవవౌట స్పష్టమైతివృత్తాంతము. నీముఖంబుజూచిన పంచును హాసాతకంబులు ముట్టుకొనును పరిశ్రేయించు సూనత్వము నహింపవలెనన్న నీతో నితరుద్వపుబుద్ధియందేమైనది. నీవు బుద్ధి హీనుడవా? పరిశ్రేయి గోరుటయూ నీ తెలివి—నీపొరుషము నీచాతుర్యము—ఛీ, ఇక పొమ్ము.

విజ—(సభ్యుడు) ముచిది నన్నుజూచిన లజ్జయు నాశంకయు కల్గుచు న్నుట్టులున్నదే నీకు? నేనదియే కోరుచుంటి. మరల కొంతకాల మునకు విడిముచి భార్యగ నేముగనుము. నిన్ను విశ్రమముకు వి నాహుమాడినసంగతి రాణికి దెలిసిన మనలకందరకును హానిక ల్గును కావున కొద్దిదింబులు నాభార్యయనుము. నీకేయూపద లు నీయింపు. నీ పౌఖ్యంబు సూర్యుడ.

రూ—నాకేహానికల్గినను నిన్నొల్లను. నాభర్తకు హానికల్గిన నేనుకూడ నాభర్తచేత భర్తగాను కష్టములు నేను సుఖమును బొందు గునూ? చాలు చాలు నీ రూగడము. నీవు నన్ను సంతోషపె టువాడవా? నీసంగతి యెవరెరుంగరు

నీ నన్ను పేరుగజేసి నాతండ్రికెనలేని

దుఃఖంబుగూర్చిన ధూర్తుడెవడు

నామాఖ సందర్శనమునకు వచ్చిన

వారలజంకిన వాడెవడు

నాతండ్రిపంపిన ధూతనుజంపంగ

దలచిన జగదేక తుచ్ఛుడెవడు

పరికాంతలను నిజ భార్యలుగానెంచి

నిర్భాధపెట్టెడు నీచుడెవడు

గీ అట్టివీరుడు మర్కారు డవనిలోన

నెచ్చున్నాడు నీంటె నెంచిచూడ

నిన్ను వివాహమాడిన సుఖంబనుభవించె

దనెడి పలుకు కిల్లరోయధను! తులువ!

ఓరీ మిత్రావోహీ! తోచినవాకెల్ల భార్యనగుటకు నేను నే శ్యవనుకొంటివా? మీరు పెట్టుబాధలను బడయుటకు మీదాసిననుకొంటిరా? సూర్యచంద్రాదులు దిగివచ్చినను పాతాళంబుక్రంగినను నిన్ను భర్తగానుచును, విషయంబంబయు రాణితో జెప్పెద జూడుము. నా నోచును డూరట కార్యమునకు నలంచునా? అదికలలోనివార్త. చాలుచాలు నికపోమ్ము. ఈయుత్తరమును దించితినినుము పొమ్ము. నాశాపము నీకు తప్పకతిగులగలదు.

విజ—నీవెంతభయపెట్టినను నేను భయమందువాడనుకాను సుమా! ఇదిదొంగతనముకాదు నీ కుతడయూపులకే చితకాయలురాలును? హనుమ. తుని ముందా కుప్పిగంతులు? నేను చెప్పినట్లుప్పకొనెదవాలేదా? లేనిచో నిన్ను చేతులార హతంబుచేయుదురు ఇదియే నాప్రతిజ్ఞ.

రూ—నాచేనొప్పించుట దర్భరముదుస్సాస్యము గుఱరము దుర్లభము.

విజ—ఏమి నేజెప్పి నట్లుప్పకొనెదవాలేదా? లేనిచో నిప్పుడే ఖండించెద. (కత్తినెత్తును)

రూ—(తెనలో) అకటా! దైవమా నన్నీకూర్చుడెంత నిర్బంధ పెట్టుచుండెను. నన్నిష్టానుభవించునేమోకదా! నాకెవ్వరడ్లువత్తురు.

సీ. పంచభూతములార! బ్రతికింపజేమిారు

కూర్చివిజయుడు నన్నూల్పుచుండె

భగవంతుడా యిప్పు బ్రతికింపవా నీవు

కూర్చివిజయుడు నన్నూల్పుచుండె

చెలియరో భటులార! చెంతిజేరరెనాకు

కూర్చివిజయుడు నన్నూల్పుచుండె

నమగన్నతండ్రిగో నాకడ్డుపడరావె

కూర్చివిజయుడు నన్నూల్పుచుండె

గీ. అయ్యయో యొక్కరైన నామూపదలకు

నడ్డుపడరారదేలకో యరయలేను

చెలియ కుసుమరో నీనైన జెంతరావె

కూర్చివిజయుడు నన్నిప్పు కూల్పుచుండె.

(కుసుమయు భటుడును పరిగిడి పవేశింతురు)

కుసు—అమ్మా! నీకేమియపాయము కల్గెను నీకెవరు హానిగల్గించిరి

విజ—(వెనుకంబవేయును)

భటుడు—నీకేమి మొప్పువాటిల్లినది. సత్వరము దెప్పుచుమ్మా.

రూ—(నేటిబుసూపి) ఆమర్నాడును తిన్న వివాహమాడమని నిర్బంధించుచున్నాను.

భ—అబులనా ఇకమాటలాడ మనుము (విజయునితో) ఓరీ దుర్నాగుడా కాచికొనుము (కత్తిదూయును)

విజ—అహో ఇది చిక్కగనేయున్నది. కాలికిబుద్ధిజెప్పినద (పరిగెత్తును)

భటు—ఓరీ తుచ్చా! ఆమనూగుము (మోచబరుపడును)

(తెనలో) హా చచ్చితిచచ్చితి రూపవతీ విజయుడునన్ను చంపివేసెను.

రూ—చెలి వానివెంటబోయిన భటుడు మృతినొందినట్లండెను. మరల మనలను జంపును. కావున నా పోయి మరయొకగదిలో నుండము రమ్ము. (భయముతో నిష్క్రమింతురు)

కివరంగము.

రూపవతి, కుసుమ, ప్రవేశము.

రూ—చెలీ! నీవు నాసాలిదైవమువలెవచ్చి నాసోగములనిల్పితివి నీకు సర్వదాకృతజ్ఞున.

కుసు—నీయార్థధ్వనివినిన నీకేమిహానివాటిల్లెనోయని తత్తరపడి యచ్చోటికివచ్చితిని. జరిగినవృత్తాంతమేమి?

(గాలవుడు ప్రవేశము—రూపవతి కుసుమ లేచి భయముతో

పారిపోవ జూతురు)

గాలవుడు—అమ్మా మీకు భయములేదు. నేనుమందిచ్చుటకు వచ్చియుంటిని.

(రూపవతి కుసుమ హర్షించుదురు)

గాల—సాధ్వీమణులారా! నాయొద్ద మంచియకాపథరాజములున్నవి.

అవి మిగులబలమిచ్చును. అవి లోహపూరితములై యున్నవి.

(బుడ్డినొకదానినితీసి) దీనిని విక్రమింపగూడ నిచ్చితి. ఇది నా

ఖ్యమొనంగును. వారు ముందునాకు గొంతపయికం బిచ్చి మీ

కు దీనిచ్చిరమ్మని నారు కావున దీనినిప్పుడు త్రాగవలెను.

కుసు—విక్రముడు నీకెచ్చుట కినుపించెను?

గా—(ఆలోచించి) లక్ష్మీపురమున

కు—(రూపవతితో) చెలియా వీడు మంగులమ్ము వైద్యుండయినే మా

టబేధములేదే? అదియునుగాక విక్రముడు లక్ష్మీపురమునలేడే

ఒక నేళమనకు దెలియకండ నేగెనేమో (గాలవునితో) ఏమి

మా కీమంసీయచుననా? మరేమయిన జెప్పనా

గా—నీకుగాదు ఈమె కిమ్మనెను. ఇతరవిషయములు నాకేల చెప్పును.

కు ఈమెపేరేమి?

గా—తెలియునుగాని మరిచితిని.

కు—నీదగ్గర నేయెమందులున్నవి?

గా—నాదగ్గర చాలమందులున్నవి కాని మీకుపనికివచ్చునదిదీయే.

కు—(రూపవతితో) చెలీ వీనివిజాడ నాకు సందేహము కలుచున్నది.

వీని తెలివితక్కువమాటలు, నిర్లక్ష్యపుపల్కులు, వినిన విజయుడు పంపినట్లు కన్పట్టుచున్నది. అయిన మనము మంచియూరోగ్యస్థితిలో నుంటిమని విక్రమునికి తెలియకుండునా? దీనిలోనిది విషమైయుండును, అందువలననే దీనినే త్రాగుమనుచున్నాడు. తక్షణము త్రాగవలెననుచున్నాడు. అయిన వీనిసంగతి దెలిసికొండము. (గాలవునితో) వైద్యుడా మేము సర్వరోగనివారిణిని నింతకుముందే కొంటిమి. మాకేమిందు సక్కరలేదు. మేమారోగ్యముగా నుంటిమి; ఈసంగతియే విక్రమునికి దెల్పుము నీపేరేమి?

గా—నీవు త్రాగనక్కరలేదు లెమ్ము.

కు—(రూ॥తో॥) చెలీ కనిపెట్టితివా వీనినడత! (గాలవునితో) ఓరీ నీ పేరేమి?

గా—గాలవును

కు—కాళిండును నీ కేమగును?

గా—నాకత దెవంజో తెలియదు.

కు—నీ శిష్యుడటకదా?

గా—అదిమీకేలగాని దీని నామె కీయుము. నేను పోవలెను

కు—నీవు మందులమ్ముకొనువాడవు. మమ్ములనాశ్రయించియుండువాడవు. నీవు నిర్బంధించిన త్రాగుదుమా? చాలుచాలు నీయూగడము. దీనిని మేము త్రాగము పొమ్ము.

గా—నీవు త్రాగనిచో నామె కిమ్ము.

కు—నే నొకటియు నాపె యొకటియూ? నీ కేటికి యసంబద్ధప్రలాపము— దుర్భాషణ—

(కత్తిదీసి మెల్లగా విజయుడు ప్రవేశము)

గా—నేను కడుదూరమునుండి వచ్చితి నాకార్యసాఫల్యము కానిచో నాకు విచారముగానుండును. ఇంతకాలమువరకు నామందులను మీరుతప్ప యెవ్వరును దూషించలేదు.

రూ—కుసుమా! వీనితో మన కేటికి. అనికబోవుదమురమ్ము.

(వెనుకకు మరలుచుండగా విజయకు రూపవతిచేయిపట్టుకొని)

విజ—పోయెదవా ఓసీ ధూర్తురాలా! తాగెదవా లేదా! (కత్తి నెత్తి)

గీ. తాగిగుమిది విషమైనను నేగముగిను
లేనిచో సీతలగుంచి, దాని బైకి
నెగరవేసెద కాకుల కెరవుగాగ
తాగి మారుమాటాడక తాగిగుమింక.

(కుసుమ పారిపోవును)

రూ—అండీ తాగెదనాగుము. ఒక్క మాటవినుము. విక్రమునికై
దూఖించి దూఖించి పాగ్రాముల విడచితిని తెల్పుము.

విజ—మారుమాటాడక తాగిగుము—

రూ—తాగెద దెమ్ము. (తాగి) హా దైవమా! విక్రమా! ఎంత
పనిచేసితిరి? (పడును)

విజ—గాలవా! ఇది యామెకు పాగ్రాపాయమును గల్పించదుకదా?

రూ—మిశ్రమియును భయములేదు. దీనికి పిగుగుమమం దీయనిచో నె
లదినంబులవరకు మత్తుగనే యుండును,

విజ—ఇంక పనిమీగి లేపటిదినముచూచి వజ్రపురంబునకు బయలుదే
రిదము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

కుసుమ ప్రవేశించును.

కు—అయ్యో దైవమా! నాప్రియురాలికెంత కష్టం బొనగూర్చితివి.
జననమందిన నాటినుండియును సుఖమిన్న నేనియో నరుంగదుక
దా! భర్తను కినులార చూచియెరుంగదే. అందులకే విలపిం
చుచుండ నీ విజయుని పోలేటికి? ఇదియంతయు మాదురదృష్ట
ము కాబోలు. విజయడీపకు మంచునిచ్చెనుకాని ఖండించిన
నీయాళిలుండవుకదా? (చూచి) ఇప్పుడు స్మృతితప్పియున్నదా
నికొరకై విలపించిన నేమిశలము. విజయనకు మందేమైననున్న
దేనూ యాలోచింపవలెను. లేనిచో నీ మెచ్చునోదులు ని

కు-వంబు. (మరల నాపెజూచి) అయ్యో ఈ పెకడలుటలేదే!
 |మిముకాలా రూపవతీ! అమ్మారూపవతీ? అయ్యో ఇంకెక్క-
 డీ రూపవతి. తల్లీ! రాచకులంబునందుద్భవించి యుద్ధదళభావ-
 లం దనమానపాండిత్యంబు గల్గిన నీగౌరవమేమైనది. నీ పాండ-
 ర్యమేడ ముఖవిలాసము మారుచున్నది. మరిణకాల చూసన్న
 మగుచున్నది కాబోలు.

ఉ. రూపవతీ మదీయప్రియరూపవతీ కనువిప్పి చూడు నీ
 యాపద బావుదాస విషమంశయు నేర్పుగదీయుదాసనో
 రూపవతీ చెలీ! యకట! రూపము మారదొడంగె నింక నే
 నీపను బల్కరింప బలమేమిటి? యెట్టియవస్థకల్గెనే.

దైవమా చిరకాలమునుండియు నొక తల్లిబిడ్డలవలె పెరిగినాము
 న న్నెడబాటుచేయుట న్యాయమా? (ఆలోచించి) మరచితిని. నాదగ్గ-
 ర కాళిందుడిచ్చిన యాపద మున్నదికదా అది సర్వరోగనివారిణి అది
 యిచ్చిన వ్యాధి కుదరగలదు. లేనిచో భగవంతునిదయ. పైన సర్వ-
 క్షయడేకలకు. లోనికేగి తెచ్చెదగాక. (తీసికొనివచ్చి బిగ్గరగా) చెలీ!
 దీనిని తాగిము. నీకు మంచిద్దుచుంటిని (నోటిలోపోయును)

రూ—(కనుదిగిప్పి) ఎవరునీవు?

కు—అమ్మా! నేను కుసుమను. మాటలాడకుము.

రూ—చెలీ నాకింకవరకెట్టులోయున్నదికాని యిప్పుడు సపంచకజ్జన
 ముకలుచున్నది. ఇది కల్లయా లేక నిశ్చయమా?

కు—అమ్మా నిశ్చయమే. నేను మందునిచ్చి వ్యాధి నివారణచేసితిని.

రూ—అమ్మా దానికినేనెంతయో కృతజ్ఞురాలను. నాకుధైర్యము క-
 ల్గుచున్నది.

కు—రూపవతీ! నీతోనొకమాట జెప్పనలెను. వినగల్గుదువా?

రూ—చెప్పుమమ్మా వినెకను. (మెల్లగా లేచి కూర్చుండును)

కు—మనము సౌధమునందుండరాదు. రాణికడకు వజ్రపురముబోయి
 విక్రముని గలికొని యీవృత్తాంతంబంతయు రాణితో జెప్పి తీ

రవలెను. లేనిచో నీవు బ్రతికితివనిన విజయుం డీసారి ఖడ్గము నకు బలినిచ్చును.

రూ—నేనందులకు సాసిద్ధుకాలనై యుంటిని.

కు—చెలీ! జరిగినదంతయు నానెతోజెప్పి ముందుమనకేయపాయముఁ గలుగకుండ జేయవలెను.

రూ—అట్లులనే చెప్పెదను నీవుగూడ వచ్చెదవు కదా?

కు—అమ్మా! నాకు కొంచెము పనికిలను నేనురాజులను, శ్రమింపును, నీతో కాళిందుని బంపెన వాఁడు మనకు మందులవేష ధారియై మందమ్మి పోయెను. గొని వాడిడం జయింతుని మిత్రుఁగు వారు మ దిచ్చునని తెలిసియే మనకామందమ్మి పోయెను. వాని సాయముచేతనే నీవు బ్రతికితివి. మన దర్శనము లభింపమి యీ తీగున లభింపఁజేసుకొనియే మనలను వజ్రపురసాధ రాజమ్ము నకు రాణి సమ్మి ఖమ్ముకకుఁ గొనిపోవుటకు వచ్చియుండెనని తెలియవచ్చినది.

రూ—చెలీ? నిజమినా?

కు—ఇట్లదగ్గం బేమియులేదు? మామ్మాటికి నిశ్చయము నీకికభయములేదు.

(కాళిందుఁడు యథాప్రకారముగా ప్రవేశించును)

కాళి—అమ్మా! నీకుకల్గిన దురస్థి నుండిని. నేను మీకిచ్చిన మం గుసహాయము చేసెనట! మీరీ భవనముననుండ జనద్దు వజ్ర పురంబునకుం బయలుదేరుము. నేనందులకే మందుల వేషధారి నై యుంటిని. నేను జయింతుని పాణి స్నేహితుఁడను నాపాణి రక్షణకై వచ్చితి. విజయుడింక చాలబాధల బెబ్బదలంచెను.

రూ—చెలీ వీనివల్కుల జూడ నిజమనియెతోచుచున్నది నేను వీని తో నేగగలనని దైర్యంబు కలుగుచున్నది.

కా—అమ్మా మీకేమియును భయంబులేదు. మీరునాకు తల్లివంటి వారలు మీ కేయఫాయమును కలుగఁజేయును. మీరు సర్వైరంబుగ బయలుదేరినిచో విజయుడు మరలవచ్చును.

రూ—కాళిందా! లోనికేగి చెప్పిరమ్మనెనవా?

కా—అమ్మా అదియే మనకొంపముంచును. మనము నేడే వజ్రపురం బునకు బోవలెను. లేనిచో నితరులకంటబడుదుము. వారు మనలను బట్టుకొందురు.

రూ—చెలీ నేనిదే పోయివచ్చెదను. మనము చాలకాలమునుండి కలిసియుండుటచేత నిన్ను విడువ మనంబు సంకోచించుచున్నది. మరల నిన్నెన్నిదినంబులకు చూడగలుగెదమనో నాచరిత్ర యెటుల మారునో కదా?

గీ. చాలకాలమునుండియు సరస నుండి
యొక్క తెల్లిబిడ్డలవోలె నొకరికొకరు
కూడియుంటిమి నిన్నిపు వీడజాల
కాని వెడలకతీరదే కాంత నేను
చిన్ననాటినుండి మనము చెలిమితోడ
నొక్కశయ్యపై నిదురించి యొక్కకంచ
మున భుజించుచుతిరిగినాము నినుబాయ
గుండెలో నేదియో యొక్క బండ పడియె.

తెల్లితీరవలసి వచ్చినపు డెంతవిచారించిన ఫలంబేమి? చెలీ నీ వొక పనిచేయుము.

కు—ఏమిది!

రూ—ఎవరయిన నన్నడిగినచో నాశయనాగారమునందుండి నిద్రించు చుంటివనుము. మిగుల రోగపీడితురాలై యున్నదనుము.

కు—అటులనే కాని నీవు సరిగానేగుము. సాధ్యమైనంతవరకు నీసంగతి యెవ్వరికి దెలియకుండ నేగును.

నీ. ఆలసట కల్గుచో నచ్చటచ్చట నాగి
మృచిసిడల విశ్రమించుమమ్మ
క్షుద్బాధకల్గుచో జూతఫలంబుల
భక్షించిబాధల బావుకొమ్మ

దప్పిక్యమైనచో దాపునుండెడి నిర్మ
 లోదకంబునుజ్జావి యొర్పుకొమ్మ
 సాధ్యమైనంతలో జనులకు గనుబడ
 కుండునటుల నేగుచుండు మమ్మ
 గీ నీకునామము నీయూరు నెవ్వరైన
 నడుగుచో మాటలాడక యరుగుమమ్మ
 ఆపదలు కల్గుచో ధైర్యమాపుకొమ్మ
 దైవమున్ సర్వనేళల దలపుచుమ్మ

మరియు,

సీ, తొట్టుపాటుగ రాణితో మాటలాడిన
 కల్లలాడినటంచు గట్టివేయు
 ప్రల్లదంబుగ రాణి పల్కరించిననేళ
 వినవిధేయతల్ వెల్లడించు
 భూపసభామధ్యమున వాక్కుధారన
 మును గడునెమ్మితో మోమువంచి
 పల్కుము లేనిచో బహుప్రార్థనచు నీ
 మాటల వినకుండ బారనోలు

గీ విజయసేనునిదేతప్పు నిజముగాను
 వానివలననే నాకిట్టి హాసకల్ప
 ననివచింపుము నీకేమి హాసకలుగ
 నేరదు మనము విష్ణుపై నిలుపుమమ్మ.

అదిగో కోడికూయుచున్నది. తెల్లవారబోవుచున్నది. మీరు త
 ఊణము బయలుదేరుదు లేనిచో సుదయమగుచోడనే విజయుడు వ
 జ్రపురంబునకుంబోవుచుమిమ్ములజూచును కనుకచాలకష్టములుకల్గును.
 రూ—చెలీ పోయివచ్చెదను నాజ్ఞాపకార్థమై యుంగరము నీయొద్ద
 నుంచుము. (ఉంగరమిచ్చును)

కు — (అందుకొని) సరియే పోయిరమ్మ, నీకు శుభముకల్గును.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

4 వ రంగము.

(ప్రవేశము—రూపవతి కాళిందుడు)

రూ—కాళిందా! మనమొతదూరము వచ్చితిమి. ఇప్పుటికెంత వేళ
యైనది?

కా—అమ్మా మనము చాలదూరము వచ్చినాము.

చ. విరివిగచల్లతెమ్మెరలు వీవదొడంగెను వెన్నెలంతరి

చె, రవిభువిన్ నశించు నరజీవుల జూచుట కోయనంగతా

శిరమునునెత్తె వరిచేనులపై హిమబిందువజ్రముల్

మెరయగ జొచ్చె ఒంతువులమేతకు బోవజగంబులేచెనే

రూ—ఆ కనబడు సమూహంబేమిటి. వారుమనలకూడి యందరకును
తెల్పునేమొకదా?

కా—నీకేమియును భయంబులేదు. వారికి దెలియకుండ బోవుదము.
నేగముగా నడువుము. (నిష్క్రమింతురు)

5 వ రంగము.

(జాఫర్ సాహెబ్ - మరికొందరు గారడివాళ్ళు ప్రవేశింతురు,

జాఫర్—(జోలువాయించుచు పాడును)

గోదావరి తీరింబు - బెడవాడవరపురంబు | గో॥

జాఫర్ గాడి సంగం - బల్బలేబలే సంగం

వస్తు పోతూవుంటా మిను - పొరంచేసి పోతాం | గో॥

జా—(జోలుమరొక్కడికిచ్చి) అరేమామ నూకొట్టు. (అడుగు కేయుచు)
పాట.

నీదిన్ని దిన్ని చేతులకే నారాయణమ్మా

నీ సిలుకుగాజలందామే నారా॥

నీమోటుమోటు నడకలకే నా॥

నీకు సుప్పనాతి తనమేలా నా॥

ఒకడు—వురే! మామ! అదొద్దు. గారడి మొదలెట్ట.

జా—సకోట్టు- జోలుకోట్టు- (మాటమాటమధ్య కోట్టుచుండును)
హారేమామ- జోలుకోట్టు- బాగాకోట్టు- పైనాకోట్టు కిందా
కోట్టు- మామకోట్టు- హీతామందీ- పెద్దామడిసి- సిన్నామ
డిసి- పొట్టినుడిసి- పొడుగుమడిసి- యిద్దామంతులు- గొప్పోళ్లు-
గోజోళ్ళు- కూకుంటే- ఘరడీసేస్తా- దేఖోరేఖాయీ- తప్పిం
దా మెడ యిగురుద్దిరో జోలోడా (అనిక్షీర్ణముతీయును)

ఒకడు—సరేలే కానిరా

జా—(నంచిలో చేయిబెట్టి) ఆయామాయాగారడీ - అల్లిబిల్లిగారడీ

ఒకడు—రావెరావె బొమ్మా - నీమొగుడు ముసలోడమ్మా

గణగణగంటూ - కడుపులోమంటూ

జా—అ రావెరావెబొమ్మా (అనిసంచిలో చేయిబెట్టును)

(రూపవతి - కాళిందుడు ప్రవేశము)

అందరు—బాబో యీడు మడుసుల్కి బోయినంసేస్తాడు- పుర్రూ-రే
బాబూ- పుర్రూ- (అందరు పరిగెత్తును జాఫర్ పరిగెత్తి గం
తులువేయుచు కాళిందుని గొగలించుకొనును)

జా—హారే భావా! యీహాడ్వాడ్కి యెక్టపీబే?

కా—ఎవరయినసేమి?

జా—హిది యెక్కడ్డి సెప్తావ్ లేదూబే- యీఘోరీమే హందర్కీబు
లాతే హాకూ- కబడ్డార్-

కా—(తనలో) వీ డసాధ్యునివలెనున్నాడు (ప్ర)కాశముగ) వద్దవద్ద.
నిన్ను బ్రతిమాలెద. మమ్ముల విడువుము.

(తెరలో ధ్వని వినబడును)

కా—(రూ॥తో) ఏదయో ధ్వని వినబడుచున్నది. తెల్లవారినతోడనే
విజయుడు వచ్చునని కుసుమ చెప్పియుండెను. వాడిటుల వచ్చు
చుండెనుకాబోలు. (లోనజూచి) అటుగో విజయుడే వచ్చుచు
చున్నాడు ఇప్పుడు మాకువైరంబుతప్పక కల్గునుకావున నిచో
ట దాగియుండు టుత్తమము (జాఫరుతో) బాలకా! మేమిటు

దాగియుండెదము. ఎవరయిననడిగిన వైద్యులమనియు నూరిలో
ని కేగితిమనియు చెల్లుము.

జా—క్యా బొల్కా క్యా కొత్తపేరు పెట్టావ్ బే నాకీ- దీన్ని నువ్వు
దొబ్బొస్తున్నావ్ బే. ఆ నాకు అచ్చా మాలుం- తెల్సిందితె
ల్సింది ఇది మనిద్దరికి చెప్పగం ఏ-

కా—సరియేకాని నాయుద్దేశ్యము తెలిసినదా?

జా—నాయవ్వారం తుంకూమాలుం? జల్దీబోలో! ఇది యెవరుబోలో
బే కబుర్లుసెప్టావ్?

కా—వారు వెళ్లినతరువాత చెప్పెద.

జా—నైరే బచ్చేనై హిర్దు హాడ్వాడ్ హవు ఎక్కడ్డి- హెందూ
తీస్కెడ్తున్నావ్ అంతాలో నైతో దీన్ని నీకు వాడ్కిసూ
పిస్తా. మీకిమీకి లడాయి పెడ్తా తిమాన్ సూస్తా- హది యేం
టిబోలో గేక హాతే నీకుంపా మొదల్కి తెవుతా దేఖో- హా
క్కటిబోలో- హది యెవురు అవుర్ నీపంగతిబోలో- బోల్తురే
బచ్చే క్యాగడిగి నేస్తావ్ నీదొంగతనం తెల్సిందిలే.

కా—నన్న తమిళుము. నీకుగంపెంబు బెట్టెద. నీవట్లు చెప్పనిచో మే
ము ఏస్కొరిగముగా జద్దించుము పారిపోవుటకు వీలులేదు.
నాకు మమ్మల జూచియుండునమ్మను. కావున నీవిండుండి వా
నినిపంపి పుణ్యాము గట్టుకొనుము. లేనిచో నీవలన పాగిముల
విడతుము.

జా—హబ్బో హబ్బో- ఏంజం ఏంజంపం- దొంగజంపం- సెస్తావునరే
అక్కడకూకో. నూ సస్తే నాకుతగుల్తది. హటుసాల్- (కా
నిండుకు రూపవతి మూలగుర్చుండురు) అహహ యెంపిల్ల
యెంపిల్లా- ఆర చల్ చల్ చర తిప్పిస్తా మడిసికి. మడిసి మడి
సి రావే - గొంగోరవచ్చడి పెడ్తా.

(ఏజయుడు ప్రవేశించును)

విజ బొల్కా కీ వెవరు?

జా—బాలా లేదు గీలా లేదు. పల్కిపైతో ఎక్కిచ్చుకో నాపేరు
బహదూరీగాకు గారడికి జమాదార్. బాలకానై పాలకానై
(కొంచమాగి) ఊ ఎంటి నీయవ్వారం జల్దీబోలో—

విజ—నీకధిక ప్రసంగము చాలయున్నదే?

జా—సంగంక్యా నీకు బుద్ధిలేదుబే— సంగం పర్కత్తుకుపోయింది. ఇంకే
ది మేమాడం జావో ఇందాక ఆయాతో మాయు కేళోవా
శ్శం నీకి.

విజ—పలుకరించిన బహువిధముల ప్రేమదే?

జా—ఎంసెస్తావ్ పేల్లవేంటి? మాట్లట్లల్ జాగ్రతగారానీబే— హెవ
స్కున్నావ్ నేను సుల్తాన్ పాలాగారి బావని నవాబ్ దర్జా దేఖో
రే— పేల్లం గీల్లం చెప్పకూ యక్కడ ఇందాక వస్తే మీదపడి
తేతో హసగారి పోతావ్ బే,

విజ—అది నిన్నవరడిగిరి?

జా—హడ్గితే బోల్తుం లేకపోతే యెవడుబోల్తుంబే నాకు సెప్తుకోమ్మిన
క్కాకాదు దేఖో

విజ—ఈ తోగ్రవ నెవరయిన నిదరేగిరా?

జా—ముఖం ముక్కు సెప్పకుండా బోల్లేక్యా సెప్తానబే. ఎవరు? ఎట్లావుం
టా? ఎక్కనుంచి ఎక్కాకి? దేన్నీద? హెందూబోల్లేహంబోల్తుం.

విజ—ఇందింతయునే జెప్పిన నిన్నేలనకుగవలెను సరియేకాని యీ
తోగ్రవ యెటుపోవును.

జా—దీన్ని హిక్లేవుంటుంది హెక్కడికిపోదు.

విజ—ఎందాక వెళ్ళును?

జా—హరి బోల్తుంనైక్యా? దీన్నిపోదు, నీకిపోవాలగాని

విక—ఒకయాడుమనిషియు నొకపురుషును వజ్రపురంబునకు రాణి
జూచుటకై పోవుచుట కన్పించినారా?

జా—కన్పించావులేదు నీవుచెప్పిదాంట్లో సగంతప్పు సగంరైటు. జూ
టాచుత్ బోలేరేబే? ఏం గోగోరపచ్చిడి తినివచ్చావా? ఈ
తోగ్రవ మేం తప్ప ఎవరూ పోలా—

విజ—మీరుకాదు— ఇప్పుడిద్ద రీతో)వను బోవుచుండగా జూచితి. ఇం
తలో నెచ్చోటికేగెను?

జా—ఓహో వాళ్ళా తెల్సింది ఒక మొగోడు. ఒక్కాడ్డి- ఎరగా
పొట్టిగా పొడుగ్గా రెండు ముక్కు—

విజ—అదేమి విచిత్రము?

జా—హిద్దర్కి కల్పితే—

విజ—వాచ్చురెటనుండిరి? త్వరగాచెప్పుము, నీకు డబ్బిచ్చెద. నాకు
పోద్దెక్కినది.

జా—(నవ్వుచు) అచ్చాఅచ్చా పొద్దుయెక్కుతారు ఎవ్రొళ్ళు ఎవ్రొ
ళ్ళు గుర్రం ఎక్కుతారూ గాడ్డిఎక్కుతారూ మక్కుసుల్ ఎక్కు
తారుగాని పొద్దు ఎక్కుతారుబే. క్యాడిబ్బిస్తావు తే చెప్తా.

విజ—(వాసికోంతిపైకిమిచ్చును)

జా—అద్లో హావూల్లో ఎవికోరోగంవస్తే మందేయటాన్నిగోయూను
పో—

విజ—నీవు కూడరమ్మ కూచివచ్చెదము. వారు మాకు చుట్టములే.

జా—హక్లా గుర్రంలు పేన్లులు వుండాలు తుంజావో హం నైయా
తుం ఆకన్నడేదో జా బే—

విజ—సన్న వారిలకు జూపింపవా?

జా—నైగాని డబ్బుడగవుకదా? హాళ్ళు డాసోలైతో నీకెందూ
(వెనుకికుజూచి) వాద్గో మేరాబాబుకూ బులాతాహై నూ
అమ్మవారు చెప్తావుండార్ పోతాబే— (నిష్క్రమించును)

విజ . వీడు ధనము నాణ్ణించుటకీ పన్నుగడవన్నెను. బహుశః వారు
మూడుకేగి యుండవచ్చును. తొందరగా వారిఁ గలిసికొనియెద

(నిష్క్రమించును)

(రూపవతియు శాలిండులు లేచును)

కా—అమ్మా రూపవతీ ఈబాలుకు సునలను రక్షించినాడు. బోవుద
ము రమ్ము.

(నిష్క్రమించును)

శ్రీ

విజయవిక్రమ

తు రీ యాం క ము .

1 వ రంగము

(నజ్రపురభవనము-రూపవతి కూర్చుండును కాళిందుడు

ప్రక్కన నిలువబడును,)

రూ—తండ్రీ కాళిందా! నీహానించిన కార్యమునకు నేనంతయో కృతజ్ఞురాలను, నీమేలు నేనన్నటికైన మరువను. నీహిక లేక వ్రాసియిచ్చెద. దానిని కనుమఱియుము. ఆమెనిన్ను పరిణయమాడదలంచెను. కాన నీవందులకేగి యామెను కృతార్థురాలుగా జేయుము. మరియొక లేకనిచ్చెదను. దానిని మనతోడ వచ్చిన బాఫర్ సాహెబుగారికిచ్చివేయుమనుము. సత్వరముగ పోయిరమ్ము. (లేఖనువ్రాసియిచ్చును)

కా—అమ్మా అటులనే చేసెద (నిష్క్రమించును.)

రూ—అహా! నాతండ్రీయొద్ద చారువిభాషణాహార శయ్యాససభోగంబందు విముఖునై - అప్పదశపాండిత్యములం దగ్రగణ్యురాలనై యుంటినిగాని, కష్టములన్న నేమియో నెరుంగనే— సుందరాకారుండును— సమస్తవాఙ్మయప్రకాశితుండును— ధీరోదాకుండును— వీరాగ్రసరుండగు విక్రముని బేమించి కందర్పశతాబ్ధురాలనై సంసరణసాగరమీకుటకు వాంఛాపరివృద్ధురాలనై

మోహపాశబద్ధుడాలనై - శ్రీమరజ్జవులచేతఁ గట్టుబడితిని
ఇప్పుడు నాకెవరుదిక్కు - దప్పికయైన దాహించిచ్చువారుకూడ
లేరుకదా?

(తెరలో కలకలము).

అయ్యో! యేదియో యుద్ధమువలె నున్నదే? విక్రమ జయంత
యుద్ధముకాదుగదా? (లోనజూచి) మోహనుడును భటుడెవ్వఁకో త
ప్పతా? తూలుచు వచ్చుచున్నవారు. వారునాపైబడిన నేనేమిచేయ
గలను?

(మోహనుడు భటుడు తా? (ప్రవేశింతురు)

మో—(తూలుచు) రూపవతీ! యేయో రూపవతీ! డూ యూ నో హు
అయూమ్? గోల్కొండమహారాజ్ హంకు దేఖో. రాణిగారి
హస్యెందుని. నిను మారేజి చేస్కొవాలని నాకైడియావుంది
గోన్ కన్సెన్టు ఎట్ ఫస్టు. నిన్ను క్విన్ చేస్తా డెబ్బలో బరీ
జోరుగావుండుగాని నీకెంతమందినో సర్వెంటునిస్తా. ఎందుకిం
దులో వీప్ చేస్తావు? కమాన్ మై డియర్ లేడీ!

భటు—ఓరీ! మోహన్ యేమిటికోస్తున్నావూ. నీసారకాయలిక్కడ
తెగవు. రూపవతీ! అసలునేను బీజాపూర్ మహారాజును. నే
సంటే నేకాదు. మై ఫోర్ ఫాదర్సు— వీడుడాబుసరి, యీడు
గుర్బొండి తోలుకంటాడు కోచిహూన్.

మో—చీ, నీవు మిషన్ కుట్టుకొనేవాడవుకావా? టూ? వీ యుజర్
ఎ టైలర్

భటు—మనమిద్దరం పోట్లాడుకోటం బాగాలేదు. మనమిద్దరంకల్ని పె
ల్లి చేసుకుందాం.

మో—రూపవతీ! మాట్లాడవేం ఒప్పుకో నీకు బలేగాచేస్తాను.

రూ—(తనలో) అయ్యో! దైవమా వీరైతపిచ్చివారలు— వీరునన్ను
విడువరుకావోలు. నాకిప్పు డెవ్వరడ్డువత్తురు. ఈభవనిముసం దె

వ్వరును లేరు. చీటిపడుటచే యూరు సర్దుచుణిగియున్నది. ఈ మూర్ఖులచేతిలో నాకు మరణము కల్గునేమోకదా? అయ్యో దైవమా నీవేతోడు.

భ—ఏం గప్పిస్తూగా పూరుకున్నావ్ నిన్ను విడువము అది నిజము

మో—ఊ! మాట్లాడు. గోన్ స్పీకు. ఊ! అను అంతేచాలు. నామో లర్దుమీద ఎక్కించుకెడ్డా

భ—నాన్ సెన్ను చెరి ఆఫ్.

మో—అల్ రైటు రూపవతీ ఊ! అను (దగ్గరకుపోవును)

రూ—భటులారా మీరు నాకు తండ్రివంటివారలు నేను మీకు తల్లిని కావున న న్నట్టి యపసందమాటలనకుడు. నేను పతివ్రతను.

భ—ఓరీ! వెల్ స్పో కెన్. మనము దీని తండ్రిలమట. అదిమదరట.

రూ—(తనలో) అయ్యో నామాటలకు వీరు మరియొక యర్థముదీసిరే. వీరికెవ్వరు జెప్పకల్గుదురు. ముఖితిప్పియుండెను. (ప్రకాశముగ) తిండులారా!

మో—నాన్ సెన్ను మొగుల్సారా అను. ఆల్ మైడియర్ హస్తండ్సు అను.

రూ—మిరిప్పడు మతివిహీనులై యుండిరి. కొంచెమాగుడు. మీకు తెలివి కలిగినతరువాత మాటలాడెద.

మో—ఓరీ! మనమంటే దీని కిష్ట కే రోయ్ ఇంకేంకావాలి బలేపాచి కేశాం సక్కునితోక్కొచ్చారా నాకొండి. వెరివెల్ వెరివెల్ సరే పట్టుకొని ఎత్తుకెడ్డా ఆయేపుకాస్కో—

(ఒక ద్వారపాలకుడు పరువిడివచ్చును.)

బ్యా—క్యారే మోహన్ నీకీ నాదికావాలాబే. ఒహాను మిస్సివాలా ఒకడు ఇట్లావాలా. మీకీ ముండాకావలా లగాలగా ఎస్కో

ఏస్కా (మోహనుని తన్ని పారిపోవును. మోహనుడు భటు
డుపై బడును. ఇద్దరు గుద్దుకొనుచుండగా రూపవతి పారిపోవును
తరువాత అందరు ఆమెమెంట బడుదురు)

2 వ రంగము.

(వజ్రపురపాఠితవన్యభూమి-రూపవతి కూర్చుండును)

రూ—(తనలో) అకటా! నాకష్టములు కడలేరైన వనుకొంటినిగాని
యింకను సంభవించుచునే యున్నవి. వారెవ్వరో నన్ను జంపు
వారలే కదా? నేను బండుగులతోడనుండి రాచగులనుండు జ
నించి యష్టకష్టముల నేల బొందవలెను? నాకెవ్వరులేదు.

సీ. భూపాలచంద్రుడు భూరిపరాక్రమ

ఏకము దైన నావిక్రముండు

ప్రేమించి లాలించి పెద్దగా జేసిన

రితిదండ్రులను నేను కల్గియుంటి

ఆప్తబంధువులుండ నాప్తమిత్రులుకలిగి

ఁక్కినైయుంటిని దిక్కులేక

రాజ్యసౌధములు డె రమణీయవనులుండె

ఈ ఘోరవనమిప్పు డిల్లునాట

గీ. అకట! యెంతరుండినను నా యావిదలను

బాపజాలరు నాకర్కఫలమదేమొ

పలుపురుండిన నాకేమి ఫలము కలదు

గీతలేకున్న గుణనా గిల్లుకొనిన.

ఇందరండనుండినను నెరుక లేనాదులవలె నీ భూరిభూజశాఖల
క్రింద జగింపవలసినవైకదా? అయ్యో శాఖలు విరిగిపడిన నాకెవ్వరు
దిక్కు-త్రాచుపాములు పట్టుకొనిన నే నేమిచేతును- చోరులునన్ను
నిర్బంధించిన నడ్డుపడువారెవ్వరు? నా మొరాలకించువారెవ్వరు- అ
య్యో దైవనూ జీవుని బొందినుండి లేవుము. ఈకరకుముండలపై సుకు

మారదేహం బెట్లు సహించును! ఈ కారుచీకటి జూడజాల. దీనికేమి వి తెల్పుదు.

సీ. కండ్లుమూసినయట్లు కారుచీకటిగొమ్మ
 గొమ్మల బుర్బులు గుయ్యి మనగ
 బందిపోటులకు చేవాడికాళ్ళు వెడల
 కూటికై గూబలు గూండ్లువిడువ
 తాచుపాములవికంతలనుండి వెడలగ
 వనమంతయును బుస్సురనగవణిక
 కూరజంతువులింక నెరువుకై వెడలుచు
 ఘోండుఘోండుంచును గొమ్మరిల్ల

గీ. చాలముండ్లు నేలను వెనజల్లియుండ
 ధరణియంతయు భవనులతో దద్దరిల్ల
 పెద్దపక్షులు సకలు వెలికిరాగ
 బ్రతుకజాలను నేనిట్టి వనమునందు.

అయ్యో! దీనిజూడ శరీరము వడకుచున్నది. ఇంకనే బ్రతుక లేను. ఇంకనామనోనాధుడు. నాప్రాణాంతము. నన్ను జేరడు. నా నాధుడు విక్రముండు ధీనిధియై విజయుని మోనమునకు లొంగియుండి నా? ఇంక నైన వానిమాట బెడజెవిబెట్టడా? నానాధుడు నన్ననాథ జేసిన నాకెవరు దిక్కు— అయ్యో నాథా!

సీ. విజయవిక్రములార వీరజయంతుడా
 నన్ను రక్షింపు నునాథనేను
 ననుగన్నతండ్రిరో నాదరితేరవే
 బ్రతుకజాలను ఘోరవనమునందు
 ఓజగన్మోహినీ యోయమలచరిత
 బ్రతికింపవా మృత్యుబారిసీపు
 భూజంబులార యోవులుగులార న
 న్నినిపోయ నాపతిగూర్చరయ్య

గీ. దైవమా తొలిగింపవా కష్టదారినుండి
పంచభూతంబులార యోప్రాజ్ఞులార
మాన్యులార యోప్రభులార మగనితేర్చి
విసరె చూడరె తలుపరె వేగతారే.

ఆహా! నే కష్టములబొందుటకై బ్రతికియుంటిని కాబోలు. హా
నాధా హృదయకవాటము బద్ధిదలగుచున్నది. (మూర్ఛిల్లును)

(తెల్లవారిసతోడనే తాణి ప్రవేశించును)

తా—రాత్రియంతయు నీవసంబున నేదియో యార్తధ్వని వివచ్చివది.
కాని నామనోహరుండగు విక్రముని విడవజాలనైతి. ఎవరై
యుండును. (చూచి) ఎవ్వరో స్త్రీవలెనున్నది. ఈపెయ్యెంటరి
గనీయుగ్గారణ్యంబున నిద్రించుట కేమి హేతువై యుండును?
ఈమె ముఖవిలాసమునుజూడ నంతగిప్పురకాంతవలె గప్పట్టుచు
న్నది. ఈమె ముఖము దూళిదూసరంబులచే గప్పబడియున్న
ది ఈనిర్జనభూమి నొంటిరిగా పరుండుట కేమి హేతువైయుం
డును అదియునుంగాక నీపె కెవ్వరో హానిచేసినట్లు కన్నట్లు
చున్నది. అందువలన ప్రాణముల దెగించి మనము శిలజేసికొని
నిర్భయంబుగ నిందున్నది ఆహా స్త్రీశ్చూబైతదిట్టమైనది వారె
ట్టికార్యములకయిన సాహసింతురుకదా!

నీ. భర్తలవిడనాడి పరపురుషులగూడి

సకలకార్యములను సాహసింపు

కోపంబుకల్గిన గొడుగుల గూతుల

జంపిపగాస్త్రీలు సాహసింపు

దుంబుకల్గిన దుముకు బావులలోన

దేహంబుగాల్పగా సాహసింపు

పాతివ్రత్యముచేత బరమేశునైనను

సాధించి ఘించగా సాహసింపు

గీ. పూరుషత్వముదాల్పుచు వీరులవలె

శత్రులనుగూల్చు దైర్యంబు సాహసించు

శష్టసుఖములు సమకూర్పగలదువతికి

చదువులందును మించగా సాహసించు.

(దగ్గరిజేరి) ఈమె గాఢముగా నిద్రించుచున్నది. అయినను బలుకరించెద. (బిగ్గరగా) అమ్మా తెల్లవారినది తెమ్ము—

రూ—(మెల్లగాలేచును.) అమ్మా నీవెవరు? నాయాపదలు బావుదా నవా కిల్పించుదానవా?

రా—(తనలో) ఈమెకెవరో బాధలను గల్పించిరికాబోలు (ప్రకా) ఆపదలు బావుదాననే. నేను మీరాణిని నాపేరు జగన్మోహిని

రూ—అమ్మా వందనములు.

తా—నీ వెవరు?

రూ—నేను మాధవుని కుమార్తెను నాపేరు రూపవతి. తరువాలనంగ తులన్నియు నే జెప్పజాలను. నీపిరియుండగు విక్రమునడుగుము.

రా—(ఆశ్చర్యముతో) విక్రమునికి తెలియునా— నీసంగతి విక్రమునికి తెలియునా— వానికేల తెలియును— నీ వతి యెవరు?

రూ—విక్రమునడుగుము తెలియగలగు తల్లీ

రా—సరియే నీవు చెప్పినచో విచారించెద రమ్మ నీకేహనియు గల్గు నీయను. సందేహింపక రమ్మ.

రూ—అమ్మా! నేనారాజు సభామధ్యంబునకు రాజాలను. నన్నుజూచిన వారలందరు హేళనచేతురు. నే నాడుదానగుటవలన సభాంతిరంబున దొట్టుపాటుగా మాటలాడుదును కాన నన్నుత మించిన న్నిందవిడచి విక్రముని విచారించుము.

తా—కాదుకాదు నీకేథయమును లేదు నిన్నెవ్వరును హేళనచేయరు నీ వినిర్జనసలమున నుండఁజనదు కావుననాతోడరమ్ము నీకుమేలు చేసెద. నీవృత్తాంతంబు నాకెరింగింపవా?

రూ—అమ్మా! చెప్పితినికదా! నావృత్తాంతంబంతయు విజయవిక్రము లకుఁదెలియును. హరికిఁదెలిసినచో నేమిచేయునునెదవు.

రూ—(మాటలాడదు)

తా—(తనలో) నామనోహరుండగు విక్రమునిపై గొండెములసెప్పి శి
క్షింపవలెనని దుకున్నేళంబుతోనున్నదో లేక పెరియైమైననున్న
దో? లేనిచో నిట్లుపల్కుట కేమికారణము. ఇంతవివరీతముం
డునా? (ప్రకా) అమ్మా! ఇకలేచి నాపెంటనదుపుము లేమ్మ
రమ్మ.

రూ—(లేచినడచుచు) అమ్మా! నేనుదిక్కులేనిదాననై నీవలన సహా
యము కలుగునని తలంచి యిటుకరిగినాను.

ఉ. నిమ్మితిసమ్మనిన్ను భవనంబున నాకడదిక్కులేక నీ
సమ్ముఖునందుఁ జేరితిని జంపినబోషణచేసినన్ నినే
నమ్మితి నామనమ్మున మనమ్ముగ నుండెడి నీదుసౌధతా
జమ్మిన దాన్యవృత్తులనొసంగుము చేసెదనమ్మమోహినీ!

తా—(రూపవతి చేయిబట్టుకొని) నీకేమియు భయములేదురమ్మ (ని
ష్క్రమించును.)

రంగము. 4

[ఒకవైద్యుఁడు విజయుఁడు ప్రవేశము]

వై—వాల్తో గుక్మార్చింగ్ మైడియర్ విజయా. వాట్ న్యూస్.

వి—అయ్యా! మీకొరకై తిరిగితిరిగి వచ్చితిని. విన్నటిశేయి జరిగిని
వృత్తాంబు వినియంటిరా!

గీ. కాత్రియంతయు నెవ్వరో తాళివొరకు
నరచియరచి పరుండె నా యటవినండు
ఉదయమున కనకొక్క యువిదనచట
ఆపమే విక్రమునిభార్య రూపకాంత.

వై—వాట్ నీమేలు అంతపనిచేసిందా?

వి—ఆమె సాహసించినదికాదు. ఆయంతుఁడు తీసికొని వచ్చియుండును.

వై—అయితే జయంతుడు రూమ్ లో వుండాలికాని ఫార్మేట్ లో ఎందుకుంటుంది?

వి—కొన్ని కార్యాలములవలన.

వై—అయితే మనకిది అన్నెసిసరీ లెట్ అస్ గో ఆను.

వి—నేను చెప్పేదవినుము. మనకాకివయమే ప్రస్తుత ప్రసంగినియము. లేనిచో మరెందుక.

వై—దానిగో నేనుదాలా? యి బిసినెస్ లో వుండటానికి నాకేంనసి సెటివుంది.

వి—ఆమె విక్రమని వివాహమాడుటకు వచ్చియుండెను ఆసంగతియే రాణియెదుట జెప్పదలంచెను. రాణియొద్ద మాటలాడకుండగ జేయవలయును.

వై—నన్ను క్లోరోఫారం యియ్యమంటావా?

వి—కాదుకాదు ఆమెకు కిచ్చియున్నదని చెప్పవలెను.

వై—ఐజోన్ డూసో నీవుచెప్పరాదా? ఆ సీక్రీకింగు అనాకినుపట్టెన కనిపెట్టదుక్రీను అప్పుడు నాగిడ్డిగి లీసేసి వూర్చుచెయ్యరా? మోర్ వోక విక్రమునివై పోయితే నేనెందుకు చెడగొట్టాలి. దటాస్ సిన్ ఓమెగాడ్ అంతునిచేయను.

వి—నీకువేయిరూప్యంబులిచ్చెదను నీవుచేయనిచో మేమందరముహతులగుదుము. మహ్మల్ జంకిందుట నీకుపాడియా? నామాట వినుము. నీకు పుణ్యవాకిలుగును. మరియొకసారి తెల్పదను వినము. జన్మజన్మముల చూపేరును మీపేరునుగూడ జెప్పుకొనుచుందురు. మనము గొప్ప కీర్తివంతులమగుచుము. మన మొనరింపవలసిన కార్యములు చాలగలవు. ఇప్పుడు హతులమైననేమిలాభము.

వై—(తనలో) వీడి సీక్రీకింగువట్టి చూస్తే వీడు క్రియన డేంజరస్ పోసిషన్ లోవున్నట్టు కనబడుతోంది. వీళ్ళదగ్గరనుంచి కావల

సిసంతి మనీ లాక్సోవచ్చు వీరీయక మానరు. డట్నా చీప్స్ సూయ దాంతో నాలైఖంతా లీడ్ చేయచ్చు లైవ్ వాల్లు బలే హాపిగా ఫుండవచ్చు. వీరు చెప్పినది టూర్మే. ఒక్కఫీమీలుకై ఇంతమందికి డిఫికరటీస్ కల్పించటం జప్తినుకాదు. లైఫ్ కోసం ఎన్నయినా అబద్ధాలడొచ్చునుకూడా! ఆమెకు మాడ్ గెన్ ఫున్నిదంటా లేకపోతే నాదేమిస్తేకంటారు. నాకేమి యపాయము లేదుకదా! డాక్టర్స్ దాలు వైద్యంబాగా చేస్తారు ఏషి-కాని దీనికి డబ్బుకు మాత్రము మంచిలేరుగాము ఓ మాడాక్టర్స్ సంపాదించే దెప్పుడు యిప్పుడే ఎవరిగుడాల పర్వస్వనీటి! (ప్రకాశ) విజయా! సరే అట్లాగే చేస్తాలే. సీ కేం ఫియర్ లేదు.

వి—నీవామెతో గట్టిగా నిర్భయముగాఁ జెప్పవలెను లేనిచో యనుమానంబు కల్గును. నీవు సరిగా పరీక్ష చేసి యీమెను మాట్లాడినియవద్దు.

వై—ఆ స్త్రీ చ్చా స్పాపబుల్. (సిగిరెట్టు జేబులోనుండితీసి నోటిలో పెట్టుకొనును)

(నిశ్చింతముగా పోవేళించును.)

వై—హాల్లో గుడ్ మార్నింగ్ మైడియర్ ఫ్రండు. (అనిటోపేషికిత్తి దింపును. సిగిరెట్టు చెవిలో పెట్టుకొనును.)

విక్ర—మిత్రులారా! సభాకింగను రాణి రానికారణంబేమి? మీరెంత కాలమునుండి యిక్కోట మాట్లాడుచుండిరి.

వి—దాని కేమిగాని నిన్నటిసంగతి తెల్సినదా.

వై—వాటేమాన్ యు ఆర్ యువాంటు టు డిస్కరేజీ హిమ్.

విక్ర—ఏమది?

వి—రూపవతి రాణిని గలిసికొన్నదట! నేడు మనలను విచారించునట.

విక్ర—ఎట్లు వచ్చియుండును.

వి—జయింతుఁడు కాక మరెవ్వరుండును. "

విక్ర—(తనలో) అయ్యో! దైవమా! మీదు నాప్రక్కలోని కత్తి
యనినందులకు నాకొక మనఃపించుకొను చుండెనే నేనిప్పుడేమి
చేయఁగలను. (ప్రకా) ఓజయా! నన్ను బ్రేమించిన రూపవతి
కూడ నా ప్రాణములకు శత్రువాయెనే కట్టా! ఇంక నాగతి
యేమి. నన్నెవరు పాటించును.

గీ అప్రకృష్ట సర్వసమూహ మాప్తబంధు
పులవలె ననుజ్ఞాఘ్నికొనగ గాలదక్ష
ముతిగుగ జెడువినంబులు ముందునుండ
ఏలబ్రతికియుంటి నిలనాకేమిదిక్కు.

వై—ఓన్దుప్పీ, దేరీసెలేమాన్.

వి—ఏమది?

వి—నేనొక యువాయమాలోచించితిని ఈ వైద్యుడా పెకు పిచ్చియు
న్నదని చెప్పును. వీనికి వేయిరూప్యంబు లిచ్చెదనంటిని. అంత
కంటె మంచిది నాకుఁ దోచలేదు.

వి—నీవేమి గూఱోచించినను నాకు సమ్మతమే. అది బాగుగనే యు
న్నది కాని వైద్యుడందుల కంగీకరించెనా?

వై—ఓయనో.

వి—అంగీకరించెను.

విక్ర—వానికిప్పుడే ధనంబీయును. అందువలన శ్రద్ధగాఁ బనిచేయును.

వై—వెరివెల్ (సిగ రెట్టుతీసి నోట్లో పెట్టుకొనును)

వి—వైద్యుడా! ధనంబుగైకొనుము. (శబులోని నందియిచ్చును.)

విక్ర—అయ్యా! మీరు ధైర్యముగాఁ జెప్పవలెను. మీదే భారము
నేను మీమేలు మరుపను. మా జీవనంబంతయు మీమీదనే
యాధారపడియున్నది. రక్షింపవలెను.

గీ. దైవమైనను నీవెనాతండ్రివైన
తక్షకుడవైన నీవెనాశిక్షకుడవు

నీవెబోవుము నీమీద నిలిపియుంటి
నాదుఁచూశలు బోవుమనాథ నిపుడు.

వై—సర్. తమ కేమియు భయమక్కరలేదు. నా అట్టవోస్తుపాసి
బుల్ నేట్రైచేస్తా. నేచెప్పిన తరువాత ఏమిజరుగుతుంది? (సిగి
రెట్టు మరల చెవిలో జెట్టును.)

విక్ర—ఏమైననుసరే. మనపై యనుమానముండదు కదా? అంతియే
చాలును. ఆమెకు పిచ్చియున్నదను నప్పుడు పల్కు మాటలన్ని
యుఁ బిచ్చగానేయుండునని భావించుముకదా! అట్టి సమయ
మున మన కేమి భయము. మన యిష్టమువచ్చినట్లాడవచ్చును.

(రాణి రూపవతితో ప) నేళము. అందఱు (పక్కనిలుచుందురు.

కొంత సోబుదారి జమానులుకూడ (ప్రవేశింతురు)

దర్బారు.

సోబుదారులు—జై జగన్నోహిని రాణిగారికి జై.

అందఱు—దేవివారికి స్వాగతము. దేవివారికి జయమగుగాక. జయ
మగుగాక.

రా—(సింహాసము నధిష్టించును.) విక్రమా! నేటి దర్బారు కారణం
బెరుంగుదువా?

విక్ర—తెలియును.

(విక్రముఁడీక్రింది ప్రశ్నల కుత్తరంబియ్యఁడు.)

రా—ఈ పె యెవ్వరో నీకు తెలియునా?

పలుక వేమి?

ఏసంగతియుఁ ద్వరగాఁజెప్పుము

ఈమె సంగతిఁజెప్పటకు నీకు భయమేటికి? మీయిద్దఱి కేమైన
సంబంధము కలవా? ఈమె నిన్నెరుంగునట!

రూపవతియనిన నీపెయేనా?

నీవు వివాహమాడ దలంచి, కన్యారత్నమిదియేనా? పలుకుము
(రూపవతితో) ఇది నైసమిహరస్పర సంబంధంబులం దెల్పుడు

రూ—అమ్మా! నేను మాధవుని కుమార్తెను. నన్ను జయంతునికీయ
దలంపగా నేను విక్రముని బ్రేమించి వానితోడవచ్చి వనపు
రంబున నుంటిని. ఆయిన నన్ను వివాహమాడెను. తరువాత
వనపురోద్యాన వనమందున్న భవనమునందుంచి నా నాథుఁ
డొక్కనాఁడైనను ప్రేమపూర్వకంబుగా మాటలాడక లక్ష్మీ
పురంబుననుండి విజయుని భార్యగా వచ్చిని లేఖవ్రాసెను. విజయు
డు నన్ను నిర్భాగిని, తరువాత విషమబెట్టెను. భగవంతుని ద
యవలన బ్రతికి మీసన్నిధానంబునకు వచ్చితి. ఇదియే జరిగిన
వృత్తాంతము.

తా—విక్రమా! ఇదియేనా జరిగినది?

విక్ర—అది నాకేమియును తెలియదు.

తా—నీకు తెలిసినది తెల్పుము.

విక్ర—(ఊరకుండును.)

తా—రూపవతి! వివాహంబైనట్లు సాక్ష్యముకలదా?

రూ—అమ్మాలేదు. మీకు తెలియునేమో యనిభయముచేత వెలికి
రాసీయలేదు.

తా—అహ! విచిత్రముగానున్నదే సరే! ఇప్పుడు మించిన దేమున్నది.
నీకెవ్వరియందొప్పుముకలదు? విక్రముని వివాహంబెందువా?

రూ—ఆఁ

తా—జయంత విజయ సేనులనో?

రూ—(మాటలాడదు)

తా—జయంతవిజయ సేనులను నీసంగతి విచారించనా?

రూ—ఊఁ

రా—సరిగాచెప్పుము. ఇదిదర్బారు నీవు చెప్పిదిది నిజమైన నీకు భయమేటికి.

రూ—నా కేమియు, దోచుటలేదు.

రా—తోచకపోవుటేమిటి? నిన్నవరేనుదిరి? పిచ్చిదానివలెనుంటివే?

విజ—(ముందుకునడచి) అమ్మా! ఈ మెకుమతి భ్రమకలదు. కొంత కాలముపిచ్చియు కొంతకాలము యథాప్రకారముగానుండును. ఆపెను నేనెనుంగుదు. ఆమెకిది చివ్వుతనము నుండియుఁగలగు. తల్లీ! యీమెముఖము సరిగాఁజూచుము. ఆమెకు కొంచెము తెల్వీయుండుటచే సిగ్గుచేక చెప్పునది యబద్ధమని తలంచుకొనుచున్నది.

రా—ఈమెనీపైఁగూడ చెప్పుచున్నదే! ఈమెయెవరోనీకల్లుతెలిసినది.

విజ—మాయుద్ధరిదియు నొకటే గ్రామము నేనీపెకు పిచ్చిచాలకాలమునుండి చూచుచుంటిని. చిన్నతనంబునుండియు నిట్లనేకములు చెప్పియున్నది. పిచ్చియుండుటచేత నీపెకువిడిచి వేసిరి అందున లసనే నిన్నటిరేయి ఘోరవిషననుండుఁ బడుండెను. సామాన్య మానవులుండగల్గుదురా? చూచినయంతగాని వివాహంబొడగలచియేమియో పట్కుచుండును.

రా—ఈమెధత్తెవరు?

విజ—పేరునాకు తెలియదుకాని యీతఁడు రగవీధివిశారదుండు. తమ పైన్యములో ముఖ్యనేనానాయకుఁడుగానుండి మొన్నమీకును త్రిలింగాధి పురికిని జరిగిననాగరంబులో మృతినొందెను. అందు వలననీమెకు మరింత పిచ్చియై త్తినది.

రా—నిజమేనా రూపవతీ!

రూ—(దుఃఖించుచు నూరకుండును.)

రా—(తనలో) ఈమె ముఖంబుఁజూచ వైరిదివలెనే యున్నది. దానికి దోడు మాటలు సాయముగానున్నవి. వైద్యుని బిలచి తరీక్ష.

చేయించెద నొడువలన నంతయు వికదంబగును. (ప్రకా) విజయ
సేనా! వైద్యుని గొనిరమ్ము. పరీక్ష చేయించెము.

వై—(తనలో) ఎ కరిగుడ్డపట్టునిటి కలిగింది. నేనొచ్చెప్తే అదివట్టెన్.
(ప్రకా) అమ్మా! ఏమిశలవు?

రా—నీమెకు వ్యాధియేమైనగలదేమో చెప్పగలనా?

వై—ఓయ్య చెప్పగలను.

రా—చెప్పము. (పరీక్ష చేయుచుండును.)

విజ—అమ్మా! ఈమె సౌందర్యమునకు జయింతుడు లోబడెనుకాని
భూపాలుండును శూరాగ్రేసరుండగు విక్రములకు ప్రేమించునా
అదెట్లునమ్మెదరు.

వై—అమ్మా! డిసీస్ ఎమి కనబడలేదు నేను డయిగనైజ్ చేయ
లేక పోతిని (రూపిలో) నీకేమి వ్యాధికలదు చెప్పుమమ్మా.

రా—(దుఃఖించుచు మాటలాడుదు)

వై—ఓసే సోమందమత్తు. ఈమెకు అమ్మా, యీమెకు పూర్వు
మన్ పిచ్చవున్నది. ఆఫీసు బారింగు అదిచూస్తే మూకెన్ను
పున్నదని నిమిషంలో కనుక్కోవచ్చు.

విక్ర—(తనలో) సెబాష్ బాగుగావున్నది.

విజ—(తనలో) బ్రతికితిమి మరల మాటాడకుండఁ జేసినాడు.

రా—ఈమె నేమిచేయవలెను.

వై—ఏమిచేస్తే యేయూను. యీమె పశాసుకు పంపిస్తేమంచిది.

రా—(దుఃఖించును.)

వై—నీసీ అన్నెనినరిగా ఏమస్తుంది. ఫాదర్ అంటే నవ్వాలి.

విజ—ఇచ్చోటనుంచిన కూచిన యందగాని నెల్లవరించినారే నాభర్త
లను క్షాన తగుహృద త్త చేయవలెను.

రా—వైద్యుడా! నీవిపెను గొంపోయి కారాగారమునం దుంచుము.
తెలివిగల్గినచో తీసికొనిరమ్ము లేనిచో బంపివేయుము.

వై—చిత్తము.

(తూపవతితో నిష్క్రమించును. సోబుదారులుకూడ వెంటబోవుదురు)

విక్ర—ప్రియుడా! బ్రతికించితివి. లేనిచో నీమే మన కూపిరి నిలువనిచ్చునా? ఎంతెచ్చినను నమ్మినదికాదు.

విజ—నిశ్చయముగా మన మదృష్టవంతులము.

రా—విక్రమా! నీకుగూడ నేమైనగలదా? ఎన్నివత్సాలు వేసినను వలుక వేమి? నిన్నును బరీక్ష చేయించమనెదవా?

విక్ర—ప్రిత్యేంద్ర! ఈ పెనంగతి నాకు తెలిసిన నాదగ్గిఱదాచి యుంచు దునా? విజయుని బంపి మనము నుట్లాడుకుందము. (విజయుని తో) విజయా! భోజన సదుపాయంబులఁ జూడమని యాజ్ఞాపించుము. మేమిద్దరమచోటికి వచ్చెదము. సత్వరముగఁ బొమ్ము.

విజ—సరియే. అట్టులనే చేసెదను. (నిష్క్రమించును.)

రా—ప్రియుడా! నేను నీపైకోపించితిని సందేహింపకుము. నేను దర్బారులో నున్నపుడట్టులనే మాట్లాడవలెను. లేనిచో బ్రతి వారును నన్ను నిర్లక్ష్యంబుగాఁ జూచుచుండురు. నవ్వుదురు. ప్రేరేపరు. నిజముగా నీపై ప్రేమ నేనెన్నగల్గుదునా?

సీ. మురిపంపు మోహంబు మోహమేకాదది

కుసుమాస్త్రిని తుపాకిగుండుగాని

మధురంపుమాలలు మాటలేకావవి

వలరాజు వలపుల వలలుగాని

సోగసు చూపులతీరు చూపులేకావవి

రతివల్లభుని బాణరాశిగాని

ముఖవిలాసము బూర్వమునులైన ననలేరు

చంద్రమండలకాంతి చాలదహహ!

గీ. అట్టిసికంటెలేరు నాకాళ్ళి ఖలు
సర్వమునునీనె; నీయందెంతసమున
నిల్చియుంటిని హృదయంబు నిజముగాను
నాకుజూపుము నీప్రేమ నభిననేత్ర!

నీపైనుండుప్రేమ మదన మోహనుని మీదగూడలేడు. నిన్ను
చక్రవర్తిగాఁజేతు ననుభవించుము.

విక్ర—నీవునాకు కాజ్యాధికారత్వమిచ్చి నీయిష్టము వచ్చినట్లునన్ను
బాలించుము. నీరాజ్యంబు నేపాలించెద.

నీ. కలకంఠి! మధురంపు గానంబునీయుచు
నానందభాష్పము లద్దుకొనుము
మనసై నఁగొపించి మన్నించి లాలించి
యంతలో చలగాట లాడుకొనుము
మోహంబుకల్గిన దేహంబు మరుచుకో
లలితా శాఢములోకి లాగుకొనుము
ఆహారమువసవి హారముల్లోరిన
చెలువుగా పోషణ చేసికొనుము

గీ. ప్రేమతోమహా ప్రేమతో పెంచుకొనుము
చేయదలచిన శుభములఁ జేసికొనుము
నేను నీయండకాయుచు నిలచువాడ
చేయుము మదితోచినదెల్ల సిగ్గులేక.

రా—ప్రాణప్రీతి! మనోహరా! నీవునిజంబుగా నామనంబు నపహరించితివి. నీపై మోహంబు నిలుపజాలను. సర్వకాల సర్వావస్థలయందును నీతోడు నీడగానుండును.

నీ. రాజులలోకెల్ల రారాజుఁ చేతును
మంత్రినై తోడుగాఁ బరగుదాన
విరహంబులోకెల్ల మరుని మించగఁజేతు

వేశ్యనై రతుల గావించుదాన
 భస్మలలోకెల్ల భక్తాగ్రగణ్యంబా
 సంగి వేదాంతినై సరసనుండు
 భోగులలో మహా భోగిగాఁ జేతును
 భార్యనై నిశుములు మడియజేతు

గీ. శూననై రణసీతికి గురువునగును
 మంచిదెక్కల నెప్పుడు బోధించుదాన
 రత్నముఁజేసి కీర్తిగౌరవమొసంగి
 గొప్పపేరు నీభువి నలకొల్పుదాన.

నాథా! నీముఖంబుఁ జూచినకొలది చూలపునెడి యుదకంబుచే
 తి ప్రేమలతి పెరుగుచున్నది. ఇక్కఱ్ఱలింపవలెను. రాజ్యభారం
 బంతయు నీనాటనుండి యనుభవింపుము.

విక్ర—కాంతా! అదివరియెకాని యొకటి తెల్పదవినము. చూపవతి
 నాపైఁజెప్పనని నాకుతెలియును. అందువలన మిగులభయంబు
 కల్గి మాటలాడ కూర్చుంటిని.

రా—భయమేమికి.

విక్ర—నాప్రాణకాంతవు నీవై యుండగా మరియొకతె నాయొద్దనుండి
 నీ నీవురాకుండువా?

రా—ను రేమియు భయములేదు. నిజముగా నాథా! మీకుమరియొక
 తేలకావలెను?

విక్ర—నాకుకాదు నిజమునకి.

రా—గరియే! అయిన దానికిఁజూపించేల? మరల మనదర్బారెండు
 లకు నిన్నుజూడ నాప్రాణములు సహించుటలేదు. ఒక్కముద్ది
 మ్ము పినన సౌధములోనికిరుగుదము (ముద్దిగును.)

విక్ర—(లేచినడచుచు) కాంతా! ప్రాణకాంతా! ఈయుంగరము నీవుం
 చుకొనుము. (ఇచ్చును మరలవానిమెడలో హారమువేయును)

...నో! ననోహా! అంతా ముగ్ధులు పిల్చుటకు మరియొక
నూటలేదుకదా. నీవెంతవ్యభిచారి నేనెమిది తెల్పుదును దీని
పట్టురాశిలో నేవ్రతనైనకణికివలె మెరయచుంటివి. నన్నువర్ణిం
పనాపాండిత్యముచాలదే. ఏమల్లాడి! (మద్దిడుకొనును.)

సీ. తున్నమ చంద్రులలోలు నీమొగమును | జూడజేయనుగాలి సోకుచుండె
గజవాజగామని కంకింపుమూట | నిం | జూడజేహము మాచటనిజంబు
మరి కళలోల తలలివిలోచనా | ఓక్కిమిద్దిమ్మ మొగ్గియొను మద్దిడును
చిలుకల కొలికిలో చెప్పయన్న నీకాగిటలోన కేవాగశను (కాగిలి మొగ్గును)
సీ. సోయగమును మాపులసాంపుతీరు | చక్కదనమున వర్ణింపఁ జాలరెవరు
లోలతియొక సారిమనసారపలుక వేమె | మోహముమదిర్చుకొనియా ముద్దులాడి!
(నిష్క్రమింతురు.)

పంచమాంకము.

1 వ రంగము.

[రూపవతి కారాగారమందుండును.]

నా యో! నాకెట్టి యవస్థకా! నాకీకారాగార బాధ తప్పట
లేదుకదా? నాథర్త నాకింటికగుపడి నన్నేలనని చెప్పినచో
ప్రాణములు వదలుకొందునుగదా! నాథా! నన్ను (బికింపు
... దైవమా నన్నే ప్రేమములేనా సన్న నొనాధు
... ర్మజేయుము. లేనిచో కంటికినా జూపించుము.

నీ, పోరాములనుడా! చేర్చుమునాపతి
గనక కిరీటి ధారినిగజేతు

తిరుపతి వెంకటేశ్వరుడా! పతింజేర్చు
ముత్తాల సగధారం బోతునకు

ఓ సూర్యచంద్రులార నువర్ణ హారముల్
అన్నంబు మీకిప్పుడారగింతు

నల్లిగో భాగవీ! దగ్గిరేర్చుము నన్ను
చెద్ది నై వేద్యంబు జాలనిమన

గీ. కాళికాపురాశ్శేతుడా! కమ్ముతోడు

నా పతింజేర్చుమోయీశ అంబికేశ

యిప్పుడు కోరినకానుక లిచ్చుదాన

లేకమైన విడువక చెల్లించుదాన.

(లోనబూచి) అనుగో! నానాపండిత వస్తువులైన అంబికేశ
మగు అవ్యాజమగు ప్రేమజూపి నను ఇంక నాకేమికావలె
ను (లేచి) నాథా! కమ్ము మీకు స్వగతంబై యున్నది. మిమ్ముల
శాసిన నాటినుండియు పోచారకా గణంబులతో నున్నచు నడ
వియందున్నటు లుంటిని. మీరు నా కన్ని బాధలు పట్టినన మీ
దర్శనములభి ఎగొనెద్యము ముచింపి. నానయనాంతర్గత భా
వ్యదారలు కైవల ప్రేమితను పెంచుచున్నవి నేను నిజముగా పతి
ప్రసాదగాన మీకు నాయందు నిగుఱమాన ప్రేమాతిశయంబు
జూపితిగాన మీవలన కలుగు కష్టములుగావు. నాకన్నియునిష్ట
ములే మీరేర్పర్చుము మీ రేదైనము నాకిప్పుడీ కారాగారమే
రాజ సౌధములుగానున్నది హృదయాహ్లాదకర మగుచున్నది

[విజయుడు విక్రముడు ప్రవేశము.]

నాథా! పోరానాథా! ఎన్నిదినంబులకు మిమ్ముల జూరగల్గితిని
మీరునన్ను వివాహమాడిన నాటినుండియు మీసుఖంబు నాకు

తెలియక పోవుటచే నిలువరి శిందుకుంటిని. కేళిపిలాసం
 బుంబును ఆహార పహార శయ్యానన భోగములును మానితిని.
 విజయము నడివరానిపట్టు పెట్టెను. నాథా! నన్ను బయ
 టికి పంపిము మననాది కాగలించుకొననిమ్ము చేతులారంగబూ
 శింపనిమ్ము మనోహరా! మీదర్శనమే - మీప్రియదర్శనమే -
 మీసన్నిధానమే నాకుస్వము నాకష్టములు మరచితిని నాథా!
 నన్ను వెలికిరాలిమ్ము మిమ్ముల మున్నెంచి పేరిమించితిని జ్ఞప్తికి
 దెచ్చుకొనుము మీగట్టదేశ భావంననమాన ప్రజ్ఞానంతులు
 గణనీయివిశంతులు నాథా! న్యాయ మూలోచింపుము. హృద
 యకపాటంబు తెరువుము. దీని కపాటంబుదీయుము. నన్నుం
 గొనిట జేర్చుకొమ్ము. నాప్రాణి నిలుచుటలేదు. నన్నుమనసార
 మిద్దిడికొమ్ము. నన్నేలుకొనుచు మనోహరా! నాథా! మి
 మ్ముల నానాభుపగా నెంచినందులకు నన్ననాధగాకేయ పాడి
 యా! నన్ను నిడనాడియుండి కష్టముల పాజ్ఞేయ న్యాయమా
 మిచ్చుంతునివలె కాశ్య న్యవహారంబు లందుండి నన్ను మర
 చితిరా? ప్రాణిప్రీతా! నన్నేలుకొనుము.

సీ. సందర్శనలకమా! సరసశేర్పము నన్ను
 రక్షించుదానను రక్షకినము
 సరసవాగ్విభాసణ! సరసశేర్పము నన్ను
 పాలింతునేర్పగా మంత్రిని
 చంద్రమండలమఖా! సరసశేర్పము నన్ను
 బాధలంబడయుదు పత్నినగుచు
 చారువత్స్థలా! సరసశేర్పము నన్ను
 వశ్యమైరతిసల్ప వేశ్యనగుదు

సీ. నాథ! భూనాథ! సరనాథ! బాధవిడకు
 నన్నుమన్నించి కాపునునాథ నాథ

మధుర యధరసానమొంగి మరల నీవి
లాసమును గోలి జగత్పై నాశవిడుతు.

నాథా! భార్య మీకెప్పుడు తోడునీడగా నుండునని మీకు తెలి
యదా! భార్యయేకదా పురుషునకు మూలాధారము.

గీ. ఆపదలఁబాపు సౌఖ్యంబునందఁజేయు
వంశవృద్ధినిజేయును భర్తతోడ
నిచ్చకములాడి సంహృషణిమగ్నుఁ
జేయుమగియు స్వర్గప్రాప్తిచేయు భార్య.

ప్రాణనాయకా! మీరీదుర్మార్గుని జెట్టపట్టివాకిట్టి కష్టములఁగ
డించిరి కాని యిది మీకు కల్గినదికాదు. దుర్మార్గులతో చెలిమివలన
లాభంబేమికలదు.

ఉ. సంతత సదుగాంబులను సంపదచేసెను పెల్లుచుండినన్
సంతతమున్ దురాత్ములను సాకెడివారి కసర్థమేకదా
ఎంతటిరాచభార్య గూమెట్టిది రూపరికైక దేవితా
చింతలఁబొందె ముగ్ధుని చేరినెండుట చేతనేకదా.

ఇకనైన వానిని విడనాడి నన్నేలుకొనుము. మీరేలువారును. నే
నేలఁ బడుదానను నాయుదేమైన దప్పులున్న క్షమింపుము.

విక్ర — కాంతా! దూషవతీ! అటులనే చేసెదను. నామిత్రుని దూలనా
డకుము. వానివలన నేనీకంటికి కనుమిచితి లేనిచో సున్నయే.
ప్రియురాలా! నీవిచ్చోటి కెల్లరాగలిగితివి.

రూ — నాథా! నన్ను బయటికి రానిమ్ము నన్నుఁ గొనివచ్చినవారి పేరు
తెల్పిన వానిని శిక్షింతురు నేనుతట పాపంబు కొడికట్టను.
ఉపకారమున కపకారంబు జేయును వారివలన నేఁబతికితిని మీ
దర్శనము లభించినదే ఆతఁడు నాతండ్రినమానుఁడు కాన నేజె
ప్పచాల క్షమించుము.

విక్ర — నీకోరిక నెరవేర్చెదను. కాని మరల నవపురంబున కేగుము నీమీస ప్రియ తగ్గలేదు నన్ను ప్రతివేళయందును గూడుదు వాని తెలంచుచునే యుందునుకాని నీసంగతి రాణికే చెల్లినది మనలబంధును నీవచ్చోటనండిన నన్ను నేనప్పుడప్పుడు కలియ చుండును. ఇంతలో నాకార్యము లెదడువచ్చువాడును. తుని పోవారెడ.

రూ — నాథా నాకోరిక యుద్దేశ్యము కలదు. నేను సీభార్యచని మరల రాణితోఁ జెప్పనలెను. అందువలన నపాయంబులు లేకుండజే తును. అట్లుచేయనిచో విజయుఁడుబలవంతి మరణముకల్గించు ను. జయంతి, మమముల బాధపెట్టిన నాథా! మీమాట మీరెందులకు మీమిఠము. భార్యభర్తలో సగముకావున మీసుఖంబు వాంఛించినచాననై తెల్పుచుంటిని వినుమునాథా!

విక్ర — నేను నన్నుతప్పక చేరీయగలన నామాట నమ్ముమునాభార్య వని తాణియెదుట జెప్పనచో మన పరినాశముఁ జేయును. ఇంతెంతాత్రిమునా డ మనకుండదు కావున నామాట వినుము నవపురంబునకుఁ బోము సీపు ముందు సుఖమందగలవు.

రూ — ప్రియేశా! మాటలు నాకనమానము బుట్టించుచున్నవి మీరు నన్నుఁ జేరెడులోఁక విజయుఁడు నన్ను జంపివేయును అని నిశ్చిన్ముము మీయొక్క నాకెవ్వరును దిక్కులేరు. మీమాట లే నమ్మెదకాని మీమిత్తన మీయాజ్ఞయందుంచుము. వాని నలననే బంధుమిత్రాదులందఱు మడిసిపోయిరి ఇప్పుడే నన్ను ప్రక్కఁజేర్చుకొమ్ము మీరు పెట్టుబాధల సహింపఁజాలనాదా

ఉ. బంధుల దల్లిదండ్రులెడబాటును కల్గుగఁజేసి న్నాకునీ బంధన ప్రియమి? పలుబాధల బెట్టుటయేమి? మీరు నం బంధముఁ గల్గుఁజేసికొని నొక నొకరేమి? యా చందమునన్ దురాత్మతో ననాధ్యుభాధల పెట్టనోస్తున.

విక్ర — పాగోడేశ్వరి! ఇక కళ్ళుచేయకు వానికిని నాకును పాగోడన్నీ హంబు కల్గినది. నాకు తోడ నిడగానుండి రక్షించెను. వీనిని నేనమ్మితి ఇప్పుడు నిన్ను జేరదీసిన నెవ్వరైనఁజూచి రాణికిఁ దెల్పుదురు, నాప్పటికే భయంబుకల్గుచున్నది. నీవు విజయు నితో వనపురంబున కేసుము.

భూ — నాథా! నేనెంతిజెప్పినను వివపుకదా! విజయుఁడు నన్ను జంపు నని మనోభీతి కలుగుచున్నది. ఏమైనను సకల మీజవదాటను మిమ్ముల నిర్బంధించను పతిభక్తియేనాకు సర్వము మీయాజ్ఞ యొనర్చుటే ప్రథమ కర్తవ్యము నాథా! పాగోనాథా! నాపాగోణములపై యాసవదలుకొని వీనితో బోయెన. నాథా! మరి యొకసారి తెల్పెదను వినుము. నిజంబుగా విజయుఁడే విన్నపూ హంబున ముంచెను. జయంతు డన్నివిధముల సహాయము చేయు చుండెను.

విక్ర — రూపవతి! నీ కేమియు భయములేదు. విజయుఁడు నీతిండ్రివంటి వాఁడు నీ కేమియు నపాయంబు గలుగనీయక మొదలెట్టుకొ నొప్పును. కావున భయపడవలయు (విజయునితో) విజయా! నీవీమెను జాగ్రత్తగా గొనిపోయి వనపుర భవనముందుంచుము.

రూ — ప! నాథా! ఎంతవని చేయుచుంటి? (మూర్ఛిల్లును.)

విక్ర — విజయా! ఈమెయూర్ఛిలది. క మెనిచ్చోటనే యుంచుదుమా.

విజ — పాగోణములపై నాశనదలుకొని కీర్తి మంటగల్గుకొనిన పిచ్చకు తోడు మూర్ఖు కూడనా?

విక్ర — సరియే నేను జయంతుని ఖండించెన. నీవీమెను గొంపొమ్ము. జయంతుని మరణ వార్తనీకు తెల్పెద. నీవేసినతోడనే నాకు గలుగంపుము. తీసికొనిపోమ్ము.

భూ — (లేచును)

విజ—(చేతులు బట్టకొని నిలుచుండ బట్టను. తనలో) ఇంక నేనేమి చేయుదును. ఏ చేయలో నాకు ఉపశాంతి కలుగజేయును. (పకా) నాధా! పరితపించి వందలముద్రలు వ్రాసి కృష్ణమాయుడే మనంబునిల్పెద. పురుషు లెవలో, భగవంతుని నేడిన స్వర్గప్రాప్తియైన కలుగును.

ఉ. ఓసలినాట! యోవరద! యోగిగుణజలధి! దయామయా!
శ్రీనిధి! మాధవుండ! సురేశ్వర! యోగరాజ రక్షకా!
జ్ఞాననిధాన! యోబుధనఖా! జగదీశ! సరేశ! యోహరి!
గానకి లాభిమాన! ననుగ్రహము ధీనిధి! లోకరక్షకా!

(పాదాలముల రూపవతి నిష్క్రమించును.)

విక్ర—(చూచుచు) విజయ! ఇకను సౌకమ్యమందు చింత గల్గినా వెనుకటివలెనే కావాలి. (తనలో) ఇప్పటికీ పోరుతగ్గిపోయినది నా కనుక నాకేమి చేయుదును గలుగలేదు ఇంక జయమును జరిగిన సర్వము నాదియే. నారాచకార్యములందఱు వచ్చు వారుండరు మదన మోహములు నాజోలికిరాదు. జయంతుని రూపు మాపించో నా యనందరుల గూడ పర్వించుదురు. (ముందుకువచ్చి) మునిగిరి! ప్రపంచమీ సమయమునందు జయంతుడగుటకు రూపవతిజూచి విచారించి పోవుచుండెను! నేనుకూడ యుద్ధముకొరకుగా రూపవతి జూచుటకు వచ్చును కొంత వింతయొడి వానికెదురు చూచెద. ఇప్పుడెవ్వరో మృతినొందవలెను. లేనిచో విజయను.

ఉ. ఎప్పటికైనకూర్తరకులహీను యుక్కడగించి దానికే
నెప్పటికైన సౌఖ్య మొనరింపకమానను, ఏమి పీడితా
త్విషమచచ్చినన్ దురిమియీగదికిన్ బలి యాచుకుందునే
యివ్వడమిన్ పరాక్రముడనేని జయంతుని, జంపకునునా?

(జయంతుడు పోవేకము)

[విక్రముడు కత్తిడిసి వెనుకంజ వేయును.]

జ—(తనలో) ఆహా! రూపవతి యీస్థలమున లేనికారణంబేమైయుండును? ఆకూర్గ విక్రముండాపెను మరల వనపురంబున కంపె కాబోలు! పదేహంబేమి! నిజయుడే గైకొనియుండును. ఆమె నానురాత్ముడు వివాహమాపనో లేక చంపివేయునో ఆహా! ఆకూర్గవన కెట్టిదుస్పద్ధి కల్గుచుండెను. ఆమెకు సకల కష్టములను కల్గించుచుండెను కదా! గాకందకుండ దొంగిలించి వివాహమాడక బంధులు పెట్టి వెలకాంతి సమానరాలుగాఁ జేసెనే.

విక్ర—(చిట్టకొరకుచు మీసంబుల ద్రువ్వుచుండును)

జ—విక్రమునిఁజూపినచో నామె సుఖపడఁగలను. అదియెమందు ఎన్ని విధముల ప్రయత్నించినను తిరిగి మాకు లంక వేయుచున్న వాడు. (కత్తిడిసి)

గీ. మూర్ఖుడైన విక్రమునినే ముందుజరిపి
వెండియు విచారిమును జేతువెఱలు చాల
పొందిననున కే యాభూన భోగ్యరములు
కుంగిననున కే విడువక కూల్పువాడ.

రూపవతిఁ జూచుటకుందులకు వచ్చునుకదా! అప్పుడు హతంబు చేసెన. (అటువిలుచుచుండు విక్రమునిఁజూచి వెనుకంజవేసి కత్తియుఁ జికించును) విక్రమా! కిత్తోడ నొక్కమూలఁ జెప్పవలె వచ్చెదవా?

విక్ర—గీ! నేను కిత్తోడ నానలెనా? నాతోడ మరియొక స్థలంబున నిజంబొసరింపఁ దలంచితివా? మగవాడవయేని రమ్మ నీవు కాదు నేనేవచ్చెద (మీదఁబడును.)

(ఇద్దఱును యుద్ధముచేయుదురు జయంతుడు క్రిందపడును.

విక్రముడు పైనుగూర్చుండును.)

(భాగర్ ప్రవేశించును.)

భాగర్ — ఈవిశ్వాసం చూపిస్తానువి విశ్వాసి నచ్చినాచ్చివచ్చా ఈళ్ళు
 డొడ్డు జుట్టు పోతే (చూచి) చచ్చా చచ్చా పోస్తోంది
 లాగానెక్కళ్ళో చూస్తోంది. చితోబాకో లాగావ్ లాగావ్
 హేష్టిక్రంభోయి! గోలనై గడిగడనైకిరో! దీప్తియేస్తో
 జల్మిదేభో.

(విక్రమండు త్తరచుందుకొని కిత్తని విడచి జయతుల లేపును.)

విక్ర — మిత్రమా! తమింపుము. నాకీప్పుడు నము కిల్లినది.

గీ. బుద్ధిహీనుడనై నేనుబోనుచుండి

కయ్యమును సేయలేను నన్దాపునుయ్య

నీచుఖముజూడ నొల్లదు నామనంబు

మిగుల దూషించినన్దు తమింపుమయ్య.

జ — (గెజలో) ఏమి యీవిచిత్రము. వీడిట్లు తమార్పణ గోరుట

కేమిహేతువైయుండును. నాతోడ పోరు నల్పలేకపోయెనా?

కాదు కాదు. ఈబాలుడు తెచ్చిన లేఖయందేమియో పశేష

మొన్నది. అందుబాసనే శరణు కేస చున్నాడు. లేనిచో వైరా

గ్వము కిల్లెనో యడిగెనగాక (ప్రకాశముగా)

గీ. శరణు వేడుటకప్పుడు కారణమును

తెల్పు మిత్రమా! నీకేలతిగె బుద్ధి

భూతదయ కల్గెనా లేక చేతులు బల

హీనత గలిగెనా లేక నేమిగలిగె

వి — మిత్రమా! నీవు నాకు క్షమించుకావు? సిన్నజూడ నామనంబు

ల్లుటలేదు. నీమీదబంగగొని యన్నందుల కెంతయో తలవం

పులుగా నున్నది నేనీయుత్తరమును జూచినవెంటనే నీయందు

మిత్రభావంబు కల్గెన.

జ — మిత్రమా! నీనియందేమున్నది.

వి — చదివెదగు వినము. (చదువును)

వజ్రపురము.

విక్రమునికి నీప్రియభార్య వ్రాయు విశేషములు.

నేనిప్పుడు వజ్రపుర పాదతాజమున రాణినందర్శనార్థమై కాలి
దసహచరు రాలనై వచ్చియుంటిని. ఏలయన నన్ను నీమిత్రుడు విజ
యుడుఁ బిల్వించిన బాధలకు మేరలేదు వాని పోరుశలన నేనిందులకు
నాస్వయముద్ది చేతనే వచ్చియుంటిని. నేను భవనమునకు వచ్చుట
జయంతుడే కారణభూతుడని వానిపై కక్షగొనకుండు. అతడు నాకు
తండ్రివంటివాఁడు నన్ను కష్టదశలనుండి తొలగింపవివిధ స్రయస్సములు
చేసెనుకాని విజయుడఁడు తగులుచుండెను. నన్ను మీరీ భవనంబున
జూచుటకు విజయుడే కారకుడగును. మనల గోతులో దింపువాడే విజ
యుడు ముమ్మాటికి నమ్ముము. బాగుగా నర్థముఁ జేసికొనుము.

ఇట్లు నీప్రియభార్య,

రూపవతి.

జ—మిత్రమా! ఇన్ని దినంబులనుండి నీవేమిఁ గొనుచుంటివి?

వి—నీవేనా యనర్థకంబునకుఁ గారకుండవని.

జ—కాదు కాదు. నీమిత్రుడే నిన్నఘాతంబున దింపెను. నేను నీకు
సహాయముఁ జేయదలంప నీవన్యధా తలంచితవికాని విక్రముని
తియ్యని పల్కులు నిజమని భావించితివి.

వి—అహా! మిత్రమా! జయంతా! ఎట్టి దురవస్థకలెను. ఎందరో
యవరాధులని తలంప మిత్రమాయని పిలుచు విజయుడు శత్రు
వయ్యెనే! శత్రుండవైన నిపు మిత్రుండవైతివే. ఎట్లు మారి
పోయెను. అట్టిగొంగ నీశ్వరుడైన బట్టజాలకు శదా! ఇంత
కాలమునుండి నేనెరుంగ నెతిని.

నీ విజయుడే నాకిట్టివెనలఁ గూర్చినవాఁడు

ఇంతకాలమునుండి యెఱుంగనైతి

పాగొమిత్తుండని చక్క జేసినాడు

ఎరుగనైతిని వానికరికుటను.

వీరిమిత్తుని నన్ను వేగివానిగజేసె

యెరుగనైతిని వానికరికుటను.

కాబోలు నారూపకాంతికై వచ్చెను.

తలననైతిని దొంగిలనము నేన.

గీ. హితుడగుచు నేహితముయేనీతిభ

జేసి, సలహాలనెచ్చె; నాసేమమిగిని

నేమమనియెగాని యిట్టులఁ జేయుననియె

ఱుగ; కాబోలునటుజేసె భంగపరుప.

మిత్రమా! జయంతా! నేను మొదలు మన మనోన్మేష పేరి
మతోనుండము. చూడవలె. కొరకు కబురంపెద. అపె నీకొసంగెద.
నీవామెను కొంతకాలము నిండియొడవంటి గొనిరమ్ము.

జ—(తనలో) ఇదియొక మంచితంబు. నీనికొట మన్నుఁ గొట్టి
వచ్చును. (తనకా) మిత్రమా! అట్లులనేకాని చూడవలె నెచ్చ
టకుఁ బంపితివి.

వి. . వనపురింబునకు.

జ—సరియే! తొందరకొనఁ జూడఁజూము లేనిచో చూడవలె నిదివరకే
చంపెదనని (వనమెఱుంగి యున్నవాడు లేనిచో తప్పక వివా
హంబోడును.

చి—కబురంపిన పంపకపోయిన నేమిచేయవలెను.

జ.—పంపించ కేమిచేయును. నీవేమిచెప్పి పంపితివి?

చి— వనపురి భననంబు నందుంచుకొని కాని వాడేనియో గొనుగు
కొనుచు నోటినుండి మాట వెల్లివెతోడనే గొనబోయెను.

జ—ఎన్నిదినంబులైనవి?

వి—నేడే.

జ—అటులైన గబురంపుము. వాని దగ్గఱలోనే యుండును. కావున వారి గలిసికొనుట సులభము.

వి—నుంచినటులనే చేయుదము? నేవకా.

జ—(నిశ్చయించి) సర్వర్. ఏం పచ్చింది స్వామి అయ్య దొరగారూ!

వి—సీపు వీనితోఁగూడపోయి విజయుని రూపవతిని గలిసికొని వారి సేట రమ్మినుము. నేను పిలచుచుంటిననుము. వేగమే పొమ్ము (జాఫర్ వైపుచూచి) బాలకా! సత్వరము సీపుగూడ పొమ్ము.

జ—సిద్ధిం మహావృథా అయ్య శైలపు. సిద్ధిం దండాలు. (జాఫర్ తోడ నేనకుండు నిమ్మ)మించును.)

వి—సూరమా! మనమిప్పుడు చేయవలసినదేమి?

జ—మిత్రమా! నాకనునూనముగా నున్నది. ఈవెడలిన వారిని విజయించు చంపునేమో మనమిప్పుడే పోవునము స్వయంబుగా వానిఁ గానుట మంచిది.

వి—సరియే బయలుదేరుము. నాకును నామానంబుగానే యున్నది. ఇన్ని కార్యములు చేసినవాడు మనసేమియును జరిగిండునా?

జీ తొల్లినాభార్యను దొంగిల్లించిన వాడు

వనపురంబున నుంచువాడెందులకు

నాభార్యయని నేడు సీభార్యయని రేపు

పలుకుచునుండెడి తంబువయెవడు

చాలమాటలసెప్పి కీలుబొమ్మలకూడి

యాగించినట్టి మహాపితాచి

రూపవతికి వినమోపయోగముచేత

జంపింపదలచిన జాణయెవడు

గీ. అట్టివిజయుని నమ్మిన నెట్టియాప
దయిన కల్గును కావున నతిరయమున
పోయి విజయసేనుని తోడ బోకునల్పి
కూల్పవలెన; లేనియెడల కూల్పుదాని.

జ—సరియె పొవుదము రమ్మ అన్యవృత్తుల మేని వారి గూడు
దము లేనిచో నాపె పురణంబు జూచుట నిజము. ఇన్ని
బాధల బెట్టినవాడు చంపకుండునా?

గీ. మిగుల వేగంబుతోఁగొయి విజయసేనుఁ
గలిసికొనవలె లేనిచో గాంతెకిపుడు
సకలయిడుమలఁ గూర్పునో చంపునేమొ
యపుడు పునయాశలన్నియు నడుగులేరు.

పంచమాంకము సమాప్తము.

విజయవిక్రమ

షష్ఠాంకము.

1 వ రంగము.

(ప్రేక్షకము విజయుడు రూపవతి అరణ్య ప్రదేశము.)

వి—(బిగ్గరగా) తొందరగా నడుపుము. (గెంటును.)

రూ—అయ్యో! దైవమా! నేనాక నమవజాల. నాకెట్టి యిక్కట్లు లొనగూర్చితివి. నిన్నెంత వేడినను రక్షింపవలె? నీవార్త త్రాగిపతాయముగడవు కానా? నీవెందరిని రక్షింపలేదు. నేను వారిలో నొకదానను గానా?

నీ. దళరథునింటను దాళింధివము జ

న్నించు రాక్షసులను దుగించలేదె

బుద్ధుండవై నీతి బోధించి జనులకు

నిర్వాణమునగగా నీవుకావె

కృష్ణుండవై భూమికేం గల భారము

దగ్గించి పుడమి నోదార్కులేదె

పదియవతారముల్ పాప మూర్ఖుల కెత్తి

కూర్మలం బొపుల గూల్పులేదె

గీ. దుష్టజాతివారిల నీవు దునుమలేదె

పశ్యమును ధర్మమును నిల్పె జగతియందు

నటుల చరియింపనా నేను? అమలచరిత

వినవె చూడవె తలపవె పోగరావె.

[తెరలో]

సె—గీ విజయనేనుడా! నీవింక వెళ్ళవలదు
నిలువునుచోటు కేకూడ విన్నవితర
దలచినాడ; నాగురుచట లలి వి
చిన్నిమాటను నీతోడ జెప్పవలయు.

విజ—(లోనఁ జూచుచుండను) ఏ వ్రేడువాఁడు మమ్ము నాపువా
డా! కానిమ్ము. వాని శిరమిప్పుడే ఖండించెదగాఁ.

రూ—(తెరలో) అయ్యో! రక్షించువానిఁ గూడ శంకెవననుచుం
డనే. ఇంకనే బ్రతుకుటేడ పోనిమ్ము. నీనిచేతిలో న్నినొందిన
వీర స్వర్ణప్రాప్తియైన గలుగకుండునా.

గీ. కటకటా! యిట్టిఘోర దుష్కార్యమేను
చూడలేనింక నాప్రాణిఁ దోమకొనుము
కూర్చిరవిజయుండు నిన్నిచ్చు కూల్చగలదు
బాధకు నోర్వకలనో బాధరహిత

(కాఫర్ సేవకుడు ప్రవేశము)

జా—హీ హడ్డాగ్గి నీ జల్దీలు లాతానై దొర్లాక్కి జల్దీలవో
అదియే టో నె నూ వీడుస్తుండాలు వాళ్ళ రూపవతి బులావ్
విజయకు బూలావ్ కేలుచెప్తారు హాయివార్కి వస్తావామి

నూ—ఏమి? ఏమనుచుంటివి?

జా—ఏమి నై గీమి నై హయ్యవార్కి బులాతానై జల్దీలపుటే హట్టా
నూస్తావ్ క్యాటే

వి—ఛీ! నుక్కారా! నీవిట్టి వార్త చెప్పినందులకు నీశిరంబిప్పుడే
(తొవేసెనఁ జూచుము (కత్తిగూయును) నేను బయలుదేరిన
తరువాత వచ్చెననుకొంటివా! నేను రూపవతి యంతకుండనని
నీవెవంగవా? నన్నురమ్మునెదవా? నీయే వచ్చెద నీవిండేవరుం
డుము (నరకును)

ఉ. విక్రమ! దైవగోని బుద్ధిగల వేయజనంబులుగాని యా
చక్రవర్తియై యీ మృదులు భూమికి గుంతుగాక నే
పక్షినుండు కేళి బుద్ధిగల దేవతులన్ తుణుబ భూ
ప్రేమ మంది రూపము జంపెద జూచెద నెవ్వరాగునో.

ఎవ్వగున వచ్చుట లేదు. నన్ను తెదగించి యీ పె గొనిపోవుట
కు వచ్చియుండును. అ మాకు వ్రాయశ్చిత్తం బైనది. (రూప
వశిష్ట) గూఢవతి! కీచింబులు దగ్గరికు చేరినవింక నడుపుము
(లాగుకొనిపోవును.)

రంగము. 2

[విక్రమండు జయుండును ప్రవేశము.]

(యెదురు సేవకుడు ప్రవేశము.)

విక్ర—సేవకా! రూపవతియేది?

సే—సిద్ధిం వ్రామి! మట్టోడ్డ మిడ్డ కొస్తరియిండుడి.

విక్ర—న హెబుయేడి?

సే—విజయుడువానిని చంపెనెను. నేనువారిపోయినచ్చితి.

వి—సరియే జయంతా! పోవుకమురమ్ము.

సో—అబ్బో! నేనురాను నీ చుట్టాం చిడ్డులున్నాడు. నేనువాళ్ళని పో
పించాలి నేరాను నేరాను (వారిపోవును)

వి—జయంతా! వింటివికదా వానికధ! వీవుచెప్పినదంతయు నిజమ
గుచున్నది.

జ అప్పుడు కూర్చున్నవనండు కౌర్వముతోనే యుండును. వాని
యద్దేశ్యము నాతి, దెలియును. మనయిద్దరకును గాకుండ
తానని భవించి నుచునా మనమునానికిడ కేగిన వెంటనే
మరలెరుగును మనమునానిని జ పిన రూపవతిని తానచూచి
తానుచిచ్చును వాడు రూపవతి వలెట పెద్దపులివలెనుండెను.

ఏమైనను నీ నానాభావముల గగ్గరనున్న జంతువొకప్పుడైన (బ్రతుకొన) నీ నానాభావములను జూచి ముగియు (కత్తుల జేబుని నిచ్చి) మింతురు)

రంగము. 3

[రూపవతి వనపురసాధులులో నొకగదిలోనుండును.]

(దానిముదరనొక గొంబుయిండును)

సీ. తిలిదండ్రులార! బాంధవులార! చెలులార!

కాలాంతరపు నమస్కారమిదిగా

[పేమించిర సాలబెట్టిన నాధుడా!

కడకిదే నానమస్కారమండి

వలుబాధలనునాకు బాపుజయంతుడా

అదిగెవ వందన మందుకొనును

కడునిడుములబెట్టి కాల్చివిజయుడా

కాలాంతరపు నమస్కారమిదుగా

గీ ఇంచుకైనను నీ నానాభావముల

రాణికి భగవంతుని రామచంద్ర

మూర్తికిచ్చెర నానాభావముల

అర్చులార! నానాభావములనుడు.

ఓ వంచభూతి ప్రభులారా! విక్రముని వివాహమాడిన సంగతి

యు విజయము నొక బుద్ధియు మీసమాచారము తిరిగదా నన్ను

గొనబోయ నావతి పాదావిదములకడవృత్తి నొందజేయును.

విజ—రూపవతి! ఏమిచ్చి కేకలు పెట్టుచుంటివి? వివాహమాడుట కొల్లుదువా లేక చంపుచునెదవా?

రూ—(దుఃఖించుచు) అయ్యో! దైవమా!

విజ—ఏమమాటలాడవు. ఊరకుండిన ఊరినినట్లులేనా!

రూ—(మాటలాడదు)

[తెరిచి బూరధ్వని విసబడును.]

రూ—(సంగీతముతో) విజయా! అధునా! అన్యోవినుము నానాధు
చున్నానుండెను ఇకలనో నానాధు అన్యో విను
చును. నీవిచ్చోటనే నిలువును. నన్ను రక్షింపు ము దైవము వ
చ్చుచుండెను భగవంతుడే వానిని బంపియిండును. ప్రవప్తార్థని
వ్యర్థము గాదుగదా!

ఉ. నాశితవచ్చుచుండె నికనాయిదునుల్ దరికర్పు నీకనా
యాశదలిచ్చు నిన్దిపుడె యంశ మొప్పును నమ్ముమోరికూర్
రా! ఎరిగెత్తివేయిపుడు ప్రాణము రక్షణజేసికోరి ఖా
హాపలుకెత్తిచే నిపుడె య రిముచేయను నీప్రతాపమున.

(నిశయము పెనుకంఠ శయము మరల ధ్వని విసబడును.)
నాథా! మీవలె ప్రకాశము వచ్చియుంటిరా? నాకు ధైర్యము కల్లు
చున్నది. నాథా! రక్ష (నుండుకుండచి) నన్ను రక్షింపుము. మీ
కొగిలం కిచ్చిమ్మిచ్చి ప్రాణ కాతుడ! మిమ్మల బోషింతును
గన్ను మీనే నాస్తికంబుగ. (నుండుకుండచి గోతిలోబడి) హా!
ప్రాణనాథా! చచ్చితి! నాథా! ధన్యకాలన. (ప్రాణమాలికుచును.)
(నిశయము జనుకొనియు పరువడి పోవేళింతును.)

నిశ—(నదులం జేయినేసికొని) అయ్యో! నాకింకెక్కడి రూపవతి
భీ! నేను బ్రతికిన ఫలంబులేదు. ఎన్నిదినంబులనుండి.
జయం—(కోపముతో) విచారితుడ దరువాత బొందపచ్చును ముందు
వీనిదెగనేయును.

గీ. ఓమహాహా! యోహాహా! హాహాహా
కాచిగొమ్మిదె నూతన భక్తియునటు
బలియొసంగెద మూర్ఖ! రూపవతి జంపు
వాడవానిపు? నింజుపువాడనేను.

(నరకును.)

విజ—హా! రూపవతీ! ఎంతో ప్రేమిణి? (మృత్యుకొంగును.)

విక్ర—(కత్తిరూరముగాఁ బిల్వస్థితి) అయ్యో! తెలుచిన దంగియు
వృత్తిశేఖరై శే నాకు విచ్చి యెత్తుచున్నది. నేనదేమియుఁజూ
డలేను. నొప్పి నామిత్యుఁడు విరోధియై మడిసియుండెను. నా
ప్రాణకాలి ప్రాణముల వదలెను. ఇకనాకు సంతోషం
బెక్కడ నేను మిగిలియుండిన ఖలంబేమి? మనసార నన్నినవి
దహించి పోయెనే.

చ : తిషిడనాడిపోయె కులసంతతివారు దహించిపోయె నా
హితుఁడు జయంత పీఠడిపుడేనిజయునే బరిమార్చె నింకనే
సోశము చిద్విలాస కులసంతసనార్ధి మునుంగ పాడిగా
దు లగదు రాజ్యమేలుకొని; తుచ్చపుజవన మిద్దియెకదా!
వెళియను సంతసాబు వెనువెలుగు వచ్చినదేమి కానినే
నితరుల చావుకారకుడ; నేన ధున్ బ్రతికస్థలంబులే
దుతన? యింక సాధములతోడ నశించుట? నాదు జీ
వితము విషంబు త్రోగియింక వెళ్ళెర సంతకమూర్తిఁ పాలికిన్.

(విషముఁద్రోసి) హా! దైవమా! రూపవతీ! ఎంతకష్టముకల్గె!
రూపవతిని గన్నలారజూచి యొ గనే! దైవమా! హా! (నిచ్చెను.)

జ—అయ్యో! నేనాశ్రయించియు వారందఱును మడిసియుండిరి.
ఇంతేనెన్నె నాశ్రయించుట భగవంతుడే దిక్కు మరల నా
రాజ్యము కేసిన నన్ను శరణియును నన్ను విడనాడిపోయి పీరు
పరచుక? తులై నేను వీరి గలిసికొంగును.

సీ. బ్రతికముండిన నింకేమి ఫలముకలదు
అప్పుడు మిత్రాదులందఱు జూసిపోవ
నేరకీ ముహూనందంబు నీయంగలను
గారణములేక బ్రతికిన కాకియందున్.

ఇంతమంది పోయిన తరువాత బ్రతికిన నేనపరాధిని నన్ను
రాణి బలియొసంగును. మరియు విక్రముని మరణంబునకు కారణ భూ

తుండ నేనేయని యరికాజ యొసంగును. అమెచేతిలో నేనేల మృతి నొందవలె నాచేతులతో మీఁగ నూరేన నిమిష జీవనముగ గడపద (పాడుచుకొని) హా! దైవమా! ధర్మమా! నావంహతుండనైతి.

రంగము 4.

(తాణి సన్యాసివేషము దాల్చి ప్రవేశించును.)

తా—అహా! అబద్ధము అన్యాయము మోహము వినాశనంబునకుఁ గుమారులై జన్మించెనుగదా. ఏలో నెవ్వరి నాశయించినను తిండియొద్ద కంపును. నిశ్చయముగ వీరికిది వాటిల్లినది.

ఉ చుట్టములారాపోయె; కడుశోకము నానొనగూర్చినారు నే నిట్టి మహాసముద్రమున నీదగలేను వణాంలిరంబులన్ చెట్టుల వుట్టులన్ దిరిగి శ్రీహరివేడ్డన మోహముండ శే పట్టముల్ల నేతిని పాలన నీతులఁగోధ నేనితిన్.

అహా! ప్రపంచంబు నెహ! సావధానుఁడవును యున్నది ఒక్కయూ నునాల్కికె యె తనుండి వృత్తివొందిరో దీపిపట్టి తెలియుచున్నది. జనులందఱును గుండ మిగులు మహర్షముగఁ జరించుచున్నవారు.

సీ. సప్తవ్యసనములఁ జంకకఁజేయుచు

దైవ విహీనలై తనరుచుండు

విద్య శిల్పకళాభివృద్ధి యడంగెను

ప్రాంచకజ్ఞాన పరులులేరు

ఆత్మాభివృద్ధియు యశముగొందుట సున్న

పొరువంటేలేన పరుగుచుండు

ఉపకారమును బ్రాప్త్యుక్తములకు బూజ

నేయక గర్వంబు చెలగుచుండు

గీ. దేశమంతయుఁ బాపంబుతో తేజరిల్ల

మిగుట నవనాగిరితలు మించుచుండె

కడకుభాగ్యము పొందు పుష్పమయ్యె
చివరకాత్మ హాస్యము నాడ జేసికొందు.

అహ! నాయందుండు భయంబుచేతను పేమాశయంబు చేత
నేగదా వీరిట్లు మడిసిముండుట నాకు మొదట సత్యము; దెల్పిన సంత
వరకు గానిచ్చుచాననా! ఏమి చింతించిన నేమిభయము.

ఉ. నాటకశాలలో నటుల నాట్యముచేయును సంతనంబునన్
పాటలుపాడిలోకి చనుభాతి జనంబులు పుట్టి పెద్ది యీ
బూటక మైనమాయ జగమున్ దమశాశ్వత భూమియంచునే
యాటలనాడు; దేహమునకంతయు కల్గెనువేళ నేప్పునీ
పాటిశరీర కల్పెలకు పాటట కేప్పుట కేమిలాభమా!

కావున నేపితోడము కాననంబునకేగి నన్యసింపెన ననువులు
శాశ్వతము కావనియు పురాశ్చర్యంబులు నెవ్వరును తప్పింపజాల
రనియు నృథనిశ్చయము కల్గుచున్నది ననునందు త్రికిరణ శుద్ధిగా
జీవించుదాని అందువలన స్వర్గస్థితి లునును. నేనింతకాలము నుం
డియు రానిగానుండి చేసినదేము.

ఉ. వానలులేవు పాడియును పంటలులేవు ధనంబుకల్గుచో
దానములేదు స్యాదు ధన్యపువర్తన బాసిపోయెనే
హీనకులంబు వారియు సొంతచేతురు బ్రాహ్మణోత్తమున్
మానముగలివిద్య లుండునాన; పోయెదవన్యభూమికిన్

ఇంకను భాగ్యదేశం బుండును చున్నది. నా తెలిదందాదుల
నాడు భరత రాజ్యంబు పరాశిల్లుచుండెను.

సీ. పాడిపంటకు నిధిభాగ్య లక్ష్మీకినిల్లు
పండితభూమి యీధరతభూమి
పేరువలన కాటవట్టు జగమేలె
శూరులమాత యీధరతమాత

సంగీతసాహిత్య జన్మభూమిద్దయె
వరగ కవీంద్రుల భరతభూమి

శిల్పకళాదులు శీచే.. పట్టిల్లు

బహు భక్తులుగలదీ భరతిభూమి

గీ. కరువులననేమి యెరుగదీ భరతిభూమి

అహహ! ఇటునుంచు వేల్పులు నవ్వరసలు

సౌఖ్యసంపదలకిదియే జన్మభూమి

భా తీయుల గిర్వహి భారభూమి.

ఇది నేనేగవలెను. నేనుండిన కొందరి వెక్కిరిమలు కల్లుచు న్నవి సాకాత్కాభిప్రది కల్లుచున్నది. ఇంకనేగెదను. భగవంతుడు నాకాజ్ఞ యొసంగెను. అహ! సుజన లాగా! శ్రీలనాశయించి సకల యిడుమలను బొందకుండుదు గాక. సంసార సాగరమీదుటకై ప్రాణము లనర్పింప కుండుదుగాక !

సీ. సంసారమేకదా సర్వసుఖమునిచ్చు

నని భ్రమియింపకు దాహ్యలాక!

జన్మసమేకదా సౌఖ్యమిచ్చు నటంచు

విచారీతి మేకో వెర్చులార!

మోకాంతికైపోయి మోకాంతి విడువక

తెలివితో నుండుడు తులువలార!

కామంబు భోగముల్ తామరాకులలోని

జలబిందువుల వోలు సరసులార!

గీ. జలదములలోని మెడకుల చాయరీతి

పుట్టుచుండురు శ్రమృత గిట్టిటకయి

సుఖము దుఃఖంబుల స్థూచుచుంటకంటె

యంధకారంబు వీచుమో మాన్యులార!

నేనిదే కడసారిమాటల దెల్పెదను సర్వసుఖ దుఃఖంబులను.

శ్రీర యిచ్చును. కాని యంగసల న్మున్నరాదు. ఇది ముమ్మాటికి

సమ్ముము. రాజు శిష్యుని ది. కనుక తెచ్చును తిని. నే
నిదే పోయివచ్చెద. ఇ. క. నై. పరిమితయు సుఖముగా నుండుగాక.

నీ. ఈతిబాధలులేక జాతిబేధములేక

పరిగుచుందురు గాక మాన్యులార!

అన్యోన్యవైరము లంతరించునుగాక

విద్యపెరుగుగాక పెద్దలార!

నీతిపాలనమున నెగడును రాజులు

సౌఖ్యమిచ్చును గాక సభ్యులార!

పరకాంతలను విడిచి పాపమువిడనాడి

పరిగుచుందురు గాక పలువలార!

గీ. ధరణియంతయు సత్యంబుతో, దనగుగాత

కపితి పోషణమభివృద్ధి కలుగుగాత

వేయివర్షము ల్బహులు జీవింపగిగాత

పీరియు సంపద జరులఁ బోషింతుగాత !

శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

సంపూర్ణము.

త ప్ప ప్ప ల వ ట్టి.

102

పేజీనం. సం. జ్ఞి.

తపస్య.

ఒప్పన్.

4	2	పాఠ్య	తరిగ
5	14	వారి	వాని
6	25	కావరయ్య	భువనమందు
10	7	యందజేసి	యందజేరి
11	2	వలస	వలసిన
12	6	తనితో	మాల్పమిదె
13	27	భేదము	భేదము
19	18	నిలువుమిథుడు	వరుసమిథుడు
22	9	చేరిగలము	చేరిగలము
22	18	నర్థంపునేమియుని	నర్థంపునేమియుని
22	22	నిని	చాచి
25	6	సీచాధముండితమాడు	సీచాధముండితగాడు
30	18	గొట్టి	గొట్టె
47	21	నాచాగిరిగూడ	నీచాగిరిగూడ
49	11	కల్లలాడినటంచు	కల్లలాడినటంచు
50	6	శిరమునుపెట్టె	శిరమునుపెట్టె
55	7	జంతువుల	జంతువుల
55	5	లేఖ	లేఖ
55	6	సాహెబ్బిచ్చిచేయుచును	సాహెబ్బిచ్చివిక్రమనిశేయించుచును
56	16	టూగ్గిరి	టూగ్గిరి
57	9	మీరునాకుతడిగి	నాకుమీరుతడిగి
58	12	కలిగియుంటి	కలిగియుంటి
59	7	వణక	వణక
59	8	ఎరువుకయి	కూటికయి
59	17	మోసము	మోసము
60	3	జేర్చి	జేర్చి
60	23	దుఃఖము	దుఃఖము
61	22	మోశన	మోశన
62	9	సమ్మతి	సమ్మతి
62	17	నిన్నటి	నిన్నటి
62	21	ఉత్తమమునకనకొక్క	ఉత్తమమునకరానికొక్క

సం. సం.

తపస్య.

వివృ.

65	7	కాలచక్రము
66	10	దేవీనాథ
68	9	సిద్ధచేత
69	16	చూచినయంతగాని
70	19	రణరీతి
71	15	టారింగు
72	23	వరించివారే
73	10	నాదగర్
74	1	సఖులు
75	6	శూన్యత
76	10	చూపు
77	8	నన్నువర్ణింప
78	5	పుష్పము
79	10	చేర్చుము
80	5	నూర్ణవంద్యులారా
81	23	కష్టములుకావు
82	8	అపచేత
83	24	
84	8	వివరు
85	25	నీచేసిల
86	22	హీను
87	7	సేహితముయేబోధ
88	12	నన్నుపు
89	8	ప్రేమించిపాల
90	9	నమస్కారముండి
91	15	తిగున
92	8	వేయూటలు
93	27	భాగతమాత
94	10	పలువలన

విలయచక్రము
దేవీనాథ
సిద్ధచేత
చూచినయంతగాని
రణరీతి
టారింగు
వరించివారే
నాదగర్
సఖులు
శూన్యత
చూపు
నన్నువర్ణింప
పుష్పము
చేర్చుము
నూర్ణవంద్యులారా
కష్టములుకావు
అపచేత
హీను
వివరు
నీచేసిల
హీను
సేమియోనాకు సీతముబోధ
నన్నుపు
ప్రేమించి చేగపాల
నమస్కార మొయి
తిగున
వేయూటలు
భాగతాంబ
భవ్యులార

14614